This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

ČASOPIS

SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH

V PRAZE.

REDAKTOR:

JAN SOUKUP.

ROČNÍK I.

1893.

THIS ITEM HAS BEEN MICROFILMED BY
STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
REFORMATTING SECTION 1994. CONSULT
SUL CATALOG FOR LOCATION.

PRAHA, 1894.
NÁKLADEM SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH V PRAZE
TISKEM F. ŠIMÁČKA.

STANFORD LIBRARY
SEP 21 1965
STACK

OBSAH.

Strana

Zákonitá ochrana starožitností a památek českých 1, 25
Důležitosť místních výzkumů archaeologických. Uvažuje *Klíment Čermák* . 5
O stínání kohouta. Napsal r. 1847. *Frant. Stanisl. Hulicius* 7
Hrad Ryzemburk nad Úpou a jeho panství r. 1600. Dle archiv. pramenů napsal *J. K. Hraše* 10
Další příspěvky ke zvonařství na Boleslavsku. Sdělil *J. V. Šimák* (S obr.) . 15
Vlašský dvůr na Horách Kutnách. Napsal *Antonín Materka*. (S obrazy a plánem) 33
O významu slova »doušky«. Podává *V. Schmidt* 41
Dva Čechové žatečtí. Napsal *Jan Herain* 42
Návrh čtení legendy zvonu letařovického. Od *Josefa Truhláře* 45
Topografie předhistorických osad lovosických. Píše Dr. *J. Matiegka*. (S obrazy a plánem) 53, 69
Nejstarší paměti města Dubu. Sděluje *J. V. Šimák* 58, 73
Pokuty a tresty v XVI. a XVII. věku. Podává *B. V. Konečný* 62
Můra v představě lidu v Pošumaví. Píše *J. V. Želízko* 77
Drobné zprávy, str. 18, 46, 63, 78. Zprávy o spisech, str. 21, 47, 66, 79. Zprávy o časopisech, str. 22, 48, 67, 80. Zprávy časové, str. 49, 68, 80. Otázky str. 23, 50, 68, 81.
Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze: Zpráva pokladní za r. 1892. str. 24 Zpráva jednatelská za r. 1892. str. 81. Zpráva o knihovně za r. 1892 str. 50. Zpráva o starožitnickém odboru za r. 1892. str 79. Zpráva pokladní, str. 51, 83.

Seznam vyobrazení.

Strana

Nápis zvonu vineckého 16
Nápis zvonu letařovického 16
Vlašský dvůr na Horách Kutnách do r. 1860., obehnaný hradbou a řetězy. Původní pérokresba Jiřího Zacha 35
Nádvoří Vlašského dvora s kaplí a částečně s arkádou. Pérokresba Jiřího Zacha 38
Vlašský dvůr na Horách Kutnách r. 1880 Plán, kreslil Jiří Zach. Vložen mezi str. 40 a 41
Mapka předhistorických nalezišť lovosických 56
Předhistorické starožitnosti z Lovosic 57, 72

Opravy.

Na str. 20. řádek 21. a 23. místo *excerpty* čti *experty*.
» » 27. » 18. » *1894* čti *1895*.
» » 76. a 77. hořejší řádky v článku páně Šimákově jsou přehozeny, což si laskavý čtenář dle dat sám upraví.
» » 79. řádek 7. zdola místo *osídlené* čti *osídlení*.
» » 82. » 24. » » *v Čiovicích* čti *v Čisovicích*.

REJSTŘÍK

nejdůležitějších jmen osobních a místních i věcí, obsažených v I ročníku.

A.

Albrecht I., král něm. 33.
z Albrechtic Petr Tista 74.
Archaeologie na universitě 64
Archaeologické výzkumy místní důležity 5—7.

B.

Barbora, královna 36.
Bodec kostěný 55.
Boleslav Ml. 75, 76.
Bratří řádoví 74.
Brod Něm. 36.
Brusle kostěné 68.

Č.

z Čejetic Ctibor Dršťka 74
Čisovice 82.

D.

z Daliměřic Fricek 74.
z Dechterova Kojata 74.
dekret kutnohorský 34.
diluvium v Lovosicích 54.
Domy staropražské 65, 66.
Doušek, douškování 41. 42
z Drahobýle Krocín 44.
Drát bronzový 69.
Dub Čes. 58—61, 73, 75—77.
Dub Starý 59.
z Dubé Jiřík 75.

F.

Falkmburk 75.
Ferdinand I. 39.
Fresky v kostele v Nudvojovicích 46.
Fresky v kostele v Polné 47.

G.

Gabriel, biskup Poznaňský 37.

H.

z Hamrštejna Mik. Dachs 75
z Havlovic Hynek 61.
Henz ze Žitavy 61.
Herbst Ed Dr. 42—44.
Heřman, řečený Černý 59.
Heřman z Ralska 59
Heřmanových potomků rozrod 59.
Historie na universitě 64.
Holtštejn Heřman 74.
Horníci 33—37.
Horstorfer z Malešic, mincmistr 37
Hory Kutny 33—41.
Hrad Kalich 75; — Okoř 65; — Ryzemburk n. Úpou 10—15; — Točník 47; — Žebrák 47.
Hradec Králové 6.
z Hradce Jindřich Co.
Hrádek v Čáslavi 6—7.
z Hrádku Rameš 76.
Hroby žárové 58, 70.
Hus Jan mistr 34.

Ch.

Charvoj Jan z Boleslavi 75.
Chval 59.
z Chvístonos Petr Horký 74.

J.

Jáma (ohniště) 54.
Jámy 58.
Jámy popelovité 18.
Jan, klerik 65.
Jan Lucemburský 33.
Jan, převor 61.
Jehla kostěná 69.

jehlice bronzová 70.
jehlice bronzové úlomek 56.
jehlice bronzová únětická 55.
jehlice železná 18
z Jenšteina Vaněk 76.
Jindřich Korutanský 33.
Jména lesů 15; poddaných 13, 14.
Junošova ul. 19.

K.

Kabát Pavel z Ml. Boleslavi 61.
Kámen mlýnský 69.
Kamenní muži 50; — nástroje neolithické 54.
Kameny náhrobní 65.
Kameny různé 55, 73.
Kaple jerusalemská v Praze 65; — sv. Ludmily u Týna 46, 79; — sv. Martina na Vyšehradě 19.
Karel IV. 34
Klášter sv. Anežky 82.
Kláštera turnovského zbytky 47.
Klibna 68, 81.
Klíny kamenné 55, 56, 58.
Knoflíček bronzový 69.
Kohouta stínání 7—10.
z Kojetic Mikeš 74.
Kolín 76.
Komise městská pro pojmenování ulic a náměstí 79.
s koněm chození 68, 81.
z Köngitten Dobner Alexander 65.
Konservator odbyt venkovanem 65.
Kostel hlavický 17; — sv. Jiří na hradě pražském 20; — sv. Karla Borom. 82; — na Karlově 46-47; — v Letařovicích 17; — mladějovský 65; — sv. Václava na Proseku 46; — ve Vinci 15.
kosti: lidské 19; spálené 70; zvířecí 69.
z kostí zvířecích brusle 68; podlaha 68.
Kostka z Postupic, mincmistr 37.
Kostry 70, 71, 73; — z neolithu 54; — novorozeňátka 58; — skrčené 56, 73.
u Koudelova cihelna 7.
Kov bílý 18.
z Kovaně Bohuš 76.
z Kralovic Močihuba Oldřich 75.
Kroužek bronzový 18, 58, 69, 70
Krucemburk 75, 76.
Kruhy bronzové puklicové 70.
Kutnohorský archiv 39, 40.
Kutnohorští rodáci 39.
z Kyšperku Mikuláš 77.

L

Lašovice 41.
Lázně staroslovanské 63.
z Lemberka Čeněk 61; — Havel 60, 61.
Liblice vyhořely 19—20.
z Libštejna Petr Tista 76.
Libušina lázeň, studánka 50.
Lidé malí 23.
z Lípy Jindřich 33.
z Lobkovic Václav 75.
Ludmily sv. pole, vinice 50.
z Lukavce Těžký Matěj 75.

M.

Malby na skle i nástěnné 65.
Markvartic Havel 59.
Martin, kněz 61.
Meče bronzového hrot 55, 57.
Melantrichova domu památka 47.
Melantrichova ulice, dům 19.
Mincí nálezy 47.
Mince Hadrianova 71.
Milodary z hrobů 55.
Mikuláš, bratr řeholní 60.
Mikuláš z Prahy 34.
Mlaďátek den 81.
Mlaty kamenné 18.
Mníšek 82.
Mosty koženné 23.
Můra 77, 78.
Muří noha 77, 78.

N.

Nádoby z doby bronzové 55; — z neolithu 54—55, 57—58; — z nádob střepy 18, 54—58, 69-71.
Naleziště důležita 6—7.
Náramky bronzové 18, 55, 69, 70; — železný 71.
Národopisné museum a společnosť v Praze 68.
Nemodlenka 78.

O.

z Odic Jeniš 74.
Ondřej, kněz 61.
Oserov 46, 78.
Ostruha železná 18.

P.

Památek ochrana 78, 81; — sbírání 64.
Paroh jelení 69.
Pazourek 69.
Pešl z Prahy 61.
Petr, klerik 60; — kněz 61.
z Písku Petr 34.
Plíšek bronzový 70.
z Poděbrad Jiří 37, 76, 77.
Podkova železná 47.
Podzimků rodina 43.

Pohřebiště předhistorická: u Nov Bydžova 18, v Holubicích 18.
Pokuty v 16. a 17. st. 62, 63.
Popelnice 70.
Praha 76.
Přednášky ve Společnosti 68, 82.
Přeslen 71.
Převorů jména 60.
Prokop Holý 37.

R.

Roboty 13, 14.
z Rosenfeldu Rázové 65.
Rudolf II. císař 19.
Ruthardovci 33.
ze Rvačova Pavel 61.

Ř.

Řetěz železný 70.

S.

ze Sán Jan Čapek 76.
Sedlec u Mšena 7.
Sejpka 42.
Semovít, kníže těšínský 60.
Sezemice 75.
Sigmund, král 34, 36, 74.
Slezané 77.
Smiřický ze Smiřic Albrecht Václav 11; — Zikmund 11
Srpu bronzového zlomek 55.
ze Stakorce Jan Lulák 77.
Starožitností ochrana 1—5, 25—32, 64, 65.
Starožitnosti kde a které zachraňovati 29, 30.
Starožitnosti rozstrkány a vyváženy 3, 20, 39.
Starožitnický odbor 79.
ze Stráže Jan 33.
Střely železné 18
Světlá 59—61, 74.

T.

Tábor 76.
z Talmberku Jan 11, 12, 15; — Vilém 11.
Tresty v 16. a 17 stol. 62, 63.
Třeboň 77.
Turnov 77.
Tvrziště středověké u Giesshübl 18.

Ú.

z Újezda Dobeš Hřáň 74.
z Újezdce Záviš 61.
z Útěchovic Jindřich Blekta 74.

V.

Václav II. 33, 34.
Václava sv. pole, vinice 50.
Václav IV. 34, 36.
Vach či Vok 60.
z Vajtmile Beneš, mincmistr 37.
Valečov 75—77.
Valeš, kněz 61.
z Vartemberka: Čeněk 76; — Jan 74; — Krištof 76; — Markvart 76.
paní Veliská Machna 77.
z Vesce Koluchové 75.
Vinec 61.
Vladislav Jagellovec 37, 38.
Vlaši z Florencie 33.
Vlašský dvůr na Horách Kutnách 33 až 41.
Vliňský ze Vliněvsi 19, 20.
Vok, kněz 61.
Voldřich J N. 68.
Volfartice 74.
Vratislav II. 20.
z Vratislavi Matěj 61.
Vrutice Markold 60.

Z.

ze Zalužan Zdeněk 74
ze Zásady Petr Czuch 76.
Záušnice esovité 71.
Zbraní názvy 64.
Zdislava, blahoslavená 59.
ze Zvířetic Herš a Jan 60.
Zvoleněves 41.
Zvonaři v Čechách: Diepoldt v Praze 17; A. Kühner 17; Petr v Ml. Boleslavi 17
Zvonové nápisy jak kopírovati? 15.
Zvonový nápis v Hlavici 17; — v Letařovicích 16, 17; — ve Vinci 15—17.
Zvonový nápis letařovický jak čísti 45.

Ž.

Želivský Jan, kněz 36.
Žibřidov 61.
Žižky Jana obraz 18.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Čelakovského sady, č. 432.

Číslo 1. Vydáno v červenci 1893. Ročník I.

Zákonitá ochrana starožitností a památek českých.

Na sklonku letošního zasedání sněmovního rozdána byla poslancům království českého: Zpráva zemského výboru o petici Společnosti přátel starožitností českých v Praze v příčině zákonité ochrany starožitností a památek českých, kterou zde podáváme:

Slavný sněme!

Společnosť přátel starožitností českých v Praze podala dne 14. listopadu 1889 pod č. 692 pet. slavnému sněmu petici, v níž uváděla, že starožitnosti a památky české stále mizí a často za nepatrný peníz do ciziny se prodávají ústavům a museím, z nichž některé, jako na př. norimberské museum, veřejně vyzvaly ku vývozu našich památek a ne bez úspěchu.

Z té příčiny žádáno v této petici:

1. Aby zemský výbor znova vyhlásil oběžník vydaný 12. června r. 1868 č. 10640 okresním výborům a důtklivě je vyzval, aby obrátily pozornosť a péči svou k uchování památek starožitných a uměleckých v království Českém.

2. Aby sbory samosprávné zřídily seznamy památek s udáním míst, kde se chovají, aby se staraly o zachování a opravu jich a pečovaly o zakládání museí krajinských.

3. Aby byl vydán zákon zakazující vývoz a prodej starožitností za hranice.

4. Aby znova obce byly upozorněny na nařízení z roku 1836 o pamětních knihách s návodem, jak by se zapisování do knih těch vésti mělo.

Slavný sněm odkázal tuto petici výboru zemskému, aby ji bedlivě uvážil a pak sněmu zprávu a návrh podal.

Zemský výbor seznal i při této příležitosti, že by bylo již nanejvýše žádoucno, by v takových otázkách byla mu nápomocna poradná komise archaeologická, podobně jako pro otázky týkající se bádání historického a archivního zřízena byla komise historická.

O zřízení tohoto poradního sboru archaeologického podal zemský výbor slavnému sněmu již častěji zprávu s určitými návrhy, jež však posud nikdy vyřízena nebyla.

Nemaje však takového sboru poradního, jehož k řešení uspokojivému podobných otázek nezbytně je potřebí, obrátil se zemský výbor k správnímu výboru společnosti musea království Českého s žádostí, aby o petici uvedené podal dobré zdání.

Správní výbor společnosti musejní sdělil zemskému výboru, že se srovnává zúplna s peticí a návrhy jejími a vyslovil přání, aby se starožitnostem a památkám českým dostalo tím ochrany co nejvydatnější.

Zároveň připomenul, že republikováním oběžníku vydaného zemským výborem dne 12. června 1868 č. 10640 a nařízení nejvyššího purkrabí z roku 1836 rozumí ovšem takové obnovení jejich, jež by nynějším poměrům bylo přiměřeno a že bude tedy na př. vynecháno z onoho nařízení purkrabského, aby knihy pamětní psaly se (kromě latiny) toliko jazykem německým.

V příčině obmezení vývozu starožitností uvedl správní výbor společnosti musejní, že jest to dávným přáním všech vlasteneckých archaeologův a vůbec přátel kulturních památek domácích. Jakkoli pak musejní výbor přeje každému přičinění v tomto směru nejzdárnějšího úspěchu, nemůže zatajiti sobě velikých obtíží, jež překážejí úplnému zákazu všelikého vývozu starožitností a památek českých přes hranice zemské a upozornil v té příčině na přednášku, kterou měl (a č j e n o s t a r o ž i t n o s t e c h p ř e d h i s t o r i c k ý c h) člen vídeňské ústřední komise pro umění a památky historické dr. Matouš Much ve schůzi členů této komise v Krakově dne 17. a 18. září 1888 (str. 31. Protokolů).

Vzhledem k tomu, že toto dobré zdání správního výboru musejního n e o b s a h o v a l o p o d r o b n ě j š í c h d a t zvláště o tom, v které příčině by oběžník svrchu uvedený a nařízení purkrabské doplněny neb opraveny býti měly, nemohl zemský výbor učiniti v této věci hned žádoucího opatření, nýbrž chtěl vyčkati, až bude zřízen poradní sbor archaeologický, jenž by tuto otázku především uvážil a zemskému výboru přiměřené návrhy učinil.

Z té příčiny upozorňoval zemský výbor opětně v rozpočtové komisi, že je brzké vyřízení příslušné zprávy zemského výboru a zřízení tohoto sboru již na nejvýše naléhavým.

Otázka zřízení archaeologického sboru poradního nebyla však slavným sněmem dosud vyřízena.

Proto zemský výbor požádal S p o l e č n o s t p ř á t e l s t a r o ž i t n o s t í v P r a z e, která dala vůbec podnět k tomuto jednání, by jemu podala bližší data a podrobné návrhy, zvláště o tom, v kterém směru by měl býti doplněn aneb opraven oběžník svrchu uvedený. Hlavně bylo by potřebí označiti blíže místa, na kterých starožitnosti obyčejně se nalézají, dále měly by blíže udány býti sbírky obsahující starožitnosti české, nad jichž zachováním by se bdíti mělo.

Rovněž bylo by záhodno, aby podány byly bližší návrhy v příčině zřizování a organisace museí krajinských a styků jejich s museem království Českého, při čemž zemský výbor upozornil na stanovy spolku

archaeologického „Včely Čáslavské“ v příčině zasílání duplikátův a nálezů širší důležitosti museu království Českého.

Dále bylo by uvážiti, mají-li obce býti znova upozorněny na nařízení z r. 1836 o pamětních knihách a jaký návod by se měl dáti o zapisování do těchto knih.

Při tom jest ovšem důležito, že od vydání tohoto nařízení poměry velice se změnily; v době, kdy nařízení to vydáno, bylo veřejných novin a podobných pramenů pořídku — v době nynější rozšířily se i po venkově a podávají zprávy též o podřízenějších událostech místních, tak že význam knih pamětních je již podřízenější.

Na základě těchto dat byl by pak vypracován dotyčný oběžník. Zemský výbor podal o této věci zprávu slav. sněmu dne 10. března r. 1893 č. 10.634 (č. sn. 320), jež však zůstala nevyřízena, protože komise rozpočtová nepodala o ní žádné zprávy.

Podobně stalo se s návrhem poslance Karla Adámka a soudruhů na ochranu domácích památek uměleckých a historických, jenž podán slarnému sněmu dne 15. března 1892 (Tisk XCII.)

Dle návrhu toho měl slavný sněm uložiti zemskému výboru, aby v zasedání nejblíže příštím předložil slavnému sněmu návrh na organisování komisí místních (obecních) a okresních, jakož i ústřední zemské komise ku vyhledávání, prozkoumávání a zachovávání uměleckých a starožitných památek, jakož i archivů v království Českém, pak aby obnovil oběžník vydaný r. 1868 samosprávným zastupitelstvům, aby vyjednával s c. k. vládou o vydání zákonů na ochranu památek těch a zamezení jich vývozu z království Českého do ciziny.

Vzhledem k tomu, že zpráva zemského výboru v příčině zřízení poradního sboru archaeologického nebyla ani r. 1892 vyřízena, pečoval zemský výbor o to, aby se aspoň v některých stránkách této obtížné a rozsáhlé otázky staly nejnutnější přípravné kroky.

K podnětu danému zemským výborem Společnosť přátel starožitností konala r. 1892 a 1893 četné schůze, v nichž dotčené otázky probrány velmi podrobně, jak se stránky odborné tak i se stránky právní a národohospodářské.

Na základě těchto porad vypracoval jednatel dr. Em. Kovář obšírnou zprávu o krocích, kterých by třeba bylo, aby se učinila přítrž ničení památek historických a uměleckých a zavážení jejich za levný peníz do ciziny, kterou podala Společnosť přátel starožitností v Praze sub pr. 29. března 1893 č. 14.772 skrze svého předsedu p. arch. J. Zeyera a jednatele, a v níž naznačeny některé zvláště křiklavé případy zavlékání památek těch do ciziny, jak uvedeny již ve schůzi přátel národopisu konané v Praze v Měšťanské Besedě dne 25. března 1892; zvláště uvádí se, že velmi starožitný a cenný pacifikál, vyoraný rolníkem na poli u Českého Brodu nabídnut nálezcem museu království Českého za 200 zl., však nežli dotyčná smlouva mohla býti uzavřena, koupil jej restauratér na pražském nádraží za 300 zl. a prodal jej museu do Drážďan za 1400 zl.

V čas jubilejní výstavy zemské r. 1891 vylákali na Votícku a v jiných krajinách českého jihu překupníci různé části krojů národních pod záminkou, že budou vystaveny na zemské jubilejní výstavě

s naznačením jména dárců; velké množství předmětů, které úplně zdarma takto získali, prodali pak za drahý peníz do ciziny.

Podobní překupníci kupují zvláště od kostelníků odložená roucha kostelní, obsahující často umělecké, starožitné a cenné vyšívání zlaté i stříbrné.

V mnohých městech a místech v Čechách scizují správy obecní a veřejné ústavy za fatku a často zúmyslně stará privilegia královská a jiné listiny, hlavně původu českého, vzácné prvotisky atd.

Dle návrhu podaného Společností přátel starožitností usnesl se zemský výbor na tom, vydati oběžník **všem okresním výborům**, jenž jest vypracován na základě podobného cirkuláře vydaného již r. 1868, a jehož obsah je v podstatě obsažen také v „Návrhu základního programu ankety pro zřízení zemského sboru konservatorského", jejž Společnost přátel starožitností podala zemskému výboru a jenž připojen této zprávě jako příloha *A*).

Jako v onom starším cirkuláři uvádí se také v tomto důležitosť starožitností a památek, způsob, jak se zavlékají do ciziny nebo ničí, vypočítávají se podrobně různé druhy památek těch a naleziště jejich, zvláště se jedná též o listinách a archivech, a žádají se okresní výbory, by upozornily obce, duchovenstvo a učitelstvo na ochranu památek a samy o ni pečovaly, oznamujíce nález památek nebo zkázu jim hrozící dotyčným orgánům, zvláště sborům, které pro to zřízeny budou, po případě nejbližším museím krajinským.

Kromě toho předložila Společnosť přátel starožitností návrh základního programu ankety pro zřízení zemského sboru konservatorského, který by pečoval o zřizování museí v okresech soudních, o organisaci a přičlenění jejich k zemskému museu království Českého. Musea taková měla by kuratoria a kustody volené, jež by stvrzoval zemský sbor konservatorský.

Působnosť jejich je v návrhu podrobně uvedena. Kustodové by revidovali pamětní knihy, jež by se v obci nebo farnosti neb aspoň v každém soudním okresu opět vedly.

Celou organisaci by vedl a přehlížel sbor zemský, jenž by pečoval o vydávání výročních zpráv ze všech museí okresních a jiných.

Dále sbor by měl vzíti v úvahu, zdali by se nedoporučovalo navrhnouti, aby zřízeni byli placení kustodové jako zemští úředníci, kteří by neměli kromě toho žádného veřejného úřadu.

Funkce nynějších státních konservatorů je totiž pouze čestnou funkcí vedlejší, tak že konservatoři nemohou věnovati se úkolu tomu úplně, nad to je působení jejich stíženo tím, že každému je přikázán větší počet okresů politických. R. 1890 bylo konservatorů v Čechách 28, r. 1892 pak 32.

Kustodové zemští by měli stálý dozor na veřejná musea, objížděli by je a revidovali, přehlíželi by činnosť vzhledem k zachování památek a činili by prostřednictvím zemského sboru návrhy, co by se z památek mělo zakupovati pro zemské museum.

Podobné návrhy obsaženy také v objemné petici spolku architektů a inženýrů v království Českém v Praze, de pr. 5. dubna 1892 č. 3548 pet., jež rovněž nebyla slavným sněmem vyřízena.

V této petici uvádí se zvláště, že především mizí svědectví archivní a doklady o kulturním a sociálním životě našich předků a že propadají často záhubě následkem náhody, libovůle nebo neznalosti soukromníkův i korporací. Zvláště vytýká se žalostný osud jednoho z nejcennějších archivů, totiž bývalého archivu kutnohorské mincovny a berní správy, jenž rozprodán jako makulatura; upozorňuje se na to, jak zničeny mnohé obsáhlé registratury panské a jak nedostatečně jest umístěn ve sklepích pod kostelem sv. Mikuláše nejdůležitější archiv království Českého, totiž archiv guberniální, nyní místodržitelský.

Dále se uvádí, že umělecké a řemeslné práce našich předků postrádají veškeré ochrany, proto že jednak není statistiky, která by udržovala památky ty v evidenci veřejnosti a pod bdělým dozorem orgánů k tomu povolaných. Není také veřejné instituce, vyzbrojené potřebnou autoritou, exekutivou a prostředky, která by bohatství našich starožitností chránila před zničením, nebo před nerozumným restaurováním, před zavlečením do ciziny, a která by pečovala o to, aby vzácnější památky náležející soukromníkům staly se majetkem veřejným. Museum království Českého nemá k tomu dostatečných prostředků, mohloť na př. r. 1887 věnovati na záchranu starožitností z celé země pouze částku 21 zl. 50 kr.

Veliká část památek a starožitností rozprodává se cizím museím, nebo agenti a sběratelé vyvážejí je do ciziny.

Museum království Českého mělo by býti opatřeno velikou a soustavnou sbírkou těchto památek a starožitností, aby duch a typ naší práce umělecké, její minulosti a jejího rozvoje náležitě vynikl.

Bylo by také potřebí, řádně zorganisovati sbírání památek, zříditi konservatory a sběratele z povolání, opatřiti památkám ochranu zákonitou a zabrániti zkáze a vývozu jejich, jako se stalo již v cizině, kde památky ty nabyly rázu majetku veřejného; tak na př. ve Francii, ve Švédsku, také v Uhrách zákonem z r. 1881. V Italii, Řecku, Mexiku, Egyptě, Turecku zabraňuje se vývozu starožitností a ochuzení země plynoucímu z něho.

Jinde, jako v Dánsku, je postaráno o stálý dozor organisovanou zemskou službou musejní. (Pokračování.)

Důležitosť místních výzkumů archaeologických.

Uvažuje *Klim. Čermák.*

Jako ve škole učíváme od příkladu k pravidlu a srovnáváním podobného i rozdílného utužíme vědomosti žáků, podobně má se i s naším bádáním v předhistorické archaeologii. Hledáme v útrobách

země vzorné příklady a z těch vyvozujeme obraz vzdělanosti v jistém období.

Místními výzkumy snášejí se nejdávnější doklady vzdělanosti, z nichž některé přímo k vývoji národní práce Slovanů českých ukazují; jiné zase jako článek ke článku hledíme připojiti k inventáři našich předků, nebo naznačiti chceme poměr, v jakém jeví se k památkám z určitých dob.

V rozptýleném materiálu nálezův evropských bylo zprvu nesnadno vyhledati poučky. Ještě za dob Vocelových nemluveno o kultuře hallstattské, La tènské a p. Potom však hlubším prozkoumáním hojných a bohatých nalezisk podána vědě niť Ariadnina, kudy vyjíti z chaosu snesených zpráv dosti zkomolených a dle chuti nálezců přišperkovaných. Upadá se ovšem v druhou krajnosť, že každý nález hledí začátečník do některého okruhu vtěsnati, nehledě, že ve vývoji nejen účinkoval čas, ale také vzdálenosť místa od jistých kulturních středisk.

Usilovné a bedlivé zkoumání po léta systematicky prováděné a doplňované v jisté krajině nebo v jistém místě má značný význam.

Zvláště důležita jsou naleziště, a to předem dávná hradiště jako Hrádek v Čáslavi nebo Hradec Králové, kde několik vrstev nad sebou během věků uloženo leží. Zde čteme předhistorickou abecedu, vidíme stopu dávných věků, jak míjely a jak se připínal článek ke článku. Proto také methoda místního bádání má větší význam pro vědu, než povrchní obchůzka po celé vlasti. Jako jsou monografie důležitými základnými kameny k bádání dějepisnému o celé vlasti, tak z dobře probádaných nalezišť jistého kraje vyplývá pro celkové učení o pravěku největší užitek. Srovnávací methodou rozšiřuje se obzor badatelův, ale úsudky vždy jen z nalezeného vzrůstají, ne z onoho, čeho by si badatel v onom nalezišti ještě přál vzhledem k jiným vzorným nalezištím.

Když jsem poprve uhodil roku 1887 na starší vrstvu na Hrádku v Čáslavi, příčily se nálezy pazourkových nástrojů a kamenných seker obroušených posavadnímu učení o době kamenné; neboť zjištěny v téže vrstvě (ovšem poněkud výše) také nástroje železné (čepel nože, dláto) a střepy nádob, které již také k období kovů ukazovaly. Osmiletým výzkumem podařilo se však lišiti stáří vrstev a zjistiti, že lid hlavně potřebující kamenné nástroje znal již bronz i železo. Ba, později též doklady objeveny, že lid zdejší z bronzu sléval nástroje a kujné železo jako surovinu připravoval k další výrobě.

Byla zjištěna místa, kde nejhlubší vrstva náležela pozdnímu období slovanskému; na severním okraji v hlubokých vrstvách nebylo vždy nejstarší na každém místě. Při výzkumu r. 1892 nalezeny v nejhlubší vrstvě jen dva pazourkové odštěpky, kdežto dále k západu na sta jich leželo a mezi nimi vzorně urobené nožíky, pilky a střely. Za to při východní části severního okraje hallstattský a La tènský ráz zcela určitě vystoupil a tvořil nenáhlý přechod ku starším vrstvám slovanským. Kdo by chtěl vyvozovati z tohoto nálezu přítomnosť jiného

národa, než co nahromadil vrstvy svrchní, musil by chtíti zúmyslně klamati. Aspoň památky La tènského rázu bez trhlin a často vedle sebe pojí se k starším slovanským.

S druhé strany místními nálezy na Hrádku, v cihelně nejjižnější, v cihelně pod Hrádkem a na „stu záhonech" u Koudelova objeveny doklady kultur tak rozdílných, že souvislosti mezi nimi není. Jen v cihelně pod Hrádkem slovanské památky pozdní a La tènské zcela výrazně jako na Hrádku dokázány. Však z kultury neolithické v cihelně nejjižnější nebylo vystopováno nic podobného na Hrádku, ani ony zvoncovité nádoby, jichž tré objeveno v cihelně pod Hrádkem pod nepohnutou vrstvou taškové hlíny žluté. Také lovecká stanice u Koudelova má zcela jiný ráz jak co do nádob, tak co do zvířeny. Nadvládala totiž v nejhlubších vrstvách na Hrádku zvířata domácí, ale u Koudelova zvěř. V nejjižnější cihelně v Čáslavi ani příkladu nebylo divokých zvířat. Mnohem více parohů jeleních a srnčích, též zuby medvědí a vlčí byly v nejsvrchnější vrstvě Hrádku.

Za to jistý poměr postřežen při nádobách i milodarech v popelnicích polabského (lužického) rázu ve Vrdech, v střepech na Hrádku a v nitru nynější Čáslavě, hlavně pod nehnutou vrstvou starých valů městských. Zde byly nádoby hallstattského rázu, forma ku slévání kroužků, nůž pazourkový a mnoho obroušených nástrojů kamenných, což čelí proti ukvapenému úsudku jistého moravského badatele, že sídel nebývalo v dnešních osadách. Byly, a doklady to dokazují nezvratně.

Doklady obsaženy ve sbírkách jednotlivců a krajinských museji, jimž měl by nakloniti přízeň svou vysoký sněm, poněvadž ze sbírek místních, dobře dle nalezišť ukládaných a svědomitě popsaných větší zisk vlastenecké vědě plyne, než z průmyslových museí, v kterých všecko mladí průmyslníci najdou, jen ne to, z čeho by se poučili. Zeptejme se znamenitých odborníkův a dlouholetých sběratelů do museí průmyslových a povědí nám, že litují peněz za mnohé, z čeho posud nikdo poučení neměl. Kolika museím krajinským bylo by pomoženo několika sty, kterých by užito bylo k bádání a k uveřejňování nálezů! Sebrati dějiny průmyslu z našich hradišť, toť bylo by vděčnou úlohou krajinských museí.

Musea krajinská i místní jsou nejmladšími školami našich dějin a poučnými obory vývoje krajů našich. Mají-li plniti úlohu svoji platně, musí se jim dostati podpory zemské, a ústav zemský musí laskavě k nim přihlížeti jako ke zdárným dítkám svým.

O stínání kohouta.

Napsal r. 1847 *Frant. Stanisl. Hulicius.*

Blíže Mšena jest obec Sedlec a v této se o posvícení až do roku 1846 stínával kohout; bylo to vlastně zakončením posvícení a na prospěch muzikantů.

K této slavnosti dostavilo se mnoho mšenských občanů, mezi kterými i já býval. Když pak roku 1847 přestala tato národní slavnosť, povolal jsem k sobě tlampače, který býval při této slavnosti hlavním činitelem a požádal jej, by mi ty vejšplechce, které při tomto obřadu vykonával, opakoval za tou příčinou, bych si je mohl pro paměť poznamenati. Učinil tak s velikou ochotou, poněvadž čul dobrou odměnu na pivo, kteréhož byl milovníkem. Odříkal mi veškeré vejšplechce, jako když bičem mrská, a jak by ne, když již při stínání kohouta po 32 léta hlavní osobou býval, a tedy vše v paměti mu dobře utkvělo.

To předeslav, podotýkám, že slavnosť národní započala rázem druhé hodiny odpolední v panské hospodě, stojící na návrší. Ten největší a nejtučnější kohout byl již dopoledne v některém statku zabrán a donesen do hospody, kdež byl přivázán provázky na stolici a do prostřed šenkovny postaven.

Jak medle druhá hodina odbila, vyšli muzikanti před hospodu a zahudali veselou na znamení, že slavnosť počala. Zatím stál již rychtář a zároveň pop v jedné osobě před kohoutem, maje na sobě černou ženskou sukni u krku uvázanou, na hlavě čapku, řečenou bankrotku, která byla kohoutím peřím kolkolem ozdobena, v ruce pak drže lejstra po úředním spůsobu složená. Oproti němu v zadu stál kat, jsa zase oblečen v červenou, hodně křiklavou ženskou sukni u krku uvázanou, maje na hlavě z papíru udělaný klobouk, zvaný „jenerálský“, též pestrým peřím kohoutím ozdobený, v ruce pak držel obnažený dlouhý meč Bruncvíkův; ke všemu tomu měl tváře a nos červenou hrudkou natřeny, a aby byla hrůza dovršena, udělán mu byl dlouhý knír z koptu rozdělaného vodou. Vedle kata stáli dva holomci, kteří měli na hlavách věnce upletené ze slámy.

Když muzikanti dokončili veselou a v hospodě nastalo ticho, povstal pop na stůl, a tu pak mu dána do ruky modlitební kniha, zvaná „pekelný žaltář“, z kteréhož jako by četl takto:

„Zpáteční evandělium k červenému pivečku na den nepodařeného syna v kapitole šesté bez některé kopy a verši spodním.

Kniha rodu antikrista syna nepodařeného. Nepodařený zplodil muzikanta, muzikant zplodil darebníka, darebník zplodil marnotratníka, marnotratník zplodil tuláka a ten celý rod, tulák zplodil zaháleče, zaháleč zplodil lenocha, lenoch zplodil ležáka, ležák zplodil pecivala, pecival zplodil ospalce a bratři jeho, ospalec zplodil kazichleba, kazichleb zplodil darmojeda, darmojed zplodil pomlouvače, popomlouvač zplodil otrhance, otrhanec zplodil lháře, lhář zplodil rouhače, rouhač zplodil cikána, cikán zplodil partykáře, partykář zplodil šibala, šibal zplodil zloděje, zloděj zplodil přijímače, přijímač zplodil taškaře a bandu na lesích obývající, taškář zplodil šenkýře a všechny, kteří nedolejvaj, šenkýř zplodil ožralého, ožralý zplodil opilého, opilý zplodil karbaníka, karbaník zplodil grobiána, grobián zplodil tlachače, tlachač zplodil pak obejdu, obejda zplodil holomka, holomek zplodil lupiče, lupič zplodil cizozemce němce, cizozemec němec zplodil zlo-

čince a poďubanou Sáru, z kteréžto se má naroditi zpáteční antikrist pln hříchů a nepravosti. Tolik jest dnes slov tohoto přečteného zpátečního evandělium všem na příklad. Amen."

„A nyní podejte mi korbel piva, jinak žízní zalknu."

Když se tak stalo, napije se pop notně a počne zase takto:

„Modleme se! Ó ty čistý duchu vystálého piva, vstup do mne a do srdce manželky mé, ačkoliv ona tvůj nepřítel jest, nedopouštěj moc a sílu tvou haněti, nebo skrze ní násilí trpím, zdržuj její zlatý jazejček, aby tak často nebrousil; nebo vejřečnosť její, byť bych já úplně opilý byl, uši mé velmi velice proniká.

Nepřipouštěj tomu, aby žena za mnou do hospody chodila a mne od té líbezné chuti strhovala a když ona nějaký krejcar na svém díle nebo na prádle vydělá, aby ona jej svému manželu na pivečko obětovala — to vnuknutí v ní učiň, kterémuž není rovno a ať kraluje na věky věkův. Amen."

Když pop domluvil, vyprázdnil jedním douškem korbel a po té sestoupil se stolu, pak popošed ke kohoutovi hlavu k němu sklonil a vedl s ním tajnou rozmluvu, ale nikdo nesměl věděti obsah; pak jej kolkolem obešel, čině při tom všeliké směšné posuňky.

Po té vyzvedl jeden pohůnek židli s kohoutem na hlavu a vyšel z hospody, za ním pop a kat a ostatní zástup lidí. — Když venku průvod uspořádán, spustí muzikanti a hrají smuteční marš až k popravnímu místu na návsi. Kohout pak se sundá se stolice a jest držen od holomků na provázcích. Zástup učiní kolo a pop vystoupí na stolici a počne takto:

„Hulá! hulá! hulá! Poslední hodina. Dnes bude poprava našeho podruha kohouta. Stneme ho. Nechť jeho krví vylitou potvrdíme a oslavíme tu třídenní slavnosť posvícenskou, abychom se takto kohoutovi zalíbili při závěrce našeho posvícení, pročež, kmotrové a kmotřičky, strejčkové a tetičky, mládenci a holčičky přespolní, neodcházejte dnes domů, zůstaňte u nás ještě dnes při sousedské, při přátelském a společném hodování a při té andělské muzice, zpěvu a rozkošném křepčení až do jitřního svítání, abyste účastni byli s muzikanty toho kohoutího hodování, kteréhož zdejší poctivá obec obětuje k společnému a sousedskému hodování i ujišťujeme vás, že se dosyta najíte, jen když částku kohoutího masa pojíte." (Hudba zahraje tuš, načež pop na kohouta vykřikne):

„Hulá! hulá! hulá! Teď bude přečtena tobě žaloba." (Vezme lejstro z pod paždí, rozevře je a dělá, jakoby četl:

„Žaloba od slepičího práva a zdejšího hrdelního soudu, pročež poslechněte, lidičky a přátelé moji, abyste věděli, proč tento zločinec mečem odpraven býti má a poslyšte příčiny, pro které utracen bude." (Pop se obrátí a rce ke kohoutovi):

„Ty jsi honil neustále slepice, když je hospodyně do posady nebo do kurníka uzavřela, lezl jsi za nimi do posady, ba i na kurník jsi se dobýval. Několik slepic jsi, ty ukrutníče, pošlapal a na smrť

polekal, při tom jsi, ty nemilosrdníče, do hlavy je štípal, až se mnohé zbláznily a do špitálu se dostaly. Od toho štípání mnohá zapálení mozku dostala a z tohoto světa na onen se dostala. Ty jsi se často se svými bratřími rval, několik svých bratrů jsi na smetništi až do smrti v své vzteklosti uštípal. Ty, škůdce, jsi hejna slepic vedlejším sousedům na hlavatici, směsku, do zahrad a za humna vodil, záhonky jsi jim zničil a sazenice rozhrabal a pošlapal. Ty jsi vodil slepice za stodolu na osení, ba i do stodol a do stavení na sejpku, následkem čehož pak se obilí nedostávalo, z čehož pak povstal křik a váda, ba nařknutí, že to byly myši. Když jsi se dosti nažral, vedl's slepice k potoku k nápoji a tam's mlynáři tolik vody vypil, takže nemohl lidu řádně posloužiti. Ty's zapomněl na úsvitě kokrhati, lid, jenž se podle tvojích hodin řídil a spravoval, zaspal, vstal pozdě a byl potom lán, obzvláště čeledín, když tě neslyšel a zaspal u děvečky. Co z toho všeho pak povstalo? Nesvornosť, lání, hubování a veškeré jiné hříchy, a kdo tím vším vinen? Ty! Těch a podobných kousků, milé lidičky, mnoho natropil a protož jest hoden smrti. Kate, čiň svou povinnosť!"

Po tomto řečnění předstoupí kat před kohouta, kteréhož na provázcích drží dva holomci, a počne brouskem brousiti meč, pak jede ostřím po nehtě, zkoušeje, nemá-li ostří zoubek, což opakuje dvakrát po sobě, potom vyhrne si pravý rukáv u košile, pozvedne meč a křikne: „Jeden, dva, tři" a usekne kohoutovi hlavu. Pak vykřikne „hulá", zástup opakuje to po něm, a muzikanti zahrají tuš. Holomek přiváže sťatého kohouta na židlici, kterouž opět nese na hlavě, a průvod se vrátí do hospody, jsa provázen muzikou a všeobecným vejskáním. V hospodě pak započne na novo veselý rej, který často opět do bílého rána trvá.

Kohouta šenkýřka upekla a muzikanti ho o půl noci snědli.

Tato posvícenská národní slavnosť, kteráž se takměř v každé vesnici pořádala, přestala v mšenském okolí dočista a nyní se o ní jakož i o jiných národních slavnostech jen povídá.

Hrad Ryzemburk nad Úpou a jeho panství r. 1600.

Dle archiv. pramenů napsal *J. K. Hraše.*

Kdož neznal by malebné krajiny úpské nad Skalicí českou, neznal by babičcina údolí a výše nad ním zbytků, ovšem velice chudičkých zbytků slavného, velikého někdy hradu Ryzemburku? Tam, kde bystrá a šumná Úpa stísněným korytem od Slatiny k Ratibořicům spěchá, tam, kde vysoké skály, bujným lesem porostlé, úsečně koryto Úpy lemují, tam na levém břehu této řeky zdvihají se nepatrní, chudičcí zbytkové velikého, bohatého někdy hradu Ryzemburku, sídla to proslavených, bohatýrských rodů českých pánů z Ryzemburku, z Černčic, z Kacova, z Hazemburku, Adršpašských z Náchoda, z Pernštejna, z Nestajova, Talmberka a Smiřických! Býval to hrad první velikosti v kraji

hradeckém. A dnes? Na místě, kde hlučno, veselo někdy bývalo, spatříš rozvaliny, jež sobeckosť lidská způsobila. Dobře, že máti příroda, stydíc se za barbarský čin svých dětí, zeleným kobercem poušť tu přikryla.

Nechme však vzpomínek a podívejme se na hrad a z hradu do jeho okolí, jak to tu všude r. 1600 vypadalo.

Roku tohoto sedí na hradě pan Jan z Talmberku, bratr pana Viléma z Talmberku, který byl r. 1595 hrad ten koupil, brzy však zemřel. Pan Jan z Talmberku, jenž byl seděním na Smilkově, nehodlaje Ryzemburk dlouho podržeti, nabízel jej r. 1600 panu Zikmundovi Smiřickému ze Smiřic, švakru svému, jako poručníku sirotka Albrechta Václava Smiřického ze Smiřic a na Náchodě. K účelu tomu napsal „Reystra ku prodaji statku rysumburského“ sám vlastnoručně, aby je panu Zikmundovi předložil.*) Dle těchto „reyster“ čili register byl zámek Ryzemburk r. 1600 ještě „dobře vystavený od kamene, byl ve své ohradě a ve svém zavření bezpečen, měl třináctе velkých světnic“ pro panstvo a jiných pokojů ještě mnoho; sklepů zaklenutých nad zemí a pod zemí mnoho. Také měl „pro chování letním časem pro maso a zvěřiny lednicí jednu“. A k tomu dokládá ku konci pan z Talmberku: „Týž zámek a taková všeckna stavení veliká kdyby se nyní stavěti měla, do mnoha tisíc by se na to vynaložiti muselo“. A celý hrad nabízí týž pán za — 1000 kop grošův českých.

Před hradem rozkládal se dvůr, „předhradí“ zvaný. Prohlédněme si dvůr ten, jak r. 1600 vypadá. Dvůr jest prostranný, má šest světnic, stáje „pro vozy chování“, maštale „od kamene klenuté, v kterych může dvacet štyry koně státi. Nad těmi maštalemi jsou seypky pro vobilí a za těmi seypkami jest světnice. A též chlívův dostatek a jiné stavení, vše vnově vystaveny. K témuž dvoru rolí vorných okolo pěti lánův, a při témž dvoře dvě štěpnice a za voborou nad mleynem též také nemálo štěpnic jest. a ovoce, když Pánbůh ráčí zdařiti, za 20 kop grošův českých mimo potřeby domácí prodati se může. A při témž dvoře jest třetí zahrada, kdež se semena lněná, konopná a jiná všelijaká syvají a zelí sadí. A to všecko v té zahradě dobře se daří a velmi čisté beyvá. Luk dostatek k témuž dvoru jest, na kterých se sena nabírá padesáte vozův velikých a votavy nemnoho míně. V kterémžto dvoře může se chovati klisen tažných 10, krav dojných 30, jalového dobytka do jedné kopy, nebo letním časem každý sedlák jest povinen jedno přepustiti. Při témž dvoře vyseto pšenice a žitha do 90 a některého korce.“ Ten dvůr pokládá pan Jan z Talmberku s „oužitky,“ k témuž dvoru, s dědinami, štěpnicemi, lukami, zahradou za — 1000 kop gr. českých.

Při témž zámku a při dvoře nalézal se pivovar o jednom zavření a sladovně a spilku, „vše dobře vystavené“. V pivovaře tom jedna obyčejná várka a někdy i dvě do týhodne na 16 sudů „na veystav se dělají. Užívá se téhož pivovaru mimo náklad do roka přes 300 kop gr. č.“ Ten pivovar cenil si pan z Talmberku na 100 kop grošův českých.

---

*) V archivu města Náchoda.

Poslyšme, jak pěkně líčí pan z Talmberku oboru ryzemburskou, její travnaté, rybnou a splavnou Úpou protkané údolí. „Též při témž zámku," píše ve svých registrech, „pod samými vokny jest vobora veliká a spanilá pro zvěř, v kteréžto na ten čas do několika kusův od zvěři, totiž jelenův jest, skrze kteroužto voboru řeka veliká Úpa teče, po kteréž se dříví k pivovaru, jako k jiným všelijakým potřebám plaví. Též v té voboře nemálo luk a lesu čistého, černého i všelijakého jiného jest a může v ní přes létho do 30 hřebců beze škody zvěři volně přepásti." Tuto oboru s lesy, lukami a plavem dříví pokládá pan Jan toliko ve 400 kopách gr. č.

Blízko zámku nalézal se velký ovčín, „od kamene vystavený"; ovec mohlo se chovati 10 kop, neboť pastev bylo dosti a přes zimu ovce valně se přechovati mohly, „kterýchžto vovec vlnou, jehňaty, skopci a vomastkem užívati se může do 70 kop grošův českých." Ten „oužitek vovec" pokládá pan z Talmberku za 300 kop gr. č.

„Pod týmž ovčincem," pokračuje, „jest chmelnice veliká, na kteréž chmele bývá spotřeba, při něm zahrádka na vaření"; tu pokládá za 50 kop gr. č.

K hradu patřil též dvůr Kochanovský v Žernoví, „nově vystavený a dobře spravený, ke kterémuž dvoru rolí několik lánů, luk k témuž dvoru dostatek, na kterých se nabírá sena do 40 vozův a votavy nemnoho míně; v kterémžto dvoře může se chovati klisen tažných 8, krav dojných 15. K témuž dvoru kus stráně černého lesa. Na zimu při témž dvoře voseto do vosumdesáti korců. Ten dvůr pokládám — 800 kop gr. č."

Další zajímavé zprávy dovídáme se z register páně Talmberkových, že k zámku patřily též dva „krámy mastné" a sice jeden v městečku Hůře červené a druhý v městečku Žernoví. Z každého tohoto masného krámu platil se jeden kámen loje a drob odebíral se od řezníkův na zámek po 5 gr. č Za ten „oužitek" pokládal pan Jan 50 kop gr. č.

Jako pod každým hradem a zámkem musil býti mlýn, v němž se pro potřebu hradu i lidu poddaného mlelo, tak bylo i při zámku ryzemburském. „Mleyn nad voborou na řece Úpě blízko zámku o dvou kolách moučných;" z téhož mlýna platilo se tehdy 40 kop grošův č. a dávali se na zámek dva vepři dobře vykrmení. Mlynář nesměl žádného měřičného což k zámku i ke dvoru mlel, bráti. Při mlýně byla též olejna, kteréž se za 7 kop gr. č. užívá a pila, na kteréž se prkna řeží a klády se k ní po řece dodávají. To všecko počítá si pan z Talmberku za 500 kop gr. č.

Kromě tohoto mlýna ryzemburského patřil k zámku ještě mlýn ve vsi Olešnici. O něm napsal majetník sám: „Ten mleyn z kruntu jest nedávno a vnově o dvou kolách vystavený a jakž náleží dobře v něm spravený, v kterýmž se mlýně chová mlynář náchlebný a každého týhodne v něm se veymelného po 3 korcích vymílá a někdy i více." Ten mlýn pokládal si za 300 kop gr. českých.

I o vápno bylo tehdy na panství ryzemburském postaráno. „Ve vsi Všelibi (jest) vápenice, kde se vápno pálí, lesu užívá; rok k roku rovnaje do 10 kop gr. č., tu pokládám za 100 kop grošův českých."

Nyní následuje výkaz „platův stálých“ z městeček a vesnic, k panství ryzemburskému tehdy patřících, o nichž tuto se zmiňujeme. K panství patřily: Městečko Žernoví a v něm tito usedlí: Kašpar Kovář, Petr Peterka, Jan Štursa, Jan Albl, Matěj Klibej, Vondra Vondráček, Jíra Klibců, Jíra Laufmannů, Jíra Pilíček, Jíra Maštalíř, Jan Bílův, Vít Vopičkův, Jan Benda, Vondra Vondrouš, Tobyáš Doubek. Aby si naši čtenářové o těchto „stálých platech“ pravý pojem učiniti mohli, podáme tuto výkaz „stálého“ takového platu, jejž platil na př. sedlák Jíra Maštalíř. Týž platil na zámek každého roku:

„Ouroku svatojirského . . . . 8 gr. 1 den. český,
ouroku svatohavelského . . . . tolikéž,
ovsa ouročního . . . . . $^1/_2$ korce,
roboty vorné . . . . . 2 dny,
roboty ženné . . . . . $3^1/_2$ dne,
roboty konopí trhání. . . . . 1 den,
roboty řepy kopání . . . . . 1 den,
slepic ouročních. 4,
vajec ouročních . . . . . 9.“

Podobně platili i jiní žernovští sousedé a summa platu stálého z městečka Žernoví činila 3 kopy 48 grošů českých, ovsa ouročního 12 korců, slepic 48, robot orných 4 dny, ženných 38 dní, řepy kopání $10^1/_2$ dne, konopí trhání $11^1/_2$ dne, dřev vození 7 saní, vajec „platných“ 3 kopy a 5 vajec.

Všech osedlých i s kovářem bylo tehdy v Žernově 16. Při zámku osazen byl Jan Pičiński a Jan Vopičkův, a na Skalce Jíra Hašek a Jan Střihavka, úhrnem čtyři osedlí.

Druhé městečko, k zámku patřící, byla Červená Hůra s těmito osedlými: Vondráčkem, Jírou Šrůtův, Adamem Kozákem, Vítem Metelkou, Jírou Holého, Janem Dvořákem, Janem Vaňkem, truhlářem, Jakubem Synáčků, Vondrou Mykytou, Janem Červenkou, Jírou Ševcem, Václavem Sádlem, Adamem, bednářem, a Matějem Tučkem. Na obci v témž městečku nalézala se tehdy lázeň. Ze všeho městečka platilo a robotovalo se takto: Platu stálého byly 4 kopy 20 gr. 4 den. č., ovsa 9 korců, roboty orné 9 dnů, dřev vození 33 dny, roboty pletí $14^1/_2$ dne, řepy kopání 14 dnů, slepic 46, vajec 1 kopu a 54. Všech osedlých bylo 16.

Z vesnic patřily k zámku: Mstětiny, Stoliny, Všelibě, Olešnice a Víska. Podívejme se do nich, kteří sousedé tam hospodaří. V Mstětinách, či jak dnes říkáme ve Mstětíně, sedí na statcích tito sedláci: Michal Podstavník, Jakub Antošův, Jíra Šmíd, a ti platí summou platu stálého 1 kopu 32 gr. č.; ovsa 4 korce, slepic 13, vajec 45 a jsou povinni robotou ornou $4^1/_2$ dne, žennou 15 dní, dřev vození 12 dnů, pletí 3 dny a řepy kopání též 3 dny.

Ve vsi Stolinech, čili dnes Stolině, jsou tito hospodáři: Jakub Hrubáčkův, Jokl Zumr, Hans Jun, Hans Šustr, Michal Komicht, Moc Kamlar, patrně všichni Němci, a Jíra Antošův. Ti všichni mají tyto povinnosti k zámku: platu stálého 2 kopy 58 gr. 6 den. č., ovsa

$8^1/_2$ korce, slepic 34, roboty orné 10 dnů, ženné 33 dny, pletí $7^1/_2$ dne, řepy kopání $7^1/_2$ dne a vajec měli 1 kopu a 42 vejce dodávati.

V obci Všelibě, dnes Všelibech, byli tito sedláci na statcích: Jan Souček, Jan Melicharů, Jan Melicharů z druhého statku, Matěj Faltův, Vaněk Kohout a Mach Svatoňův. Kromě těchto byli ještě na obci 3 osedlí, tak že bylo všech úhrnem devět, kteří měli dodávati peníze a obilí a robotovati k zámku takto: Platu stálého odváděli 4 kopy 8 gr. 2 den. č., ovsa $12^1/_2$ korce, slepic 40, vajec 2 kopy 15 vajec, roboty: orné $12^1/_2$ dne, ženné 40 dnů, dřev vození 31 den, pletí $8^1/_2$ dne a řepy kopání 8 dnů.

Největší z tehdejších „poddaných" vsí byla Olešnice. V ní nalezli jsme tyto osedlé: Jana Tobyáše Kochánka, který platil platu stálého ročně 54 groše a 6 den. českých. $3^1/_2$ korce ovsa, 12 slepic, 36 vajec, a robotoval: orně $3^1/_2$ dne, ženně 12 dnů, pletí 1 den, řepy kopání 1 den a dříví vození 6 dnů, tak že sloužil do roka panstvu $23^1/_2$ dne, tedy, odečteme-li neděle a svátky — jeden měsíc! Byl to tehdy v Olešnici největší statek. Dále shledáváme zde tyto sedláky: Melichara Albla, Vaňka Kňoulů, Matěje Sedlářů, Vacka Hanzlův, Jana Šemeráků, Jíru Hudce, Jana Junu, Jíru Joudala, Matouše Hrozného, Jana Štěchů, Pavla Kabrle, Jíru Blažků, Jíru Vondráčků, Martina Malého, Martina Krejčího, Tobyáše Jeřábka, Adama Kompocha, Jana Vlachů, Adama Hrozného, Jakuba Bitnera, Adama Krejčího, Lukše Blažků, Adama Turečků, Jana Lokvencův, Adama Lánského, Matouše Branníka, Vávry Polův, Jíry Joudalů z druhého konce, Adama Hrozného druhého a Martina Blažků. Všech v Olešnici tehdy osedlých i s těmi na obci bylo 35 a ti platili platu ročního 12 kop 33 gr. 2 d. č., dávali 38 korců a 3 věrt. ovsa, slepic 2 kopy a 8, vajec 6 kop a 57 a robotovali: roboty orné 35 dnů, ženné 104 dny, dřev vození 87 dnů, pletí 25 dnů a řepy kopání 24 dny, úhrnem bylo robotních dnů v celé Olešnici — 275!!

V malé Vísce byli tehdy dva osedlí: Jan Tlapa a Jan Formánků, kteří platili 1 kopu 28 gr. 6 den. platu stálého, ovsa sypali 5 korců, slepic dávali 18, vajec 53 a robotovali: roboty orné 5 dnů, ženné 17 dnů, pletí 2 dny, dřev vození 12 dnů a řepy kopání 2 dny. Veškeré panství ryzemburské vynášelo r. 1600: platu stálého 30 kop 52 gr. 3 den. č., ovsa 92 korce, korce po 15 gr., slepic 5 kop a 30 po 2 gr., roboty orné $81^1/_2$ dne, ženné 312 dnů, dřev vození 213 d., pletí 62 d., konopí trhání $13^1/_2$ d, řepy kopání 70 d., vajec „platných" 17 kop a 49, vejce po $^1/_2$ denáru.

Dále podávají nám „reystra" pana Jana z Talmberku zprávu o rybnících a potocích a rybách, v nich pěstovaných. „Rybníkové, kteří se sadí plodem dvouletým na veytah: rybníček v oboře násady 15 kop, rybníček nad Slukovy 10 kop, nad pivovarem 10 kop, nad cihelnou 25 kop ryb, Benýšek 30 kop, podšaškový 20 kop." O řece Úpě nalézáme zprávu, že „rybna" jest, a cení ji pan Jan na 100 kop. V potůčku pode vsí Všelibí mřeně a střevle též na „podtěr" rybníček v ceně 25 kop gr. č., potok u Vísky, v kterém ryb s potřebu jest a raků, též potok pod rybníčkem Benýškem a potok nade vsí Olešnicí až po rybník Kostelecký — za 100 kop gr. č. cení. Ve Všelibech

měl 3 sádky, v oboře 6 haltýřů přeroubených pro ryby a plody přes zimu přechování. Ty sádky k tomu panství přidává.

Potom zmiňuje se o lesích: les nad Stolínem, z něhož se dříví může plaviti, klády ku pile a jiným potřebám, les, slove Škopova stráň, les na Skalce, pod Žernoví, nad Vískou, pod zámkem, les Žďár za Olešnicí, v němž černý les na klády a na stavení, les pod rybníčkem krčmáříkem, hájek v městečku Červ. Hůře v polích, les všelibský, o němž praví Všelibští, že jest „vobec"; „toho při tom nechávám," praví pan z Talmberku, „a v ničem nekladu. Summa summarum za týž stateček všecek vše v mírnosti kladouc, učiní 11.114 kop, 45 gr. 5 den. českých" Jak známo, utržil za něj pan z Talmberku od pana Zikmunda Smiřického ze Smiřic atd. toliko 8000 kop grošův českých.

A po staré slávě hradu není dnes ani zmínky. Kdy asi byl slávě jeho učiněn konec? O tom nechť stojí zde slova Sedláčkova*): „Když byl Ryzemburk k panství náchodskému připojen, nic na opravu jeho nevynakládáno, pročež se i stav jeho roku 1628 takto popisuje: „Zámek Ryzemburk od kamene vystavený, však pro neobývání na něm od množství let pospustlý jest." Tedy za 28 roků byl zámek již „pospustlý" a z pospustlého trhalo a lámalo se štukoví a kámen větší na stavbu — zámku nového v Ratibořicích."

Další příspěvky ke zvonařství na Boleslavsku.

(Viz dřívější zprávy Společnosti.)

Sdělil *J. V. Šimák.*

Z nejzajímavějších a dojista nejstarších zvonů je menší zvon románského chrámku ve Vinci. Popis většího zvonu, ze XVI. stol. pocházejícího od zvonaře Petra v Boleslavi, podal A. Pecenka v II. zprávě. Nápis, vinoucí se kol koruny zvonu druhého, byl dlouho záhadou. Bylo možno přečísti na něm slova: *ke cti... panv bohv...* což ukazovalo, že legenda je česká, ale ostatek jevil se naprosto temným. Pořídil jsem si dříve již otisk liter, dosti však chatrný, i nebyl jsem šťasten v jich řešení. Teprve loni, připadnuv na novou, bezpečnou methodu, opatřil jsem si snímek celé legendy spolehlivý a jasný.**)

Legenda obíhá po obvodu zvonu, a konec její, posledních 8 písmen činí již druhý řádek. Slova jsou od sebe oddělena lilijí. Začátek legendy sluší hledati na východní straně zvonu. První slovo pře-

---

*) Hrady a Zámky V. 42.

**) Pomůcky mé jsou velmi jednoduché, kus tuhy a několik proužků obyčejného papíru hedbávného. Papír navlhčím na rozích, aby přilnul ke zvonu, tuhou natru konec prstu a přejíždím jím mírně tlače vypuklá písmena, především kontury jich. Tak vystoupí na papíru kopie znamenité ostrosti a určitosti. Hedvábný papír je velmi poddajný. Pružnosť pak prstu zabrání, že blánka se neprotrhne.

Nápis zvonu vineckého.

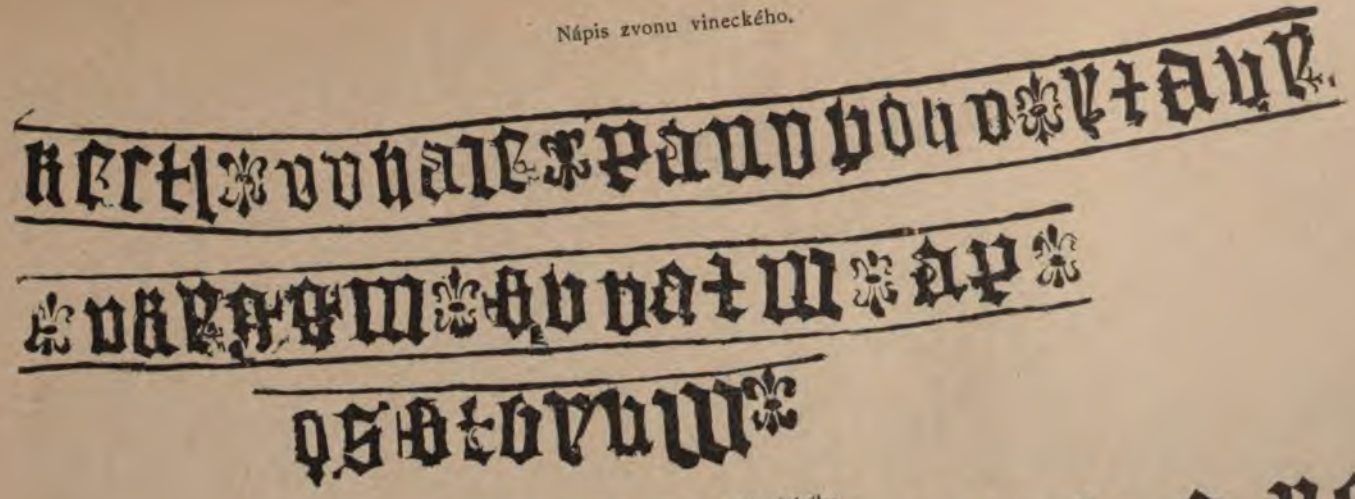

Nápis zvonu letařovického.

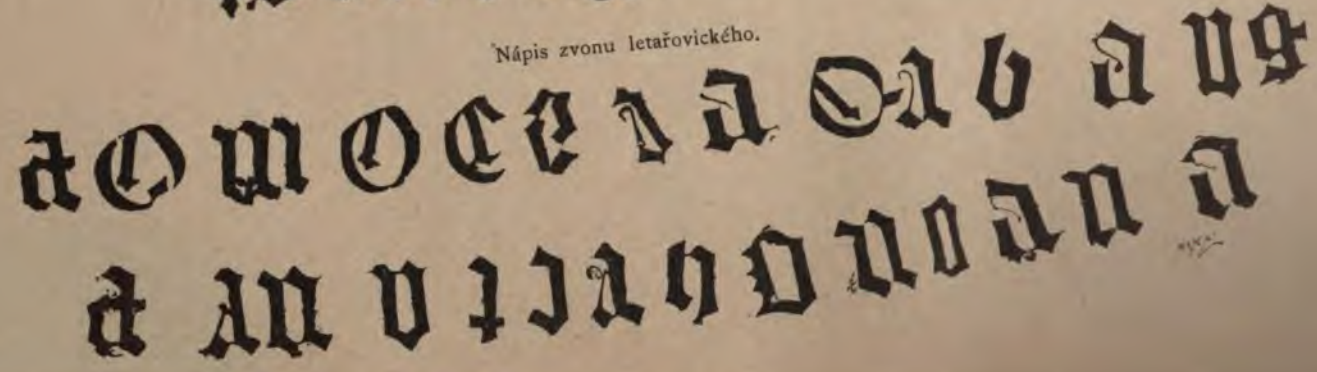

čteme snadno *Ke cti*.. Druhé slovo. První písmeno je *a* převrácené, druhé *v*, třetí *h*. *H* sluší vsunouti před *v*, takže dostaneme znění *a* (c)*hvale* (*c* chybí). Další přečteš: *panv bohv*. Čtvrté písmeno v následujícím šestém odstavci třeba pokládati za *k* převrácené a trochu níže posunuté, takže hořejšek zmizel. Poslední značka je *e* tvaru velmi starodávného a zajímavého. Celek: *y také*. Sedmý oddíl: Druhé a třetí písmeno poznám jako *ke*, za ně dám první *u*, obě následující skoro stejná značí *ss*, šesté je *m*; *ke ussm* (ke všem). Osmé slovo: Vyjmeme-li třetí písmě, přečteme ostatek *svatm*, mezi *t* a *m* vložíme tuto vynechanou značku, již dlužno míti za *y*, *svatym*. Konec uhodneme *ap* — *osstolum* Podivné je tu písmeno *l*, kteréž nahrazuje spíše tvar převráceného *a*.

Legenda tudíž zní: Ke cti a hvale panv bohv y také ke ussm svatym aposstolum.

Nemístné *ke* (všem) lze vykládati tak, že zvonař, vkládaje litery na model, opakoval nevědomky slabiku předchozího písmena. Upozorňujeme na konec na archaický, podivný tvar liter, značících různé písmeny *s*

Zvon sluší klásti zajisté do počátku XV. století, ne-li do doby dřívější.

Ne tak zdařilo se mi v Letařovicích u Č. Dubu. V památném chrámku sv. Jakuba na věži visí tři zvony. Nejstarší, na severní straně, pochází dle písmen legendy též z první polovice věku XV., ale neumím pověděti ani, je-li nápis český či latinský. Podávám badatelům otisk jeho, aby zkusili um svůj.

Prostřední zvon má pásku kolem koruny: LETHA MDLXVII SLIT GEST KE TCZI (!) A CHALE (!) PANV BOHV WSSEMOHVCZIMV OD PETRA W BO(leslavu Mladém).

Západní bok nese tabulku s těmito slovy:

MEZI WITKEM KNOTKEM Z WOR
KLEBICZ, YANEM KLECZALEM
Z LETARZOWICZ, YANEM YAN
SKEYM RYCHTARZEM Z HRAD
CZAN A MATEJEM KALTUSEM
Z CHWALCZOWICZ.

Třetí zvon: Laudate eum in cymbalis bene sonantibus omnis spiritus laudet dominum. P. S. 150. Jako tvůj hlahol ku boží cti a chvále, zvuč jazyk český po vlasti neustále. Ulil Jos. Diepoldt v Praze 1885.

Hlavice, farní chrám sv. Linharta, má též tři zvony. Východní podobně záhadné legendy nemohl jsem přečísti, a nemaje s sebou svých věcí, ani otisknouti.

Zvon prostřední má legendu ve dvou řádcích kolem koruny:

Letha panie tyſicyho pietyſteho ſſedeſatyho woſmyho ſlyt geſt tento zwon ſu tzty a chwale panv bohv wſſemohoczymv a ſ zaduſſy hlawiczkemv a od petra w mladem boleſlawi.

Třetí: ANNA KÜHNER 1807.

Drobné zprávy.

Předhistorické pohřebiště u Nového Bydžova. Celé okolí Starého i Nového Bydžova, jakož i další krajina nad Cidlinou jest od delší doby známým a dosti bohatým nalezištěm starožitnin, pocházejících nejen z doby neolitické, nýbrž i z počátku věku historického. Z doby prvější viděli jsme krásné předměty v oddílu retrospektivní zemské výstavy. Další starožitniny shledáváme nejen v zemském museu, nýbrž i ve pěkně založeném museu bydžovském. Z doby již historické uvádíme pouze vzácný nález u Zadražan, obsahující asi 500 kusů denárů Svatoplukových (1107—1109) a 9 stříbrných kroužků s esovitým zakončením. Nálezy podobné opakují se v krajinách těchto neustále, máme tudíž za vhodno zaznamenati novější nález, učiněný v bezprostřední blízkosti Nového Bydžova. Místo nálezu toho jest rumoviště, které jest na jižní straně města mezi Cidlinou a erární silnicí chlumeckou a jest majetkem pana Němce. V sousedství téhož pole jest situováno jiné, však zcela využitkované a zrušené rumoviště p. Šnablovo. Na obou těchto místech, když odkryla se zemina, přišlo se často na popelné jámy v průměru 1·00 až 1·50 metru, v nichž byla obyčejně kromě popelu hojnosť střepin nádob, zhotovených na kotouči. V době poslední našli dělníci v rumovišti p. Němcovu, totiž v popelných oněch jamách, též několik pěkných předmětů, a to jak kamenných tak bronzových i železných. Nález tento obsahuje několik menších hlazených mlatů, dva bronzové jednoduché náramky, tři náramky ozdobnější formy těnské, železnou jehlici, opatřenou nahoře větším kroužkem železnou ostruhu s bodcem a konečně závitky z bílého kovu, podobající se ostřižku plechu cínového. Různorodé tyto předměty poukazují tudíž k tomu, že míst těch užívalo se po staletí a že zde na blízku stávalo prastaré předhistorické sídliště. Jest jen litovati, že dnešního dne nelze již přesně stanoviti, kde a jak byly předměty ty v zemi uloženy. *Penk.*

Předhistorické pohřebiště v Holubicích. Osada tato jest známým místem, v němž učiněn byl v posledních letech zvláště památný nález římských bronzových nádob Též blízké pole »na světci« jest svými občasnými nálezy starožitnin v krajině té dosti zajímavým nalezištěm. Že osada je prastará, k tomu poukazuje kromě nálezu ještě pěkný kostelíček románský na vršku prostřed obce, který daleko do okolní krajiny zírá. Při opravě ohradní zdi starého hřbitova, rozloženého kolem kostelíčka, narazili dělníci na úpatí vršku blíže vrat na dva hroby s kostrami, na nichž nalezli kromě malého kroužku ještě jiné bronzové ozdoby. Dělníci však z úcty k místu jakož i k mrtvolám vše zakopali, aniž si povšimli těch věcí. Nelze nám tedy o nálezu tom podati bližší podrobnosti. K vůli samozřejmé důležitosti upozorňujeme na místo toto připomínajíce, že prostranství, kde stojí nyní starý kostelíček, bylo dle všeho prostranstvím v pravěku, zasvěceným kultu pohanskému, podobně jako jiná místa v Čechách, na př. v Michalovicích, v Solči a jinde. K závěrku jen ještě připojujeme, že jsou na blízku této osady prastará místa, kde učiněno bylo již mnoho památných nálezů, a to zejména nynější Zakolany, Kovary pod Budčí, Tursko a j. *Penk.*

Středověké tvrziště u Giesshüblu u Andělské hory blíže Karlových Varů. V osadě této, která původně jako celá krajina slovanská byla a nyní ovšem velmi poněmčená jest, shledáváme na severu téže obce ostrůvek obklopený vodou, na němž stávala tvrz ze dřeva sroubená. Rozměry prostranství činí přibližně 20 m. délky a 20 m. šířky. O tvrzi té, pokud nám známo, nedochovalo se pražádných zpráv historických, tolik však zdá se jisto, že zde bydlili praotcové pánů, kteří založili blízký, nyní pěkně restaurovaný zámek*) v Giesshüblu. Že u tvrze té bylo často bojováno, dosvědčují četné nálezy železných střel v celém okolí. *Penk.*

*) V zámku Giesshüblu shledali jsme v jedné chodbě vyvěšený prastarý obraz Jana Žižky, malovaný dosti pěkně na plátně. Dle obrazu toho jeví se nám Žižka s plným vousem a ve známé, nejvíce rozšířené podobě; bylo by snad záhodno, aby obraz ten byl reprodukován dříve, než se rozpadne nebo docela zmizí.

„Nález lidských kostí“ — někdy jen »lidská kostra« — jindy dokonce »příšerný nález«, tak pravidelně zní nadpis lokálky, která ob čas proběhne denními listy. Tak na př. noviny ze dne 9. června t. r. oznamovaly nález lidských kostí, který se udál při kopání jámy k zasazení praporového stožáru ke slavnosti svěcení praporu vyšehradského »Sokola« na Vyšehradském náměstí před domem čís. 51—VI. Bylo jich »větší množství«. Okr. lékař p. dr. Buršík zjistil, že pocházejí ze 6 osob, a že byly přes 100 let v zemi. Z rozkazu jeho odvezeny na hřbitov. — Hned druhý den vyskytla se v denních listech podobná zpráva, dle které »při úpravě náměstí před novými kasárnami pohořeleckými vykopána byla v hloubce 1 metru lidská kostra, jež dle dobrozdání lékařova ležela v zemi již asi 100 let. Kosti dopraveny byly do umrlčí komory hradčanské.« (Pokud se pamatujeme, jest to v těch místech v poslední době již druhá kostra.) Při takových zprávách vnucuje se bezděky čtenářstvu myšlénka, že před 100 lety bylo v Praze sídlo lupičů, protože skoro v každé ulici nalezne se při kopání nějaká kostra i tam, kde hřbitov křesťanský nikdy nebýval a ty, jak známo, před stem a několika lety přeloženy za město! Odkud tedy v Praze ty kostry? O tom by se dalo mnoho povídati — ale až jindy. Zatím doporučujeme, by k takovým nálezům voláni byli pouze znalci. Jen tak předejde se všem těm tajůplným příšernostem a ještě příšernějším zprávám o nich. —*Skp.*—

Dům Melantrichův. Společnost přátel starožitností českých v Praze přehlížejíc k tomu, by aspoň nějaká paměť domu Melantrichova byla zachována, podala v příčině té žádosť k sl. radě městské. Vyřízení její (čís. 297 praes.) zde otiskujeme: »Odpovídaje na ctěný přípis ze dne 13. března 1893, jímž slavné výbory Umělecké Besedy a Společnosti přátel starožitností českých v Praze společně žádaly za obrazné zachování památné bývalé tiskárny Jiřího Melantricha z Aventinu v Sirkové ulici, mám česť sděliti, že jsem dal opatřiti půdorysy i fotografie zmíněného domu (fotografické pohledy průčelí a loggie ochotně obstaral c. k. dvorní a komorní fotograf p. Jindřich Eckert).

Dle usnesení rady městské ze dne 13. května 1893 uloženy budou památky tyto v městském museu, čímž tamní vhodné žádosti v plném smyslu vyhověno. V Praze, dne 23. května 1893. Starosta: Dr. Šolc.«

— Dodatkem zaznamenáváme, že žádosť za uchování domu Melantrichova i na sněm se dostala. O výsledku všech petic poučují nás malebné zříceniny jeho! —*Skp.*—

Kaple sv. Martina, nejstarší památka stavitelská na Vyšehradě, jest ve velikém nebezpečenství. R. 1841, kdy byla majetkem vojenského eráru, prokopána hned při ní erární silnice táborská na 2 m. pod základy samé kaple; základy nebyly podchyceny a zřízen tu jednoduchý taras. Tím se stalo, že se nyní ukázaly na osmi stranách trhliny, stále se šířící. Že tu jest opravdu nebezpečenství, poznáváme z toho, že jeden z obrázkových týdenníků přinesl vyobrazení její, což bývá neklamnou známkou, že jest to na spadnutí. —*Skp.*—

Ulice Melantrichova. Protože nebylo naděje, že by dům bývalé a slavné tiskárny Melantrichovy a Veleslavínovy v Sirkové ulici v Praze mohl býti zachován v původním svém stavu, podala Společnost přátel starožitností českých v Praze slavné radě městské kr. hl. města Prahy návrh, aby k trvalému uctění památky spisovatele a znamenitého typografa Melantricha změněn byl název ulice Sirkové ve jméno ulice Melantrichovy. Sirková ulice dostala své jméno teprve v minulém století od prodeje s í r y, nikoliv pak od sirek, jak by se dovozovati mohlo z nynějšího chybného pojmenování; dnes jen německý název »Schwefelgasse« správně hlásá pravý původ jmena. Prvotně slula ulice Sirková »ulicí Junošovou«. — Očekávané vyřízení oznámíme snad již příště. —*Skp.*—

Liblice vyhořely r. 1607. V archivu Společnosti přátel starožitností českých v Praze uložena jest pod sign. III. 8. pěkně psaná listina tohoto znění: Nejjasnějšímu a Nejnepřemoženějšímu Velikomocnému Římskému Císaři, Uherskému, Českému, etc.: Králi etc.: Panu, Panu mému nejmilostivějšímu, Ponížena Supplikací

ode mne
Jindřicha Vlynskýho ze Vliněvsi
a na Liblicích.

Nejjasnější a Nejnepřemoženější Velikomocný Římský Císaři, Uherský, Český etc.: Králi etc.: Pane pane můj Nejmilostivější.

Vaší Císařské Milosti žalostivě a poddaně oznamuji, že Letha tohoto, 1607 v sobothu minulou to jest po Sm. Prokopu v noci na neděli z dopuštění Božího skrze zlé lidi stateček můj Liblice se všemi příbytky lidí tu osedlých, poddaných mých ohněm skažen jest, a výhořel, a že se v noci stalo, nebozí lidé o všecko po jednou přišli, již pak ani hlav svých kde skrýti, ani dobytka svého což ho tak po prudkosti ohně zůstalo, kde shromážditi nemají, a já poněvadž podobně s nimi téhož okušuji, sobě ani těm lidem poddaným jinaćeji raditi, a pomoci nemohu, nežli po Panu Bohu k V: C: M: se poddaně utíkám, a za to V: C: M: prosím, že mně a týchž lidí poddaných mých, a té nenadálé škody nám skrze zlé a žhařské lidi stalé, milostivě ulitovati, a abychom sobě zase přibýtky vystavěti mohli, tu milost k nám prokázati, a nám z přirozené své Císařské a Královské milosti, z lesův, V: C: M: Brandejských, pomoc od dříví učiniti, a mimo tu milost nám tak prokázanou, pro další tedruňk můj, i týchž ubohých lidí poddených mých to při forštmistru panství V: C: M: Brandejskýho, aby v mírnosti z týchž lesův V: C: M: Brandejských, mně i lidem ubohým poddaným mým dříví na potřebi k stavení prodáváno bylo nařiditi ráčíte. Čehož V: C: M: Pan Bůh sám hojná odplata býti ráčí. V čemž sebe i s lidmi těmi zarmoucenými, poddanými mými, k milostivé a brské ochraně V: C: M: porućena činím. Dathum v středu, 11. Julii Letha, 1607. V: C: M: věrný poddaný Jindřich Vlinský ze Vliněvsi a na Liblicích. —*Skp.*—

Kde jsou konservatoři? Při opravě stejně proslulého jako starobylého kostela sv. Jiří na král. hradě pražském, předsevzaté r. 1888, nalezeny dle zpráv novinářských rozmanité starožitnosti, které, ač měly býti přirozeně odevzdány zemskému nebo městskému museu v Praze, přece dostaly se jakoby navzdor do rukou soukromníků. Ve zprávách těch vyslovováno rozhořčení nad barbarským jednáním s památkami tak vzácnými, které noseny jsouce po okolních hospodách, staly se terčem surových vtipů, až musila tehda policie zakročiti Na doklad, že opravdu památky svatojirské byly rozstrkány, předložil a daroval pan Čeněk Ryzner, lékař a archaeolog v Roztokách u Vlt., ve schůzi archaeologického sboru tyto starožitnosti: »Růženec z klokoče (bez křížku), dvě mosazné hvězdovité okrasy, část lebeční kosti a denár vévody Vratislava II. — vše vykopáno při opravování kostela sv. Jiří.« (Památky archaeologické XIV. 416) Proto vynasnažoval se archaeologický sbor, aby se další nálezy nerozstrkaly, ale »odváděly se tam, kam náležejí ovšem v první řadě do zemského Musea Za tím účelem podal veleslavnému c. k. místodržitelství žádosť, ve které kromě jiného vysloveno přání, aby dovoleno bylo Sboru vysýlati ob čas ze svého středu excerpty, kteří by měli kdykoli přístup k pracím v kostele sv. Jiří prováděným.« (Památky archaeologické XIV. 418) Žádosti té vyhověno a zvoleni za excerpty pp. Moric Lüssner, c. k. konservator, a dr. J. L. Píč, redaktor »Památek«. Po našem mínění neměla býti podávána žádná žádosť a dotyční páni měli tam jíti z moci konservatorské. Nenáležejí-li jim nalezené starožitnosti, pak jistě k nim nemají práva úředníci místodržitelští. Prohlašujeme bez obalu, že celá práce opravná nebyla — co se týče záchrany starožitností — podrobena přísnému dohledu. Ovšem památek architektonických máme několik pěkných kusů zachováno, ale jistě jen proto, že kámen je těžší než denár. A tak se stalo, že zničeny kapitoly souvislé s dějinami celého národa, — čili, že dle starého sousedsko-strýčkovského programu celý nález se roztahal a rozdělil. Památky svatojirské jsou nyní až v Čáslavi, jak jsme seznali z X. zprávy »Včely čáslavské« z r. 1891 str. 13—14, kdež čteme, že p Aug. Hendrich, c. k. pošt. officiál v Praze, daroval spolkovým sbírkám: »6 cínových tabulek z rozličných sesutých rakví z kostela sv. Jiří v Praze (Hradčany), různé drobnosti nalezené tamtéž, 1 stříbrný klíček (amulet?) nalezený v kryptě u sv. Jiří v Praze, 1 kovový křížek (nalezený tamtéž), díl růžence nalezený tamtéž.« Panu Hendrichovi musíme býti jen povděčni, že věci ty vůbec museu některému daroval a připomínáme-li věrně vše dle zprávy »Včely«, neubližujeme jemu, ni přátelské »Včele«, ale činíme tak na dotvrzení pravdivosti slov svých. — To vše se mohlo a smělo státi s památkami vzácnými na místě tak proslulém, před očima odborníkův a konservatorův a v středu královské Prahy. Podáváme to k posouzení, lépe řečeno k spravedlivému odsouzení. —*Skp.*—

Zprávy o spisech.

Dějepis města Prahy. Sepsal Václav Vladijov Tomek. Díl I. Druhé vydání v Praze 1892. Spis loňského roku vyšlý a přece neposouzený doposud. Dle předmluvy prvého vydání, datované dne 14. srpna r. 1855 a dle »Oprav a doplňků k dílu I« očekávali bychom takovou úplnosť, že by již předem odňata byla čtenáři možnosť přičiňovati své poznámky, doplňky a opravy. Za takovou dobu, jaká uplynula mezi oběma vydáními, vypátrá, objasní a změní se velmi mnoho. Uvésti všeobecně známé svědectví Ibrahima Ibn Jakuba o Praze a opraviti tu i tam některá data, jest ovšem platným a cenným příspěvkem, ale to vše ustupuje a v mnohém ztrácí na ceně, připomeneme-li si celou řadu otázek, které tu jen letmo, v poznámkách jsou zodpověděny, nebo prostě ani o ně nezavaděno. Praha rozložena po obou březích Vltavy. Mohla tu býti tedy uvedena literatura, týkající se původu jmen: Vltava a Praha. To, co se uvádí na str. 4. v poznám. 2. o původu jména Prahy od »p r a ž i t i«, jest na štěstí již překonáno, neboť všeobecně se uznává, že Praha má své jméno od prahů v řece. I o tom je již slušná literatura jako o Vltavě. Co a jak se soudí o povýšeném místě na hradě pražském, řečeném »Žíži«, dovídáme se velmi málo na str. 19 20., ač o tom častěji bylo psáno. Neprávem pomíjené výsledky zkoumání starožitnickojazykozpytného dovolávají se svého ocenění. Jak pěkně dalo by se psáti o těch místech, kde se nyní říká na Slupi, na Hrádku, v Oserově a j. Zbytky staré osady na Slupi s pohřebištěm kosterným, datovaným knížecími denáry na Hrádku, jsou přece výmluvnějším dokladem, než holé datum nebo záznam pouhého pojmenování. Onomatologie jest tu Achillovou patou. Ukázalo se to při Oserově. Kdosi (žel Bohu, nepoznamenali jsme si jeho jména) dal sl. městské radě návrh na změnu jména Oserova a ta přidělila jej p. dru. J. Emlerovi k vyšetření, by zjistil stáří a původ jeho. A Oserov náleží k nejstarobylejším jménům v celé Praze! Oba ty případy svědčí nad slunce jasněji, že tu mezery jsou, jinak by nemohly býti podávány podobné návrhy a nemusilo by se již vůbec zkoumati v příčině té. Že tu pominuty všecky ostatní nálezy pražské, vyšehradský nevyjímaje, jest přirozeno. Po čase, aby se připsal svazek »Praha podzemní«; kdy se tak stane, nevíme, vždyť Praha pozemní není úplná! Zatím hodláme podati některé ukázky v tomto i v jiných časopisech. — Konečně poznamenáváme, že výtky tyto, týkající se jen I. dílu, nejsou nikterak vyčerpány. Jinak jest ovšem spis vší chvály hoden a doporučuje se každému k četbě, z níž jistě nerad se vytrhne, ač tu i tam pozastaví se nad ohyzdou, jako je na př. na 128 str. »vplyv«. —*Skp.*—

Ze studijní cesty po museích. Podává dr. J. L. Píč. (Zvláštní otisk z »Věstníka české akademie«.) V Praze 1893 (Str. 12.) Spisovatel vydav se o minulých prázdninách na cestu do Moskvy, na podnět a přispěním I. tř. Akademie věd a umění, uminil si užiti každé příležitosti k doplnění materialu z vých. zemí, nastřádaného dlouholetou četbou. Prohlédl tedy cestou v Brně sbírky Františkova musea a musejního spolku brněnského, zastavil se u Wankla v Olomouci, navštívil tři musea krakovská, až se dostal do nádherného musea historického v Moskvě, kde kromě toho upoutaly jeho pozornosť sbírka národopisná v museu rumjancovském a památky historické v sálech Oružejné palaty. Potom odebral se do Petrohradu navštívit především archaeologickou kommissi a světovou znamenitosť, Eremitáž, již lze těžko charakterisovati. Další cesta jakož i návrat věnován prohlídce museí v Revalu, v Rize, Vilně, Kralovci, Gdansku, Štětíně, Stralsundu, Berlíně, Poznani a Vratislavi. Pro archaeologa velmi dobrý příruční spisek. —*Skp.*—

Slanský obzor, ročenka musejního spolku v Slaném. Uspořádal Václ. Štech. Slaný. 1893. Cena 1 koruna. Obsahuje články: Město Slaný do r. 1350. Popisuje Frant. Vacek. S 2 vyobrazeními. — Karel Josef Biener z Bienenberka, otec české archaeologie, rodák slanský. Od dra. Ant. Krecara. — Slanští ve válkách husitských. Od Frant. Vacka. — Královské město Slaný roku 1892. I tu obsaženo nejedno starší datum. Z množství zpráv o moderním zřízení slanském zajímá nás hlavně zpráva o museu. Kromě toho jest přidán text k vyobrazením: Znak král. města Slaného. — Bývalá pražská brána v Slaném. — Sloup vinařů u Ovčar (nepochybně z dob Karla IV.) — Staré pečeti král. města

Slaného. — Slanské znamení. (Čte se prostě »Gros Pragens«.) — Znaky na velvarské bráně. — Vynikající rodáci slanští. — Z minulých dob. —*Skp.*—

Chození s klibnou (s koněm) v době vánoční a masopustní. Srovnavací studie folkloristická. Napsal dr. Čeněk Zíbrt. (Otisk z Českého Lidu II. 3.) V Praze 1893. Se 4 vyobrazeními. Všeobecně již uznaný kulturní historik náš podává tu na 24 stránkách pěknou studii o tom, jak se chodívalo a posud chodí s klibnou, což jest zbytkem starobylého vánočního a novoročního přestrojování, rozšířeného v různých variantech po celé Evropě. Právě zachytili jsme některé zprávy o tomto zajímavém obyčeji, z nichž více bude asi poutati ona o obchůzce s umělým koněm svatomikulášským. —*Skp.*—

Vynášení „smrti" a jeho výklady. Podává dr. Čeněk Zíbrt. (Otisk z Českého Lidu II. 5.) V Praze 1893 Stran 31. Začíná cizími obyčeji, příbuznými se slovanským obřadem při vynášení smrti, dále uvádí historická svědectví o vynášení smrti u Čechů, promlouvá o vynášení smrti v nynějším lidovém podání československém (s kresbou Mikoláše Alše: Vynášení smrti v Jihočesku), načež přechází k vynášení smrti a obřadům příbuzným v lidovém podání jinoslovanském. Důkladná úvaha tato zakončena jest statí seznamující nás s obsahem spisů o neděli smrtné a výkladech obyčeje vůbec. — Bylo by si přáti, aby oba spisky došly hojného rozšíření. Tu i tam možno ještě podati zajímavé paběrky. —*Skp.*—

Struhařov. Pro výstavu národopisnou napsal Fr. Geislehner, řídící učitel. Zvláštní otisk z »Hlasů od Blaníka«. V Benešově 1893. (Str. 24.) Spisovatel uvádí předem popis osady, zmiňuje se o jejích stavbách, pak líčí hospodářské (obyčeje a pověry) a právní a společenské poměry. Nejobšírnější jsou »zvyky při svatbách«; k nim druží se zvyky pohřební, při pečení chleba přástvy, prostonárodní léčitelství, oblíbené pokrmy atd V kapitolce »lidová mluva, literatura, vzdělání« nemůžeme souhlasiti se slovy »mluva lidu zdejšího jest prosta dialektických zvláštností«, majíce zkušenosti, že v nejbližších vesnicích u Prahy nalézáme dosti zvláštností. Celek ukončen jest školstvím ve Struhařově a pohybem obyvatelstva. Co tu podáno zvyků, obyčejův a pověr, pokládáme jen za ukázku. Má-li býti práce úplná, musí se ještě sbírati, a materiálu pak bude při nejmenším jednou tolik. Že naše staré, krásné národní písně přicházejí u lidu vždy více a více v zapomenutí, věříme, ale proč tu nepoznamenány aspoň ty, které posud zapomenuty nejsou?! Na mnohých místech až příliš patrno, že pracováno těsně dle dotazníku. (K čemu na př. věty: Starých hradů na blízku není — o pokladech se ve vůkolí neví ničeho!) —*Skp.*—

Paměti o hradu Rotštejnu. Sebral J. V. Šimák. V Turnově 1893. Pečlivě uspořádaný spisek tento vřele doporučujeme. Jest pěkným vzorem. —*Skp.*—

Zarysy lecznictwa ludowego na Rusi południowej od dra. Jul. Talko-Hryncewicza, v Krakově. nákladem Akademie 1893. Znamenitý spis tento jest nutnou pomůckou pro každého, kdož chce pracovati v oboru prostonárodního léčitelství. Kdy asi my dočkáme se podobného díla? —*Skp.*—

Zprávy o časopisech.

Časopis musea království Českého, red. Ant Truhlář, v Praze, 1893, sv. 1. a 2. Dr. Zikm. Winter líčí v důkladném článku »Přepych uměleckého průmyslu v měšťanských domech XVI. věku.« Dr. Karel Kadlec seznamuje nás s počátky práva autorského ve studii o vzájemných poměrech tiskařů a spisovatelů v minulých stoletích. Dr. J. V. Prášek podává úvahu o cestě Krištofa Haranta z Polžic a významu jejím pro historické poznání zemí východních. O původě českého zlomku Evangelia sv Jana píše Fr. X. Prusík. Důležita je publikace některých listů z korrespondence Jana Kollára v letech 1816—1851. Dr. Hugo Toman podává některé zprávy o poměru Jana Žižky k Pražanům. Pozornosti zasluhují Ign. B. Maškovy »Příspěvky k obraně Rukopisu Kralodvorského«. Ad. Patera otiskuje »Desatero kazanie Bozie«. Otakar G. Paroubek

vypisuje 2 písně o selském povstání r. 1775. Se známou již pílí sebrány jsou A Podlahovy »Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii«, Řada IV. podobně jako V. J. Nováčkovy »Příspěvky k životopisům českých spisovatelů a k dějinám literatury české«, sebrané v archivě kutnohorském. —*Skp.*—

Domácí hospodyně, red. Miloslava Procházková, v Olomouci 1893, přináší pozoruhodnou stať Romana Zawilińského »Jak máme sbírati národopisnou látku?« v překladu Zd. V. Tobolky. V článku »Ze Slavína žen českých« předvádí Teréza Nováková ženy české v protireformaci katolické. —*Skp.*—

Světlo v Slaném č. 9., 10. a 11. přináší ve feuilletonu »Paběrky o slanském pramenu«. Sebral L. J. Jam. Práce podrobná i zajímavá. —*Skp.*—

Svobodný občan v Slaném č. 11. podává ve feuilletonu úryvek ze studie »Slouha na Slansku« od Jana JUC. Kakše pod názvem »Sejpka«; celá studia bude uveřejněna v Českém Lidu. —*Skp.*—

Ohlas od Nežárky č. 25. podává ve feuilletonu stať z lidového podání »Čarodějnice« od Jos. Mir. Jiry. Material sebrán v okolí Kamenice n. L. —*Skp.*—

Nové časopisy.

Věstník národopisné výstavy československé v Praze počal vycházeti dnem 15. června t. r. v Praze redakcí dra. Em. Kováře, universitního docenta. Číslo prvé obsahuje »Činnosť odborů ústředních« (Dialektologie, odbor hudební, zpráva o výstavce, pořádané akademickým odborem národopisným v Praze a dodatek ku zprávě pokladní). Činnosť venkova podána jest ve zprávách z 8 odborů. Kromě toho jsou různé zprávy. — V druhém čísle, vyšlém 1. července, čteme dra. Jindřicha Matiegky zajímavé slovo z odboru pro anthropologii českého lidu a V. J. Duškovy vzorné věty k dialektickému studiu českého jazyka. Pak následuje zpráva o obchodním odboru národopisné výstavy československé. V činnosti venkova jsou zprávy o výstavkách krajinských. Přáli bychom si, aby redakce uveřejňovala také ukázky materialu posud nasbíraného. Prospělo by se tím listu i věci samé. Vychází 1. a 15. každého měsíce a předplácí se na rok 2 zl. Zasluhuje hojného rozšíření všude, kde dochází ohlasu myšlénka: pracovati pro národopisnou výstavu. Mimochodem připomínáme, že právě byl vydán pracovní program pro krajinské odbory národopisné výstavy československé v Praze r. 1895. —*Skp.*—

Žádáme snažně všech sl. ředitelství škol středních, aby nám posílala své výroční zprávy, obsahující pojednání archaeologická, historická a národopisná, k úplnému přehledu odborné literatury.

Rovněž tak obracíme se k sl. odborům národopisné výstavy, jakož i k museím a spolkům musejním se žádostí, by nám zasílaly své tiskopisy, programy, stanovy, provolání, výroční zprávy nebo publikace. **Redakce.**

Otázky.

Prosím za laskavé zprávy o »kožených mostech«; tu i tam kolují o nich rozmanité pověsti. *S.*

Prosíme, by nám laskaví čtenáři zasílali pověsti o malých lidech (drabi, ludkové atd.). *J + Ch.*

Jak se kde volá na vepře? *P.*

Ze společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Zpráva pokladni za r. 1892. Příjem: *a*) Jmění běžné: Pokladní zbytek z r. 1891 zl. 105·17, krejcarové sbírky zl. 4·66, sádrové odlitky zl 3·85, přísp. člen. zl. 186·03, úroky zl. 1 75, celkem zl 301·46. *b*) Fond publikační: Pokladní zbytek z r. 1891 zl. 41·20, příspěvky zl. 42·—, krejcarové sbírky při vycházkách zl. 3·50, prodané publikace zl. 20 13, celkem zl. 106·83. — Vydání: Nájemné zl. 60 —, tiskoviny zl. 41·80, knihy, časopisy, člen. přísp. zl. 14·03, poštovné, kolky, daň zl. 24·86, novoročné zl. 6·—, výdaje správní zl. 18·60, pokladní zbytek na r. 1893 zl. 136·17, celkem zl. 301·46. Tiskoviny zl. 108·—, od toho příjem zl. 106·83, schodek zl. 1·17. — Jmění inventární skládá se z knihovny v ceně as zl 220·—, domácí sbírky mincí, archivu, 3 skříní a neprodaných publikací. — Na fondu publikačním vykázaný schodek přenáší se na účet pokladniční, takže koncem prosince 1892 jeví se hotovosť zl. 135·—, která se na rok 1893 řádně přenáší.

V prvním čtvrtletí t. r. zaplatili svůj příspěvek: pp. dr. Karel Chytil, kustos uměl. prům. musea, za r. 1893 1 zl., Jan Felcman, ředitel cukrovaru, ve Zvoleňovsi, za r. 1893 2 zl., důst. p. P. A. Procházka v Noutonicích za r. 1893 1 zl., slavné museum v Klatovech za r. 1893 2 zl, pp. V. Písecký z Kranichsfeldů, inženýr, za r. 1893 1 zl., A. B. Černý za r. 1893 1 zl., J. A. Jíra, medik, za r. 1893 1 zl., Helebrant za r. 1893 1 zl., Bed. Duschenes, obchodník, za r. 1893 1 zl., A. Jindra, mag. úředník, za r. 1893 1 zl., Z. Vendulák, mag pharm., za r. 1892 1 zl., Václ. Pokorný, c k. vrchní horní správce v Jáchymově, za r. 1893 1 zl., J. Zeyer za r. 1893 1 zl, Václav Němec, mistr zámečnický, za r. 1893 1 zl., Ferd. Chalupníček, úředník, za r. 1892 1 zl., pp. Brožkové za r. 1892 po 1 zl, celkem 2 zl, pp. E Leminger, c. k. professor, dr Fr. Stáně, Prok. Slavík, lékárník v Kutné Hoře, vesměs za r. 1892 po 1 zl, celkem 3 zl., sl. arch. sbor »Vocel« v Kutné Hoře za r. 1892 2 zl., pp Kamil Ječný v Zlonicích za r. 1873 2 zl., Hubert Doležal v České Třebové za r. 1893 2 zl., J. Svoboda v Praze za r. 1893 1 zl,, Josef Truhlář, skriptor universitní bibliotéky, za r. 1893 1 zl., Ant. Materka, správce v Kutné Hoře, za r. 1892 1 zl., JUDr. Karel Hostaš, advokát v Klatovech, za r. 1892 1 zl., Josef Simla, professor v Plzni, za r. 1892 a 1893 2 zl., dr. Jan Peisker v Štyrském Hradci za r. 1892 a 1893 2 zl. 10 kr, Josef Roušal, učitel v Roztokách, za r. 1892 1 zl., Jaroslav Kamper v Karlíně za r. 1892 1 zl., K. Z. Felkl v Roztokách za r. 1892 1 zl., důstojný pán P. Josef Cháb, děkan v Budči-Kovarech, za r. 1892 2 zl. a důstojný pán P. Frant. Vollbrecht, děkan v Brandýse n. L., za r. 1893 1 zl. Společnosti darovali: slavná Občanská záložna v Karlíně částku 25 zl. a slavný okresní výbor v Dobříši 5 zl., začež jim tímto vřelé díky vzdány buďtež.

Správní výbor usnesl se, aby příspěvky pp členů za běžící rok napřed odváděny byly a nikoliv, jak se to stává, že členové teprve během roku svůj příspěvek za rok minulý odvádějí. A dále usneseno, že časopis jen těm pp. členům zasílán bude, kteří příspěvek za běžící rok zapraví. Jest tedy prvnímu číslu časopisu připojena poštovní poukázka k tomu účelu, aby pp. členové, kteří příspěvek za r. 1892 nebo 1893 anebo dokonce za obě léta nezaplatili, obnosy příslušné podepsanému pokladníku co nejdříve zaslati si neobtěžovali. Poněvadž úlohy Společnosti vyžadují čím dále tím více větších obětí, vznáší se na pány členy snažná a důtklivá žádosť, aby každý ve svém oboru pro získání nových členů pracoval. Postačí také, když každý z pp. členů podepsanému pokladníku oznámí několik adres osobností, které pak od výboru zvláštním dopisem o přistoupení do Společnosti požádány budou. Zaslané příspěvky starých pp. členů budou pouze v časopise spolkovém kvitovány, kdežto novým pp. členům a dárcům dostane se kromě potvrzení v témž časopise potvrzení, potažmo poděkování ve veřejných listech a zvláštním připisem.

Edvard Bufka, t. č. pokladník,
Vinohrady, Čelakovského náměstí čís 432.

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.
Tiskem Fr. Šimáčka v Praze.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Čelakovského sady, č. 432.

Číslo 2. Vydáno v září 1893. Ročník I.

Zákonitá ochrana starožitností a památek českých.

(Dokončení.)

U nás obmezila se činnosť zákonodárná pouze na několik dvorských dekretův a nařízení, jež většinou upadla v zapomenutí, nebo se neosvědčují, protože není orgánů, které by ochranu památek důrazně prováděly.

Zvláště sluší uvésti: dvorské dekrety ze dne 5. března 1812, 30. července 1828 a 14. srpna 1846, jimiž se ukládá zemským správám, aby věnovaly pozornosť nálezům starožitností za příčinou obohacování c. k. kabinetův antik a mincí ve Vídni.

Dekretem dvor. kanceláře ze dne 20. prosince 1818 přísně zakázán vývoz památek uměleckých a starožitných a uložen na přestupky nařízení toho trest konfiskace předmětů, po případě pokuta částkou dvojnásobné ceny starožitnosti.

Dvorský dekret ze dne 15. června 1846 týká se vlastnictví nálezův a oznamování nalezených předmětů příslušným úřadům a korporacím.

Výnosem c. k. ministerstva obchodu ze dne 31. prosince 1850 zřízena ústřední komise pro výzkum a zachovávání památek stavitelských; a výnosem ze dne 24. června 1853 upravena působnosť konservatorů.

Výnosem c. k. ministerstva osvěty a vyučování ze dne 21. července r. 1873 zreorganisována ústřední komise a činnosť její rozšířena na památky umělecké a historické.

Vedle toho jsou různá prováděcí nařízení a instrukce vydané dříve ministerstvem obchodu a nyní ministerstvem vyučování.

Zákaz vývozu starožitností ze dne 28. prosince 1818 uveden sice v normativech c. k. centrální komise jako nařízení dosud platné, není však známo, bylo-li dekretu toho kdy šetřeno.

Ústřední komise nemá dosti vlivu a prostředků, by mohla sbírání a ochranu památek náležitě organisovati.

To výslovně doznal na př. člen a konservator její c. k. vládní rada dr. A. Ilg, ředitel II. oddělení c. k. dvorních sbírek uměleckých v úvaze o nesprávné restauraci kostela sv.-michalského ve Vídni r. 1890.

Komise ta nemůže také vyhověti různým potřebám v jednotlivých zemích, opírajíc se jen o dobrovolné konservatory, kteří vykonávají úřad svůj z ochoty a bezplatně v obvodech příliš velikých, pokud dovolují soukromé poměry jejich a nedostatek rázné a rychlé podpory u politických úřadů. Ostatně mají jak komise, tak i konservatoři dle §§. 11. a 8. statutu býti v přátelském styku se všemi spřízněnými zemskými a místními korporacemi, přičiňovati se o zřizování jejich a spolupůsobiti v nich ku vzájemné podpoře.

V petici spolku architektův a inženýrův doporučuje se:

1. Zřízení zemského sboru k vyhledávání a zachovávání památek dle návrhu poslance K. Adámka.

2. Spolupůsobení okresův a obcí v té příčině.

3. Zřízení placených zemských konservatorů jako výkonných orgánů zemského sboru.

4. Založení inventáře všech uměleckých a historických památek za příčinou evidence, jako se stalo na př. v státech Durynských v Německu, a k tomu účelu, aby cennějším předmětům propůjčen byl jako ve Francii ráz veřejné důležitosti (caractère d'utilité publique) a tím i ochrana veřejná.

5. Uvedení musea království Českého v těsnou souvislosť se zemským sborem, aby bylo sbírkou předmětů takto snesených.

6. Nadání sboru i musea plnou mocí a prostředky hmotnými, zvláště k nakupování předmětů (jako v Dánsku).

7. Systemisování sbírek a služby v museu království Českého, aby se ústav ten stal souborem umělecké a kulturní práce v Čechách, jako na př. germánské museum norimberské pro celé Německo, mnichovské národní museum pro Bavorsko a j.

8. Souvislosť krajinských, městských a spolkových museí s museem zemským za příčinou výměny a doplňování sbírek, soustavného vědeckého spořádání a užívání jejich, na př. dle vzoru příslušného zákona dánského.

9. Zamezení zkázy památek ukládáním trestů na základě policejní moci obecní.

10. Zabránění vývozu památek do ciziny, kontrola vývozu do jiných zemí rakouských a získání jejich pro musea zdejší.

11. Opatření příslušných zákonů říšských k ochraně památek, jako vydán v Uhrách roku 1881 zákon, jenž přemohl různé nesnáze plynoucí z práva soukromého, patronátního a pravidel tržby.

V zákonech cizích (švédském, italském, řeckém, francouzském) podřízena soukromá práva ještě více prospěchu veřejnému.

K žádosti zemského výboru sdělilo c. a k. společné ministerstvo říšských financí ve Vídni opis nařízení, které vydala bosensko-hercegovská správa na základě Nejvyšší resoluce ze dne 22. května 1892

v příčině zachování památek a jednání se starožitnostmi a s předměty důležitými historicky nebo kulturně historicky v Bosně a Hercegovině. Dle nařízení toho jsou veškeré předměty takové, také jsou-li majetkem soukromým, pod dozorem zemské vlády, zakazuje se a trestá jich odstranění, změna i přenesení, leč by politický úřad k tomu byl svolil z příčin důležitých. Vývoz jejich jest zakázán; jde-li o prodej v zemi, má vláda zemská právo předkupní, nálezy jejich musí se oznámiti vládě s udáním ceny kupní a nálezci mohou býti odměňováni penězi. Politické úřady mají přestupky nařízení toho trestati pokutami od 5 do 500 zl. a pečovati o ochranu památek a o pátrání po nich.

Vzhledem k zásadné důležitosti tohoto nařízení připojuje se v plném znění jako příloha *B*.

Otázka ochrany starožitností a památek je velmi nalehavou, jednáno o ní již častěji na sl. sněmu i ve veřejnosti a stává se nalehavější zvláště nyní, kdy po krajinách českých se rozšířil velmi horlivý ruch sběratelský za příčinou národopisné výstavy, která se má pořádati r. 1894. a k níž slavný sněm slíbil v zásadě podporu. Docházejí stále zprávy, že četní překupníci, upozorněni tímto ruchem na různé památky, po nich pátrají a je kupují, protože otázka právní ochrany jejich není u nás dosud upravena.

Ale otázka tato, zvláště pak vytčení zásad v příčině organisace sbírání památek těch, provádění právní ochrany jejich, zřizování a spojení museí vyžaduje všestranné součinnosti činitelů k tomu povolaných.

Podrobné návrhy podané Společností přátel starožitností došly právě před samým zahájením slavného sněmu, tak že zemský výbor nemohl již svolati poradní schůzi znalců, která by o jednotlivostech tu navržených dobré zdání své podala.

Zemský výbor měl za to, že je v té příčině potřebí, aby na základě podrobných návrhů jemu podaných nyní také jednal s Českou Akademií, která dle § 2. *e)* stanov má „chrániti dávnověkých památek země, jejich dějin, literatury a umění v ten spůsob, že usilovati budou třídy její o jich objevování, prozkoumání a ocenění, uveřejňovati vědomosti nabyté o nich a zasazovati se na místech příslušných o jejich zachování.“

Dle § 18. jed. ř. Č. A. jednání stran ochrany dávnověkých památek země, jejich dějin, literatury a umění (§ 2. lit. *e* stanov), přikáže se zvláštní stálé komisi, k tomu konci zřízené (§ 50. j. ř.).

Dle § 50. j. ř. usnese se o organisaci a působnosti této komise valné shromáždění vyslechnouc návrhy tříd.

Vzhledem k tomu požádal zemský výbor Českou Akademii, aby zřídila dle § 2. *e*) stanov a § 18. a 50. jed. ř. stálou komisi pro ochranu památek a starožitností a aby podala své dobré zdání o navrženém základním programmu enkety pro zřízení zemského sboru konservatorského.

Na základě tohoto dobrého zdání učiní pak zemský výbor další opatření, po případě podá slavnému sněmu příslušné návrhy.

Pokud jde o zvláštní organisaci při sbírání archivalií, bude slavnému sněmu podána svým časem zvláštní zpráva.

Vzhledem k naléhavosti právní ochrany památek zemský výbor prozatím navrhuje slavnému sněmu pouze resoluce, jimiž se c. k. vláda vyzývá, aby v té příčině učinila potřebná opatření, pokud spadají v obor zákonodárství říšského nebo v obor moci výkonné.

První resoluce směřuje k tomu, aby živnostenská koupě i prodej památek a starožitností byly vázány na koncessi a aby dozor na ně byl zostřen podobně, jako se má s dozorem na vetešníky.

Resoluci této bude vláda moci tím spíše vyhověti, ježto bude se nyní při stálé enketě v příčině opravy řádu živnostenského jednati o to, aby seznam živností koncessních byl upraven.

Také druhá resoluce v příčině zákazu vývozu památek nebude poskytovati značnějších obtíží vzhledem k tomu, že v dobách posledních vydány podobné zákazy v Uhrách, v Bosně a Hercegovině a ve většině států evropských, a jedná se tu vlastně jen o to, obnoviti nebo zostřiti dřívější zákazy, jež vyšly z užívání.

Na základě tohoto vylíčení věci klade si zemský výbor za čest, navrhnouti:

Slavný sněme račiž se usnésti:

I. C. k. vláda se vyzývá, by vzhledem k nutnosti brzké právní ochrany památek kulturně a umělecko-historických a starožitností učinila živnostenskou koupi i prodej památek kulturně a umělecko-historických a starožitností závislými na propůjčení koncesse a ustanovila podmínky, za nichž lze koncessi tu uděliti, zvláště aby dotyčným živnostníkům uložila, že musí vésti knihy o tom, které předměty podobné při provozování živnosti své, od koho a kdy nabyli, nebo komu je dále prodali; konečně aby zostřen byl vzhledem k bezpečnosti majetku a z jiných příčin veřejných dozor policejní na veškerý prodej a koupi takových předmětů, zvláště pak, aby byla každá pokoutně provozovaná živnosť podobná přísně stíhána.

II. C. k. vláda se vyzývá, by vzhledem k naléhavosti této otázky učinila s urychlením opatření v příčině zákazu památek kulturně a umělecko-historických a starožitností do ciziny a v příčině právní ochrany jejich podobně, jako se již stalo v jiných zemích a státech.

V příčině formální navrhuje se, by tato zpráva byla přikázána komisi rozpočtové k předběžné poradě a k podání návrhu.

Z výboru zemského království Českého.

V Praze, dne 5. dubna 1893.

Nejvyšší maršálek zemský:

Dr. **Kvíčala** m. p. **Lobkowicz** m. p.

(Příloha *A.*)

Návrh

základního programu ankety pro zřízení zemského sboru konservatorského

(předložený Společností přátel starožitností v Praze).

A. Vzhledem ke směrům moderní doby sluší dojista autonomním orgánům pečovati o to, aby kulturní památky tvořící veliké poklady země, nejen se neničily, a pokud to jsou předměty movité, z vlasti se nevyvážely, leč aby vůbec pokud možná uschovávaly se jako majetek veřejný, tedy s odpovědností vší veřejnosti. Neboť jsou-li předměty podobné majetkem soukromým, i kdyby náležely sebe většímu vlastimilu, nikdo přece neručí za to, že jednou nedostanou se do ciziny, a země bude o ně chudší. Máme toho s dostatek smutných dokladův.

B. Leč doba naše také žádá, abychom nevšímali si pouze starých památek kulturních, nýbrž všeho, co i nynější dobu po stránce kulturní vyznačuje, a o to péči měli, by pozdější věkové právě tak těžce nemusili sbírati památky naší souvěké vzdělanosti, jako my sbíráme po svých předcích. Proto sluší organisovati po vší vlasti akci, aby soustavně pátráno bylo po všem, co vlastivědě slouží, aby totéž bylo ve veřejných sbírkách uschováno a zachráněno budoucím věkům.

C. Předměty, které tu zvláště vytknouti jest, aby byly vyhledány a zachovány, a pokud to jsou předměty movité, aby byly získány pro veřejné sbírky, jsou:

I. Nepohyblivé památky:

1. Pohanské mohyly a pohřebiště s jejich obsahem (hlavně kostrami a lebkami, popelnicemi atd.), pak náspy, kamenné po případě spečené valy atd.

2. Díla středověkého stavitelství (budovy románské, gotické, renesanční, barokové, tedy: hrady a zámky, chrámy, kaple, středověké domy, městské brány, radnice, věže, hradby a zdi, mosty, studny).

3. Příslušenství takových staveb, jako nástěnné malby, sochy, výzdoba, kamenické i řezbářské nápisy a značky.

II. Pohyblivé památky:

1. Památky pohanského pravěku kamenné, hliněné, kovové, kostěné, skleněné, zvláště bůžky, zbraně, nářadí, šperky, nádoby, jakož i kostry.

2. Památky pozdějšího výtvarného umění církevního, jako: sošky, středověké náhrobní kameny, kříže (zvláště t. zv. cyrillo-methodějské č. báby), křtitelnice, náčiní kostelní, řezby, roucha kostelní a pod., lijecké práce a kovové, na př. zvony, pak zámky, klíče, kované kříže, mříže, kropenky atd., dále kaditelnice, oltáříky, škapulíře, krucifixy atd.

3. Světské výrobky téhož umění: hodiny, stroje hodinové, skřínky, svícny, kahance a pod.

4. Výrobky umění malířského, obrazy a kresby všeho druhu, jako: nástěnné malby, obrazy tabulové, malby na skle, podobizny a obrazy starých krojů a částí jejich, zvláště též kresbami, dřevoryty, ocelorytinami a měďorytinami a miniaturami zdobené knihy, breviáře, kancionály, antifonáře atd.

5. Staré medaile, mince, znaky, erby, pečeti a pečetidla, kadluby, stance, odznaky, rytiny, staré tisky, zvláště prvotisky, tisky, které se již zřídka nalézají (starší ročníky novin).

6. Zbroj a zbraně, odění, válečné nářadí všech věků.

7. Starožitné kuchyňské nářadí a náčiní, křesadla, staré váhy, míry, talíře, džbány, slánky, rendlíky, mísy, hrnce, sklenice, korbely, pak kamna, kachle atd.

8. Hospodářské náčiní (ruchadla, pluhy, koňské náčiní).

9. Domácí nářadí, nábytek.

10. Vyšívání, kroje vyšlé již z užívání, šperky, dýmky, hole.

11. Nástroje hudební.

12. Věci cechovní (pokladny, odznaky, praporce).

13. Listiny z obecních, zámeckých i chrámových archivů, knihy kutovní a listiny horních archivů, matriky, urbáře, starší listiny právní (výsady, samosprávné listiny, politické, soudní, finanční, živnostenské, náboženské, knihy gruntovní, knihy cechů a bratrstev) všecky mapy, plány atd.

14. Všecky památky, kdež živel umělecký se objevuje.

15. Všecky památky osvětlující poměry veřejné, veřejných zřízení (na př. školství) nebo i typické pro vnitřní poměry rodinné.

Dodatek: Dobře je pořizovati: opisy špatně zachovaných nebo vzácných listin, modelly starožitností, jež snadno mohou podlehnouti zkáze (na př. staré stavby) nebo fotografie všeho památného.

D. Tyto a podobné předměty nalézáme často v pohanských pohřebištích, v kulturních jamách, v pravěkých pecích železných; nápadně černá pole chovají v lůně svém starožitnosti, i v hliništích, v cihelnách, v lomech je nalézáme. Však i při stavbách ať pozemních, ať vodních, při stavění silnic a železnic, mostů, při regulaci řek, při baggrování, zvláště při přestavbě starých budov, mnoho a mnoho památného často se najde. Leč i při orání, při překopávání zahrad, vinic a pod., při kácení lesů, při pracích meliračních mimo nadání přijde se na vzácné památky starých dob. V příkopech, jako v sklepeních hradů i panských a městských domů, ve věžích, v jejich báních, v kryptách, v starých šachtách, v archivech, a jinde a jinde ovšem a více se dá očekávati.

E. Proto sluší upozorniti všecky osoby a jmenovitě intelligenci, kteří se podobných prací účastní, aby bedlivý pozor měli, by se nic neztratilo a ztrátou aby památka naší minulosti žádné netrpěla újmy. Tak zejména sluší upozorniti naše kněžstvo a požádati je, aby nejen samo péči mělo o zachování všech památek, leč aby i všemu při chrámích a úřadech církevních zaměstnanému personálu na paměť to uvedlo. Úřady i korporace, úřady stavební, stavební podnikatelství, úřady hospodářské (zvláště na panstvích), úřady na drahách a jiné

mohou nařiditi svému dělnictvu, by pozor mělo na podobné předměty a zachovalo je.

Učitelstvo poučováním i pouhých dítek školních může mnoho prospěti. Však i všecky úřady a korporace by měly o to pečovati a žurnalistika na to občas upozorniti.

F. Avšak kromě zachování uvedených starožitností je třeba pomýšleti na akci již výše uvedenou, aby soustavně nejen starožitnosti se zachovávaly, ale aby i do veřejných sbírek pokud možná se dostaly, a dále aby veškeren material pro naši kulturní historii a vlastivědu byl sbírán. K tomu cíli by se doporučovalo:

1. Aby v každém soudním okresu malé museum bylo zřízeno.

Péči o zřízení tohoto musea měl by jednak okresní výbor, jednak zastupitelstvo obce, v níž by museum se založilo. Však korporace tyto mohly by se postarati i o to, aby se ustavil, kde ho ještě není, zvláštní musejní spolek, který by měl hlavně starosť o udržování okresního musea ovšem za jejich pomoci hmotné i mravní.

Jak složeno má býti kuratorium musejní, o to dohodnouti se mohou okresní výbor se zmíněným zastupitelstvem obecním a po případě musejním spolkem. Ale nutně se žádá, aby v kuratoriu zasedal vždy zástupce okresního výboru, zástupce uvedené obce, zástupce duchovenstva z okresu, zástupce učitelstva z okresu, kustos musejní, po případě zástupce musejního spolku. Mimo to v každém kuratoriu musejním má zástupce zemského sboru konservatorského virilní hlas.

Kustodové okresních museí jsou voleni kuratoriem, ale dodatečně stvrditi je musí ústřední zemský sbor konservatorský (každý rok).

Povinnosti okresního kuratoria jsou:

a) pátrati po všech památkách, o které jde. K tomu cíli může zříditi širší sbor nebo přenésti činnosť na uvedený musejní spolek, ale zodpovědnosť má kuratorium;

b) získati co možné museu a toto zříditi dle norem v dodatku ustanovených;

c) vésti seznam všech památek, o které jde (dle norem právě uvedených);

d) referovati v pravidelných lhůtách 3 měsícův ústřednímu zemskému sboru konservatorskému;

e) pořádati přednášky odborné (aspoň každého půl roku).

Také se doporučují přednášky v seminářích, v paedagogiích a podobných ústavech.

2. Z nařízení zemského výboru vedeny buďtež pamětní knihy, ať již v každé obci nebo v každé farnosti, nebo aspoň v soudním okresu. Okresní výbor mějž povinnosť, bdíti nad tím, aby se vedly, a postarejž se o vhodnou osobu k jejich vedení. Zemský sbor však musí vydati naučení, jak vésti se mají, aby snad se do nich nepsaly světové události, odjinud lépe povědomé, nýbrž události místní a ovšem pro okres charakteristické. Revisi jich má opět kustos okresního musea.

3. Budiž v každé obci starosta povinen, a budiž o to požádáno i kněžstvo i učitelstvo, aby na zřeteli měli všecky pamětihodnosti do musea se hodící.

4. Výroční zprávy ať vydávají se ze všech okresů celého království od zemského sboru.

G. Mimo okresní sbory (kuratoria) zříditi sluší zemský sbor konservatorský, v němž by zasedali:

1. referent zemského výboru jako předseda a ještě jeden člen zemského výboru,
2. technický úředník zemského výboru,
3. zástupci zemské školní rady,
4. zástupci professorů pražských škol pro architekturu a umění,
5. zástupce České Akademie,
6. zástupce Společnosti přátel starožitností českých v Praze,
7. zástupce archaeologického sboru musea království Českého,
8. zástupce křesťanské akademie v Praze,
9. zástupce výboru pro pořádání národopisné výstavy v Praze,
10. po případě zástupce také jiných korporací a spolků, jichž účelem jest ochrana a sbírání památek kulturně a umělecko-historických a umělecko-průmyslových,
11. vynikající archaeologové a umělci, jež zemský výbor povolá,
12. placení 3 zemští kustodové.

Sbor tento musí se sejíti každých 6 měsíců (svolává jej předseda).

Povinnosti zemského sboru jsou: vésti celou organisaci k zachování památek, míti v evidenci celý stav a činnosť v této příčině a starati se o další rozvoj, udávati v té příčině směr zemským kustodům. Vydávati sloučené výroční zprávy ze všech okresních i z jiných museí.

Právo téhož sboru jest činiti návrhy v příčině obnosu zemské subvence jednotlivým museím.

H. Placení kustodové buďtež stálí královští zemští úředníci, kteří nezaujímají žádného jiného veřejného úřadu. Jejich povinností jest dozor míti na všecka veřejná musea v království, objížděti a revidovati je, a přehlížeti činnosť k zachování památek, starati se o všecky žádoucí nápravy, přednášeti a organisovati přednášky poučné o zachovávání a sbírání uvedených památek a revidovati pamětní knihy. Zvláště jejich povinností jest míti přehled, co v kterém museu se nalézá, starati se o žádoucí výměny tak, aby v žádném nebylo nic zbytečného, co by vlastně jinam náleželo, jmenovitě do musea zemského. Občas se postarají o společnou výstavku krajinskou několika okresních a po případě jiných museí a sbírek a sjezdy krajinské. — Prostřednictvím zemského sboru konservatorského navrhují zemskému výboru, co by se zvláště zakoupiti nebo poříditi mělo pro zemské museum. Jim připadá též redakce společných zpráv musejních a tazatele. Zemským autonomním úřadům mohou dávati návrhy, aby osobnosti v zemských, okresních, obecních úřadech stojící a v pracích, o které právě jde, vynikající, po případě byly přeloženy na místo, kde by jich bylo třeba.

Dr. Em. Kovář,
jednatel.

Jan Zeyer,
předseda.

Vlašský dvůr na Horách Kutnách.

Napsal *Antonín Materka.*

Staroslavné Hory Kutny, světoznámé druhdy svým bohatstvím dolů stříbrných, zachovaly přes všechny pohromy, jež je stíhaly, z doby slávy své celou řadu vzácných památek, ze kterých nejstarším a znamenitým pomníkem jest Vlašský Dvůr, kdysi královské sídlo, jehož každý kámen svěcen jest historií.*)

K budově této pojí se veliké události dějinné, politické i kulturní, jež týkají se nejen města samého ale i celé vlasti naší.

Za Václava II. těšily se Hory netušenému rozkvětu. Král, jehož hlavním důchodem byly požitky z dolů zdejších, vydal tu „Horníkům" r. 1300. vlastní právo horní („aby Horníci jeho v lásce užívali") a vystavěl si zde nad příkrou stráni u potoka Vrchlice hrad opevněný, ve kterém často sídlíval.

Témuž panovníku přísluší, jak známo, zásluha, že minci českou spořádal, povolav k tomu Vlachy z města Florencie, kteří v přízemních místnostech této budovy, řečených „lůny mincířské", počali raziti ze stříbra pověstné „pražské groše", které byly základem měny v Čechách ještě dlouho potom. Od Vlachů, k dílu tomu povolaných, nazván jest hrádek tento Vlašský dvůr, kterýžto název se zachoval až podnes.

Tehdejší bohatství zdejších hor vábilo do města nejen lid havéřský ale i množství nákladníků, z nichž mnozí znamenitě zbohatli. Zvláště pověstnou stala se rodina Ruthardovců. Ale nejen mamonu žádostivé občany i sousední panovníky lákalo stříbro Horské.

Albrecht I., král německý, předstíraje různá práva vymyšlená, žádal na Václavu II., aby jemu buď doly kutnohorské na 6 let popustil aneb 80.000 hřiven dal náhradou. Aby pak německé hrabivosti dal důrazu, přitrhl roku 1304. k městu i obléhal je. Avšak stateční páni čeští Jindřich z Lípy a Jan ze Stráže hájili Hor tak obezřetně, že nepřítel ničeho nepořídil, a když pomocné vojsko české se blížilo, rychle se dal na útěk.

Po vymření Přemyslovců za slabé vlády Jindřicha Korutanského přitáhlo r. 1307. vojsko Albrechtovo před Hory podruhé, těch však opět statečně jest uhájeno proti vetřelci.

Jan Lucemburský, dobývaje království sobě nabídnutého, přitrhl ku branám Horským, město však se jemu nevzdalo a čekalo, až jak nový panovník v Praze pořídí.

Stříbro kutnohorské bylo v potomních dobách často příčinou, že Jan Lucemburský nejednou zavítal na Vlašský dvůr, žádaje od pánů i měšťanů peněz a vojska na dobrodružné výpravy své.

---

*) Štědrostí p. auktora tohoto článku umožněno bylo provoditi text třemi mistrnými, dosud nikde neuveřejněnými kresbami † řiditele J. Zacha. Za tento projev vzácné přízně vzdáváme srdečný dík!

Správní výbor Společnosti.

Karel IV., jenž otcovskou péčí svou blažil naši vlasť, byl i Horám zvláštním příznivcem; privilegia, jichž Horníci nabyli, byla od něho potvrzena a novými rozšířena, tak že město stalo se po Praze prvním v království a počalo se zdobiti nádhernými stavbami. Také Václav IV. rád na Horách přebýval ve Vlašském dvoře a při sporech, jež mezi ním a ošemetným bratrem jeho Sigmundem často povstávaly, byli Horníci neposlední.

Léta 1400., když se jednalo mezi Václavem IV. a Sigmundem o pokoření nepřátel králových, chtěl Sigmund veškeru vládu v Čechách na se strhnouti. To rozčililo Václava, meškajícího právě na Horách tak, že bez meškání vyjel z města. Když pak ho dal Sigmund zrádně zatknouti, neopustili Horníci nešťastného krále, načež Sigmund chtěje se zmocniti pokladů bratrových, uložených na Vlašském dvoře, dorážel krutě na město, a svedeny jsou tu též r. 1402. kruté boje před branami městskými.

V boji tom podlehli Horníci přesile, vítězný Sigmund vtáhl do města a zmocnil se klenotů bratrových, chovaných na Vlašském dvoře, s těmi i vzácné koruny domácí. Lid jeho páchal i v okolí mnohé ukrutnosti a vzbudil tak nenávisť českého národa.

Když pak Václav v listopadu r 1403. z vězení byl vyproštěn, vrátil se zase ku svým věrným do Hor na Vlašský dvůr, a město zbaveno jest útisků.

Počátkem r. 1409. usídlil se Václav IV. zase s dvorem svým na Horách, kamž přišlo za ním slavné poselství krále francouzského a university pražské vyjednávat o zamezení rozkolu, jenž vznikl v církvi pro dvojici papežskou.

Václav povolal do Hor deputací university pražské; když pak se jednání pro neústupnost německých mistrů, již byli jeho nepřáteli, nezdařilo, a král před cizinci byl zahanben, rozhněval se na Němce velice. Toho užil pan **Mikuláš** *) a získán jsa mistrem **Janem Husem**, zde též meškajícím ve prospěch svých krajanů, dovedl toho pomocí vyslanců francouzských, že Václav vydal dne 18. ledna 1409 zde na **Vlašském dvoře** známý **„dekret kutnohorský“**, kterým na vysokém učení Karlově dány jsou českému národu hlasy tři a cizincům toliko jeden.

Jednání toho účasten byl též Petr z Písku, tehda nejvyšší mincmistr a králův milec, za jehož úřadování památná budova tato poprvé značně změněna byla.

Stará stavba z doby Václava II. byla snad již nedostatečna, a proto vystavěno znova celé východní křídlo hradní, kde bylo sídlo královské a na jižní straně část pouze přízemní, kde byly lůny mincířů.

---

*) Omylem, přejatým z dějin Palackého III., psává se ve spisech i článcích, že to byl Mikuláš Chudý z Lobkovic. Avšak přímluvcem národa českého byl v této věci pan Mikuláš, uváděný v starých pramenech pod jménem Nicolaus Augustini (z Prahy), jak dokázal V. Tomek v Sitzungsberichte der k. k. Gesellschaft d. Wissensch. 1870. Viz též Památky archaeologické. IX. 67—69. »Kdo Čechům dosažení tří hlasů v učení pražském dopomohl?“

Vlašský dvůr na Horách Kutnách do r. 1860. obehnaný hradbou a řetězy.
Původní perokresba † ředitele Jiřího Zacha. Majetník pan Antonín Materka.

Nemáme o tom sice zpráv písemných, ale znaky říše a zemí koruny české, jakož i některých měst, jak je na té části budovy spatřujeme, tomu svědčí. Kromě toho jest charakteristickým i oblíbený od Václava IV. lednáček s točenicí, který se tu spatřuje na bráně hradní a v nádvoří.

Přiblížily se doby bouří husitských. Horníci nepřáli novotám, jim svědčil starý řád věci, a v probouzejícím se hnutí náboženském záhy spatřovali škodu svou, a proto snadno si můžeme vysvětliti záští, kterým vzplanuli proti vyznavačům nového učení.

Když pak po pražských bouřích a náhlé smrti královĕ nastalo v zemi bezvládí, počínali si Horníci velmi surově.

Jako Praha v čelo husitství, tak se postavily Hory v čelo katolíků. Ve spojení s přívrženci Sigmundovými jali se kutnohorští pronásledovati vyznavače podobojí, věznili je a metali do hlubokých šachet. Zatím Sigmund, který po bratrově smrti království, jehož mu valná část národa pro věrolomnosť upírala, dobývaje, v Hoře často prodléval. Bylť Vlašský dvůr sídlem jeho, když nemohl do Prahy, sem sbíral vojska svá, zde přijímal posly od papeže a knížat říšských, kteří nenávisť proti Čechům kacířům ještě rozdmychovali. Odtud na podzim r. 1420. vytrhl proti Pražanům, obléhajícím Vyšehrad, odkudž po nezdařené bitvě vrátil se do Hor a tu jako by triumfator nějaký, strojil na Vlašském dvoře veselí a nosil po dva dny s manželkou svou královnou Barborou zelený věnec na hlavě.

Brzy však nucen jest Sigmund opustiti zemi a tu Pražané nemeškali pomstiti křivdy od německých Horníků spáchané. Kutnohorští vytáhli sice zbrojně proti Pražanům ke Kolínu, ale vidouce přesilu, jsou nuceni se pokořiti. Milostivě naložili s nimi Pražané, neboť kázali všemu obyvatelstvu vyjíti v procesí s velebnou svátostí z Hor ke klášteru sedleckému a prositi „za milosť od Boha a od Pražan“, načež známý kněz Jan Želivský připomenuv jim křivdy, jichž se dopustili proti zákonu božímu, dal jim naučení, jak by se dále měli chovati. Horníci přijali 4 články pražské, přidali se ku straně podobojí, a těm pak, kdož od staré víry upustiti nechtěli, dána jest čtvrletní lhůta k vystěhování se z města a ze země.

Ale věrnosť netrvala dlouho. V obnoveném boji vydány jsou Hory zrádně dne 21. prosince 1421. Sigmundovi a katolíci vraždili každého přívržence kalicha. V zrádné noci této, dle úmluvy, domy katolíkův označeny byly obrazy svatých na dané znamení zvonkem „umíráčkem“ z věže Vysokokostelské.

Slabé zástupy Žižkovy, tábořící současně na sousedním vrchu Kaňkovském, obklíčeny byly vojskem Sigmundovým. Žižka však brzy pomohl si z tísně, a následující noci důmyslně proraziv kruh nepřátel, vyvázl šťastně ke Kolínu, načež v den sv. Tří Králů r. 1422. vrátil se zase s novými zástupy k Horám Kutnám.

Sigmund, sídlicí na Vlašském dvoře, ustoupil rychle před blížícími se Tábory a kázal zapáliti Hory Kutny. Horníci, kteří obávali se pro zradu pomsty vítězův, utekli s králem k Německému Brodu. Od té doby r. 1422. staly se Hory podobojí a ryze českými. Vlašský dvůr podržel i v těch dobách svůj význam. Sněm pražský r. 1423.

ustanovil, aby nebyla mince nikde jinde ražena než na Horách. Tak povstal úřad nejvyššího mincmistra království Českého, sídlem na Horách Kutnách ve Vlašském dvoře.

Po válečných převratech zůstávalo mnoho domů a zahrad v městě opuštěných, a nové obyvatelstvo usazovalo se vesměs jen české. R. 1424. vydal zápis zde na Vlašském dvoře hejtman Táborů Prokop Holý, jímž opuštěné domy, zahrady a vinice rozdělil novým obyvatelům Horským, a roku 1428. o majetku tom dáno stvrzení listinou od hejtmanů vojska Táborského a Sirotčího. V nešťastné bitvě u Lipan r. 1434. bojovali Horníci na straně Táborů s Roháčem z Dubé a ze Siona. Když pak r. 1436. učiněn byl mír s králem Sigmundem, přijel dne 20. srpna král do Hor a přijímal zde na Vlašském dvoře přísahu věrnosti.

Na Vlašském dvoře sjížděli se na sněmy často stavové čeští, i stoupenci jednotlivých stran konali zde své schůze a jednota panská zvolila zde Jiříka z Poděbrad za svého vůdce, potomního krále českého, za jehož panování Hory opět se zvedly. I Jiří Poděbradský sídlil na Vlašském dvoře a slavil zde s vojsky svými slavnosť vítězství nad vojskem uherským u Vilémova.

Po smrti nejslavnějšího tohoto krále českého byl Vlašský dvůr na Horách Kutnách opět dějištěm památního sněmu.

Dne 27. května 1471. shromáždilo se zde panstvo a zvolilo za krále českého Vladislava Jagellovce, který později s dvorem svým v této budově často sídlíval a rád mezi Horníky prodléval.

Za Vladislava II. zvelebil se Vlašský dvůr nejvíce přístavbou skvostné kaple královské roku 1495.—1497. a přestavbami k trvalému ubytování krále a přístavbou „domu mincmistrovského“ s arkádou, zásluhou mincmistrů Kostky z Postupic, Beneše z Wajtmile a Horstorfera z Malešic (r. 1490.—1497.).

Na nádvoří hradu blíže věže upoutá pozornosť nejvíce skvostný arkýř kaple královské. Přímo z nádvoří vedly schody na široký pavlán, a odtud byl vchod do kaple, která r. 1497. byla nádherně pro krále zbudována. V prostřed kaple z oblého sloupku vystupují pásy, které se rozvětvují po klenbě. Presbyterium jest v arkýři hvězdovitě sklenutém. Okna ozdobena jsou krásnou kružbou. Spatřují se zde zachovalé původní tři oltáře křídlové, skvostné práce řezbářské z r. 1496. a z téže doby prvotisky kancionál a missál, mosazné svícny, vyšívaný ornát a vzácné zvonítko.

Kaple zasvěcena jest sv. Václavu a sv. Ladislavu. Dále zachoval se zde tabulový obraz, představující Krista mezi dvěma anděly, v pravo stojí sv. Václav, v levo sv. Ladislav jako zemští patronové. U jich nohou zobrazen jest král Vladislav II. a jeho mincmistr Horstorfer z Malešic s odznaky svými.

Nápis latinský dí, že dne 20. července 1497. kaple ta od Gabriela, biskupa Poznaňského byla vysvěcena. Pod kaplí nachází se též krásné sklepení gotické, kde druhdy uložen býval královský poklad.

Vchod tvoří gotický portálek, zdobený korunovaným W (Vladislav II.) a po obou stranách znaky mincmistra Kostky z Postupic a

Nádvoří Vlašského dvora s kaplí a částečně s arkádou.
Perokresba + říditele Jiřího Zacha. Mal. p. Antonín Materka.

mezi nimi případný nápis: „Noli me tangere“ (nedotýkej se mne). Druhý vchod také s portálkem gotickým ozdoben jest korunovaným I. (Ludvík, syn krále Vladislava II.) s letopočtem 1518.

Léta 1485. opětně konán na Vlašském dvoře památný sněm, kterýž vyřkl zde vážné a podnes platné slovo o náboženské snášenlivosti, zavrhuje vzájemné tupení se a kacéřování. R. 1494. povstaly na Horách bouře havířů proti úředníkům horním, až posléze výstupy ty stětím některých nevinných vůdců jejich v Poděbradech smutně skončily.

V století XVI. sláva Vlašského dvora počala klesati současně s pádem samostatnosti říše české! Od Ferdinanda I. nesídlili tu již králové čeští, a nové úřady královské komory zbavily toto sídlo horní slávy bývalého významu jeho. Také požár r. 1585. vykonal zde zhoubné své dílo, zničiv vysoký krov nad bývalou síní sněmovní. Vinou pak úředníků horních a mnohých dobrodruhů Hory pustly a staré toto královské sídlo opuštěné bralo zkázu, jako celé království naše chýlilo se k žalostnému úpadku, jak Dačický v pamětech svých případně zaznamenal.

Hrozná persekuce, která po bitvě bělohorské naši vlasť stihla, truchlými upomínkami též k tomuto místu nás poutá, neboť zde sídlil pověstný mincmistr Vilém z Vřesovic a prováděl dílo pomsty nad městem utrakvistickým. Roku 1622. zapálil blesk krovy „nad rejtuňkem“, „kdež úředníci horní a mincovní sedávali a bohatli“, jak Dačický po svém spůsobu zaznamenal.

Konečně r. 1726. byla mincovna na Horách Kutnách zrušena a od té doby sídlelo na Vlašském dvoře toliko c. k. horní hejtmanství a jiné úřady a školy. Pro spustlosť budovy hledal c. k. erár kupce na Vlašský dvůr, jehož v letech šedesátých ujal se tehdejší šlechetný c. k. horní hejtman Matějka zde úřadující, a osobně podnikl po městě sbírku mezi občanstvem, na zachránění a opravu královské kaple na Vlašském dvoře! Starý to způsob divného hospodářství v českém království!

Roku 1862. bohužel stržena byla dosud zachovalá ozubená zeď hradební proti městu a kámen ze zřícenin odtud prodáván na různé stavby v městě. Vzácný a starobylý zvonek z hradní věže, jenž nás svolával každého prvého čtvrtku v měsíci ke mši svaté na Vlašský dvůr způsobem neomluvitelným r. 1880. byl odcizen.

Zvláštní ozdobou Vlašského dvora byly těžké řetězy, zavěšené do kamenných sloupků kolem hradební zdi proti městu, které r. 1880. zakoupila od c. k. eráru správa všeob nemocnice kutnohorské, a pro zachování této místní památky umístila je kolem svého chodníku na Pirknerovu náměstí. V západní části budovy, kde arkáda byla, umístěn byl v klenutých síních bohatý archiv horní a mincovní, v němž svého času mnoho pracoval hrabě K. ze Šternberka, zakladatel českého musea. Archiv ten bohužel nebyl opatrován, jak toho zasluhovala důležitosť jeho.

Roku 1876. prodal slavný c. k. erár dražbou (tuším as za 25 zl.!) část horního archivu zdejšímu obchodníku panu Aloisi Jozefymu, a ostatek odevzdal městu do dalšího opatrování, o čemž jsem svého času podal podrobnou zprávu do „Památek arch.“

Bohaté dějiny, jimiž tato budova obestřena jest i v lidu zdejším, upoutaly též mnoho našich spisovatelů, jako Tyla, Chocholouška, Vocela, Veselského, Herolda, Liera, Brauna, ředitele Jiřího Zacha, prof. J. Braniše, Klementa Čermáka, Stroupežnického atd. k sepsání zajímavých historických statí, povídek a divadel atd. (na př. Stroupežnického „Paní mincmistrová“). V roce 1889. vydal na základě svého

bádání zde v archivu horním, p. Jindřich Rappe, c. k. hejtman, rodák kutnohorský, důkladé své dílo: „Die Münzstätte Kuttenberg".

V r. 1880. obec kutnohorská, aby zachránila památnou budovu tuto před neodvratnou zkázou, jala se vyjednávati s vládou o koupi Vlašského dvora, za kterýž po mnohém smlouvání dala si vláda ještě zaplatiti od obce 30 tisíc zlatých! Obec přinesla tímto velkou oběť, avšak záslužnou, neboť nelze Kutnohoranu představiti si rodiště své bez Vlašského dvora. Z prvu pomýšlela obec umístiti na Vlašském dvoře veškeré školy, což na štěstí pro obec i pro školu nedošlo uskutečnění.

Několik let pracováno na různých plánech, co se má státi z Vlašského dvora. Z návrhů stavebních vynikly plány ředitele Jiřího Zacha a arch. Šmorance.

Oba návrhy předloženy byly k posouzení c. k. centrální komisi do Vídně, kteráž záhadným způsobem vyslovila se pro plány Šmorance z důvodu, že Vlašský dvůr jest stavbou — renaissanční! — Plány Zachovy šetřily přísně původního rázu Vlašského dvora se všemi zvláštnostmi, jako stavby historické, pocházející z různých dob.

Dobrozdání c. k. centrální komise vídeňské pro zachování památek vzbudilo právem velké podivení na Horách Kutnách a úžas všech znalců starobylé budovy této. Zde dovoleno mi budiž odchýliti se od postupního vypravování, abych podal doklad o neblahé té centralisaci vídeňské i v tomto oboru.

Při boření západní části dne 25. dubna t. r. dostalo se bohužel již zvěčnělému řed. J. Zachovi skvělého zadostiučinění v jeho sporu s centrální vídeňskou komisí. Ve zdivu do nádvoří objevena byla původní, bohatě profilovaná gotická okna, s kamenným žebrovím příčným. A ve zdech proti bývalé hradbě shledáno mnoho různých gotických portálků dveřních, vedoucích druhdy k arkýřům a schodišti. Každý kámen svědčí, že páni ve Vídni nemají porozumění ani citu pro naše věci. — S návrhy stavebními rozhodující ovšem byly též rozpočty nákladu. A ty byly velké. Následoval spor; na štěstí, o způsobu provedení restaurace budovy, dále pronášena jsou různá mínění a tužby, k jakým účelům Vlašský dvůr příště obci sloužiti má. Pravím, na štěstí, a všem, kdož bránili, aby naše Hory nebyly o Vlašský dvůr v jeho významu připraveny, náleží veřejný dík.

Tak získán byl čas a vyměněny názory, a potěšitelným výsledkem toho jest, že restaurování budovy nebude se prováděti najednou jako nějaká stavba kasárnická, ale část po části postupně se má obnovovati. Letos v dubnu započato s částí západní, která hrozila již sesutím. Před bořením dal starosta města p. Jan Macháček veškeré části Vlašského dvora fotografovati a pilně přihlíží k tomu, aby vzácná kaple nevzala škody. Vrchní dohled na stavbu má c. k. inženýr pan Ludvík Lábler, stavitel chrámu sv. Barbory na Horách Kutnách.

V pondělí dne 10. dubna t. r. ráno započato se stržením střechy nad arkádou v nádvoří, a po stržení zdiva na straně k městu a skle-

A. Hu a Ladislavu). — *D.* Horní úřad a archiv horní. — *E.* Mincířské

Majetník p. Antonín Materka.

pení objevily se v sobotu dne 3. června t. r. odpoledne trhliny na arkádách v nádvoří Vlašského dvora, které v původním stavu měly zůstati zachovány a ku nové stavbě připojeny. Svolaná komise dne 7. června bohužel musila rozhodnouti o jich snesení, načež obecní zastupitelstvo uzavřelo, aby arkády znova zbudovány byly přesně dle starého vzoru.

Nová stavba této části provedena bude ve dvou letech a umístí se zde měšťanská dívčí škola. Doufáme, že bývalá kaple královská po své obnově zastkví se opět v bývalé kráse, vyzdobena původními památkami svými ku potěše každého Kutnohorana a každého umění milovného navštěvovatele.

Ve východní a jižní straně Vlašského dvora hradní věž, komnaty královské a bývalá síň sněmovní sloužiti budou za příští městskou radnici. A tak opět oživne starobylá sněmovna, v níž příště bude městské zastupitelstvo rozhodovati o záležitostech starobylé obce naší, a nového významu nabude opět staroslavný Vlašský dvůr.

O významu slova „doušky".

Podává *V. Schmidt.*

V některých krajinách naší vlasti nacházíme ve starých účtech obecních výlohy u příležitosti t. z. d o u š e k (k douškování, č. douškování). Význam a původ tohoto slova není, tuším, podnes ještě nade vší pochybnosť zjištěn.*)

Ve Zvoleňovsi a okolí užívá se jména „d o u š k y" posud a naznačuje se jím taneční zábava místní omladiny — většinou čeledi, pořádaná v měsíci květnu, jíž se v jiných krajinách říká „máje". V dobách starších, jak dále uvedu, byl ovšem význam doušků jiný, a bezpochyby jedna část této zvyklosti přenesla se na dnešní pod tím jménem míněné zábavy.

Pokud jsem od současných ještě starých pamětníků zdejších o této věci se dověděti mohl, uvádím. Jmenovitě vypravuje mi o tom zdejší usedlý 70letý občan Frant. Henkl:

Za doby poddanství ustanoven byl od patrimonialních úřadů po obcích jistý den v roce, zde na př. tu neděli po sv. Trojici, kde míval rychtář s konšely za povinnosť projíti veškeré hranice katastrální, po případě i hranice pozemků jednotlivých, tedy obchůzku hranic, při čemž jej doprovázeli i občané usedlí; aby zjistili, zdali

*) Dr. Zikm. Winter uvádí ve Světozoru 1887.—580 ve své stati »O staročeském hodokvasu«: Některá příčina jest i j m é n e m s v ý m u ž z h o l a n e s r o z u m i t e l n a. Připomínám z archivu rakovnického zprávu, že přišli r. 1610. sedláci z Lašovic do města pro pivo ke starobylé zvyklosti, slove k d o u š k o v á n í . . . (Viz totéž ve spise Dra. Zikm. Wintra »Kuchyně a stůl našich předků«. Praha 1892. Str. 145.)

se buď zlomyslným pošinutím mezníků, uoráním mezí atd. nepoškodily. By-lo li zapotřebí, sázely se na ten den mezníky nové; povstal-li spor mezi dvěma sousedy o hranici pozemku, býval v tento den za přítomnosti starých i současných pamětníků urovnán; ohledávány při tom polní i veřejné cesty, jichž nejnutnější opravy potom bezodkladně vykonány. Mimo to vybírána v tento čas také t. zv. sejpka (sypané obilí — in natura) pro obecního pastýře (slouhu), který, jak v obci vůbec, tak jmenovitě o douškách hrával důležitou úlohu. Tak dostával zde na př. z jedné krávy věrtel a z jednoho vepře dvě čtvrtce žita za pasení tohoto dobytka.

Na zakončení všeho toho pořádán pak u rychtáře hlučný hodokvas — vlastní d o u š k y — jehož se súčastniti právo měli kromě rychtáře a konšelů pouze občané usedlí a slouha, který tu, tuším, zastával při tom místo číšníka. Výlohy na tuto hostinu uhrazovány bývaly z obecní pokladny, kromě příspěvků, které každý účastník povinen byl dodati v jídlech nebo nápojích pro společnou spotřebu. K těmto poslednějším náležel i slouha, jemuž uloženo dodati dobře vykrmenou p e č e n o u husu. I jiných různých příležitostí využitkováno ve prospěch „doušku"; tak býval dle starého obyčeje každý sedlák ženich povinen dáti „k obci" vědro piva, které se o douškách vypilo.

Jak již dotčeno, bývalo takové veselí velmi hlučné, brávána k němu hudba a končívalo tancem v hospodě; mnohdy se jedlo a pilo ještě druhý den a nezřídka se stávalo, že oslavovány d o u š k y i celé tři dny.

Dva Čechové žatečtí.

Napsal *Jan Herain.*

I.

Dr. Edvard Herbst alias Podzimek.

Předkové bývalého ministra dr. Edvarda Herbsta byli původu českého a sluli Podzimkové ještě v předešlém století, jak městské a farní knihy král. města Žatce dokazují.

Bohužel proslavil se pro nás Čechy v letech sedmdesátých Ed. Herbst, jsa členem ministerstva měšťanského, velice neblahým způsobem, jenž v dějinách našeho národního vývoje jest černě poznamenán.

Když Ed. Herbst 25. června r. 1892. ve Vídni zemřel, tu přinesla 1. července „N e u e F r e i e P r e s s e" životopis Herbstův jakož i jeho předků dle pramenů, jak je někdy sám Herbst zmíněné redakci sdělil.

Pražské ústavověrné noviny přijaly tuto zprávu za méně hodnověrnou a nechtěly věřiti, že by předkové Herbstovi jmenovali se Podzimkové, jak týž sám dokládá ve svých memoirech.

Dle této zprávy, z „Neue freie Presse" čerpané, narodil se Edvard Herbst 9. prosince r. 1820. ve Vídni, jeho otec Karel Herbst pocházel ze Žatce, kdež se Edvardův děd Jan uvádí jakožto rektor škol v žateckých matrikách od r. 1718.—1730.

Jak Edvardův otec synovi vyprávěl, měl děd Jan ještě české jméno Podzimek, a teprve Janův nejstarší syn, r. 1724. křtěný, jenž v Göttinkách studoval medicinu, přeložil své jméno do němčiny a od té doby nazýval se „Herbstem".

Tolik ze zpráv v „Neue freie Presse" vydaných. Když jsem byl před několika lety v Žatci, dostala se mi do rukou malá knížečka pod názvem: „Nekrologium der Stadt Saaz von 1500—1887 von Dr. W. Katzerowsky", která nám podává světlo o postupu poněmčení král. města Žatce počátkem předešlého století a zároveň činí zmínky o dědovi a to na str. 35., kde čteme: Jan Josef Podzimek, rektor školy a kůru od r. 1715.—1759., zemřel 2. dubna 1759. v 64 letech věku svého a pochován u svatého Mikuláše.

Od válek husitských do bitvy na Bílé hoře bylo obyvatelstvo žatecké vesměs národnosti české; ve válce třicetileté vypuzeno obyvatelstvo nekatolické a od té doby v druhé polovici 17. stol. vidíme se hrnouti do města a okolí příval německý, takže od toho času do počátku 18. stol. jest jakási dvojjazyčnost v kostele i v úřadě na radnici a snad i ve škole.

Tak dle zmíněného „Nekrologia" dovídáme se, že od roku 1657. do 1670. byl při farním kostele Kryšpín Bartol. Skára z Tymákova jakožto „český kazatel"; v téže funkci byl Matyáš Mikuláš Forster ze Soběslavi v r. 1689.

Roku 1726. zastavena v kostele česká kázání, neboť čteme v „Nekrologiu": „Konstantin Černý z Prahy byl od r. 1720. do 1726. posledním českým kazatelem v Žatci."

Vedle českého kaplana a kazatele připomíná se „německý kaplan" Jan Eisert z Chomutova v letech 1679 do 1712.

Roku 1726. vypuzen český jazyk z kostela; zajisté již o něco dříve vytlačen i z úřadu radnice, neboť čteme: r. 1698. 6. listopadu zemřel Václav Frant. Tlustý z Mělníka, „český syndik" od roku 1683.—1693., dále dne 21. září 1694. zemřel „český syndik" Jakub Josef Rosazín.

Vedle syndika českého jmenován i německý. Týž úřad zastával od r. 1670.—1677. Jakub Tiller z Karlovar.

Vyučoval-li již děd Herbstův, Jan Josef, jenž v Žatci od r. 1715. do 1759. kantoroval, také česky, jest nám neznámo, ale že byl Čech, jest i z memoirů ministra Herbsta dokázáno.

Jaroslav Schaller vydal před 100 lety popis kraje žateckého „Saatzer Kreis“, kde již udává, že město Žatec má jen německé obyvatelstvo, a na str. 9. píše o tomto městě: Na městské hradební zdi na starém stavení nalezl jsem tento nápis minuskulí psaný:

„Tenkrát Němec Čechům přeje,
když se had na ledě hřeje.“

Tento nápis pocházel zajisté ještě ze 16. neb z počátku 17. století.

II.

Krocín z Drahobýle alias Šafránek.

Zajímavější a vděčnější osobou jest Václav Šafránek čili v latinu převedeno Krocín, jenž r. 1532. v Žatci narozen, v Praze se usadil a obýval dům č. p. 269—I. „u Halánků“; 4. července 1584. zvolen za primatora Starého města pražského, kterýž úřad zastával až do své smrti 23. prosince 1605.

Dne 25. května 1587. povýšen do stavu vladyckého, 16. června 1594. do stavu rytířského s přídomkem „z Drahobeyle“. (Viz: Beschreibung der Böhmischen Privatmünzen und Medaillen vom Verein für Numismatik 1852.) Václav Krocín z Drahobýle byl jeden z nejslavnějších primatorů Starého města pražského; týž uvádí se v „Nekrologiu žateckém“ pode jménem Šafránek alias Crocin, pak Jachym Šafránek, primas roudnický, rodák žatecký, jenž též 15. srpna 1591. povýšen do stavu vladyckého a jmenoval se odtud Jachym Crocin z Drahobýle. Václav (starší) Krocín z Drahobýle, primator pražský, obdržel od císaře Rudolfa erb, který naráží na jeho dřívější jméno Šafránek (Crocus latinsky), neboť vidíme ve štítu lva, držícího v pazouru květ šafránový (viz popis erbu: Primatoren der königl. Altstadt Prag von K. J. Erben na str. 33.).

Mimo množství prací, jež primator Václav starší Krocín z Drahobýle pro blaho Prahy podnikl, byla i znamenitá kašna na staroměstském náměstí r. 1591. postavená a r. 1865. ukvapeně rozbouraná.

Erb tohoto znamenitého muže možno ještě dnes viděti v jeho domě „u Halánků“ na Betlémském náměstí do zdi ve dvoře zasazený. Krocínova velkolepá činnost nejlépe popsána a oceněna „v Primatorech“ od Kar. Jar. Erbena.

Tak seznali jsme z Nekrologia žateckého dva rody, jež svá jména přeměnily; rodina českých Podzimků se zněmčila a přeměnila své jméno na Herbsty, vstoupivši v třetím koleně do řad našich nejurputnějších nepřátel a škůdců, kdežto druhá rodina žatecká, rodina Šafránků své jméno dle zvyku 16. stol. za latinské zaměnila ve jméno Krocínů, ale proto se neodcizila a v primatoru Václavu Krocínovi z Drahobýle vstoupila v řady mužů slavných, o rozkvět Prahy zasloužilých.

Návrh čtení legendy zvonu letařovického.

Od *Josefa Truhláře.*

Pan J. V. Šimák, podávaje „Další příspěvky ke zvonařství na Boleslavsku“, v prvém čísle tohoto časopisu na str. 16. otisknouti dal záhadnou legendu zvonu letařovického, o níž ve výkladě připomíná, „že neumí pověděti ani, je-li nápis český či latinský“. Podepsaný maje v paměti, co v poučném článku 8. roční zprávy české realky budějovické za r. 1892, nadepsaném „Zvon“, na str. 33. a 39. poznamenal pan Jos. Braniš, pokusil se o přečtení záhadné legendy této, i podává v následujících řádcích výsledky kombinace své k laskavé kontrole čtenářstva tohoto časopisu. Kdo by čtení mé stopovati chtěl, poznamenej si tužkou v exempláři svém litery legendy běžnými číslicemi, poněvadž v následujícím výkladu číslicemi těmi bude operováno. Všech písmen, tudíž také číslic jest v legendě 28, 14 v řádku prvém a tolikéž v druhém.

Již zběžný pohled na písmena 1.—6. poučuje nás, že letařovický zvon má legendu č e s k o u; čtemeť bez namáhání slovo „Pomocz“, v němž první písmeno od analfabety zvonaře jest obráceno nohou vzhůru, poslední pak písmeno *z* podivně zpotvořeno. Následuje pod číslicí 7. hláska *i*, která v stejné podobě vyskytuje se pod číslicí 21. a v podobě jen málo odchylné pod číslicí 16. Písmena pod číslicemi 8.—13. jsou veskrz přehozena, i sluší je spořádati takto: 9, 11, 10, 8, 13, 12 a čísti: „obrana. Poslední 14. písmeno prvního řádku jest *g* i značí skráceně „g e ſ t“.*) Co v druhém řádku nachází se od číslice 15. až do 24., jest skoro všechno nohama vzhůru, i nutno při čtení celý list obrátiti. Písmeno 15. jest pouhé *p*, ale položeno zajisté nesprávně za *p* se zkratkou *ro* a znamená „pro“. Následující dvě písmena 16. a 17. přečtena obráceně dají „ni“, co správně se psávalo *ny* a rovná se našemu accus. n á s. Čtouce dále, musíme ihned přeskočiti na číslici 24., a čísti odtud zpět až k číslici 18. „u Chicta“, což snadno vyložíme předpokládajíce, že písmeno *r* zvonař vynechal a značka *c* zbyla zde z řeckého psaní jména spasitelova (xpictos skráceně xps). Čtyři poslední písmena 25.—28. čteme konečně „pana“, spatřujíce pod číslicí 25. chybné *o* za náležité *p*. Zněla by tudíž legenda zvonu letařovického dosti slušně takto: P o m o c z i o b r a n a j e s t p r o n y u C h r i s t a p á n a“; i přináležel by zvon co do útvaru písmen i povahy jazykové legendy takto čtené buď konci XIV. nebo počátku XV. století. Zároveň připomínám, že v nápisu zvonu vineckého z příčin jazykových čísti nutno „aposstolom“.

*) Jediné toto místo jest u výkladu mém bolavé, poněvadž »jest« skracováno bývá *gt* s obloučkem. Musíme tudíž přijmouti za pravdu, že zvonař písmeno *t* vynechal.

Drobné zprávy.

Na Oserově nebude se již říkati, a znalci i milovníci staré Prahy mají se naučiti novému pojmenování. Dobrý lid podskalský těžko asi přivykne názvu «ulice Kosmova«. Stala se o tom zmínka již v 1. čísle tohoto časopisu, kde ne nadarmo poukázáno, že »Oserov« náleží k nejstarobylejším jménům v celé Praze. K oněm řádkům poznamenáváme dále, že žadatelem za změnu jména »Oserov« jest p. Rudolf Tereba, dvorní stavitel, a jak patrno, také znalec památností pražských (doporučujeme jej za člena komise pro soupis památek pražských); týž podal žádosť k sl. radě městské, která se usnesla podati návrh sboru obecních starších, aby ulice na Oserově na příště pojmenována byla »ulicí Kosmovou« dle nedalekého kostelíka sv. Kosmy a Damiana. Název ten jest však s napjetím všech sil přitažen za vlasy. Nejblíže jsou kostely nejsvětější Trojice a v Emausích, pak teprve zjeví se nám zmíněný kostelík. Ale nový název ulice mimo to nekryje se s jménem, od něhož odvozen Kdyby šlo o správnosť a historickou pravdu, musila by se pojmenovati ulicí »Kosmovou a Damianovou«. Proč však v novém názvu sv. Damian vynechán a nápadně vyznamenán Kosmas. Vidí snad v něm p. žadatel našeho kronikáře Kosmu? — Jak asi ona žádosť vznikla, soudíme z tohoto: Pan R. Tereba vystavěl právě krásný třípatrový dům na rohu ulice, řečené Oserov, kteréžto jméno se mu nelíbí, protože je nesprávně odvozoval nepříliš pěkným způsobem. Zatímně varujeme přátelsky příslušné činitele, aby nedávali místa neodůvodněné žádosti Jen tak uspoří si jisto jistou blamáž! V některém z našich časopisů vyjde ostatně článek věnovaný Oserovu.

Hs.

Románský kostel sv. Václava na Proseku jest vážně ohrožen zamyšlenou stavbou kruhové cihelny, která má býti blíže památné budovy této. Námitky proti tomu ovšem podány, a neopomenuto též obrátiti se s žádostí k ústřední komisi vídeňské pro zachování památek, nejspíše proto, že tato zná památky naše jen z vyobrazení a fotografií. Dle toho zní obyčejně i úsudek její, jako na př. svědčí konec článku p. Materky v tomto čísle. S nelibostí srovnáváme kroky ty s podobným jednáním, zahájeným svého času nad zříceninami mostu Karlova. My Čechové, znajíce přirozeně památky své ne z fotografií, ale z ustavičného nazírání na ně, znajíce i dějiny jejich mnohem lépe než cizinci, většinou zaujatí proti všemu českému pod rouškou »nestranné vědy«, máme právo žádati, aby domácí znalci a vědecké spolky nebyli tak lehkovážně podceňováni a pomíjeni. Žádáme rozhodně, aby o české historii mluvili na prvém místě Čechové. Dávají-li vlastní krajané naši přednosť ústřední komisi vídeňské, nebo vidí-li jen v ní svrchovanou autoritu, vydávají tím svědectví o své beztaktnosti. —*Skp.*—

Staré fresky. V Nudvojovicích u Turnova restauruje se památný chrámek z doby přechodní. Stavbu provádí dle plánů † arch. Bauma knížecí stavitel Karnold. Veškerá dřevěná krytina musila býti snesena a také zdivo vypraveno. Oškrabujíce omítku zedníci objevili na pravé straně vítězného oblouku stopy starých maleb, bohužel velice skrovné a zašlé. Viděti jest na plavé půdě rámec ve spůsobu mandorly, v němž rozeznáváme obličej stojící osoby — vedle rámce v levo dole klečí nějaká postava, spínající ruce. Zbyly ze všeho jen kontury, provedené rudou barvou. Kolem obruby obloukem táhne se tmavý pás, a dole pod obrazem lze stopovati hvězdičkový ornament. Celek však je tak skrovný, že není možno jej restaurovati ani reprodukovati. *Š.*

S kaple sv. Ludmily, známé pod tím jménem z denních listů, snesena byla v těchto dnech střecha. Bylo by žádoucno, aby se přikročilo v brzku k důkladné opravě její. a aby byla novým krovem opatřena dříve ještě, než snad hrozící deště promočí klenbu. *V. K.*

Kostel na Karlově, vystavěný za Karla IV. a proslulý smělým rozpjetím klenby, dočká se přičiněním sl. rady městské opravy, která bude provedena ve lhůtě tří let tím spůsobem, aby stavba, pokud lze, vrácena byla původní podobě; avšak některé předměty budou ponechány, ač jsou pozdější,

protože mají cenu uměleckou a uplynutím dvou století staly se historicky oprávněnými. V prvém roce bude opraven strop se stěnami, v druhém oltáře, a ve třetím kůr. Potřebný náklad bude vřaděn do příštích rozpočtů král. hlav. města Prahy. Strop má býti před početím oprav prohlédnut znalcem. Kdo to bude? Požádá se zas někdo přespolní? *Mir.*

Zbytky kláštera turnovského, jenž r. 1420. byl zničen, objeveny byly v zahradě páně Koškově, blíže nynějšího chrámu Marianského P. Košek rozšiřuje do zahrady zámečnickou dílnu. Při kopání základů sesula se země a objevilo se klenutí sklepu. Bohužel dělníci hned vše zasypali, nezmiňujíce se o ničem a nad zasutým sklepem postaveno jest nové křídlo domu, dříve nežli správa musea se čeho dověděla — a mohla zakročiti. Podkovu, kterou nalezli při tom velikou a starodávnou, sice odvedli, ale více ne. *Š.*

Hrady Točník a Žebrák dovolávají se zbědovaností svou opravy! Několik koleček cihel a vápna, několik dřev a trochu šindele mohlo by se snad vynaložiti na podezdívky a jiné správky, aby návštěvník nebyl v nebezpečenství, že neodejde ze zřícenin. Dovolávati se jich významu v dějinách českých nemělo by účinku. Přednější jsou koňské dostihy a štvanice. *Hs.*

Při přestavbě **špitálského kostela v Polné**, založeného r. 1448., nalezeny nástěnné malby z 15. věku, které, díky pozorné ruce, vylouply se v podobě obrazu představujícího příchod sv. Tří Králů v kroji z téže doby. Z některých částí nalezených po stěnách soudí se, že budou objeveny další malby. *—Sv.—*

Památka domu Melantrichova má býti zachována tím spůsobem, že v rozsáhlém nádvoří nového domu čtyřpatrového postaven bude Melantrichovi a Veleslavínovi pomník, k jehož stavbě použije se též starobylého portálu a dvou památných reliefů ze staré budovy. Komise prohlédla již předložené plány a usnesla se doporučiti je ke schválení. — Jedna z nejznamenitějších památek v této budově, totiž staročeský strop táflovaný a vkusně malovaný, nalezen byl při bourání. Pak byl vynesen na ulici, kde se povaloval přes týden v dešti; pak zmizel. Snad se dostal do musea, když působením dešťů nabyl »staršího vzezření!« *On...*

Nálezy mincí. Nezřídka dočítáme se v denních listech, spíše než v odborných, rozmanitých zpráv pod názvem »poklad«, málokdy uzříme střízlivý nadpis »nález starých mincí«. Ale takové zprávy nám často škodí. Slovo »poklad« posiluje domněnky, že lze z nálezů takových zbohatnouti, ač při většině možno mluviti skoro jen o vědecké ceně. Dělník, počítající na to, náposledy pak prodá poklad pod cenou, kterou mu nabízel numismatik nebo museum — židovi! Nádobky, ve kterých bývají mince uloženy, z pravidla se rozbijí z vášnivé touhy po drahém kovu. A přece jsou velmi důležity, často cennější než mince v nich uložené, které jsou jim křestním listem a mluví za ně. Pomocí jich lze sestaviti základní rysy středověké i novější keramiky. — Vhodným však dokladem k tomu, že podobné zprávy novinářské bývají bez ceny a že se spíše řadí důstojně k známým mořským hadům a kachnám americkým z okurkové sézony — je zpráva o pokladu, nalezeném pod kopcem Zárubkou u Cejřova; obsahoval prý okolo 600 mincí, dle jedněch groše Václava I. a brakteaty, dle druhých Karla IV. stříbrné i zlaté. »Hrnek, ve kterém byly uloženy, se rozsypal.« Ale ze zkušenosti vím, že se nádobka nerozpadne na padrť, aby nedal se slepiti aspoň jeden větší střep. Třeba tedy více opatrnosti. K tomu připojuji snažnou žádosť, aby mi byly darovány nebo zapůjčeny nádobky, ve kterých se kdy v Čechách mince nalezly s udáním místa a mincí v nich uložených, a času, kdy se nález udál. Věrná kresba s popisem mi též vítána. *Soukup.*

Zprávy o spisech.

Paměti města Železného Brodu. Napsal Jan Šimon. Turnov 1893. Nákladem vlastním. Stran 37. Knížečka nevelká, psaná však s láskou ku kraji i obyvatelům, jimž je věnována. Spisovatel snesl, co mohl sebrati, aby posloužil

dobré věci a rozšířil známosť i lásku k minulosti. Každý, kdo zajímá se o dějiny Pojizeří, přijme spisek Šimonův s povděkem. *J. V. Š.*

Šlechtické a erbovní rodiny v městě Boleslavi Mladé v letech 1471.—1620 Podává Frant. Bareš. (Program c. k. gymnasia ve Ml. Boleslavi 1893.) Pojednání toto obírá se látkou, která částečně podána byla v loňských Rozpravách Společnosti. Poněvadž auktoru byly přístupny prameny mladoboleslavské v míře větší, jest dílko jeho obsažnější a zevrubnější, rozhojněné nad to přídatky ze zdrojů zemských. Tím větší škoda, že spisovatel hleděl spíše k úzce vymezenému prostoru, nežli k tomu, by zprávy své opatřil vědeckými doklady. Dogmatický spůsob práce postačí ovšem širšímu obecenstvu, historik však nedostatek tento těžce nese. *J. V. Š.*

Zvon. Napsal Jos. Braniš, professor a c. k. konservátor. Obsaženo v 8. roční zprávě české realné školy v Č. Budějovicích za šk. r. 1892. Hlas zvonů na každého snad tajůplně působí; tím veden, počíná p. auktor rozpravu svou trochu poëticky, čehož u publikací podobných postrádáme. Hned v úvodu touží s důrazem vlasteneckým na to, kterak »mnohá taková starotina posud jest neznáma, neb když dokonce hledět má na to, kterak z nerozumu se ničí.« Umínil si tedy »mezi vzdělanci a studujícími vzbuditi pro zvon živější zálibu a pohovořiti o tom nejdůležitějším, co o zvonech a zvonění pověděti možno.« A učinil tak s úplným zdarem. Skrovnou na objem publikací pověděl vše, co zvonu se týká. Naleznete tu popis zvonu po stránce zvukové, dočtete se o slévání, svěcení a umístění zvonů, zvíte o dějinách, jménech, nápisech i ozdobách zvonů, jich popisování, velikosť i váhu; konečně kapitola o nepřátelích zvonů, pověsti o zvonech a seznam zvonařů v Čechách působivších. Rozprava tato jest velmi pěkná vynikajíc tím, že s odbornou znalostí psána jest populárně, laikovi srozumitelně. Toho si vážíme a přejeme, aby tímto směrem pracováno bylo i jinde. *Černý.*

Jan Kollár (1793—1852). Sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce »Slávy dcery«. Na oslavu jeho stoletých narozenin redakcí Frt. Pastrnka vydaly český akademický spolek ve Vídni a slovenský akademický spolok »Tatran« vo Viedni. (Cena 4 kor. = 2 zl.) Česká akademie chtěla prý též vydati sborník důstojný jména Kollárova, ale náhodou dva studentské spolky ve Vídni ji předešly. Velecenný illustrovaný sborník obsahuje vedle příspěvků básnických, literárních úvah a příspěvků životopisných (ve všech slov. jazycích), též články týkající se archaeologicko-folkloristické činnosti Kollárovy. Jako starožitníka líčí nám Kollára Frt. Pastrnek (»O starožitnických spisech Kollárových«), prof. Jiří Polívka pak jako sběratele a vydavatele písní lidových. Z ostatních uvádíme ještě jen práci Jar. Vlčka »Ako Kollár účinkoval na literatúru slovenskú« (působení »Nár. zpievaniek«), »Pôvod Slovanov z Indie« od Fr. V. Sasinka; dr. Václav Vondrák píše o Kollárově díle »Die Götter Rhetras«, autobiografie Jana Kollára podává Jos Karásek. Doporučujeme sborník co nejvřeleji. *J. Svb.*

Zprávy o časopisech.

Věstníku národopisné výstavy československé v Praze čís. 3., 4. a 5. obsahují tyto články: Lékařství prostonárodní na národopisné výstavě československé. Vl. Hradečný. — Výtěžek krajinských výstav. — Cizí hlas o výstavě. — Za písní českou. Cesta, kterou péčí výboru pro uspořádání národopisné výstavy ve dnech 6. května až 6 června t. r. do Pošumaví vykonal Ludvík Kuba. S 8 ukázkami. — O sbírání plodů slovesných od Vavř. J. Duška a Z fotografického odboru. Ostatek vyplňují zprávy o četných a zajímavých výstavkách a činnosti národopisných odborů v Čechách a na Moravě.

—Skp.—

Jičínského Ohlasu č. 14. přineslo stať »O písni národní«, vyňatek to z článku prof. Jos. Přikryla, uveřejněného v programu gymnasia jičínského pod názvem »Jaký vliv jeví hudba a zpěv na vzdělanosť člověčenstva vůbec a na výchovu mládeže zvláště?« Program sám nedošel nás. *S.*

Svobodný Občan ve feuilletonu 15. č. referuje Al. Vl. Svoboda o »národopisné výstavce v Noutonicích« *Hs.*

Naše Hlasy v Českém Brodě uveřejňují v posledních číslech »Některé paměti o obci Pobořské«.

Ve feuilletonu **„Podřipana"** č. 28. čteme zajímavé ukázky látky národopisné od p. Fr. Kučery, jednatele roudnického odboru národopisného. *P.*

Sborník historického kroužku. Majitel, nakladatel a vydavatel družstvo »Vlasť«. Odpovědný redaktor Frt. Zdráhal. Seš. I.

Roku 1887. zanikl Rezkův »Sborník historický«; dr. Frt. Šembera tehdy v »Rozhledech literárních« referuje o »Sborníku« doufal, že brzy zase ožije.

Uplynulo 6 let a dnes vystupuje historický kroužek družstva »Vlasť« se svým »Sborníkem«.

Prof. Jos. Vávra zahajuje pojednáním »Katolíci a sněm český r. 1608. a 1609« (prameny jsou mu Slavata, Gindely, Schmiedl a P. Jos. Svoboda) řadu článků. Prof. K. Konrád pojednává o literátských bratrstvech v době pobělohorské (r. 1885. uveřejnil ve »Slov. Sborníku« podobný článek »Kollegium roratystów« v Krakově) která brání proti Ant. Rybičkovi a těm, »kteří opakovali po něm bez rozmyslu«, že bratrstva ta liší se od bývalých literátských kůrů. Ještě několikráte se obrací proti Rybičkovi, hlavně při kancionalech, kde hledí neblahou činnosť Konyášovu zmírniti (r. 1799. omlouval Konyáše Stanislav Vydra ve svých »Svátečních Kázáních«). — Jos. Hamršmid dokládá se v článku »Co věřil král Jiří o přijímání pod obojí způsobou« listinou v archivu vratislavském. Objemný článek prof. Frt. Zdráhala »Posledních čtyřicet let v kolleji jezuitské v Uh. Hradišti« zakončuje články. Činnosť řádu vyznačují číslice (kolik knih zabaveno, kolik osob k víře katolické obráceno atd.) Kromě evangelíků a vyznavačů učení Mojžíšova objevil se na př. ve Vsetíně (kdež hlavně byla »neúrodná půda«) muž, který chtěl smísit židovské náboženství s arianismem (»Na popravišti choval se vzdorovitě, bludů svých se nevzdal a jako kacíř zemřel.«) O osudech kolleje po zrušení řádu promluví spisovatel zvláště.

V oddílu věnovaném písemnictví rozebírá podrobně P. Jos. Svoboda spis T. V. Bílka »Reformace katolická v království českém po bitvě bělohorské«. Referent jest jiného mínění než autor spisu a nestranní historikové čeští. Více místa popřáno též posudku »Všeobecného církevního dějepisu« od dr. Fr. X. Kryštůfka, dále posouzeny neb oznámeny tu různé práce P. Svobody, Dra. Rezka, Tomka a j.

Konečně vzpomíná P. Svoboda zemř. biskupa Haise jakožto příznivce hist. kroužku.

Sborník ten jest výrazem snah spracovati dějiny české v duchu katolickém. Avšak věda a víra bez příkoří pravdě nedají se vždy spojiti. *J. Svoboda.*

Zprávy časové.

Sjezdy.

Po návrhu přijatém na sjezdu východočeských odborů pro národopisnou výstavu, konaném v Hlinsku dne 15. srpna, svolá ústřední výbor na den sv. Václava do Prahy sjezd veškerých odborů svých v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Na pořadu jest vedle jednatelské a pokladní zprávy ústředního výboru výkonného též jednání o sbírání památek národopisných a o způsobu vystavování jich na výstavkách venkovských na základě zkušeností nabytých z dosavad-

ních výstavek. Mimo to jednati se bude též o zachování předmětů těch pro národopisnou výstavu českoslovanskou v Praze r. 1895. a pro veškerou budoucnosť. Čtvrtý bod, totiž opatření hmotných prostředků pro národopisnou výstavu českoslovanskou v Praze r. 1895. zasluhoval by nejpodrobnější úvahy.

Otázky.

Otázkám z prvého čísla nebyla věnována náležitá pozornosť a tak se stalo, že jen dva páni zodpověděli otázku třetí, totiž: p. Josef Cyterák, správce školy ve Vel. Čičovicích, a p. K. Št. Vydra, učitel v Horažďovicích.

Žádáme za laskavé odpovědi na otázky předešlé a tyto:

Kde se říká Libušina studánka, lázeň a pod. — Znáte snad pole, luky a vinice, kde se od starodávna říká pole sv. Ludmily, vinice sv. Václava a j. Vypravují se o nich též nějaké pověsti? *J + Ch.*

Kde a s jakými pověstmi nebo pověrami vyskytují se hrubé podoby »kamenných mužů«. *V.*

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Zpráva o knihovně za rok 1892. Za čtvrtý rok správní s potěšením vykazuji nově přibyvších 40 čísel ke knihovně a vděčně uvádím jména P. T. dárců, jichž zásluhou knihovna rozmnožena byla.

Na prvém místě s vřelými díky jmenuji slavnou Akademii umiejętności v Krakově, kteráž velmi cennými a nákladnými publikacemi na Společnosť naši stále pamatuje. V uplynulém roce přibyla do knihovny štědrostí její tři čísla.

Jednak darem, jednak výměnou přispěly spisy a publikacemi tyto sl. sbory, spolky, redakce a ředitelstva:

Hrvatske arkeol. družtvo v Záhřebě (darovalo 1 spis); čtenářský spolek »Kaplíř« v Kolči (1), Klub přírodovědecký v Praze (3), Městská rada král. věn. města Jaroměře (1), Museum krajinské na Mělníku (1), Musejní spolek v Brně (1), redakce Časopisu Musea král. Českého (1), red. Věstníku Matice opavské (1), ředitelství ...ké realné školy v Budějovicích (1), red. »Světla« ve Slaném ...ovala 1 spis a několik čísel s odbornými články), Towarzystwo numiz...tyczne v Krakově (2), Vlast. muzejní spolek v Olomouci (1), ...ké museum v Bosně (1).

...mě uvedených přispěli ke knihovně tito členové a příznivci Společnosti: ... Černý A. B. (1), Filipovský V. (1), JUDr. Haasz Jar. (1), ...brant Fr. (2), Hynek Alois, nakladatel (další sešity Čelakovského ...ví«), Jelínek Bř. (1), Košťál Jos. v N. Bydžově (1), Ph. Dr. ... Em. (4), Kroupa Dom. v Mníšku (1), Pátek Ferd. (1), paní ...ázková M. v Olomouci (1), Roškot Fr. v Mníšku (3), Schwarz ...r (1), Dr. Sokolowski M. v Krakově (1), Soukup Jan (2), Svo... Jos. (1), Švarc V. v Kolči (1), sl. nakladatelství Fr. Šimáčka (4), ...Teige Jos. (1), Ph. Dr. Tille V. (3), Vocel V. (1), Ph. Dr. ...Č. (1). Všem P. T. dárcům vyslovuji jménem výboru upřímné díky a ...ky i na dále příspěvky svými na Společnosť pamatovali.

Upřímný dík přijmětež i musea krajinská, zaslavší své zprávy, namnoze i psané. Těchto zpráv užito bylo jako materialu ku zpracování petice za záchranu starožitností.

Úhrnem obsahuje knihovna 405 čísel; z těch připadá odboru *A* 126 čísel, odboru *B* 62 čísla, odboru *C* 85 čísel, odboru *D* 132 čísla.

Koupeno bylo 7 knih, se schválením výboru vyloučeny 3 knihy.

Pro nedostatek času nebylo možno provésti velmi žádoucí opravu v seřadění knih. Při ustavení Společnosti založené rozdružení knih dle obsahu se neosvědčilo. V novém roce správním bude knihovna zařízena tak, aby účelu svému s dostatek vyhovovala

V Praze, 1. ledna 1893.

Ant. Bohouš Černý,
t. č. knihovník.

Zpráva pokladní. Od vydání prvního čísla »Časopisu« poslali příspěvky následující sl. spolky a P. T. pp. členové:

Adamec Jos. zl. 1·—, Adamec Lev zl. 1·—, MUDr. Albert Ed., c. k. dv. rada a univ. prof. ve Vídni, zl. 2·— (za publikace zl. 1·65), Bahenský Karel zl. 1·—, P. Bekera Jos., kaplan v Hroch. Týnci, zl. 1·—, Bernau B., spisovatel v Plaňanech, zl. 1·— (za publikace 45 kr.), Beseda občanská v Hořovicích zl. 1·—, Bílý Adolf, magistr. úředník na Smíchově, zl. 1·—, Bureš Karel, adjunkt kons. pokl., zl. 1·—, P. Coufal Tom., farář ve Veltrusích, zl. 1·—, Cyterák Jos., správce školy v Čičovicích, zl. 1·—, Čámský Bohuslav, inženýr, zl. 1·—, JUDr. Čelakovský Jar., c. k. univ. prof., zl. 1·—, Černý Bedř., c. k. horní sekretář v Příbrami, (1892) zl. 1·—, Černý Jiří O., učitel v Turnově, zl. 1·—, Diviš Čistecký ze Šerlinku V., přednosta stanice v Pardubicích, zl. 1·— a (1894.) zl. 1·—, Doležal H., jednatel Muzejn. spolku v České Třebové, zl. 2·—, P. Dressler Fr., děkan v Sedlčanech, zl. 1·—, Duška Jos., archaeolog v Josefově, zl. 1·—, MUDr. Eiselt B., c. k. univ. prof., (1892.) zl. 2·—, P. Ekert Fr., farář u P. Marie Sněžné, zl. 2·—, Filip F., továrník v Jablonném nad Orlicí, zl. 1·—, Filipovský V., gymn. prof. v Táboře, zl. 1·—, Funk Ant. zl. 1·—, P. Geringer Karel, farář v Modré Hůrce, zl. 1·—, P. Gürke Jan, děkan v Č. Brodě, zl. 1·—, Hajsl Ed., řed. cukrovaru v Libici nad Cidlinou zl. 1·—, Hánl Fr., učitel v Čáslavi, zl. 1·—, Hellich J., lékárník v Poděbradech, zl. 1·—, MUDr. Hellmuth K., lékař ve Vlašimi, zl. 1·—, P. Holub Bonifác J., farář v Břevnově, zl. 1·—, Hora J. V., říd. učitel v Horažďovicích, zl. 1·—, P. Dr. Horský R., kaplan v Ounětiích, na r. 1892. zl. 1·—, na r. 1893. zl. 1·—, Hovorka J. M., spisovatel, zl. 1·—, Hrubý Jos., inž. č. záp. dráhy na Smíchově, zl. 1·—, Hulicius Fr. St., měšťan ve Mšeně, zl. 1·45 a (1894.) zl. 1·—, Chaura Karel zl. 1·—, MUDr. Chodounský Karel, c. k. univ. prof., na Smíchově, zl. 1·—, Jindra Jak. Al., učitel měšť. školy v Počátkách zl. 1·—, Jindřich R. zl. 1·—, Jirásek Alois, c. k. prof. a spisovatel, zl. 2·—, na r. 1894. zl. 2·—, Ph. Dr. Kalousek Jos., c. k. univ. prof., zl. 1·—, Kancnýř Bedř., c. k. okr. soudce v Dačicích (Mor.), zl. 1·—, musejní družstvo »Kašpar Šternberk« v Radnicích, zl. 2·—, Kořenský Jos., ředitel měšť. škol na Smíchově, zl. 1·—, Kozel R. ve Zlonicích zl. 2·—, JUDr. Krška K., c. k. auskultant v Náměšti u Brna, zl. 1·—, MUC. Kryšpín V. zl. 1·—, MUC. Kučera Fr. ve Slavětíně zl. 1·—, JUDr. Kudrna O., advokát v Netolicích, zl. 2·—, za publikace zl. 1·10, Kysela Fr., účetní v Mnich. Hradišti, zl. 1·—, Lorber Ed., hodinář a klenotník na Kladně, zl. 1·—, Mádl K. B., prof. uměl.-prům. školy, zl. 1·—, Ph. Dr. Máchal H., c. k. gymn. prof., zl. 1·—, MUDr. Maixner Em., c. k. univ. prof., (1892.) zl. 2·—, Majer Dan., techn. stavitel v Horažďovicích, zl. 1·—, Mančal Jar., učitel ve Větrném Jeníkově, zl. 1·—, Mareš Fr., archivář v Třeboni, zl. 1·—, Maška K. J., ředitel vyšší realné školy v Telči, zl. 1·—, Materka Ant., správce veř. všeob. nemocnice na Horách Kutnách, zl. 1·—, Ph. Dr. Matějka Boh. zl. 1·—, Mazánek Vinc., c. k. prof. v Pardubicích, zl. 1·—, Merz Ant., účetní a pokladník městské spořitelny v Lounech, zl. 1·—,

za publikace zl. 2·—, Motejl F. v Telcích zl. 1·—, P. Müller K., děkan v Kamenném Újezdě, zl. 1·—, na r. 1894. zl. 1·—, Neumann K. C. zl. 2·—, Dr. Nevole zl. 2·—, Ph. Dr. Novák Jan V., c. k. gymn. prof. zl. 1·—, Novotný Matouš, účetní spořitelny v Postoloprtech, zl. 1·—, za publikace zl. 1·65, P. Nývlt Alois, děkan v Holohlavech, zl. 1·—, beseda »Okoř« v Čičovicích, zl. 2·—, Osborne W., archaeolog v Mnichově, zl. 2·—, MUDr. Paič l, obv. lékař v Brandýse nad Labem, zl. 1·—, za publikace 65 kr., Páris Fr., adv. úředník na Smíchově, zl 1·—, Pazdera Jindř, akad. malíř, zl. 1·—, Peer Vlad., továrník a člen městské rady, (1892) zl. 2·— a 1893. zl. 2·—, Pešek K., učitel ve Zruči, zl. 1.—, Ph. Dr. Plischke Karel zl. 1·—, Ph. Dr. Polívka Jiří, c. k. univ. prof., (1892.) zl. 2·—, Poppr Ant, říd. učitel v Bělé u Bezděze, zl. 1·—, Pštross Jindř., mechanik, zl. 1·—, Ráž Jan N., správce ve Slavětíně, zl 1·—, Roštlapil Břet., úředník c. k. st. drah na Smíchově, zl. 1·—, Růžička J, úředník cukrovaru v Radboři, zl. 1·—, Řechka Basilius, technický úředník české záp. dráhy na Smíchově, zl. 1·—, Sedláček Aug., c. k. professor a konservátor v Táboře, zl. 1·—, Sequens Gust., c. k. hosp. správce na Zderaze, zl. 1·—, Schiller Ant., odb. učitel školy typografické, zl. 1·—, Schmidt V., úředník cukrovaru ve Zvoleňovsi, zl. 1·—, MUDr. Schmoeger K. v Chrasti zl. 1·—, Schöffler Alois, úředník, zl. 1·—, MUDr. Schrutz O., assistent c. k. anatomického ústavu, (1892.) zl. 1·—, (1893.) zl. 1·—, Schwetz Jos., obchodník v Žamberku, zl. 1·—, Smolík G., adjunkt cukrovaru v Kopidlně, zl. 1·—, Smolík J., professor českosl. obchodní akademie, zl. 2·—, Smolík V. R., akademický sochař, (1892) zl 1·—, Musejní spolek v Pardubicích zl. 1·—, Stejskal Jan, majitel pivovaru »Číslo 1.« na Smíchově, zl. 2·—, Sýkora Fr. zl. 1·—, Šedivý Alois, účetní, zl. 1·—, Ševčík Lad., inženýr české západní dráhy na Smíchově, zl. 1·—, PhC. Šimák Jos. V. zl. 1·—, Šimek Adolf, okresní tajemník v Bělé u Bezděze, zl. 1·—, P. Škrdle Tomáš, redaktor »Vlasti« (1892.) zl. 2·—, (1893.) zl. 2·—, Šnajdr L., c. k. konservátor ve Smiřicích, zl. 2·—, Šnóbl Jos., tesařský mistr na Křivoklátě, zl. 1·50, P. Štědrý Fr., farář v Slavětíně, zl 1·—, Štěpánek Jos., c. k. professor v Karlíně, zl. 1·—, Šulc Č. J., knihkup. účetní, zl. 1·—, JUDr. Talíř M., c. k. univ. professor, zl. 1·—, JUDr. Teige Jos. zl. 2·—, Tichý Fr., provisor lékárny v Žamberku, zl. 1·—, za publikace zl. 1·05, Ph. Dr. Tille Václ. (1892.) zl. 1·—, Truhlář Ant., c. k. gymn. professor, zl. 1·—, P. Trykar J, farář v Černoušku, zl. 1·—, P. Tvrdý Václ., kaplan v Zlonicích, zl. 1·—, Václavek M., ředitel měšťanských škol na Vsetíně, zl. 1·—, Vagner V, říd. učitel ve Vřetovicích, zl. 1·—, Ph. C. Vařečka Dal. zl. 1·—, Veselý Vítězslav, statkář a říšský poslanec v Čertousích, zl. 1·—, MUDr. Vondrovič Jakub, obv. lékař v Poděbradech, zl. 1·—, Výborný F. V, nájemce dvora a okr. starosta v Hraběšíně, zl. 1·—, Vydra K. Št., učitel v Horažďovicích, zl. 1·—, sl. výbor okresní v Bělé u Bezděze zl. 2·—, Ph. Dr. Zíbrt Č., docent universitní, (1892.) zl. 1·—, Živsa Karel, knížecí hospodářský pojezdný ve Zlonicích, zl. 1·—.

Společnosti darovali:

P. T. pp. P. Gürke Jan, děkan v Českém Brodě, zl. 2·—, Hellebrant Fr. zl. 5·—, Jíra Jos. zl. —·20, Leypold Fr. zl. 1·—, Materka Ant., správce veř. všeob. nemocnice na Horách Kutnách, zl. 23·22, Pštross Jindř. zl. 1·—, Nejmenovaný člen výboru zl. 10·—.

U kterého z pp. členů není zde udáno bydliště, míněna tím Praha. Taktéž při členském příspěvku míněn příspěvek na rok 1893. všude tam, kde rok jiný uveden není. Příspěvky ostatních P. T. pp. členů uvedeny budou v čísle příštím.

V Praze, 7. září 1893.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, Čelakovského sady č. 432.

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.
Tiskem Fr. Šimáčka v Praze.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Čelakovského sady, č. 432.

Číslo 3. Vydáno v listopadu 1893. Ročník I.

Topografie předhistorických osad lovosických.

Píše Dr. *J. Matiegka.*

Asi týž obraz, jak nám líčí cestovatelé krajiny divochy obydlené, podávala naše vlasť v pravěku, změněný poněkud pouze ve zvířeně a květeně. Neproniknutelné lesy, pouště a močály se střídaly, protrženy jsouce potoky a řekami obroubenými rákosím a vrbím a s břehy málokde přesně ohraničenými. Jest samozřejmo, že první obyvatelé vyhledávali při svých potulkách po zemi vyvýšenin, pahorků mimo močály a chráněných před povodní. Místo jednou vyhlédnuté a upravené bylo opět vyhledáno při následujících návštěvách; bylo však i později rodinám nebo družinám jiného kmene, jiného původu, jiné kultury, jiné doby „stavebním místem“ nebo pohřebištěm. Rozsáhlá popeliště vedle zbytkův osad předhistorických, na př. od Lovosic a Lhotky k Malým Žernosekům aneb u Velkých Žernosek, u Libčevsi atd. v tloušťce často přes metr a až přes čtvereční kilometr se rozprostírající, dokazují, že si praobyvatelé této země podobně počínali při získání míst pro své osady jako nynější kolonisté, t. j. pálením pralesů. Místa ta dědil pak kmen po kmenu, kultura po kultuře. Tak povstaly — podobně městům na pahrbku Hissarliku — vždy nové osady na zříceninách osad opuštěných anebo zaniklých.

Příkladů, kde se na témže místě nalézají zbytky různých kultur a dob, máme v Čechách množství; zasluhují pak zvláštního studia, které jistě rozmnoží naše vědomosti v různých směrech, zvláště co se týče posloupnosti různých kultur a dob, kterými tyto od sebe jsou děleny.

V následujícím podávám příspěvkem k tomu topografii předhistorických osad lovosických. Místo, kde jsou nynější Lovosice, bylo zajisté velmi výhodné pro první obyvatelstvo naší vlasti. Pahrbek hlinitý, na břehu veliké řeky, s dvou stran mimo to obroubený potokem Modlou, s rozhledem na velikou planinu roudnickou, na pokraji jejím a hor lesnatých, na zvěř bohatých položený — toť sídlo prvních Lovosičanů. — Místo to nezůstalo již prázdné; neustále, i po každé změně kultury povstávaly zde znova osady, které jen čím dále tím více se táhly k řece. Pohled na přiloženou mapku poučí nás nejrychleji.

V následujícím podávám krátký přehled a (pokud jinde ještě nebyl uveřejněn) popis jednotlivých nalezišť, předhistorických pohřebišť a osad, v tom pořadu, jak asi po sobě následovaly.

A) Doba diluvialní.

V cihlářské hlíně, která tvoří podklad pro město Lovosice a okolí, byly častěji nalezeny zbytky zvířat vymřelých, diluvialních. Z vlastního obvodu města jest mi znám nález kostí diluvialních učiněný při kopání studně v nynější plynárně. (Poz. parc. 601—15.) Stopy po člověku diluvialním však doposud nebyly nalezeny.*)

B) Doba neolithická.

Nejstarší osada lovosická stála asi na místě nynější cihelny Reiserovy (dříve Tschinklovy). Zde byly již po dlouhá léta činěny hojné nálezy z různých dob, kultur anebo různých období těchto.

1. V zadní části této cihelny (poz. parc. 282—1.) nalezl pan Hanamann hroby s kostrami natažených, s kamennými nástroji a s nádobami šňůrovým ornamentem ozdobenými. (Bližší popis podávám ve svém článku „Příspěvky k poznání českomoravského neolithu" v Českém Lidu III. 3. sešit.)

2. V přední jámě cihelny (č. p. 266—2.) byly objeveny hroby se skrčenými kostrami z doby neolithické, o nichž jsem podal zprávu v Českém Lidu, I. str. 41.

3. Několik metrů od tohoto místa na sever byla při odkopávání hlíny otevřena jáma (patrně pouhé ohniště), v níž byl nalezen kromě několika kůstek a střepů střep veliké nádoby s pěkným ornamentem, skládajícím se z čárkovaných trojúhelníků, jaký je pro neolithické nádoby charakteristický. (Srv. Český Lid III. 3. seš.). Snad přísluší tato jáma jako zbytek obydlí k hrobům právě (sub. 2) zmíněným.

Na poli zv. „Galgenfeld" (poz parc. 601—1.) byl v r. 1892 při stavbě stoky ze sulejovického cukrovaru odkryt osamocený hrob s kostrou skrčenou, na levém boku odpočívající a s nohami silně přitaženými, bez kamenů, bez milodarů. Dle polohy (viz Český Lid I. 1891. str. 226.) soudím, že nález ten patří do doby neolithické; též vzezření kostí svědčí pro tu dobu.

C) Doba bronzová.

5. V panské cihelně (na pravé straně silnice k Šířejovicům) byl nalezen v r. 1892. na severozápadní straně a to blíže západního cípu cihelny osamocený hrob kosterný; nebyl jsem přítomen při kopání, ale z okolnosti, že byl hrob velmi krátký (v celku sotva 130 cm. dlouhý), ačkoliv kosti přináležely osobě dorostlé, soudím, že mohla kostra

*) Vyslovuji panu inženýru Karlu Zenkrovi povinné díky za laskavou pomoc zvláště při určení nalezišť dle parcelních čísel.

ležeti jen skrčeně a to na jednom boku, nikoliv sedě, neboť byl hrob také velmi nízký. Dle udání nálezce ležely kosti pohromadě na maličkém místě. Hrob nebyl kamením obložen ani pokryt. Vedle kostry stály podle sebe 4 nádoby: malý hrníček (obr. 1.) 4 cm. vysoký, na okraji 5, na dně 3 cm. široký, bez ouška; za ním šálek (obr. 2.) s vodorovným ouškem, 8 cm. vysoký, nahoře 15, na dně 7 cm. v průměru čítající a v něm překlopený hrníček (obr. 3.) s ouškem kolmým, 7 cm. vysoký, na okraji 9, na dně 2·5 cm. široký, a konečně mistička černá, při kopání porouchaná (obr. 4.), s pupíčkem na okraji, 4·5 cm. vysoká, na okraji 15, na dně 6·7 cm. v průměru měřící. V této se nalézaly 3 kaménky, a to: kus růžového, kus žlutého křemene a kus černého čediče. Kromě toho nalezen u kostry pěkný růžový plochý oblázek, mající v průměru asi 7 cm. Při kopání se objevilo několik menších střepů z různých nádob, které patrně nesouvisí s vlastním nálezem.

6. Již v dřívějších letech — a tedy vzdáleně od uvedeného právě hrobu byly v této cihelně učiněny hojné nálezy, z nichž p. R. z Weinzierlu popsal v Památkách archaeol. (XIII. 23.) nález hrobů se skrčenými kostrami známého typu únětického.

7. Pro pohřebiště téhož typu mluvil by nález učiněný panem Hanamannem na knížecím poli (poz. parc. 608—1.) na levo od cesty z Lovosic do Vchynic vedoucí; nalezl tam totiž jehlici s ouškem typu únětického při hromadě kamení, která snad jest zbytkem porušeného hrobu. — Nedaleko tohoto místa nalezl jsem na tom poli kromě střepů kamenný klínek z říční břidlice na jedné straně přibroušený, 4·6 cm. dlouhý, 3·3 cm. široký a kus třecího kamene.

8. Jiné kultuře přináleží pohřebiště se skrčenými kostrami a jamami (žárové hroby kotlové) na poli (poz. parc. 601—10.) hraničícím s Tschinklovou sušárnou na řípu (popis v Českém Lidu I. stránka 44.).

9. Na poli zvaném „Galgenfeld“ (poz. parc. 601—1.) byl při stavbě stoky z cukrovaru sulejovického mezi nalezištěm *A.* 4 a *F.* 29 odkryt hrob s kostrou (skrčenou?), u níž nalezena jemná miska grafitovaná 7·5 cm. vysoká a na okraji 21 cm., na dně 8 cm. v průměru měřící (asi jako na obr. 17.), pak střepy veliké nádoby grafitované, střepy malého grafitovaného hrnce s okrasou (obr. 53.) a nádoba úplná, kterou však si vzal s sebou jistý archaeolog-amateur, zanechav tam vše ostatní, méně zachovalé.

10. Další naleziště z doby bronzové jest nynější knížecí dvůr, bývalý t. zv. „Lustgarten“ (kat. č. 56.). Již před lety byly tam při kopání nalezeny starožitnosti; dělník Náhlovský odevzdal mi z těchto bronzový náramek (obr. 5.) vroubkovaný 0·5 cm. tlustý, s průměry 8·8 a 5·5. — V dubnu 1891 bylo pak při kopání základů k domku šafářovu (č. p. 356.) nalezeno na jednom místě mnoho střepů (obr. 6.), ale žádná celá nádoba, při nich bodec z rozštípnuté kosti přibroušený a zpracovaná kosť (obr. 7. a 8.), 10 cm. dlouhá.

Nedaleko od toho místa nalezen hrot bronzového meče s třemi žebry (obr. 9.) 11·5 cm. dlouhý, úlomek srpu bronzového (obr. 10.)

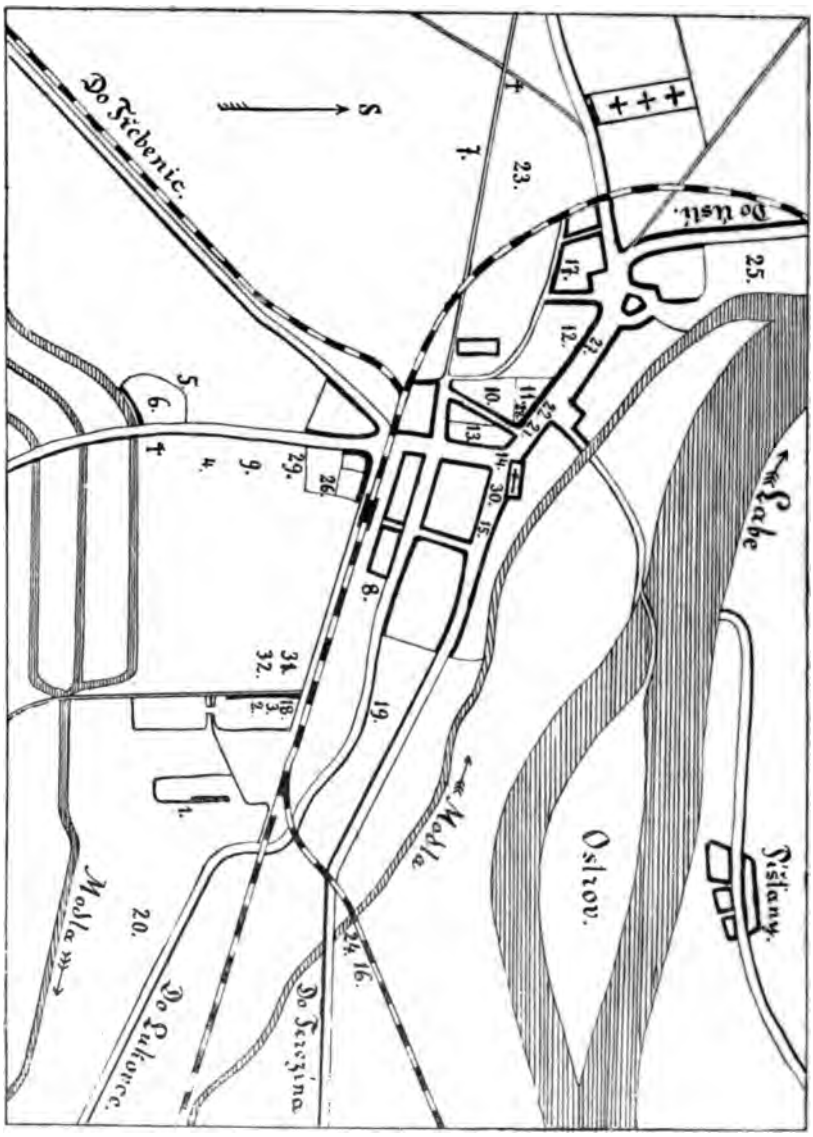

Mapka předhistorických nalezišť v Lovosicích.

8 cm. dlouhý, kamenný klínek (obr. 11.) 5·2 cm. dlouhý a 3·4 cm. široký a úlomek podobného klínku (obr. 12.) a konečně úlomek bronzové jehly (obr. 13.). Všechny tyto předměty ležely porůznu na prostranství asi 1 m. širokém a 6 m. dlouhém; pouze střepy ležely více pohromadě. Několik metrů od tohoto místa prohloubila se černá prsť a tu asi v obvodu 1 — 1·5 m. bylo nalezeno zase veliké množství střepů, z nichž jsem však žádnou úplnou nádobu sestaviti

Předhistorické starožitnosti z Lovosic.

nemohl: byly to asi dvě popelnice veliké (obr. 14., 15.), 3 neb 4 hrubě formované hrnky (obr. 16.) a 4—6 hlazených, grafitovaných šálků (obr. 17., 18.), pak 2 kulaté kaménky (v podobě vajíček) a jeden kámen říční, dle rýh na jednom konci též upotřebovaný (obr. 19.). Střepy z velikých nádob vykazují ornament pozůstávající z rýh hrubě prsty zhotovených, shora dolů a na okraji kolkolem běžících.

Nedaleko byla objevena jáma, jež obsahovala velkou popelnici (obr. 20.) asi $^1/_2$ m. vys. a tolik též v průměru okraje měřící; dále střepy a kusy mazanice vypálené s otisky trámů a prutů.

Při stavbě stoky na tomže dvoře bylo na straně k nové škole uhozeno na jámy s střepinami, dle všeho na žárové hroby: Střepy pocházely z nádob velikých, hrubých, s rýhami a otisky prstů (obr. 21., 22.), z nádob menších, hlazených a grafitovaných (obr. 23., 24.) a z grafitovaných anebo leštěných šálků a misek (obr. 25., 26.) V jedné jámě byla nalezena kostra novorozeňátka, jak soudím z kůstek mi odevzdaných (týlní kosť, levá parietalní kosť, část čelní kosti, levá lopatka, 5 levých a 1 pravé žebro, 2 kosti klíční.*) Přiznávám, že jest těžko rozhodnouti, zdali se zde jedná o pohřby neb o zbytky bydlišť, o jámy odpadkové.

11. Při stavbě domu p. Piescha v Dlouhé ulici (stav. parc. 60, č. p. 38). naproti okresnímu soudu byly v březnu 1890 ve veliké hloubce**) a v jamách černou zemí naplněných a do žluté hlíny cihlářské sahajících tyto předměty: klín kamenný 11 cm. dlouhý, na ostří 6 cm. široký (obr. 27.), a jak otlučené ostří prozrazuje, silně upotřebený; malý kroužek z bronzového plechu, který se zdá býti zbytkem malé mističky bronzové, jejíž tlustší okraj se udržel, kdežto slabé dno přišlo na zmar (obr. 28.); byla asi 1·2 cm. vysoká při průměru 4 cm. (Pokračování.)

Nejstarší paměti města Dubu.

Sděluje *J. V. Šimák.*

Krajina pod Ještědem osídlena byla Slovany v dávnověku. Jméno říčky Mohelky, osady Kněžice, upomínající na kult pohanský, Proseč, Osečná, kde les byl sekán, Modlibohov od osobního Modliboh, patronymické názvy Bohumilice, Domaslavice, Všelibice, ukazují na dobu prastarou. Jiný název starý je Žákost, což vykládají na Záhosť, župu Záhoštskou či Záhvozdí, pozdější Žitavsko, jež až k Ještědu dosahovalo.

Němou, ale významnou památkou je hradiště na hoře u Světlé, což bylo asi strážnicí pomezní při cestě do Lužice. I jméno Světlé

---

*) Ačkoliv kosti pocházejí hlavně z levé hořejší čtvrti těla, nesoudím při nosti kostí a při známé nevšímavosti dělníků na částečné spalování nebo zsekání těla z jiné příčiny.

**) Půda byla zde později mohutně nasypána.

lze přiváděti u spojení se stezkou zemskou, snad hořívaly tu ohně výstražné v dobách nebezpečných.

Historické zprávy nepředbíhají dobu XIII. stol., počínají založením zdejšího kláštera. Končina podještědská, zboží původně královské, koncem věku XII. dostala se do rukou maršálku knížete Soběslava II. Heřmanu řečenému Černému, synu Markvartovu (1174. až 1198.), jejž později paměti zvou Heřmanem z Ralska. [1])

Vnuk Heřmanův Chval či snad Havel přivolal na dědictví své řád rytířů sv. Jana Jerusalemského, Maltézy, založil prý pro ně klášter ve Světlé a obdařil je zdejším krajem. [2])

Komenda tato nebyla však zřízena v nynější vsi Světlé, nýbrž na opyši nad řekou Mohelkou (t. j. na místě nynějšího zámku v Dubě Č.) blízko vsi Dubu, na místě před tím nejspíše pustém. Při klášteře vznikl chrám sv. Ducha a zajisté i větší osada, nebyla-li dříve.

Konvent i osada při něm zvány jsou Světlou; Světlé pod Ještědem, kdež je chrám svatého Mikuláše, řečeno na rozdíl Stará Světlá. Časem počalo říkati se Nové Světlé Dub, kterýž název potom zobecněl. Ves Dub dostala pak jméno Dubu Starého.

---

[1]) Paprocký. O stavu panském 251. — Že by Heřman kdy slul z »Ralska«, v listinách známých nenajdeš. Obyčejně Hermannus Marquardi filius, Hermannus marescalcus. Jiný název r. 1187. Herman Marquartic (Regesta I. 179), r. 1188. Hermannus de Marquardic (Regesta I. 182), r. 1199. Benes filius (syn) Hermani nigri (Reg I.).

[2]) Tento pan Chval, u Paprockého připomínaný, je záhadným, neboť nikde jinde není jmenován. Pokusíme se poněkud osvětliti tmu osobnosť jeho obestírající.

Rozrod potomků Heřmanových:

podle Paprockého:

Heřman
Markvart
Havel, Chval, Jarosl. Markvart
Vok ze Všeně
Vikard z Polné.

podle Palackého Ib. 473 a Regest.

Heřman
1175.—91.
Markvart, 1197.—1228.
Havel z Lemberka, 1233.—1253. Jaroslav, 1234.—1268.
Markvart, 1262.

»Chvala dotýkají paměti kláštera ve Světlé«. Papr. 251.

Srovnavše oba rozrody, vidíme, že shodují se až na osobu Chvalovu. Přece však zpráva Paprockého, že některý syn Markvartův založil klášter ve Světlé, není podezřelá, ana čerpána jest z pramenů jistých, třeba že ztracených. I Vikart z Polné je osobou historickou z r. 1316. (Pozúst. desk I. 56.)

Zdá se tudíž, že Paprocký prohlížeje listiny světelské, nedobře četl, položiv Chval místo Havel, zvláště bylo-li jméno psáno Hawl, Gallo, nebo pod. Tudíž byl by zakladatelem kláštera zdejšího Havel Markvartic.

Avšak dr. Teige ukázal (Památky arch. XII. 283), že jméno Havla, jejž Palacký uvádí k r. 1233.—53., náleží vlastně ne jedné, ale třem osobám, Havlu z Lemberka, Havlu synu Markvartovu a Havlu z Jablonné; zdá se však, pomníme-li, že Jablonná a Lemberk tvořily druhdy panství jediné, že právě Havel z Jablonné a Havel z Lemberka jsou osobou jedinou. Havlem, zakladatelem komendy v Dubě. Manželkou Havla z Jablonné byla asi blah. Zdislava (Prameny dějin č. II. 522), jež založila klášter v Jablonné a tam též pochována jest.

Nynější město Dub Český nazývalo se tedy prvotně Světlou[3]) a to až do poloviny XIV. století.

Nejstarší zaručená zvěsť o komendě světelské či dubské je z konce XIII. stol. Roku 1291. 24. srpna biskup krakovský Pavel vypsal udělení 40denních odpustků všem, kdož o svátcích Marianských a jiných předních vykonají pouť ke kostelům řádu sv. Jana. Mezi nimi řadí se i kostel sv. Ducha ve Světlé.[4])

Po půl století na to mlčí prameny naše. Známe jen převory zemské Johanitů, kteří byli zároveň vrchními pány zboží dubského, Havla z Lemberka (1349.—1367.), Jana ze Zvířetic (1367.—1371.), Semovíta, knížete těšínského (1375.—91.), Markolda ze Vrutice (1391.—98.), Herše ze Zvířetic (1398.—1400.), Jindřicha z Hradce (1400.—21.).[5])

Plebány čili faráři zdejšími byli, pokud známo: Mikuláš, bratr řeholní, † 1359., Jan, před tím ve Světlé, vzdal se r. 1364., Vach či Vok, Jan klerik, vzdal se 1367., † 1380. Mikuláš klerik, vzdal se r. 1383., Petr klerik, dostal se r. 1389. do Rychnova u Jablonce.[6])

Sporé správy docházejí z dob převora zemského Havla z Lemberka. Roku 1347., 6. května Havel daroval kostelu řádovému v Žitavě plat roční 1 hřivny stříbra na vsi Heinrichsdorfu, budou-li konati

---

[3]) Doklady pro to:

1291. Cvetla. ecclesia sancti Spiritus. (Kostel sv. Ducha — ve Světlé je chrám sv. Mikuláše.)

1249. Pečeť kostela ve Světlé a pečeť Havla z Lemberka, na níž vyobrazen je kromě znaku Havlova strom (znak Dubu?).

1359. Ctibor, farář ze Světlé přišel do Staré Světlé.

1363. Farář Ctibor ze Staré Světlé odešel, přišel Šimon.

1364. Šimon ze St. Světlé šel jinam, místo dostal Petr.

1375. Petr ve St. Světlé měnil místo, k tomu svolil Hynek komendator in Dub.

1370. Dům sv. Jana Jerus. in Dub.

1373. Dům sv. Jana Jer. v Dubě jinak ve Světlé.

Viděti, že liší se od sebe Světlá a St. Světlá (1359.)

Stará Světlá a Dub (1375.).

Dub slove jinak Světlá (1373.).

Že kostel vznikl až po založení kláštera ve XIII. věku, soudíme z gothického slohu jeho.

[4]) Emler Regesta II. 1229.

[5]) Tomek, Dějepis m. Prahy V. 205.

[6]) Knihy konfirmační I. 104, I. 108, Ib. 80. III. IV. 123. 153. 216. — Kněz Petr ze Světlé, jenž 1363. dán byl do Hodkovic (kn. konf I. b. 18) a Tomáš ze Světlé, jenž 1364. přišel do Horek (tamže 45), byli buď z jiné Světlé nebo rodiči ze Světlé.

Plebáni světelští připomínají se tito: Jan do roku 1359, potom v Dubu, Zdeněk 1359. v list. učinil slib řeholní, Ctibor, jenž byl dříve farářem v Dubě, nejspíše před Mikulášem do r. 1363, Šimon, farář z Teplice, do r. 1364, Petr z Náchoda do r. 1375., změnil místo s Janem z Lobče, jiný Petr do r. 1392, Václav z Kvítkovic do r. 1396, Mikuláš, jen od července do srpna, kdy měnil místo s Oldřichem z Hlavice, tento vzdal se 1396. 15. list., i nastoupil Martin, farář ze Zámostí, roku 1422. Řehoř. (Kn. konfirmační I. 104, I. 108, Ib. 33. 54. III. 36. V. 131. 262. 263. 264. 273. — VIII. 82.).

pobožnosti za duši jeho. Kdyby představený žitavský nevyzvedl platu někdy, peníze připadaly komendě ve Světlé (Dubu). Dárce položil i podmínku, jíž věnování své přenášel na konvent světelský, kdyby žitavští zanedbali povinností určených. [7])

Roku 1349. v listopadu převor Havel pobýval ve Světlé a tu stvrdil žitavským dar knih od br. Konrada. K listině přivěsil i pečeť kostela ve Světlé. [8])

Podobného daru jako Žitavským, ač skvělejšího, dostalo se klášteru v Dubě od převora generálního, Jana ze Zvířetic. Roku 1371., 20. ledna — nedlouho před smrtí svou — Zvířetický závětem odkázal bratřím v Dubě roční plat 3 kopy 10 grošů v Žibřidově a plat 40 kop (či snad ze 40 kop) ve Vinci. Za to vyžádal si pobožnosť za spásu duše své, modlení u vigilii, mše zádušní a zvonění o každých dnech suchých a výročním dnu své smrti. Listinu — v níž nejprve čteme klášter v Dubě — pečeťmi stvrdili komthuři Pešl z Prahy, Henz ze Žitavy a Pavel Kabát z Ml. Boleslavi. [9])

Štědrých darů konvent vskutku potřeboval, neboť příjmy, vykázané zbožným zakladatelem ve XIV. stol., již nedostačovaly. K tomu přidávány jim povinnosti nelibé a mrzuté, ale nutné. Musiliť živiti všelijaké prosebníky, kteří vyžádali si opatření toho druhu u papeže místo jiného obročí. Takovým cizopasníkem byl v Dubě kněz Martin, syn Klementa ze Záhoří, asi r. 1370. [10]) Tu ovšem není divu, že bratřím vodívalo se zle. Plebán dubský, jsa chudý, neplatil ani desátků papežských. [11])

Kterak žilo se v klášteře dubském, víme z r. 1373. [12]) Komendatorem či správcem rytířským byl Hynek z Havlovic již na šestý rok, br. rytířského stavu byli: Čeněk z Lemberka, Záviš z Újezdce, Matěj z Vratislavi, Pavel ze Rvačova, kněží Jan převor, Ondřej, Vok, Valeš a Petr.

Komenda měla příjmů 274 kopy, 24 grošů, 8 haléřů (1 kopa asi 24 zl. našich peněz) úroku. Z toho vydávalo se na šatstvo letní a zimní bratřím a sluhům 30 kop, na potřeby kuchyně 60 kop, přišel-li velkopřevor se služebnictvem, tedy více, mzdy sluhům 24 kopy, na stavby při klášteře a dvořích, žencům, za oves a jiné potřeby 104 kopy, dávky císaři, králi, knížatům a pánům 90 kop, tedy výdajů 313 kop. (Pokračování.)

---

[7]) Archiv maltézský. Listina má pečeť Havlovu a světelskou. V té uprostřed kříž maltézský a nápis: SIGILLVM ECCLESIE DE SWETLA — Přepis v archivu města Prahy.

[8]) Archiv maltézský, 1346., 11. list. Přepis v archivu města Prahy.

[9]) Arch. maltézský. — Přepis v arch. m. Prahy.

[10]) Arch. kapitulní XVI. 8.

[11]) Registra desátků papežských. Vyd. Tomek, str. 84.

[12]) Zpráva o řádu v archivu malt. — Výtah ve Zprávách o zasedání uč. spol. 1877. str. 190., od dra Emlera. Přepis zprávy v arch. pražském.

Pokuty a tresty v XVI. a XVII. věku.

Podává *B. V. Konečný*

Materiál k tomuto článku sebral jsem v starých knihách skutečských, zejména v Žluté knize r. 1457. zřízené a v knize smluv svatebních, v níž je z počátku mnoho rozsudků, náprav a ubrmanských smluv.

Nejobvyklejší a nejčastější byla pokuta peněžitá různé velikosti až do 50 kop míš. Uvedu některé příklady. Za „uražení a ochromení“ (l. 1584.) ustanovena pokuta 40 kop a l. 1588. za tentýž přečin 20 kop a vinník ještě se musil „s lékařem o zhojení smluviti“. Léta téhož Václ. Kočička Provazníkovi „ruku pravou vytočil a jej na ní ochromil,“ za to zranění 30 kop dáti musil, ovšem že v ročních termínech po 5 kopách. L. 1557. „za ouraz zranění na ruce“ ustanoveno pokuty 24 kopy, které se měly dávati vždy o sv. Jiří po 4 kopách až do vyplnění Jan Jadrný l. 1575. usvědčen byl ze zlámání ruky Janu Tomerovu, proto musil „za takové škody náklady nejprve Janu Tomerovu ve dvou nedělích 3 kopy, kteréž prve sám lékaři dal, zase navrátiti a lékaři při sv. Kříži nejprve příštím 3 kopy dáti a potomně za dotčené škody a náklady jemu Janu Tomerovu 24 kop vyplniti.“

V těchto případech poraněný pokutu bral. Nejčastěji však se potkáváme s případy, v nichž vrchnosti peníze připadly, a tu nalézáme i pokuty 50 kop míš. tomu určené, kdož by při srovnanou zdvihal a obnovoval. L. 1575. Václ. Nyklíků Matěje Kovarčina „slovy hanlivými nenáležitě uplundroval a potom manželku jeho Kateřinu mimo řád a právo uhanél,“ byl za to vězením trestán, a když by se to opakovalo, byl povinen 10 kop k ruce vrchnosti dáti.

Peněžitých pokut, určených těm, kdož by „něčím zlým spomínali neb uloženú věc připomínali“ neb „porovnání zdvihali“ jest velmi mnoho a většinou připadají vrchnosti. Jen tu a tam je odchylka, že buď polovička nebo třetina pokuty k záduší horního kostela skutečského dáti se má nebo k úřadu města; v jednom případě (v r. 1680.) ustanoveno za pokutu „5 kop k chudému špitálu skutečskému, 5 ouřadu města Skutče a udělání 15 sahů dříví do špitála“. Při r. 1545. určena pokuta 5 kop „na vopravu cest vobecních“.

„Vězením šatlavním,“ jak známo, se přečasto trestalo, ale zvláštní je případ při r. 1574., kdy Martin Motrličků „skrze hanlivá a důtklivá slova Václavovi Rybičkovu k soudům a nákladům dal příčinu a jiných několik artikulův proti zápovědi Jeho milosti Páně se dopustil, protož v pokutu a Jeho milosti Pánu v trestání jest upadl takový, aby hned počnouc v tuto sobotu neprve příští na zámku Rychmburce se do věže postavil a tam přes neděli až do pondělka slunce východu zůstal a to za 12 nedělí pořád zběhlých každou sobotu aby to vykonal až do pondělka.“ Než případů těchto jest několik.

L. 1629. Jan Zvára „skrze své nevážné a nepoctivé mluvení a pochloubání za 4 neděle pořád zběhlé za obě noze za kladou vězením šatlavním strestán byl“.

V r. 1637. Alžběta manželka Martina Jetmarova „na jarmarce s jinými ženami řemesla hrnčířského svádu stropila a manželům jich na poctivostech utrhati a naprosto rasů jim nadati se opovážila“, za to Alžběta ztrestána vězením a kdo by při tuto vzpomínal a obnovoval „ten každý z osob pohlaví mužského v pokutě 50 sahův drev pivovarských na svůj náklad udělati dáti a na zámek Rychmburk odvésti mají, z osob pak pohlaví ženského 30 pytlův korečních v týž pokutě z vlastního svého nákladu též k ruce vrchnosti na zámek Rychmburk beze vší milosti povinni budou odvésti“. Jinde pokuta jest „50 sahův drev pivovarských svými vlastními rukami udělati“, jinde zase jen 20 sahů drev dáti udělati se poroučí.

Při r. 1569. zajímá nás pokuta, která stanovila, aby vinník „hned Jeho milosti Pánu bečku vína dobrého červeného povinen složiti byl a z trestání, dokudž by té pokuty nesložil, vypuštěn býti nemá“.

L. 1629. Mikuláš Sirůček Petru Kašparovu „nožem na zdraví jeho ublížení učinil a jej nemále zranil a proto za takové na zdraví ublížení, za meškání a veliké škody a outraty t e l e r o č n í dáti a líkaře, kterýžby jeho na takový ouraz zhojiti mohl zjednati a od hojení zaplatiti má“.

Při r. 1575. čteme „jestli by se kdo proti vrchnosti své aneb které ouřadní osobě ze Skutče hanebných řečí a slov dopustil, aby na hrdle trestán byl“. S tím případem potkáváme se několikráte.

Drobné zprávy.

O staroslovanských lázních píše Nestor, Al-Bekri a Ibn-Dasta. Lázeň byla horká a připravována dle svědectví dvou posledních tak, že kamenné ohniště rozpáleno a pak poléváno vodou, aby se vyvinuly páry. V článku Dra. J. L. Píče: Lázně staroslovanské podotýká se, že v dnešní Haliči jsou podobné lázně dosud v obyčeji, kamenné pak ohniště nebo pec že bylo uděláno z velikých oblázků kulatých nebo zakulacených, jaké jsou v řečištích. Týž uvádí dále, že dle Dra. Z. Wintera, jak archiv rakovnický svědčí, dováženy oblázky do lázní rakovnických až z Ohře u Žatce. (Památky arch. XIV. 61.) Z listů Henrika de Isernia patrno, že ve druhé polovici XIII. st. měli v Praze lázně, »kde vodu lili na kamení, aby páru působily kameny rozžhavené, pak že se pot lil z těla, při čemž také pro větší lahodu sluhové metlami šlehali tělo.« Dr. Herm. Jireček v Čas. Čes. Musea 1870. v listě 138. Jiný doklad k tomu nalezl jsem ve spise kněze Havla Žalanského: O veřejném posledním soudu atd. r. 1615., kde na str. 114. a následující přirovnává život lidský k lázni, pravě: A jako v dýmavé, staré, temné nějaké světnici neb lázni (k ní zajisté S. Jakub život náš rovná), žádný dlouho býti nemůže, jeden odejde, druhý přijde, a čím kdo v ní déleji trvá, tím se déleji dýmem a parou uditi musí: tak v světě dlouho býti nelze atd. (114.) Jako v lázni bývá hluk, a takový rozprávějících křik, že někdo někdy samého sebe slyšeti nemůže: tak v světě taková michanice jest, že žádný žádného slyšeti nechce. (115.) A jako v lázni, když se voda na kamna na rozpálené skřemení lije, z toho hřmot, praskání, dým a pot jde, a špína odmoká: tak když Bůh na kamna bíd a úzkostí našich přilívá, pot a špínu hříchů našich smývá. (115.) — Uvedli jsme celé přirovnání Žalanského o lázni, proto že nás poučuje nejen o způsobu lázně, ale i o životě lázeňském. A že způsob ten jest starobylý, ukazuje srovnání s uvedenými prameny. J. Soukup.

Staré názvy zbraní. Při prodeji domu neb usedlosti v 15. a 16. st. přidávány byly kupujícímu vždy vedle nářadí hospodářských také zbraně. Názvy jednotlivých částí zbraně, jak jsme je v knihách skutečských četli, uvedeme. Jsou to: »plech jeden přední kus«, »dva plechy«, »přední a zadní kus«, »vobojček« (»voboječek«), »voštip« (»voštěp«, »voštipec«), »peklhaub« (»peklhaubec«), »šturmhaub«, »lebka«, »šavlí«, »meč«, »kord«, »tesák«, »ručnice« (»dlouhá ručnice«), »halapartna«, »zárukoví«, »cepy železem vokovany« (»cepy železny«).
B V. Konečný.

Archaeologické kursy pro učitele středních škol zřízeny byly letos při české universitě a zahájeny přednášky Dra. Lub. Niederla »O nálezech Schliemannových« a Dra. J. Vysokého »Archaeologicko-epigrafické výklady«; Dr. O. Hostinský začne čísti až po novém roce své »Umělecko-historické výklady se zvláštním zřetelem k historickým učebnicím pro střední školy«. Všeobecně známé názory našich vykladatelů klassických jazyků na středních školách, známé svou jednostranností a převrácenosti opravňovaly nás k naději, že valnou část jich spatříme v přednáškách, ale přepočítali jsme se. Obě přednášky navštěvují titíž páni — celkem 10. *Mir.*

Přednášky na české universitě v zimním běhu 1893.—94., pokud spadají do našeho rámce, uvádíme v dalších řádcích a to z příčin, že je dosti těch, kteří by často a rádi dali se zapsati za mimořádné posluchače některých čtení, a že kromě ohlášení na černém prkně a seznamu, prodávaného v budovách universitních, nedostane se o nich žádných zpráv do širší veřejnosti, která má přece své právo na mimořádné posluchačství. — Dr. Kalousek: »Dějepis ústavy české v dobách novějších« (od převratu husitského) a »Nejstarší dějiny české«, Dr. Emler: »O chronologii křesťanské« a »Cvičení palaeografická«, Dr. Píč: »Ze života starých Slovanů«, Dr. Hostinský: »Úvod do dějin hudby«, Dr. Niederle: »Systematický přehled předhistorických nálezů v Čechách a na Moravě« II., Dr. Zíbrt: »Kulturní dějiny české věku XIV.«, Dr Polívka: »Bibliografický přehled slovanské jazykozpytné literatury«, Dr. Dvořák: »O vzniku a vývoji písma«, Dr. Kovář: »Čtení z jazykozpytu«, »Jazyk a národ«. — Budiž ukázka ta, byť i opozděná, povzbuzením pro letní běh. *—Sv.—*

Sběratelským ruchem pro národopisnou výstavu československou, který tak utěšeně vzkvétá péčí četných odborů národopisných, probudila se pravá konkurenční honba na starožitnosti všeho druhu. Dalo se to ovšem očekávati, ale nikdy v takové míře. Cizáčtí uchvatitelé vnikají do příbytků selských i městských s drzostí bezpříkladnou a vyznamenávají se nad to ještě neodbytností, takže se nemůžeme pak diviti výsledkům jejich. A lid náš ve své lehkověrnosti zbavuje se památek po pradědech, často velmi cenných, za bídný groš. Pokládáme za svou i všech museí a odborů národopisných povinnosť, vystupovati bez ostychu proti takovému řádění, kdykoli se naskytne sebe menší příležitosť. Hlavní výbor národopisné výstavy československé varuje podobně již v 5. čís. Věstníku ve zprávě: Cizí agenti a národopisná výstava československá. Upozorňujeme pak vlastenecké obyvatelstvo, aby památek svých nevydávalo, nevyměňovalo a neprodávalo, leč těm, kdo se vykáží čitelným a jedině česky sepsaným a náležitě ověřeným listem, že jsou oprávněni k takovému sběru od Společnosti přátel starožitností českých v Praze, od Musea král. Česk., od městského musea pražského, od hlavního výboru národopisné výstavy československé, od výstavních odborů neb od krajinských museí a spolků musejních. Tu ať koná povinnosť svou i jednotlivec, stojící mimo korporace; i upozornění stačí. Proti vetřelci neodbytnému užij každý svého práva a chraň všemožně dědictví po otcích. Jen tak uctíš jejich památku! *On...*

Ochrana starožitností a žurnalistika. V době, kdy podána sl. sněmu petice na ochranu starožitností, kdy máme celou řadu museí a spolků musejních, kdy za pomoci nesčetných odborů pořádati se má národopisná výstava československá, kdy o všem tom mluví se ve schůzích a píše se v časopisech i denních listech, neradi vidíme, jak žurnalistika naše nedůsledně si počíná, horujíc napřed pro starožitnosti naše, v inserátech pak popřává místa agentům a obchodníkům, kteří k nám dojíždějí a celé sbírky odvážejí. Uvedli jsme toto své mínění proto, že příště již bez milosrdenství a bez ohledu na politické vyznání jme názvy takových listů. *V. R.*

K zachraňování starožitností. Přednáška řid. Em. Tonnera v Pražském Klubu zavdala příčinu k delšímu rozhovoru (ve dvou schůzích téhož spolku). Tu a tam padlo nějaké dobré zrnko, ale celkem zůstane vše, jak ze zkušenosti víme, při starém. Tu nepostačí komise, tu třeba uvědomiti nejširší obecenstvo, a uvědomělosť občanstva to jest ta pevná hráz proti všem přívalům »sběratelským«. Rádi jsme slyšeli, že Dr. K. Chytil, člen Společnosti naší, připomenul práci a přičinění Společnosti v příčině zachraňování památek našich. Společnosť učinila prvý a zdárný krok a jsme již tak neskromni a řekneme, že kromě elaborátu Společnosti nic dosud lepšího se neučinilo, a pokud víme, také se asi nestane tak brzy. *Svb.*

Konservator odbyt venkovanem. Když letos žádal jistý konservator rolníka, aby mu dovolil kopati na poli, byl týž ihned ochoten dovoliti výzkumné práce na svém pozemku, avšak pod touto podmínkou: »Dovolím,« pravil rozhodně opravdu uvědomělý rolník, »ale musíte se mi zaručit, že ty věci nedáte do Vídně a že, budete-li o tom psáti, napíšete nám to do českého časopisu!« Těšme se, že stejné odpovědi dostane se v brzku posavadnímu systému konservatorskému! Prostá, ale upřímná, zlatá slova, hodná následování všude. Náš venkov není jen pro to, aby dodával starožitnosti, sám pak aby nezvěděl, co to bylo. K čemu jsou české listy odborné? *M. Jindra.*

Kde jsou konservatoři? V kostele mladějovském u Jičína v pravé zdi lodní zazděn jest náhrobek Alexandra Dobnera z Köngitten, stavovského lejtnanta, z r. 1618. Náhrobek ten z pískovce ozdoben je dílem tesaným a 8 malovanými erby na kameni. Vlastně byl malbami ozdoben — poněvadž vlhkostí barevná vrstva skoro úplně je zkažena. Dolejší třetina náhrobku pokryta je silně plísní, která zabíhá čím dále tím výše. — V chrámku v Mohelnici u Mn. Hradiště maloval při poslední restauraci professor Sequens na omítce v apsidě Madonnu. Vlhkem vnikajícím, špatným krytem a klenbou i tato nejnovější ozdoba je zničena. — Chor kostela v Rovensku z doby výkvětu gothiky ozdoben byl malovanými okny souvěkými. Z těch zbývala do našich časů jediná výplň v kružbě průčelního okna, zpodobující hlavu Kristovu. Při opravě malba tato nemotorným zedníkem byla roztříštěna. — Nebezpečenství hrozí zbytkům malovaných oken v kapli na hradě Kosti (patron hr. dal Borgo Netolický). Okna tato, z první doby gothiky, **již porušená** a nejapně spravovaná, vydána jsou náhodě. Záslužno bylo by uložiti je v museum království Českého a nahraditi kopiemi. *Š.*

Starý kámen náhrobní. Při opravě chrámu sv. Štěpána na Novém Městě pražském r. 1872 nalezeny v umrlčí kapli listiny a obrazy, mezi nimiž zvláště uvésti dlužno votivní obraz s letopočtem 1671. »Dotčený votivní obraz jest proto důležitý, že na něm vyobrazen jest chrám sv. Štěpána v tehdejší své podobě, s kaplí jerusalemskou a rodiny Rázů z Rosenfeldu (Památky archaeologické IX. 567.), které nyní již zbořeny a vyhlazeny jsou; budiž zde připomenuto, že kámen se znakem Rázů z R. v Tůní ulici ve dlažbě se nalézá.« K tomu poznamenáváme: památný kámen tento, kterýž byl dříve ve dlažbě u vchodu do zahrady, byl při stavbě domu č. 1637. vyzdvižen, ve dva kusy rozražen a do základů zazděn. *—Skp.—*

Hrad Okoř v okresu smíchovském pustne čím dále tím více, a za krátko bude snad již pozdě pomýšleti na záchranu jeho zbytků. Po našem mínění bylo by nejlépe, kdyby se ujal této zříceniny sl. Klub českých turistů. Že by to stálo za pokus, dokazuje nový zápisník návštěvníků, pořízený letos nákladem Čtenářsko-hospodářské besedy Okoř v Čičovicích, a čítající již na půl páta sta podpisů od března. Nejvíce navštěvovatelů jest od Slaného a z míst vzdálenějších, nejméně z Prahy. *Josef Cyterák.*

Staropražské domy rok od roku mizejí v stavebním ruchu stále vzrůstajícím, aby ustoupily nevkusným často činžákům. Při tom však nikdo nepomýšlí na záchranu toho, co se dá uchovati a co by mohlo posloužiti kulturnímu historikovi. Nanejvýše nějaká mříž nebo klepátko dostane se do sbírek nebo k některému obchodníkovi. Ale aby si někdo povšiml starých dřevěných stropů malovaných, nikomu ani nenapadne. Máme o tom psáno (ovšem jen na základě památek písemných) a to postačí! Stejný osud potkává památky vy-

dobyté při kopání základů. Hrnce, kachle, mince a j. nálezy přicházejí buď zcela na zmar, nebo nám je nabízí obchodník za přemrštěnou cenu. Proto podáváme seznam stavenišť a doporučujeme návštěvu jich všem svým pp. členům. V poslední době určena byla celá řada starých budov ke zboření, aby ustoupily novým, jež mají býti okrasou velkoměstského rázu Prahy. Tyto domy se již bourají nebo jsou zbořeny: čís. 474—I. v Kožní ulici »u Duchů«, čís. 706—I. v Masné ulici, bývalý pivovar »u Celestýnů«, číslo 524—II. v Ječné ulici, čís 731—II. v Jungmannově ulici (»u Hrdliček«), čís. 359—II. v Podskalí (»u Ježdíků«), čís. 582—II. v Krakovské ulici, čís. 1695—II v téže ulici, čís 469—II. v Lipové ulici, čís. 429— I. na Vyšehradě, čís. 397—II. na Oserově (»u Prasátků«), čís. 828—II. na Václavském náměstí (»u Papoušků«), čís. 597—II. ve Smečkách (»u Vizinů«), čís. 351—II. v Podskalí (»u Mixů«), čís. 653—II. ve Štěpánské ulici, čís. 405, 406, 407, 408—I. v Rytířské ulici, čís. 335—I. v Divadelní ulici, čís. 271—I. v Zlaté ulici (»u Dobřanských«), čís. 274—I. v Zlaté ulici (»u červené boty«), čís. 251—I. v téže ulici, čís. 23—II. v Jungmannově třídě (»u tří zlatých lilií«), čís. 521—II. v Ječné ulici, čís. 601—II. ve Smečkách (»u Benjaminů«), čís. 875—II. v Jindřišské ulici (»u zlatého křížku«), čís. 1183—II. nároží Lodecké a Klimentské ulice (»u Richtiků«), čís. 850—II. na Příkopech (»u červené růže«), čís 851—II na Příkopech (»u kamenného stolu«), čís. 334—II. v Podskalské ulici (»u Císařských«), čís. 339—II. v Kočičí ulici, čís 995—II. na Senovážném náměstí, čís. 1073—II. nároží Zlatnické ulice a Poříče (»u Jelínků«), čís. 38, 39, 40 a 41—II. nároží Mostecké ulice a Radeckého náměstí. *Hs.*

Zprávy o spisech.

Staročeská báseň o Laurinovi a její originál. Napsal K. Černý. V programu c. k. české vyšší školy reálné v Pardubicích 1893.

Diplomatické vyjednávání mezi dvorem Vídeňským a Ruským na počátku války sedmileté roku 1757. Podává Frant. Zdráhal. Ve zprávě c. k. vyššího českého gymnasia na Novém městě v Praze 1893. Obě pojednání uvádíme, abychom připomenuli, že naše žádosť za zasílání programů školních byla nepovšimnuta, neboť jsme jediného neobdrželi. Živý to zajisté zájem! *On...*

Hrad Fridštejn. Sepsal J. V. Šimák V Turnově 1893. Str. 28 v 8. S mravenčí pílí sneseny tu všecky doklady, ze kterých sepsány dějiny hradu a panství tohoto. Původ hradu neznám; klade se do 13. až zač. 14. st. Prvními pány fridštejnskými byli pánové z Dražic. Nyní jest v ssutinách, které loňského roku zakoupil okrašlovací spolek turnovský. Dále jest položen popis hradu, jak za stara býval a jak jest nyní, což dle přiloženého plánu (dle rysu z r. 1838.) zajímavo jest sledovati. Na konci vzpomíná spisovatel ctihodné památky fridštejnského kronikáře, Jana Cejnara a Beneše Knüpfera, proslulého malíře českého. Přáli bychom podobných popisů i jiným místům. *Hs.*

Paměti o hradu Valdštejnu z péra Jos. Pekaře vyšly ve Zprávě o činnosti musejního komitétu a stavu musea turnovského za léta 1890.—1892. Str. 52 v 8. V Turnově. Nelze nám tu podrobně rozebírati jmenovaný článek, který s obvyklou spisovateli zevrubností a přece poutavě jest podán. Zvláště vítán bude návštěvníkům tohoto památného hradu, který vznikl nejspíše na sklonku vlády krále Přemysla II.; odtud datuje se vznik záhy rozvětveného rodu, který proslul v dějinách naší vlasti, a jenž jedním členem svým zasáhl mocně v dějiny evropské. Od r. 1582. jmenuje se Valdštejn zříceninou pustnoucí očividně. II. Zpráva musejní poučuje nás o stavu sbírek čilého musea, které má na 2434 předměty. Posléze uvedena jsou jména četných dárců, což jistě svědčí o veliké přízni, a té museum v Turnově zasluhuje plnou měrou. *Hs.*

Daniel Fetter: Islandia aneb krátké vypsání ostrova Islandu, vytištěné od Daniele Michálka v Praze 1673. Vydává Dr. Čeněk Zíbrt. Praha 1894. str. 41. Pečlivé vydání to spořízeno jest dle vzácného výtisku musejního a jest zajímavo po stránce kulturně historické i zeměpisné. O cestopise tomto, ve kterém se popisuje obšírně příjezd na Island, příhody a nehody tam zažité, obyčeje a mravy, zkazky a názory při tom pozorované, živým a přece prostým slohem, možno říci, že jest takořka znova objeven a kdyby byl beze vší ceny kulturně historické, což ovšem nelze tvrditi, zůstane platným příspěvkem ke staročeské literatuře cestopisné. *Sv.*

Zprávy o časopisech.

Věstníku národopisné výstavy československé v Praze vyšlo čís. 6.—11. s tímto obsahem: Pozvání na sjezd odborů a přátel národopisu v Praze. — Resoluce a usnesení přijatá na sjezdu ve Hlinsku. — Modely venkovských stavení od F. A. Šuberta. — Návrh programu vydaný odborem pro obeslání oddělení evanjelického a dokončení Kubovy cesty za písní českou. — Jednatelská a pokladní zpráva hlavního výboru. — K ruchu výstavkovému jest název článku, ve kterém se uvažuje o výstavkách doposud pořádaných. Mimo to jsou tu otištěny stanovy národopisné společnosti československé v Praze a resoluce přijatá na schůzi svatováclavské. Pavel Papáček v podrobném článku, provázeném 4 obrazci dává návod, jak hotoviti mapy plastické. Neméně důležitá jest i stať z oddělení zeměpisného. Činnosť studentstva v akademickém ústředním odboru vypisuje MUC. Fr. Hamza. Na několika místech pojednáno též o posavadní akci finanční a příspěvcích k fondům. V rubrice činnosť venkova dočítáme se podrobných a zajímavých zpráv o sběratelském úsilí a výstavkách odborů i o sjezdech Sledovati ruch národopisný před blížící se již výstavou bez Věstníku nelze. Konečně připomínáme, že redakci Věstníka převzal Vladimír Hradečný. —*Skp.*—

Časopis Matice moravské. Redaktoři: Vinc. Brandl a Fr. Bartoš. Roč. XVII. Brno 1893. Z pestrého obsahu ročníku tohoto uvádíme: Dvě moravské pověsti o císaři Josefu a o Ječmínkovi z péra Fr. Bartoše. Jos. Cvrček na základě archivalií popisuje knihy a právo horenské při městě Bzenci nově založené r. 1558. Jos. Čižmárův článek: O lidovém lékařství na Moravě jest vítaným příspěvkem. V. Čapek v důkladné stati promlouvá o příspěvcích k lidovému názvosloví ornithologickému z Moravy, které mluvu obohacují a jsou nevyčerpatelným i přirozeným zdrojem pro názvosloví vědecké. Zajímavy jsou V. Houdkovy pověsti o černokněžnících a jejich výklad; domněnka o slovanském kněžství černokněžníků tím padá. Archivní rozhled, pořádaný Fr. Kameníčkem, vyznamenává se bohatostí i důkladností. P. K. Konrád popisuje druhý, vícehlasý kancionál moravský z Bzence, psaný v l. 1824—30 Pozoruhodný a velmi cenný je článek Fr. Pastrnka: Nový pramen o svatém apoštolu slovanském Cyrillovi. Pekařovo důkladné pojednání o kandidaturách krále Přemysla II. (neradi vidíme zbytečného Otakara) na německý trůn vyhovuje nejpřísnějším požadavkům a jest skutečným obohacením historické literatury naší. Popelkova: Cizí slova v řeči lidové dojdou pravého ocenění teprve při studiu linguistickém. V. Prasek probírá otázku, kdy odpadlo Prudnicko od diecese olomucké? Fr. J. Rypáček podává zajímavě psaný život a působení Jos. Chmely, spisovatele a buditele na 100letou paměť narozenin jeho Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin rodův od Aug. Sedláčka poslouží historiku znamenitě F. A. Slavík předvádí nám na mysl smutnou kapitolu a to zaniklé osady na panství brtnickém. Mimo to leží literární činnosť Rehoře Volného. V. Spitzner popisuje horu Praděd. Jos. Válek v práci: Kronika Sázavská a zpráva její k r. 1126. zkoumá politické pozadí bitvy svedené u Chlumce onoho roku. Umělecké a vědecké zprávy obsahují celou řadu drobných příspěvků od Jar. Janouška, A. Rezka, F. A. Slavíka a Fr. Šilhavého — Předplatné 2 zl. 60 kr. jest jistě mírné. —*Mir.*—

Podhořan v č. 19. uveřejňuje počátek článku: »Z pamětí Jiříka Danielisa, souseda solnického«, od Karla Diviše. — J. Danielis narodil se r. 1737., a tu zápisky z vlastního pozorování psané mají svou cenu i zajímavosť. — Slanské **Světlo** v 17. a 19. čís. podává »Drobnosti z novostrašeckých pamětí«, psané Jindřichem Michálkem. — **Hlasy od Blaníka** v č. 19. a 20. přinesly pěkný článek topografický »Chotýšany a okolí«. — **Vyškovské noviny** v č. 19. mají stať: „Z domácí knihy fary Telnické.« (Zápisky faráře Křidlovského) Vypisuje se vpád Francouzů na Moravu 19. list. 1805. — V poličské **Jitřence** uveřejňuje M. Hájek zápisy »Z knihy zdejšího purkm úřadu od r. 1432« a to v příloze v č 18., 19. a 20. Pokračování bude následovati. — **Chrudimské Listy** č. 19. přinesly článek »Ze soudní síně našich předků« od B. V. Konečného, v němž kromě úvodu o staročeském soudnictví podáno jest několik sporů ze 16. a 17. st. *Sk.*

Zprávy časové.

Na počesť slavného osteologa prof. J. N. Woldřicha měla Společnosť př. st. č. v Pr. schůzi dne 16. listopadu. Starosta spolku arch. Jan Zeyer uvítal prof. Woldřicha, žádaje téhož, by sympathie své ke spolku našemu zachoval. Prof. Woldřich potěšen, slíbil, že milerád přispěje radou i prací svou. Po té přednášel red. J. Soukup o výzkumných pracích na hradištích českých, dotknuv se tu prací prof. Woldřicha, jehož příchodem do Čech bude, doufáme, navždy skončeno ono smutné, nevědecké počínání s materiálem osteologickým.

Národopisné společnosti československé v Praze dostalo se hned při samém počátku činnosti velikomyslného daru od p. hraběte Arnošta Sylvy-Taroucy a choti jeho, rozené Nostitzové, propůjčením nádherného paláce na Příkopech k umístění sbírek. Jest nyní na Společnosti, aby se chopila práce tak usilovně, by založení musea, které dle stanov jest 7. bodem v prostředcích spolku, bylo prvním. Základ k tomu jest; nutno též dáti se do práce ihned, snášeti a svážeti vše. Na výběr jest času dosti. Sbírati vše, ničeho nepodceňovati a ničeho nedati na sliby, jest prvním pravidlem každého musea. Pak jest, jakož každý vlastenec Společnosti přeje, zabezpečeno. *Ch.*

Otázky.

Otázky z druhého čísla byly přehlédnuty. Jen první otázku zodpověděl p. Josef Cyterák, správce školy ve Vel. Číčovicích.

Opakujeme tedy žádosť svou za laskavé odpovědi na otázky v obou číslech předešlých a na tyto:

Chodí se někde v adventě nebo zvláště jen o sv. Mikuláši s maškarou, podobnou koni? Jestliže ano, podejte popis její a celého průvodu. Kdo by si přál širšího návodu, obrať se přímo na redakci. *J. Soukup.*

Kde posud užívá mládež místo bruslí železných hnátů zvířecích (ovčích, kozích nebo hovězích)? Vítány též zprávy starých pamětníků. *Bol. Čihák.*

Kdo ví o podlaze ze zvířecích kostí? *M. Bláha.*

Odpovědi buďtež zasílány redakci.

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.
Tiskem Fr. Šimáčka v Praze.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Čelakovského sady, č. 432.

Číslo 4. Vydáno v lednu 1894. Ročník I.

Topografie předhistorických osad lovosických.

Píše Dr. *J. Matiegka.*

(Dokončení.)

Také se tu vyskytlo několik střepů, mezi nimi okraje s ornamentem vtlačeným prstem.

12. Když v průjezdě č. p. 47 v Dlouhé třídě (dům paní Gallinové) byla stavěna stoka, přišlo se ve hloubce na hnízda červeně pálené hlíny (zbytky obydlí), střepy ze šálků a misek grafitovaných (obr. 29., 30., 31.), z hrnců s dvojitými otisky nehtů (obr. 32.), střep dírkované nádoby (obr. 33.), zvířecí kosti (zub jelena, dolejší čelisť dobytčí a ovčí); mimo to byla nalezena jemná jehla kostěná, patrně nedohotovená (neúplně broušená), 11·5 cm. dlouhá (obr. 34.), a kus pazourku (obr. 35.).

V hořejších vrstvách byly nalezeny střepy z pozdní doby slovanské (pod č. 48.—51. uvedené).

13. Po zboření bývalého hostince „u koruny" (stav. parc. 80. nyní č. p. 21. v Mlýnské ulici) byly při kopání sklepů pro nynější dům nalezeny nejhořeji pěkné kachlíky z doby Rudolfovy. Černá hlína byla i zde velmi vysoko nanesena, a teprve pod ní se přišlo na žlutou hlínu, v níž byly uloženy žárové hroby, které se svou tmavou barvou silně lišily od okolí; jeden byl takto zdělán: byl několika kameny kryt a obsahoval velkou rozbitou nádobu baňatou (popelnici), několik menších nádob grafitovaných a negrafitovaných (obr. 36.—39.), z nichž jsem však též jen střepy obdržel, a konečně úplnou kostru většího psa. Kromě této byly ještě jiné jámy se střepy nalezeny.

14. Při kladení rour plynových (r. 1890.) přišlo se blíže kostela (nedaleko předního pravého rohu) na místa černé hlíny, v nichž v hloubce 1—2 m. nalezen ohnutý drát bronzový (obr. 40.), zlomek bronzového náramku (? obr. 41.) a větší ovální kámen mlýnský v podobě bochánku.

15 Při téže příležitosti nalezli dělníci v Terezínské ulici před domem E Löbla (č. p. 10., stav. parc. 101.) přiříznutou špičku jeleního parohu, bronzový kroužek na 4 kusy zlomený (obr. 42.), menší kroužek otevřený (náušnici, obr. 43.), na jednom konci přišpičatělý, (a malý bronzový knoflíček s ouškem?).

16. Sem patří snad též naleziště v pískové jámě p. Wünsche nebo vlastně Heischla (poz. parc. 202—1.) na trati k Prosmykům položené. Předmětů tam vydobytých nemám právě po ruce i dovolím si o tomto nalezišti později podati zvláštní zprávu.

D) Žárové hroby typu lužického.

17. Jak se mnou dělník Náhlovský sdělil, bylo při rigolování pole za starou ovčárnou mezi drahou, Uherskou uličkou a Obilním trhem, tam, kde jest nyní zahradnictví p. Černého (kat. p. č. 19.) asi v l. 1878. až 1879. objeveno pohřebiště tohoto druhu: nepříliš hluboko pod povrchem byly nalezeny od místa k místu veliké nádoby, popelem naplněné; popel v nich srovnával Náhlovský se spodiem, v němž jen malé kousky spálených kůstek zachovány byly; vedle velikých nádob nacházely se často malé; popelnice sama stála obyčejně na plochém kameně a byla stejným přikryta. Též nádoby ve větších uložené byly nalezeny.[1]) Bronzů bylo málo: koužek asi jako prsten veliký, tenký plíšek jako přeska a bronzová jehlice 13·5 cm. dlouhá s esovitě zatočeným koncem (obr. 44.), která mi byla uschována a odevzdána.

18. V cihelně Reiterově několik metrů na sever od naleziště neolithického (viz str. 54. B. 3.) přišlo se při odkopání hlíny na velikou kotlovitou popelnici (obr. 45.) bez okras a oušek, naplněnou množstvím drobných, docela spálených kůstek. Popelnice jest 26 cm. vysoká, průměr okraje měří 27·5 cm. a průměr dna 9·5 cm. Pod a nad nádobou se nalézaly opukové plotny; stejné byly kolem postaveny, takže takto byla utvořena kamenná skříňka. Jiných nádob nebo předmětů tu nebylo. Dle kůstek pochází hrob od osoby dorostlé. Jest patrno, že se zde jedná o hrob osamocený tvaru obvyklého na popelnicových polích typu lužického.

19. Podobný hrob osamocený s velikou nádobou (avšak s hrdlem více se súžujícím), kůstkami naplněnou, nalezen byl vedle řepné váhy na farním poli podle silnice k Lukavci (poz. parc. 276.).

20. Také na poli p. V. Pfannschmidta (poz. parc. 296.) v pravo od silnice vedoucí do Lukavce objeveny byly jednotlivé hroby s velikými popelnicemi, jak jsem se dověděl; nevím však, zdali vskutku přináležejí této kultuře.

E) Doba latènská a římská.

21. Před několika lety byly při stavbě hlavní stoky v Dlouhé ulici před nynější budovou okresního soudu (stav. parc. 137.—V. č. p. 200.) ve značné hloubce[2]) nalezeny hroby kostrové typu latènského; kostry ozdobeny byly puklicovými kruhy, bronzovými náramky latènskými a železnými řetězy s bronzovými součástkami. Jsou ve sbírce p. R. z Weinzierlu.

---

[1]) Nádoby se rozbily, pouze jedna byla zachována a p. Buchnerem do sbírky kn. Švarcenberka do Hluboké zaslána.

[2]) I zde jest půda vysoko nasypána.

22. Poněkud dále na severozápad poblíže domu p. Friesera, mydláře (č. p. 40., stav. parc. 53.) našla se při téže příležitosti mince římského císaře Hadriana.

23. Na poli (poz. parc. 608.—3.) hraničícím s knížecí cestou z Lovosic do Vchynic (Seufzeralee) nalezen byl železný náramek otevřený a dvěma kuličkami zakončený. Průměr jest 8·6 cm. (obr. 46.).

24. Při stavbě vlečné dráhy z lovosického nádraží k řece (k Prosmykům) byly hned po přechodu přes potok Modlu na poz. parc. 217. objeveny kostry s předměty z doby latènské (železné meče, bronzové náramky atd.), které se prý dostaly do musea společnosti dráhy (ve Vídni). — Možno, že tomuto pohřebišti odpovídá vrstva v blízké jámě písečné p. Heischla (poz. parc. 202.—1.) se střepy z nádob na kruhu hrnčířském zhotovených a často meandrem ozdobených (viz *C.* 16.).

25. Na polích mezi Lhotskou (Ústeckou) ulicí a t. z. přístavem v Lovosicích (poz. parc. 765., 766., 769., 773., 774., 776., 777.) byly častěji vyorány střepy, mezi nimi též meandrem ozdobené.

26. V nové kn. Švarcenberské ohradě (poz. parc. 601.—1.), položené mezi šířejovickou silnicí a plynárnou, nalezena byla pěkná nádoba, zhotovená na kruhu hrnčířském, pěkně hlazená, černá, negrafitovaná, jejíž výška činí 9·4 cm., průměr okraje 10·4 cm., průměr největší 12·4 cm. (obr. 48.); stála docela sama.

F) Pozdní doba slovanská.

27. Jak již sub. *C.* 12. poznamenáno bylo, nalezeny byly v domě p. Gallinové (č. p. 47.) ve vrchních vrstvách střepy z nádob na kruhu hrčířském zhotovených a vlnicemi a čárkami různým způsobem zdobených (obr. 48.—51.).

28. Také při novostavbě domu p. Piescha (č. p. 38. viz v předešlém čísle časopisu tohoto *C.* 11.) nalezeny střepy z pozdní doby.

29. V knížecí ohradě (již pod č. 24. zmíněné) a na poli s ní hraničícím (poz par. 601.—1.) prokopal jsem řadu hrobů kamením obložených, v nichž byly kostry s esovitě zakončenými záušnicemi a nádobami. V jednom hrobě nalezeny stříbrné náušničky typu orientálského (srv. Crania bohem. I. 115.; Český Lid II. str. 706., Dr. L. Niederle: Lidstvo v době předhistorické II. 655.).

30. Při kladení rour plynových byly v Terezínské ulici za kostelem pod hroby, které příslušely hřbitovu kolem kostela, v hloubce hroby starší; na jednom místě nalezena 2 metry pod dlažbou veliká kamenná plotna, pod kterou ležela kostra dětská, dle kostí mně předložených kostra novorozeňátka; hlouběji pod ní ležela kostra dorostlé ženy; pod touto lebkou nalezeny 3 záušničky (obr. 52.) z tenkého drátu bronzového stočené a esovitě zakončené; ležely tak pohromadě na sobě, že se jak zahnuté konce tak vlastní kruhy kryly. — V okolí nalezeny byly ještě jiné hroby, a několik kroků od tohoto místa nalezen byl přeslen.

31. a 32. Dodatkem uvádím nález p. Drem Woldřichem v „Beiträge z. Urgesch. Böhmens IV.“ popsaný, který se týkal 2 koster

Předhistorické starožitnosti z Lovosic.

bez milodarů v hrobě kamením přikrytém a objeveném na tak zv. „Galgenfeldu". Dobu, z které tento nález pochází, nelze blíže určiti. Podobně nález dvou koster na témže poli (v 1. řadě stromoví na místě 4. nebo 5. stromu od cihelny Reiserovy), který byl r. 1880. učiněn a při němž kromě rozbité nádoby byly objeveny kameny různého druhu, kus porfyru, čediče, fonolithu a křemínky. Tuto zprávu děkuji p. inž. K. Zenkrovi.

Podal jsem zde přehled nálezů v městě Lovosicích a v obvodu jeho hlavně v pěti letech mého pobytu v tomto místě učiněných. Co před tím nalezeno a objeveno bylo, nedá se již zjistiti; co od té doby bylo vyneseno na denní světlo, nezvěděl jsem.[1]) Jest však málo míst v městě, kde by se nepřišlo při kopání na nějaké důkazy lidské činnosti z pravěku nebo z prvních dob historických. Některé z uvedených nalezišť patří snad k sobě; tak jsou snad naleziště v „Lustgartnu" (*C.* 10.), v domě Pieschově (*C.* 11.) a v domě pí. Gallinové (*C.* 12.) zbytky jedné osady s příslušným pohřebištěm; dále jsou zase některé nálezy ojedinělé (*E.* 22. a 23.), tak že počet vlastních osad a pohřebišť se poněkud zmenší. Avšak tolik jest jisto, že bylo toto místo v každé době a za každé kultury po delší nebo kratší čas obydleno, v některých dobách i vícekráte. Tak jest patrno, že nález skrčených koster (*B.* 2.) a nález hrobů s nataženými kostrami (*B.* 3.) v cihelně Reiserově svědčí[2]) pro osídlení místa toho v různých dobách neolithu. — Hroby se skrčenými kostrami zdají se mi býti mladšího původu. Podobně mám pohřebiště *F.* 30. z doby pozdní za rozhodně mladší než pohřebiště *F.* 29. téže kultury. První přináleží snad prvním křesťanům lovosickým, druhé ještě pohanům.

Nastává ještě úkol, dalším registrováním nových nálezů doplniti seznam zde podaný a hranice jednotlivých bydlišť a pohřebišť blíže naznačiti.

Nejstarší paměti města Dubu.

Sděluje *J. V. Šimák.*

(Dokončení)

Vedlejších příměnků bylo na 40 kop, ale ty sotva stačily na pivo a chléb.

Schodek vyrovnával se užitkem z chovu i prodeje koní a dobytka, někdy pomáhal velkopřevor.

Příjmy zvětšovaly se jen zvolna, koupí i zbožnou obětovností šlechty okolní. R. 1399. 13. list. klášter koupil plat 1 kopy ročně

[1]) Lze očekávati, že p. R. z Weinzierlu podá další příspěvky k topografii předhistorických Lovosic.

[2]) S ohledem na blízkosť obou nalezišť.

na domu Heřmana Holtštejna v Žitavě,[1]) roku 1415. najato zboží nějaké za plat 1 1/2 kopy Mikuláši z Holubího dvora a roku 1416. jiné zemanu Petrovi z Palohlav[2]) za tři kopy platu.[3])

Hojný dar, 4 kopy roční, dostal se bratřím r. 1408. 1. pros. od Jana Luláka ze Stakorce, vladyky z okolí mladoboleslavského;[4]) jiný dárce, rytíř Jindřich Blekta z Útěchovic, držitel Volfartic, obětoval platu 70 gr. roku 1409.,[5]) roku 1412. Petr Tista z Albrechtic jednu kopu

Roku 1419. bratr Fabian odevzdal 20 kop bratřím Mikši a Matěji, synům Vocha z Palohlav, aby za to platili jemu a matce jeho Vichně po 2 kopách ročně; po smrti dárcově plat připadnouti měl konventu.[6])

Z bratří řádových a farářů dubských dále známi jsou z toho času: r. 1399. komthur Richard, 1412. komthur Dětřich, převor Petr farář, 1412., bratr almužník r. 1409. Sigmund, r. 1412. Petr, r. 1415. plebani Mikuláš, 1418. Augustin, syn Petrův, jenž odešel do Letařovic, téhož roku † Petr i dosazen Mikuláš.[7])

Ale sotva polepšoval se finanční stav konventu, přikvačila pohroma náhlá, která na vždy vypudila bratry ze zdí klášterních. Po bouři husitské nevíme již ničeho o někdejší komendě řádu na Světlé.

Bohužel i poslední osudy její zastřeny jsou tmou. Jen z okolnosti, že blízký klášter hradišťský zahynul rukou vojů orebských 30. dubna 1420., a téhož ještě roku jmění obou klášterů přišlo spolu do rukou soukromých, soudíme, že v týž asi čas a touže pohromou za své vzala komenda světelská.

Když Sigmund král poražen byv u Prahy v červenci 1420 na konci roku hleděl osvoboditi posádku svou na Vyšehradě a za tou příčinou sháněl pomoc a vojsko do Berouna, pan Jan z Vartemberka přivedl mu sto třicet jízdných a zavázal se sloužiti mu jimi za 26 neděl. K tomu již dříve půjčil mu 3206 kop gr. českých.

Za tuto pomoc král roku 1420., 28. listopadu listem zastavil klášter hradištský i dubský se vším příslušenstvím a jiným zbožím jemu Janovi z Vartemberka na Ralsku[8]) v sumě půjčené, plně a dědičně. Jan z Vartemberka, řeč. Chudoba, tuhý nepřítel Husitů, držel potom zboží zdejší a dosazoval faráře jako vrchnosť dědičná. Roku 1422. podal kaplana svého Řehoře do Světlé, kdež umřel kněz

---

[1]) Orig. listiny stvrzovací v arch. maltéz. v arch. praž.

[2]) Knihy erekční X. G. 10.

[3]) Tamže X. H. 5.

[4]) Tamže VIII. E 8. Stvrdili Jeniš z Odic, Zdeněk ze Zalužan, Petr Horký z Chvístonos, Ctibor Dršťka z Čejetic, Dobeš Hřáň z Újezda.

[5]) Tamže VIII. G. 6.

[6]) Tamže VIII. P. 3., XI. S_2. Dání Fabianovu svědčí Tista z Albrechtic, Mikeš z Kojetic, Kojata z Dechterova, Fricek z Daliměřic.

[7]) Arch. maltézský, cit v pozn. 13. — Kn. erekční v pozn. 18, 14, 17. — Kn konfirm. VII. 172. — 254., 257

[8]) Orig. pergamenový latinský v archivu sv. Václavském č. 224. (v archivu zemském v Praze). — Přepis v arch. pražském

Václav[9]) a r. 1424. br. Bartoše, chorála někdy klášterního k faře v Sezemicích.[10])

Jan z Vartemberka zemřel r. 1433. a hned r. 1434. byl pánem na Dubě Jiřík z Dubé a Vizmburka, snad jen držitelem zástavním.[11]) Úředníkem tu měl Oldřicha Močihuba z Kralovic. Roku toho ponejprv vzpomíná se město Dub, jeho rychtář a konšelé, ač město vzniklo mnohem dříve a drahný čas bylo hradbami obezděno. Zdá se, že tehda obyvatelstvo již přichýlilo se ke kalichu.[12]) Než už

---

[9]) Kn. konf. VII. 9.

[10]) Tamže VIII. 82.

[11]) Arch. maltézský. Přepis v arch. praž. — Na Dubě 1434–9. srp. — Já Jiřík z Dubé jinak z Wysmburka etc., jakož jest Šimon polesný, měštěnín ot Dubu umřel a lán dědiny byl jest kúpil u Matěje řečeného Dedka, měštěnína odtudž z Dubu, kteréhožto lánu byl jest Dedkovi svrchupsanému nedoplatil a dvamezcítma kop byl jest jemu ostal svrchupsaný Šimon a v tom umřel i žena jeho i děti jich všechny a já svrchupsaný Jiřík, jsa toho zbožie kláštera dubského v drženie, táhl jsem se na tu jistú otúmrť a Dedek svrchupsaný předstúpiv před mně s jinými dobrými lidmi, prosil mne jest, abych jemu jeho lán navrátil, aby při něm ostal, kterýžto lán nebyl jest jemu doplacen, tak jakž svrchu psáno stojí a já jsem toho nechtěl učiniti bez úplatku a takže Dedek svrchupsaný smluvil se jest se mnú a uplatil mi deset kop a skrzě ten úplatek navrátil jsem jej k tomu jistému lánu a tímto listem navracuji jej, Dedka svrchupsaného ženu i jeho děti jich neb jich budúcie, aby Dedek svrchupsaný neb žena jeho neb jich budúcí mohli prodati, zastaviti, učiniti s ním, jakž by se jim zdálo, k témuž právu jakož jest sám Dedek svrchupsaný držal, bez překážky mé i mých potomních neb spatřiv jeho spravedlnost a nedoplacenie jemu toho lánu navrátil jsem a zuostavil jej při tom lánu a také dluh, který by byl spravedlivý, ten já mám zastúpiti a zaplatiti z toho úplatku. A kdož by měl tento list s dobrú volí svrchupsaného Dedka nebo ženy jeho, ten má i měti bude túž moc a též právo k tomu lánu, jakož svrchupsaní Dedek a žena jeho. A tomu na svědomí já svrchupsaný Jiřík svú pečet vlastní kázal jsem přivěsiti vědomě a dobrovolně k tomuto listu a pro lepšie svědomie prosil jsem slovutných panoší Oldřicha Močihuba z Kralovic, ty časy úředníka ote mne na Dubě a opatrných rychtáře a konšel z města Dubu a Matěje Těžkého z Lúkovce a Jana Charvoje z Boleslavi, aby své pečeti vedle mne přivěsili k tomuto listu na svědomie toho všeho, což svrchu psáno stojí.

[12]) Zdá se, že svědčí poněkud tomu listina, tvořící první list složky v ruk. univ. bibl. sign. XI. A 14, zajímavá, bohužel necelá, již podáváme, poněvadž je dosud netištěna. Užito jí bylo k vazbě ruk. bible z XV. stol., při čemž pergamen ovšem byl porušen. Vršek je více a pravá strana méně uříznuta, dolejšek ohnut a založen za listy. Upozornil na ni prof. Sedláček v Mitth. d. nordböhm. Exc.-Club.

Mik. Dachs z Hamrštejna (a rukojmové jeho) vězeň bratří Koluchů z Vesce, zavazuje se postaviti se, kdykoli bude mu uloženo na určitém místě

... Slowutných panoší z Wescze sedienim na Cruczmburcze, panów Coluchow bratra jeho Jana seděním na Falkmburce a Václava z L(obko)wicz heuptmana na Mladem Boleslawi a slibuji swú wyerú i czest stavěti se den swateho Jiřie nynie najprv přištieho do zapadu sluncze v Dubě klášteře neb na Crucmburcze neb na Falkmburce neb na Valečově aneb na Mladém Boleslawi z těch v jednom miestě za jich právy..... Pakliby ta miesta a posádky v té myerze obehnáni neb kterak ztvrzeni byly tehda sě také čest svú a vyerú slibuji postaviti na Kalichu v moc všecku a to takéž na ten rok a den svatého Jiřie nynie nayprv přištieho. A kterému bych sě z těch čtyř svrchu psaných věřitelów mých na svrchupsaném miestě postavil v jeho moc tyem obyčejem jakož se napřed jmenuje, tehdy od jiných druhých tří věřitelův mých nemám ničímž honěn býti. A viece slibuji toho vyezenie žádnú příčinú ani výmluvú ani žádnými súdy ani obyceji a nikterú mocí prázden nebýti, ani by co tomuto listu škodno mělo býti leč mě moji svrchupsaní věřitelé jsúce sebe mocni dobro-

za vlády krále Jiřího vládl na Dubě Krištof z Vartemberka zase a potom rod Vartemberský po sto let. O dějinách však města a rozvoje jeho sluší bádati šíře a hledati v samém archivu městském, k čemuž dosud ani času ani příhody nebylo. Roku 1436. byl zastaven Dub, město a klášter spolu s hradem Krucenburkem (býval u vsi Křídy nad Malou Jizerou) s klášterem hradišťským Janu Čapkovi

---

volně z úst a osobně propustie a jináče nikoli. A také byloli by, že by mi dřieve toho svrchupsaného dne svatého Jiřie bylo dáno od mých věřitelóv napřed dvě nedieli věděti listem neb jistým poslem, tehdy (se) slibuji postaviti tu, kdež mi jmenováno bude, jakož svrchupsáno stojí. A to vše, což již jmenováno jest, slibuji řádně a bez přerušenie pode ctí a pod věrú zachovati a docela sdržeti. Pakli bych sě nepostavil aneb kterého kusu, jakož svrchupsáno stojí nesdržal, tehda sám na sě znám, že jsem svú čest a vieru propadl a ztratil proti nahořepsaným věřitelóm mým. A my Bohuše z Cowanie seděním na Friczsteině, Vaněk z Gensteina seděním na Nyestyeycze, Beneš z Wartmberka seděním na Stohanku, Markwart z Wartmberka seděním na Dyewinie, Petr Czúch z Zasady seděním na Navarově, Petr Tista z Libštejna seděním na Albrechticích a Rameš z Hrádku seděním na Walssteyně rukojmie vězně Mikuláše Dachsa slibujem s ním a zaň všichni jednú rukú nerozdielnú, dobrú čistú věrú jej Mikuláše Dachsa vězně nahořepsaného našim věřitelóm nahoře psaným v jich moc a tudiež jakož již jmenováno svrchu stojí živa nebo mrtva postaviti za jich pravý vězeň a to pod základem peněžním sedmi seth kop grošev dobrých střiebrných rázu a čísla pražského na ty roky jakož svrchupsaný stojí beze všie výmluvy a všelikte(ré) odpornosti. A jestliže bychom jej z těch čtyř svrchupsaných našich věřitelóv na svrchupsaném miestě kterémkoli v jeho moc postavi(li) tiem obyčejem, jakož sě napřed píše, tehdy od jiných druhých tří věřitelóv našich nemámy základem honěni býti. A pakli bychom svrchupsaného vězně našim věřitelóm nahoře jmenovaným v jich moc nepostavili na ty roky jakož svrchupsáno jest a tudiež, tehda my rukojmie znamy sami na sě, že jsmy základ peněžitý svrchujmenovaný, to jest sedm seth kop grošiev spravedlivě ztratili a propadli se našim věřitelóm častojmenovaným a ten jim slibujem naši dobrú věrú křesťanskú všichni jednú rukú nerozdielnú penězi hotovými v plném měsíci ote dne propadenie pořád počítajíc beze všeho dalšieho prodlenie (zaplatiti) a jestli že bychom toho neučinili a proto našimi svrchupsanými věřiteli neb listy neb posly napomenuti byli, tehdy hned na zajtřie po jich napomenutí každý z nás rukojmí, kteřiž napomenuti budem jeden druhého nečakaje ani sě druh druhem kterak vymlúvaje slibujem vlehnúti s jedniem pacholkem a se dvěm(a) koněma do miest, do Prahy, do Kolína, do Mladé Boleslavě, na Tabor pod Valečov neb do Duba, z těch miest do jednoho v hospodu ctnú, kdež nám bude od našich věřitelóv ukázáno neb jmenováno, tu mamy i slibujem obecně leženie plniti. A kdyby minulo čtrnácte dní ote dne napomenutie pořád počítajíc a my peněz základních spravedlivě propadlých věřitelóm našim nezaplatili, tehda ležme neb neležme, dávámy našim věřitelóm moc i právo tiemto listem penieze svrchupsané to jest sedm seth kop grošev svrchupsaných vzieti a dobyti v židech neb v křesťanech na naši na všech škodu nerozdielnú. A my vždy přes to leženie plniti mamy i slibujem a z toho nayžádné právo nevyjiežděti ani vychoditi ani sě kterak vypravovati, do nichž bychom našim věřitelóm peněz svrchupsaných sedmi seth kop grošev úplně a docela nezaplatili se všemi škodami kteréž by koli naši věřitelé vzeli a ty škody bez přísah a bez věrovanie dokázati mohli dobrým svědomím. A také věřitelé naši mají nám leženie bezpečné vysvoboditi, abychom mohli bezpečně leženie plniti ač by nám toho potřebie bylo, jehož pane bože rač ostřieci. A byloli by, že by z nás rukojmi v tom času kterého buoh neuchoval, jehož panebože nedaj, tehdy my živí, kteřiž zuostanem slibujem jiného miesto sešlého tak dobrého a movitého k sobě přistaviti a to v jednom měsíci ote dne sešlého pořád počítajíc, i list tento tymiž slovy obnoviti, kolikrát koli by toho potřebie bylo, vždy pod leženim svrchupsaným. Než toto jest vymieněno, jestli žeby nadepsaný vězeň v té vieře jat byl od strany věřitelóv našich, jmenovitě

ze Sán, hejtmanu táborskému.[13]) Vzpomínáme jen jediného příběhu vážného, však známého jen skrovně. Roku 1468., 29. května vpadli Slezáci nepřátelští králi Jiřímu do sev. Čech přes hory pomezní a plenice pronikli 1. června až k Turnovu, jejž vypálili.[14]) Dub, jenž ležel jim na cestě, neušel záhubě. V posledních dnech květnových zdi městské byly ztečeny a město nejspíše též pohubeno.[15])

Můra v představě lidu v Pošumaví.

Píše *J. V. Želízko.*

Jak v uhrančivosť a v čáry věří lid v Pošumaví, právě tak nezvratně přesvědčen jest o existenci můry. Neviditelná a krvelačná bytosť tato provleče se každou sebe menší skulinou i dírkou klíčovou do světnice a tam za noci z prsou spících ssaje krev. Proto také lid všemožně snaží se vyhnati ji ze světnice.

Největší zálusk mívá na nemluvňata, spící v kolébce. Obtěžuje-li můra dítě, snadno lze uhodnouti; těžce vydychuje při spaní a na prsou zdá se, že spočívá mu hrozná, nesnesitelná tíže, a bradavičky prsní jsou naběhlejší. Tu matka nemešká a křídou na postýlku kreslí „muří nohu" v domnění, že tím můru zažene. I velcí dělají si proto

---

od moci a od vojska sirotčieho nebo od Boleslavských neb od Valečovských neboli Ramšových neb od Cocovce neb od Dluhovesského neb od panie Machny Velisské aneb od Mikuláše z Kyšperku, to nám a základu našému nemá k škodě jíti, než vždy proto, když by byl propuštěn. ot kohož by jat byl z svrchupsaných mocí, mamy i slibujem jej pod základem svrchupsaným tudiež a tak, jakož svrchupsáno stojí, postaviti ote dne propuštenie v témdni pořád čtúce. A proto jestli žeby jat byl nemá aniž bude moci toho vězenye kterú příčinú jím zniknúti ani prázden býti, lečby jej svrchupsaní věřitelé naši jsúc sebe mocni osobně a dobrovolně z úst propustili a jináče nikoli. A ktož tento list jmieti bude s našich věřitelóv dobrú volí ten má i jmieti bude na svědomie všechna práva . . .

Já svrchupsaný vězeň a my rukoyjmie nahoře psaní své vlastní pečeti dobrovolně a s naším plným vědomím přivěsili jsme k tomuto listu. Jenž jest dán i psán od Narozenie Syna Božieho tisicieho čtyřstého třidcatého a prvnieho léta v tu středu po svatém Mikuláši to jest v druhú neděli adventní.

Zadní strana pomalována perokresbami, na 4 místech jsou propáleniny, list v dolení $^1/_3$ proříznut.

[13]) Registra král. Mittheilungen des nordböhm. Excursions-Club. IX. 106.

[14]) Tomek Dějep. m. Prahy VII. 214. — O Dubu však dějepisec nezmiňuje se.

[15]) Archiv český VIII. str. 3. Hejtmané na Třeboni píší pánu svému Janu z Rožmberka 1470, 14. června (datum položeno je nedobrým čtením o 2 léta později): »Také nám přišel posel z Prahy a od Hory a praví, že do Boleslavska byli vtrhli pan Jaroslav se Slezáky a vypálili Turnov a pod Valečovem městečko a Hradiště městečko a lidi drahně zjímali a škodu veliků učinili a hrad Dub zlezli.«

Poněvadž Slezáci 29. května překročili hranice a přitáhli k Turnovu 1. června, stala se záhuba Dubu ve dnech 30. neb 31. května 1468.

Že přepisy z archivu maltézského citované k ruce jsem míti mohl, vřelé díky vzdávám p. archiváři král. hl. města Prahy prof. Dru. J. Emlerovi.

podobná znamení na pelesti, na trámech ve světnicích. Často nalezneš muří nohu jednu na druhé. Velcí nezřídka pronásledováni bývají trapnými sny; zdává se jim o blízkém, hrozícím nebezpečenství, kterému snaží se uniknouti, namáhají se všemožně, avšak nohy, zdá se, že pod nimi klesají, a nebezpečenství roste stále, až jest blízko záhuba nezvratná; dech se zaráží, hrdlo stahuje a spící v tom se probouzí. Nemoha se vzpamatovati ze sna, domnívá se, že můrou byl pronásledován.

Kdosi stále byl můrou navštěvován a nevěděl si již rady, ba i muří nohy, jimiž celá postel pomalována byla, neprospěly. Ale tu dověděl se od zkušeného přítele, že nejlépe se zbaví nemilého hostě, nasype-li na noc na okno máku. To aby častěji opakoval.

Uposlechl tedy rady přítelovy a učinil tak. Skutečně můra již nepřišla. Proč? Poněvadž když lezla oknem do světnice, měla všechen mák spočítati do zrnka, ale jí se to nepodařilo, musila tudíž s nepořízenou se vrátiti. Od té doby byl s můrou pokoj.

Ještě lépe zbaví se jí, zamávne-li se ve spaní rukama, anebo trpí-li jí spící dítě, dobře dáti mu nůž pod hlavu, pod polštář.

V dětské obraznosti úzce spřízněna bývá s můrou také „nemodlenka“, chodící po klekání po dětech, které se ještě venku toulají, anebo se vkrádá do světnice, kde prý děti, které před spaním se nechtějí modliti, s sebou béře.

Proto matky hrozí dětem nemodlenkou a přidávají k tomu, že jim lidé pak budou říkati:

Nemodlenka nemytá,
na kolečku přibitá!

Děti s hrůzou pohlížejí, zalétne-li v létě k lampě nějaký noční motýl, což prý je nemodlenka v motýla proměněná.

Takto prý je to vyzáblá žena bledých lící a kostlivých rukou, oblečená v bílou řízu

Tak fantasie dětská si vykreslila podobu nemodlenky, kteráž s podobou můry jest totožná.

Drobné zprávy.

Na ochranu památek našich zadala Společnost přátel starožitností českých sl. sněmu království českého petici za zákonitou ochranu českých památek a minulého roku na jaře také podrobné návrhy na její provedení na žádost velesl. zem. výboru, který o obém podal již tištěnou zprávu sněmovni. Po vyřízení ani slechu!... Nepracujeme proto, abychom elaboráty svými obohacovali archivy. Vyzýváme tedy všecka musea česká, všecky společnosti a spolky a všecka okresní zastupitelstva, aby zasílaly žádosti za konečné provedení naší petice. Čím mohutnější bude souhlas, tím bližší bude provedení. Nezapomínejme, že po výstavě národopisné bylo by pozdě. —*Sk.*—

Oserov (Ozerov.) Našemu listu byla tu i tam vytýkána »ostrost«. Zda právem či neprávem, nechceme rozhodovati, ale jen tolik dovolíme si připomenouti, že směrem takovým byl řízen již před lety list také zcela seriosní, a

směr ten byl tehda úplně schvalován. Těm, kteří nám vystupování naše vytýkají, doporučujeme Památky archaeologické, redigované zesnulým Zoubkem. Tolik jsme nuceni odpovědčti jednou pro vždy. Tuto zlou krev způsobila vedle jiných hlavně zpráva, hájící starobylosti názvu »Oserov«, který se šťastně dostal do sboru obecních starších král. hl. města Prahy. Řečníci Dr. T. Černý, Vl. Pér a Alex. Storch mluvili pro zachování původního jména, kdežto pro změnu jeho, jak navrhoval arch Rud. Tereba, nebylo nikoho. V prvé schůzi této bylo rozhodnutí odloženo po návrhu V. Březnovského a ve druhé schůzi po té bylo usneseno, vzhledem k starobylosti jména toho, neměniti názvu »Oserov«. A tak i dále budeme choditi Oserovem (Ozerovem). Náš list přispěl zajisté svou včasnou a rozhodnou zprávou — dle některých nemístnou a ostrou — k zachování starobylého pojmenování tohoto v našem Podskalí *Svb.*

Kaple sv. Ludmily při týnském chrámě přece padne! Národní Listy ze dne 4 ledna t. r. oznamují, že ministerstvo vyučování svolilo, aby byla sbořena za podmínek, na kterých se usnesl sbor obecních starších dne 10. února r. 1892. Aspoň se rozmnoží sbírky musejní o několik památek kamenických a plán. —*Mir.*—

V městské komisi pro pojmenování ulic a náměstí jsou tito pánové: m. r. Mejsnar H., ob. st. Dr. T. Černý, Kytka, Alex Storch, V. Tomek, Vilímek, Dr. Vlček a Dr. J. Emler, archivář (v širší komisi). Ob. st. V. Tomek a Dr. J. Emler v užší. Protože v komisi není ani jediného archaeologa, žádáme, by komise jmenovaná byla v brzku doplněna znalcem památek pražských vůbec, ne snad jen uměleckých. Praha má také takové památky, které nejsou umělecké, Praha má také památky předhistorické. A že by archaeolog nejlépe někdy obhájil ten neb onen název, ukázalo se při Oserově. *Ch.*

Zpráva o starožitnickém odboru za r. 1892. Za členy přihlásili se pp.: Černý, Helebrant, Herain, Chalupníček, Pecenka, Soukup, Svoboda, Šimák, Vařečka. Pan Pecenka zvolen byl předsedou, zapisovatelem referent. Schůzí měl odbor 8. Ve schůzích předkládány byly došlé starožitnosti a hovořeno o nich. Při tom s politováním se vytýkalo, že přečasto docházejí a zasílají se do Společnosti darem věci ne pouze bezcenné, ale tak nápadně novodobé a chatrné (tak z Levého Hradce), že je to ku podivu. Za to ovšem jiným dárcům, kteří zaslali dary vskutku pěkné, budiž vřelý dík. Ač hned v první schůzi členové usnesli se, by přednášel každý alespoň jednou do roka, svědčí protokoly, že usnesení tomu nebylo dosti činěno. Přednášeli toliko pp.: Soukup třikráte: 16. srpna »O lidu levohradeckém se stanoviska anthropologického«, 17. října »O starožitnostech, nalezených v Praze«, 7. listopadu »O malování starodávném ve světnicích městských«; Šimák dvakráte: 7. list. »O Drábovnách u Turnova« (přednáška otištěna je v Č. Lidu 1893.) a 25. ledna »O rodině Vodňanských z Uračova a jich zápiscích«. Vycházky konány byly dvě, na jaře do chrámu sv. Lazara, P. Marie na Slupi a sv. Apolináře, v létě do Modřan (sbírky p. uč. Hrdiny) Odbor dal převézti do místnosti Společnosti památky levohradecké a staral se (bohužel bez výsledku), aby zjednal si protokoly o jich výkopu, činně účastnil se jednání o zákon na ochranu českých památek, zakročoval proti kramaření se starožitnostmi a pečoval, aby předměty archaeologické, kdekoli objevené, dostaly se do sbírek českých museí. S provedení návrhu, aby byly pořádány poučné přednášky o archaeologii, letos sešlo. *J. V. Šimák.*

Zprávy o spisech.

Osídlené krajiny jindřicho-hradecké a novo-bystřické. Napsal Lud. Domečka. V Jindř. Hradci 1893 Poctivé práci této, která u jistého kritika nepříliš vlídně byla přijata, rádi vykazujeme přední místo mezi podobnými monografiemi, protože spisovatel všímá si nejen historie, ale i archaeologie; sebe menší nález jest připomenut, což svědčí, že spisovatel s dobrou průpravou práci započal a šťastně vyvázl z Charybdy hyperkritikářské, která nauku o starožitnostech pokládá za příliš nevyvinutu, než aby se mohla vážně bráti a historii

doplňovati. Místní jména, perničky, kroj, výživa, příbytky, náboženství, nejstarší památky církevního stavitelství, panský rod Vítkoviců (objevující se již v 1. pol. XIII. st. v již. Čechách dle památek listinných) jsou asi nejzdařilejší tahy na reprodukci obrazu jihovýchodních Čech, který, jak dnes se nám jeví, dohotoven byl ve hlavních rysech teprve ve 13. st. *Mir.*

Zprávy o časopisech.

Časopis vlasteneckého muzejního spolku olomuckého. Red. Jarosl. Palliardi. Roč X. 1893. Vzorný tento časopis v každém čísle přináší cenné příspěvky pro vlastivědu moravskou Z péra redaktorova jest zajímavý článek o hrobech se skrčenými kostrami na Znojemsku. L. Bakešová podává bohatou snůšku léčení lidového v Ořechovičkách a okolí, K. Konrád probírá písně rukopisných kancionálů olomuckého vlast. muzea, Jan Kvies popisuje dvě předhistorická hradiště: »Náporky« u Oslovan a oslovanské »u Dvorka«, a Al. Dušek uvádí nás do valašské sušírny. Bejř. Dušek podává zajímavosti z vinných šenků v 15 a 16. st. V. Houdek věnoval pozoruhodnou stať slovenskému Kancionálu Daniela Kúžky ze 17. st. Stejně cenné i zajímavé jsou M. Václavkovy obrázky folkloristické z mor. Valašska, R. Janovského popis archivu střeběckého s ukázkami kupních smluv a pečetí z 15 st Jakub Lolek důkladně popisuje a kresbami vysvětluje chalupu na Zábřežsku a Šumbersku r. 1840. Také drobné zprávy a dopisy obsahují mnoho cenného materiálu: o domnělých monogramech Komenského, kadluby na lití bronzů, o lidovém kroji; nálezy bronzových a měděných nástrojů docházejí vždy aspoň popisu. Pilně registrované domácí nálezy římských mincí jsou mnohoslibny pro osvětlení v temnu pradějin Moravy. Zmínky zasluhuje též hrob se zlatými náramky ve Slatěnici. Všecky, kdo se zajímají o pravěk vlasti naší, upozorňujeme na kritické úvahy o národnosti předhistorických obyvatelů střední Evropy (Dr. Mart. Kříž, Jarosl. Palliardi a Pav. Papáček. Členům se dává Č. vl. m. sp. o. zdarma; členský příspěvek 1 zl.). *St . . . il.*

Zprávy časové.

Roku 1893. opustili nás dva věrní přátelé a členové naši. Josef Smola, mladý ještě učitel, známý sběratel pověstí, říkadel a lékovadel a spolupracovník mnohých časopisů; o svém sběru přednášel ve Společnosti, Umělecké Besedě a jinde. Zajímal se o vše, co se týkalo minulosti našeho národa. Do 1. zprávy naší napsal o bývalém kroji národním na Blatensku. Rád a často vzpomínám na podzimní svou procházku na Vyšehrad r. 1888. — bylo, to tuším, v sobotu — kdy jsem na Slovanech potkal Smolu. Zrovna mi šel oznámit, že na Vyšehradě před proboštstvím ve tvrzi (viz I. zprávu »Společnosti« str. 47.) vykopali »popelnice«. A tenkrát již churavěl. Sám ubohý následoval mne a chopil se motyky. Vydobyli jsme v mrazu celou řadu věcí Rád se dal poučiti. Všecky nálezy daroval spolku, až na několik střípků, které měl na památku ze staroslavného Vyšehradu. »Když jsme na Vyšehradě kopali a zkoumali, měli by nás jednou pochovati na Vyšehradě«, prohodil tenkráte s úsměvem ke mně stojícímu u jámy. Než ani to se mu nesplnilo. Zemřel se všemi plány, sny a nadějemi. — Stejně tragický osud postihl mladého přírodozpytce (ornithologa a mineraloga) Ph. C. Dalimila Vařečku, assistenta c. k. mineralogického ústavu při české universitě; na poli věd přírodních dobyl si uznání, více však v cizině než doma. Vařečka dopisoval si s nejslavnějšími ornithology evropskými. U nás právem počítal se mezi nejpilnější referenty a sběratele starožitností. O vlasteneckém nadšení Vařečkově svědčí kromě jiného také sbírka rukopisů českých spisovatelů a spisovatelek. Pro národopisnou výstavu chystal skvostné

památníky, s kterými obcházel naše literáty, aby tam zapsali nějakou sentenci nebo drobnost se svým jménem. Zajímavo jest, že náhodou oba přátelé zanechali po sobě hohaté, do poslední chvíle psané zápisníky, v mnohém velmi důležité. Budiž jim čestná paměť! *Redaktor.*

Otázky.

Abych mohl dokončiti pojednání své o »klibně« (o přestrojení v koně), dovoluji si podati návod k zachycení dokladů, vztahujících se k tomuto starobylému obyčeji. Chodívalo se u Vás s klibnou (kobylou, brunou; byla to maškara koni podobná, za kterou se některý z chasníků — někdy dva — přistrojil) večer před sv. Mikulášem (snad i dříve), (o vánocích), před Třemi krály a o masopustě? (Odpůldne — večer?) Jak si lid vykládá obchůzku s klibnou? Někde se chodilo s klibnou jen jednou v tomto období. Jak byla klibna sestrojena a jak jí u Vás říkali? (Měla snad klibna sv.-mikulášská jiné jméno než masopustní?) Byly při tom průvodu také jiné osoby a zvířata? Zapište, jak byly oblečeny, co představovaly a kolik jich bylo (jeptiška, čert, žid, hrbáč, kozlíci atd.). Chodil týž průvod jen ve vsi (do všech stavení?) či také po okolí? Co se při tom říkalo, počínaje pozdravem, zazvoněním nebo případně zašlehání metlou na okno, podejte v mluvě lidu a ničeho neopravujte. Jak se k tomu chovali navštívení a co dávali odměnou průvodu? (O Mikuláši ovšem naopak.) Pověry při tom: trhání hrachoviny s medvěda a j. Chodí se tak posud? Vyhynul-li u Vás ten obyčej, pošlete popis na základě vypravování nejstarších pamětníků, hlavně těch, kteří nečtou. Nezapomeňte na jméno vypravěčovo, jeho stáří a zaměstnání. Fotografie, kresby a náčrtky, byť i neumělé, jsou vítány. *J. Soukup.*

Kde je známo šlehání metlou v den Mlaďátek? *Mir.*

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Zpráva jednatelská za r. 1892. Letošní činnosť spolková byla menší než v letech předešlých, a to proto, že Společnosť přes všechny své snahy nedošla žádoucí podpory k provádění vytčených úkolů. I tam, kde Společnosť mohla pevně doufati, že bude náležitě oceněna, nebylo jí dosti porozuměno. Ostatně i mezi členstvem panovala jistá ochablosť. A přece byla činnosť její úspěšná a na venek dovedla Společnosť upevniti vážnosť a úctu k sobě, ano přímo vynutila si uznání pro svoje snahy osvětové. Neunavnému bojovníku za kulturní statky našeho národa, vysoce váženému poslanci panu Karlu Adámkovi podařilo se, že sněm království českého opět zabýval se otázkou, jak chrániti naše památky před vývozem a zničením, při čemž i staré žádosti naší, o tuto věc podané kdysi týmž slovutným panem poslancem, bylo vzpomenuto. Tu veleslav. zem. výbor nemoha jinak získati si základního materialu pro vyžadované předlohy sněmovní a nemaje podpory ani od korporací, jimž v první řadě připadala povinnosť takový podklad zem. výboru dodati, obrátil se na naši Společnosť se žádostí, abychom my základní návrhy vypracovali, dle nichž by se vypracovala předloha pro sněm. Společnosť rokovala o věci této na mnoha schůzích, jichž horlivě se účastnil i sekretář zem. výboru, slovutný pan Dr. Jar. Haasz, který velikých zásluh si získal, objasniv zejména vždy stanovisko právnické. Za jeho podpory mohl pak na základě porad a projevených mínění vypracovati jednatel celou objemnou předlohu, která v nejbližší době veleslv. zem. výboru bude odevzdána. K získání materialu požádala Společnosť dosavadní

české muzejní spolky a správy muzeí o stanovy a zprávy o dosavadní činnosti jejich. Zdvořilé žádosti této bylo vyhověno se vzácnou ochotou, a protože mnohé zprávy byly právě k tomuto cíli schválně sepsány a jsou v jediném rukopise v našem archivě, byl tento obohacen věru vzácným materialem. Obětavým pak výborům těchto spolků a muzeí vzdáváme uctivý, srdečný dík Vedle toho zasadila se Společnosť spolu se sl Uměleckou Besedou, by zamýšlenou regulací nebylo uškozeno památnému chrámu sv. Karla Borom, stavbě to Dienzenhoferově. Společnosť zastupoval tu starosta p. Zeyer a p Ad. Pecenka. Společnosť vyslala dále jednoho zástupce do komitétu, který se utvořil pro opravu kláštera sv. Anežky, jedné to z nejstarších stavitelských památek pražských (p Pecenka). Společnosť súčastní se také horlivě výstavy národopisné i korporativně i její členstvo jednotlivě. Zvoleným zástupcem jejím jest p. Dr. Jiří Polívka, člen výkonného výboru výstavního.

Tento rok spolkový počal valnou schůzí dne 2 února 1892., v níž zvoleni pp.: za starostu Jan Zeyer, za jeho náměstka J. Herain, za jednatele Dr Em. Kovář a J. V. Šimák, za pokladníka Frant. Kurš, za správce sbírek Vojt. Vocel, za knihovníka Ant B Černý, za archiváře Ferd Chalupníček, za zapisovatele Jos Svoboda, za náhradníky Jan Berének, Frant. Helebrand, J. F. Hetteš a Franěk Páris, za dozorce spolkové: Dr. Jindř. Matiegka, Adolf Pecenka, Dr. Jiří Polívka, Čeněk Rýzner, Dr. Jos. Teige. V téže schůzi usneseno publikovati souborně články vědecké z oborů, jež spolek pěstuje Publikace vyšla v červenci pod názvem: »Rozpravy Sp. př. star. č.«, ale nedošla bohužel pozornosti, jaké zasluhovala. Kromě toho vydána a členům rozdávána zpráva o výstavě Společnosti př. st. č. v r. 1891., uspořádané v průmyslovém muzei Náprstkově, k níž připojeno vyobrazení zajímavého kachle; odlitky téhož rovněž pořízeny Přednášky a rozhovory pěstovány v obou odborech i ve schůzích členských

Tak referoval 23. února p. J. Herain o památkách na Velehradě a o klášteře tišnovském na Moravě; p. přednášející podal zevrubné zprávy o Velehradě jak po stránce archaeologické, tak i umělecké. Tam nalezl památné náhrobní kameny z 15. a 16. st., ano i jeden ze 13 st, kterému hrozí záhuba a tudíž potřebí jest ochrany od čilého muzejního spolku olomuckého. V Tišnově, kde jest přechodní sloh z románského do gothického, nalezl p. referent krásné mříže z doby baroku. Zajímavosť referátu zvýšily nákresy jednotlivých zajímavějších předmětů

Dne 13 července referoval p. J. Soukup o své cestě do Mníšku, kdež měl prozkoumati tamější pohřebiště Výsledek co do prachistorie nebyl valný, za to však pomocí p. Václava Suchého, tamního jednatele Sp, shledány četné jiné památky v Čicovicích.

Dne 28. listopadu 1892. a 15. prosince t r. jednáno o národopisné výstavě, jejíž program podrobně probrán a k níž zároveň účasť Společnosti i členů stanovena.

Dne 11 ledna 1893. přednášel p. J Herain o památnostech záhřebských vůbec a o tamním muzei zvláště. Vlastních památek stavitelských shledal málo: přední místo mezi nimi zaujímá skvostný dóm (s portálem znešvařeným od Němce Bolé-a), kromě toho kostel sv. Marka, kostel Minoritů a pěkná socha sv. Jiří, litá z cinku. Co muzea se týče, jest tam vedle krásného oddílu římského, řeckého a egyptského pozoruhodný oddíl ethnografický (s předměty i z Čech); ve sbírce zbraní budí pozornosť hlavně bulavy (dosud odznak bánův) Šípů jest tam ku podivu málo. Znamenitá je sbírka klíčů. V oddílu mincovním, jinak pěkném, jsou jména českých měst udána německy, na p. Troppau, kdežto polské mince nesou správné polská jména. Pan přednášející všiml si tam také zvláště pěkné sbírky rádel, jichž některá vyobrazení přinesl a předložil. — Z vycházek uvádíme vycházku členskou do Břevnova v září r. 1892, kdež p. arch. J. Herain členům učinil zajímavou přednášku a poučné výklady o tamějších památnostech.

Venkovským jednatelem jmenován p. Václ. Suchý, poštmistr ve Mníšku. Činnost venkovských jednatelů obsažena ve zprávách správce sbírek, knihovníka a archiváře.

Značnější dar poskytly: sl. Občanská záložna v Karlíně, darovavši opět 25 zl., a sl. Rolnická záložna v Roudnici 10 zl.

Zapisovatele i správce sbírek po dlouhý čas zastával vždy ochotný pan Jan Soukup.

Slušno díky vzdáti sl. časopisům: »Čechu«, »Č. Politice«, »Hlasu Národa«, »Národním Listům«, »Politik« a »Vyšehradu« za laskavé otiskování zpráv.

Zpráva pokladní. Od vydání druhého čísla »Časopisu« poslali příspěvky tito P. T. pp. členové a sl. korporace:

P. Adamec Ant., spirital bisk. bohosl. ústavu v Brně, zl. 2·—, za publikace zl. 1·30, J. U. C. Adámek K. V. v Hlinsku, zl. 1·— a na r. 1894. zl. 1·—, Amort V., akad. malíř v Berouně, zl. 1·—, Bareš Fr., c. k. gymn. prof. v Ml. Boleslavi, zl. 1·—, Barták Jos., okr. tajemník v Sedlčanech, zl. 1·—, Beránek Jan, official městské účtárny, zl. 1·—, Beseda měšťanská na Horách Kutnách, zl. 1·—, Beseda občanská v Hořovicích, na r. 1894. zl. 1·—, J. U. Dr. Bohuslav J. V., c. k. auskultant okr. soudu v Nov. Benátkách, zl. 1·—, Borovský F. A., kustos uměl. prům musea, zl. 1·—, Braniš Jos., prof. na české reálce v Č. Budějovicích, zl. 1·—, Budečius V., c. k. gymn. prof. v Hradci Král., zl. 1·—, M. U. Dr. Burda Alois, městský fysik v Terezíně, zl. 1·—, Burian K., mag. pharm., zl. 1·—, na r. 1894. zl. 1·—, Crha Jos., říd. učitel v Poniklé, zl. 1·—, Cumpe Ant., lékárník, zl. 1·—, Čáda Fr., c. k. gymn. prof., zl. 1·—, Černý Kašp., mistr dlaždický, zl. 1·—, Ph. Dr. Decker Ant., ředitel gymn. v Třeboni, zl. 1·—, za publikace zl. 1·10, na r. 1894. zl. —·55, Dobiáš Jos., ev. ref. farář v Bukovce, zl. 1·—, Dolenský Jan, ředitel české universitní kanceláře, zl. 2·—, P. Drbohlav Vinc., kooperator ve Světlé pod Ještědem, zl. 1·—, Durych Ferd., obchodník drahokamy v Turnově, zl. 1·—, M. U. Dr. Eiselt Boh., c. k. univ. prof., zl. 2·—, Felkl K. Z., továrník v Roztokách nad Vlt., zl. 1·—, Freiberg Ig. v Žamberku, zl. 1·—, Freja Karel zl. 1·—, Freund Ad., úředník v Libšicích nad Vlt., zl. 1·—, za r. 1892. zl. 1·—, Frumar Ad., učitel, zl. 1·—, Führich K. F., obchodník na Král. Vinohradech, zl. 1·—, J. U. Dr. Gintl O., advokát na Král. Vinohradech, zl. 1·—, Grimm Fr. ml., absolv. prům. školy na Horách Kut., zl. 1·—, J. U. Dr. Haasz Jarosl., sekretář zemsk. výboru, zl. 1·—, Hajný Aug. v Jíkvi, zl. 1·—, Halaburt B., říd. učitel na Peruci, zl. 1·—, P. Hejna Jos., farář v Drahově, zl. 1·—, Heyduk Adolf, c. k. professor a spisovatel v Písku, zl. 1·—, Hille Č., přednosta dráhy v Turnově, zl. 1·—, P. Hille Jan, farář v Kadově, zl. 1·—, P. Holý Prokop, kaplan na Příbrami, zl. 1·—, J. U. Dr. Hostaš Karel, advokát v Klatovech, zl. 1·—, Hošek Jarosl., official měst. účtárny, zl. 1·—, Hošek Stanislav, zl. 1·—, Hraše J. K., ředitel měšťanských škol na Náchodě, zl. 1·—, Chaura F. R., numismatik, zl. 2·—, Jahn J. V., ředitel c. k. vyšší reálky v Pardubicích, zl. 1·—, Janáček Fr., starosta obce v Sázavě, zl. 1·—, Ježek V., okr. tajemník v Chrudimi, zl. 1·—, M. U. C. Jirásek Fr. zl. 1·—, Jirout J. v Brně, zl. 1·—, za publikace zl. 1·70, čtenářský spolek »Kaplíř« v Kolči, zl. 1·—, Kheil K. P., ředitel obch. učiliště a banky »Slavie«, zl. 5·—, Klouček Jarosl., knihkupec a nakladatel, zl. 1·—, Kohout O., posluchač paedagogia, zl. 1·—, P. Kohout V., farář v Nemyčevsi, zl. 1·—, Konečný B. V., filosof, zl. 1·—, Konopka J., starosta národop. spolku v Heroticích, zl. 1·—, Konopas Jan v Sudoměři, zl. 1·—, za publikace zl. —·45, Konvalinka B., c. k. professor v Hradci Král., zl. 1·—, Kopal Jos., účetní v Turnově, zl. 1·—, Košťál Jos., gymn. prof. v Nov. Bydžově, zl. 1·—, Kovář K., městský zvěrolékař, zl. 1·—, Kožešník Fr., učitel při měšť. škole v Jaroměři, zl. 1·—, Ph. Dr. Král Jos., c. k. univ. prof., zl. 1·—, Krejčík Jos., řezbář, zl. 1·—, Kurš Fr. officiál městské účtárny, zl. 1·—, Ladislav V., techn. úředník cukrovaru v Kralupech nad Vlt., zl. 1·—, za publikace zl. 1·25, na r. 1894. zl. 1·—, Leminger Em., c. k. prof. na Horách Kutnách, zl. 1·—, P. Lhotský Jos., farář v Jirčanech, zl. 1·—, na r. 1894. zl. 1·—, Lier Jan, sekretář Prům. jednoty a spisovatel, zl. 1·—, Lipan K., obuvník na Smíchově, zl. 1·—, Lipka Fr., mag. pharm. v Boskovicích, zl. 1·—, Lukáš Al., okr. tajemník ve Velvarech, zl. 1·—, Machata Jos., architekt, zl. 1·—, Mařík Jarol., okr. tajemník na Hluboké, zl. 1·—, Materna Ot., inženýr, zl. 5·—, Materka Ant., správce všeob. veřejné nemocnice na Horách Kutnách, za publikace zl. 1·—, M. U. Dr. Matiegka Jindř., fysik král. hl. města Prahy, zl. 2·—, Mazura R., obchodník v Žamberku, zl. 1·—, Mikš R., peněžník, zl. 2·—, M. U. Dr. Mikyška v Kyšperku, zl. 1·—, M. U. Dr. Mitvalský J., docent při české univ., zl. 1·—, Mladějovský Fr. v Petrovicích u Ra-

kovníka, zl. 1·—, Mlynář K., městský tajemník v Táboře, zl. 1·—, městské museum na Vys. Mýtě, zl. 2·—, městské museum v Turnově, zl. 1·—, Nedvěd V., učitel v Roztokách nad Vlt, zl. 1·—, Nechleba Jos., technik na Král. Vinohradech, zl. 1·—, P. Nechvíle Jos., farář v Dašicích, zl. 1·—, Nemaier Jarosl., obchodník v Dobrušce, zl. 1·—, Němec Jarosl., knížecí sládek ve Zlonicích, zl. 2·—, Němec Václav, mistr zámečnický, zl. 1·—, Neumann Jos., inženýr v Berouně, zl. 1·—, Nový Jos., rolník v Lohovčicích, zl. 2·—, Papáček P., učitel měšť. školy v Berouně, zl. 1·—, Paroubek B., řiditel závodu, zl. 1·—, Paroubek Ot., c. k. gymn. prof., zl. 1·—, Pettrich Fr., techn. revident při městské účtárně, zl. 2·—, Pittner A. v Polné, zl. 1·—, Procházka Fr., továrník, zl. 1·—, Procházka Jan, zl. 1·—, Procházka Jan, rolník v Sobočicích, zl. 1·—, Protivenský H., správce v Hospozíně, zl. 1·—. Raus Em., majitel domu, zl. 2·—, P. Růžička Jos., farář v Hrusicích, zl. 1·—, na r. 1894. zl. 1·—, Rypáček Fr. J., c. k. gymn. prof. v Třebíči, zl. 1·—, Ph. Dr. Řezníček V., spisovatel, zl. 1·—, Rivnáč Ant., knihkupec a nakladatel, zl. 1·—, Sajbic V., úředník cukrovaru v Kloboukách, zl. 1·—, Schubert Ant. v Radotíně, zl. 1·—, Slavík Fr., c. k. prof. v Brně, zl. 1·—, Slavík P., lékárník na Horách Kutnách, zl. 2·—, Slavík V. Ot., řiditel gymn. v Nov. Bydžově, zl. 1·—, Smolák Jos., říd. učitel v Hrusicích, zl. 1·—, na r. 1894 zl. 1·—, Sochor Ed., architekt, zl. 1·—, Soukeník V., inženýr v Zalužanech, zl. 1·—. Spolek musejní v Novém Bydžově, zl. 1·—, M. U. Dr. Stáně Fr. na Horách Kutnách, zl. 1·—, Suchý V., c. k. poštmistr v Mníšku, zl. 1·—, Sýkora V., řiditel cukrovaru v Zákolanech, zl. 2·—, Šíma Jos., učitel na Vys. Mýtě, zl. 1·—, Šimek Jos., c. k. prof. na Horách Kutnách, zl. 1·—, Šimůnek Fr., obchodník v Kovarech, zl. 1·—, J. U. Dr. Šípek Lad., zl. 1·—, Šlerka Fr., c. k. prof. na Příbrami, zl. 1·—, Šnirch Boh., akad. sochař na Král. Vinohradech, zl. 1·—, Šorm Josef, bohoslovec v Hradci Králové, zl. 1·—, Štolba Fr., c. k. professor na vys. školách technických, zl. 1·—, Štrér B., c. k. gymn. prof. v Domažlicích, zl. 2·—, Šulc Em., správce zádušní, zl. 1·—, Švagrovský Em., obchodník na Smíchově, zl. 1·—, J. U. Dr. Taussig Jul., kand. adv. v Benešově, zl. 1·—, na r. 1894. zl. 1·—, Ulrich K., c. k. kontrolor pošt. pokladny a rytíř řádu Božího hrobu, zl. 1·—, Václavek M., řiditel měšť. škol a spisovatel na Vsetíně, za publikaci zl. —45, Ph. Dr. Vančura Jindř., c. k. gymn. prof. v Hradci Král., zl. 1·—, musejní spolek »Včela« v Čáslavi, za r. 1892. zl. 2·—, za r. 1893. zl. 2·—, R. rytíř z Weinzierlů, archaeolog, zl. 1·—, Velvarský Břet., c. k. pošt. expeditor v Turnově, zl. 1·—, Ph. Dr. Winter Z., c. k. gymn. prof. a spisovatel, zl. 1·—, Ph. Dr. Woldřich Jan N., c. k. professor při české universitě, zl. 1·—, Wolf Ant., řiditel kůru ve Zlonicích, zl. 1·—, na r. 1894. zl. 1·—, P. Vondrák Jos., kooperator v Geiersthale, 2 německé marky; Vondrák Fr., zlatník v Turnově, zl. 1·—, výbor okresní v Roudnici nad Labem, zl. 5·—, Vycpálek Jos., c. k. gymn. prof. v Rychnově nad Kněžnou, zl. 1·—, Záklasník T., c. k. gymn. prof. v Jičíně, zl. 1·—, Zap Boh., řiditel cukrovaru v Kloboukách, zl. 1·—, Zázvorka Ant., rolník v Šlapánicích, zl. 1·—, M. U. Dr. Zdeborský Jul. na Zbraslavi, zl. 1·—, Ph. Dr. Zubatý Jos., c. k. professor při české universitě, zl. 1·—, Želízko J. V., spisovatel ve Volyni, zl. 1·—, Žižka L. K., účetní, zl. 1·—.

Mimo to darovali na vydávání »Časopisu« pp.: Janovský St., účetní, zl. 2·—, nejmenovaný člen zl. 20·—.

Kde není uvedeno bydliště, míněna tím vždy Praha. Při příspěvku členském míněn zaplacenou částkou vždy příspěvek za r. 1893, pokud jinak udáno není. Příspěvky došlé po závěrce této zprávy uvedeny budou v 1. čísle ročníku nového, kteréž vyjde asi koncem února 1894.

V Praze, 9. ledna 1894.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, Čelakovského sady, č. 432.

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.
Tiskem Fr. Šimáčka v Praze.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Čelakovského sady, č. 432.

Číslo 1. Vydáno v březnu 1894. Ročník II.

Archaeologické miscelly.

Píše Dr. *J. Matiegka.*

I. O trojhranných hrotech šipových.

Podávám zde vyobrazení čtyř šípů bronzových ze „skythických hrobů" ruských, které mi přivezl p Dr. L. Niederle ze své cesty po Rusku v r. 1893., a připojuji několik poznámek, abych vysvětlil původ jich neobvyklého tvaru. Takové hroty se nacházejí nejčastěji v jižním

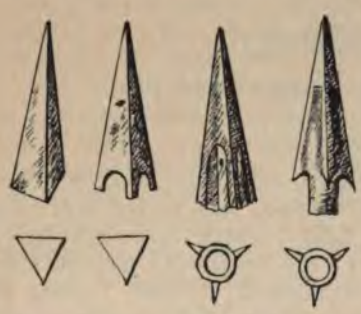

1. Bronzové hroty šípové ze skythických hrobů ruských.

2. Kůstky rybí.

Rusku, poblíže Černého moře, vyskytují se však též, pokud víme, jednak ve vnitřním Rusku, jednak i ve střední Evropě, vždy arci řídčeji a řídčeji. F. Luschan (Mitth. der Anth. Ges Wien 1879. VIII. 89.) stanoví jich rozšíření mimo Rusko na Uhry, Korutany, Horní Rakousy, Bavory (snad spíše Solnohrady a Moravu). Některé jsou opatřeny dirkou, sloužící nejspíše k zadržení jedu.[1])

Náhodou při jídle ryby jsem pozoroval, že jedna kůstka kostry rybí vykazuje zcela podobný tvar trojhranný jako zmíněné hroty bronzové, a to kůstka, o niž se opírá první paprsek ploutve řitní [2]) Kůstka ta bývá na př. u jistých druhů ryb (obr. 2.) rovná, pěkně trojhranná,

[1]) Český Lid II. 472, 473.
[2]) Někdy též druhá kůstka podpěrná.

velmi špičatá; všechnytři hrany vyčnívají dosti stejnoměrně, jak průřez ukazuje; středem běží slabý kanálek výživný. Přihlížeje k tomu, že původně vůbec místo hrotů šípových užíváno bylo špičatých kůstek a třísek z kostí (Český Lid II. 334.), a později kovové nástroje napodobeny byly dle původních nástrojů kostěných a kamenných, soudím, že tato kůstka rybí prvotně byla též hrotem šípovým, skutečnou zbraní, k čemuž se také dobře hodila, a že konečně sloužila za vzor potomním, trojhranným hrotům bronzovým. Kanálek výživný byl pak ovšem ve větších rozměrech napodoben, aby se dal nasaditi, a konečně byla někdy i zvláštní tulejka přidána.

Kůstky tyto jsou u našich ryb, jichž tělo jest vysoké a ploché, delší a tedy poměrně útlejší než ony hroty bronzové; nevím, zdali u některých druhů ryb (zvláště mořských) jsou kratší a širší, avšak to, trvám, by nerozhodovalo.

Pro můj výklad svědčí i ta okolnosť, že se zde patrně jedná o šípy národu rybářstvím se živícího a na Černém moři usedlého. Odtamtud byly týmž národem podél velikých řek hlouběji do Ruska, po Dunaji a jeho přítocích do Uher, Korutan, Moravy, Rakous a Bavor roztroušeny. (Pokračování.)

Pradlenky.

Zvěsť o malých lidech z Pošumaví.[1])

Vypravuje *Adolf Heyduk.*

Bylo po otavách; luka probíhal ručí, hojně olšovím ovitý potok, a narážel drobnými vlnami do kamene, jenž se mu vzdorně na příč do cesty postavil, jako dítě, když v hněvu rukama tleská. Pasáci výrostkové popásali malý horský brav a sedíce na nízkém, široce rozložitém balvanu kraj louky, vypravovali si staré i nové pohádky. Slunce zvolna se klonilo; na rozloučenou hladilo zlatou rukou smědé tváře dětí i skalnatá hor temena, a líbajíc na dobrou noc rozložité luhy i nivy, snášelo se veliké a rudé za lesnaté hory. Pod olšemi počalo se tmíti. Pojednou, kde se vzalo tu se vzalo, objevilo se na břehu bystřiny hejno maličkých děvčátek, ne větších než velké dětské panenky; měly vyhrnuté ručky a bílé jejich sukničky byly podkasány. Zpívaly a smály se, perouce pilně v pěnách šumné bystřiny rozmanité, ale titěrné prádélko, jež na větve olší k sušení rozvěšovaly nebo na požatá luka pokládaly, nedbajíce udivených podál pasáků. Všetečnější hoši chtěli na pradlenky pohléd[illegible] ale polekané dělnice strhaly rychle [illegible] ily, tak se ztratily, jenom [illegible] hnali a domácím [illegible] To

byly pradlenky; chytněte si nějakou!" Hm, ono se to pěkně řekne: chyťte si nějakou, ale jak, když se ztratí, dřív nežli se jim přiblížíš. Tak bylo i druhého dne; pradlenky máchaly a praly své prádélko znova, nežli se však hoši k nim přikradli, zmizely. Jeden z pasáků, veselý hoch černohlavý, té noci dlouho nemohl usnouti, stále přemýšlel a vymýšlel, jak by některou z pradlenek polapil; líbily se mu tuze. I napadla mu zvláštní lesť. „Maličky jsou," pravil sám k sobě, „drobounky, což, políčím na ně jako se líčí na koroptvice nebo na kvíčaly: oka! žíněná oka! Záhy vstal, aby učinil, jak si usmyslil. Pletl oka a třetího dne, když kamarádi hnali jinam, nalíčil žíně do olší a čekal, co se bude díti. Nečekal dlouho; pradlenky přiběhly a zpívajíce, jaly se práti, hochem však vyplašeny utíkaly na všecky strany a zmizely. Jen jedna neprchla, nemohla uniknouti, byla chycena. Lstivé žíně opletly jí ruce i nohy. Hoch radostí zavýskal. Ach, jak byla hezká, drobounká a milá! Když ji bral do náručí, nebála se ho ani dosti málo, ale smála se naň a temné oči jí jenjen hrály. Živůtek měla jako kment a krátkou kytličku vykasanou do polovic lýtek. Pěkné, jako len měkké vlasy sčesány byly na zad a přikrývaly ji jako zlatý pláštík, a bílé ručky byly hebounké jako tlapky mladého kotěte. Když ji hoch v náručí domů odnášel, byla všecka udivena jako růže, když za rána z poupěte na svět vyskočí; jako mladá srnka, když ponejprv z lesa na luh vyběhne. Nebránila se, jen zas a zas se smála a cuchala uvolněnou rukou kudrny smělého pasáka. Hoch dal se do skoku k chalupě a posadil pradlenku v síni na lavici. — Byla veselá i přes to, že nožky v poutech vázly, a když jí ok zbavili, byla ještě veselejší. Rozhlédla se po světnici a čelo se jí rázem skabonilo; nebyloť posud nikde uklidu. Hop, jako když ptáček skočí, byla skokem s lavice, vyhrnula si bílé rukávky ještě výše, zastrčila podkasané sukénky za pas při levém boku a dala se do práce. Všeho byla dbalá. Když zametla světnici, umývala nářadí, čistila okna, utírala stůl i lavičky, vysmýčila polici, vyšploumala džbán i čerpáčky, vůbec pracovala až do noci, že byla podívaná, a při tom stále si zpívala jako pěnička. Teprve když slunce zapadalo, ustávala, a když posledními šípy střelilo do maličkých oken chalupy, trhla sebou, jakoby také jí některá z těch zlatých střel do srdéčka byla zaletěla. Byla nepokojna; spustila sukénky i rukávky, odhrnula do čela se deroucí plavé vlásky a vzdychla si z hluboka. Domácí zatím poklízeli dvůr a chlév. Hoch seděl na lavici u kamen, dělaje, jakoby spal, ale nespal; sledoval pradlenku ustavičně; stále po oku se na ni díval. — Sotva že se přitmělo, zaklepal někdo zvenku na okénko, jímž mladý javor za humny do světnice se díval. Útlá opálená ruka přidržela se okeničky, a maličká červenou karkulkou pokrytá hlava snědých lící a lesknoucích se očí zjevila se u okna. Cupity cup — hned byla pradlenka u ní. Přidržela se v oknech příčlíku a položila vně hlavičku v táž místa, na nichž ležela malá hlava tajemného zvědavce. Mužík to byl, a hned spolu důvěrně hovořili a smáli se, a on jí pravil, aby ničeho nevyzrazovala z jejich tajemství; měli se k sobě jako bratr a sestra. Když měsíček na nebi vždy víc a více se bělal a jasnil, a staří z poklidu dobytka do světnice vrátiti

se měli, tu pradlenka netrpělivě ku dveřím světnice se ohlížela, kývajíc mužíkovi, aby odešel, což se také stalo. Večer, když pojedli černého chleba a teplého mléka, dal se hospodář do správky nářadí, hospodyně do předení a pradlenka s hochem do draní peří. Než ulehli, měla pradlenka desetkrát tolik nadráno nežli hoch, jenž udiven ani očí s ní nepouštěl. — Tak to šlo stále. Hospodyně byla ráda, že dostala takovou řádnou a veselou dělnici, jež se vším se spokojila a na šatu ani nitky nepotrhala. — Tu přitoulala se do hor zima. Na lukách bylo plno růžových naháčů, velikých i svěžích; to věstilo tuhé mrazy. Hospodář i hospodyně jednali na zimu rozmanitý šat a také na pradlenku si vzpomněli, ale nevěděli hned, čeho by nejvíce potřebovala. „Střevíčky jí kupte," řekl hoch, „ty potřebuje, nemá žádných, chodí posud bosa, ozebe nám; střevíčky jí kupte!" „Myslíš, muži?" řekla hospodyně k hospodáři s tázavým zrakem. „Pro mne a za mne, dělej, jak rozumíš," řekl hospodář. „Tak jí koupíme střevíčky," pravila zase hospodyně. „Ano, ano, střevíčky," pravil hoch pln radosti, „střevíčky na šoupavo, ale kytličku potřebuje taky!" „Ba taky," děla zase matka, „ale jakou?" „Jakou?" šeptal hoch matce tajemně do ucha, „víte, hezkou, takovou květovanou." „No tak tedy, koupíme střevíčky i kytličku!" „A což kožíšek ne?" ptal se zase hoch a hleděl tázavě na matku, a matka zase tázavě na otce. Starý poškrábal se za uchem, sklopil hlavu a po krátkém váhání svolil i k tomu. „Ano, i kožíšek jí koupíme, pěkný kožíšek s bílým beránkem, všecko jí koupíme, však ono se nám to vyplatí." Hoch si radostí poskočil; měl pradlenku rád, tuze rád, ale tajil toho, neřekl jí to. Často se na ni zadíval jako na šípkový keř, když se na něm na sta poupat rozvíjí a v jeho ňadrech z hrdélka mladé pěničky jaro se ozývá.

Chtěli vzít pradlence míru, aby věděli na trhu, podle čeho se mají řídit, ale všecko domlouvání a namáhání bylo marno; nesvolila tomu, ztratila se vždycky jako křepelka v setí. „Počkej," řekla žena mužovi, „překvapíme ji, vím, jak na to," a posypala večer potají zemi chlebovou moukou. Pradlenka netušila, co se za jejími zády kulo; nevěděla, že hospodyně změřila šlépějky a dala šít střevíčky podle míry a kytličky podle oka. „Ta se podiví, ta bude mít radosť!" řekla hospodyně hospodáři a hochovi, a všickni usmívali se spokojeně. Dobrá! Kytlice a kožíšek byly připraveny, střevíčky byly hotovy; švec nedělal jaktěživ menších, leda pro velkou pannu malé dcerušky lesníkovy. „Ty jí budou, jakoby ulil," pravili všickni. — V neděli přede dnem, ještě na úsvitě, když drobná dělnice líčka a šíji, ruce a nohy umývala, položila hospodyně zimní dárky pradlenčiny na lavičku u kamen, kde pradlenka sedávala, aby jí, hned jak přijde, do oka padly. Všickni čekali, co se bude díti, jak bude pradlenka překvapena, jak bude tleskat rukama a jak jí budou samou radostí oči hrát. Hoch těšil se nejvíce; stál v koutku u police, ale stále vykukoval, jde-li již. Leč sklamali se všickni; pradlenka se neradovala, netleskala ručkama, oči jí radostí nehrály. Sklonila hlavu, až se jí plavozlaté vlásky přes oči linuly jako pramen bystřiny, když jí zapadající slunce dává s Pánembohem. Slzy jí vyhrkly do veselých ondy očí, lomila rukama, plakala

a nebyla k upokojení. Nevěděli proč; ptali se, mlčela a jen plakala. Hoch pln úzkosti, plakal s ní. Darmo ji těšili, darmo jí domlouvali; nic naplat, neupokojila se. „Co jsem z lásky dělala k vašemu hochu, chtěli jste mi zaplatit," řekla konečně, a spouštěla podkasanou sukničku s levého boku a svíjela vyhrnuté rukávky s bílých ramének, pak sesbírala dary a kráčela zvolna ze síně. „Uschová si to, rozmyslila se," řekla žena mužovi, ale nedobře jim sedlo. Hoch chtěl ji těsit a vyšel za ní, ale jak se podivil! Pradlenka nesouc dárky na ruce, ubíhala s pláčem přes luka rychle, jako labuťka, pomáhající si nedorostlýma křídloma, zrovna letmo, takže ani rosy s trávy nestřásala a naháčů k zemi neskláněla; bílá sukénka a zlaté vlasy v dálce jen jen se míhaly. Hoch jako zděšený běžel za ní; volal, prosil, plakal, ale marně; nebyla k uprošení, jen jednou ohlédla se plaše, dlouze a smutně po ubohém soudruhovi, aby mu navždy dala s Bohem. Běžela k olším, kde se byla ondy do ok chytla, zatleskala třikráte v maličké dlaně, až se hochovi srdce zatřáslo. Nad vodou objevila se smědá hlava s červenou čapkou; bratr chytil sestru do náručí a oba ztratili se v temnu listí. Voda zašplounala, olše zašuměly; pradlenka zmizela. Od té doby nebylo jí k spatření. Dlouho díval se uplakaný hoch do prohlubně potoční, objeví-li se pradlenka znova na povrchu siné vody; čekal do noci, ale čekal nadarmo. Teprve když ho matka mocí domů přivedla, utišil se, ale jen na oko; malé srdce jeho nebylo již k utišení. Bloudil jako bez ducha po polích i lesích; vstávaje lehaje myslil na pradlenku, domluva ani tresty nepomáhaly. Chřadnul, vadnul, a schnul dříve času, a když vrby pučely a kočičky se bělaly na žlutavém jejich proutí, když olše splítaly si do vlasů drobné jehnědy: své zlaté náušnice, stával celé dny u tůně pod olšemi, kde ondy pradlenky právaly a kde družka jeho lapena na vždy mu zmizela. Pískal dojemně na píšťalku, volal ji, vzdychal, ale vše nadarmo, neobjevila se ani ona ani její družky — žádná, žádná! Nikdo jich od té doby nespatřil. — Pasáček zbledl nad sníh; chřadnul, mřel jako v jaře nalomená větev třešňová: nejdříve opadá květ, pak list, a pak uschne snítka sama, a když smavá vesna zlatými prsty vrcholků stromů se dotýká a vše, co spalo, k životu se budí, snítka nepučí, nekvete, uschla před časem. —

Pohřebiště veleslavínské.

Popisuje *Jos. A. Jíra.*

Bohaté toto naleziště, tak blízko Prahy a známé sběratelům již přes 20 let, neprávem posud nazývané vokovickým, nevydávalo již několik let žádné „úrody", až v r. 1893. objeveny hroby, z nichž bohužel jediný podařilo se mi otevříti, z ostatních však jen kořisť mohl jsem zachrániti; bylyť vždy rozmeteny, než jsem přišel, a to proto, že hlína kope se v zimě, kdy bývá země až na metr zamrzlá a dělníci si usnadňují práci „porážkami". Podkopají totiž stěnu a

opodál od kraje tlukou do země klíny, až se tato celá sřítí. Tím se nezřídka hrob přerve, obsah se nárazem rozdrtí a zbude směsice trosek. Nezdar zaviněn též tím, že lid, pracující tu již léta, špatně byl vychován některými sběrateli dřívějšími, kteří se sháněli jen po kořisti, nedbajíce však hrobu, kostry ani okolností při nálezu. Z dalších vykopanin vybírali si za drahý peníz jen to, čeho posud neměli ve sbírkách. Proto divili se dělníci mé žádosti, aby se hrobů nedotýkali před mým příchodem; slíbil jsem odměnu za pouhé oznámení nálezů i za vydobyté starožitnosti zvláště. Ale sliby zapomenuty, jakmile hrob objeven. Vrhli se tam a strhali s kostry náramky a jiné ozdoby, takže jsem zastal jen hromádku otlučených kostí, z lebky pak něco střepů a zubů, a kořisť kovovou pravidelně přelámanou, ač byv povolán, ihned jsem přišel. Když pak jsem se vyptal na obsah hrobový a kupoval vše do střípečku, kořistili z toho, žádajíce přemrštěnější ceny než vetešník.

Roku 1892. nebyly mé vycházky do Veleslavína šťastny. Dne 27. listopadu získal jsem část parohu diluvialního, na konci přiříznutého; 3. prosince střepiny veliké hrubé nádoby do červena vypálené, prsty žláhkované, a 22. prosince zachytil jsem část bronzové jehlice (?). Vše nalezeno ve skopané hlíně.

Roku 1893. po vánocích zajel jsem si do Veleslavína, kdež jsem se dověděl od svého jednatele Livory o nově nalezeném hrobě v poražené hlíně; vyvalil se odtamtud totiž železný meč (tab. I. č. 1*a*, *b*, *c*) a kosti, z druhé porážky pak nádoba (tab. I. č. 41). Spolu mi odevzdal kosti z onoho hrobu. Meč s nádobou prodán zatím panu MUDru Klusáčkovi na Strahově, který mi však laskavě na moji žádosť vše přenechal, začež jemu tuto děkuji.

Dne 7. února koupil jsem malý náramek (tab. 1. č. 5), nalezený prý před několika týdny v hrobečku kotlovitém (hrob č. I.) v hromádce kůstek; ale z řeči dělníkovy nevyzvěděl jsem již nic bližšího o hrobě.

Dne 18. února upozornil mne opět Livora na hrob (č. IV.). Nálezce prodal mi 4 náramky, kolečko a kroužek, vše z bronzu, kosti lidské a střepinu při nich nalezenou. Týž mi vypravoval, že as před pěti týdny při porážce vyvalil se mu veliký balvan úplně promrzlý, který si nechal, až rozmrzne, aby měl snadnější práci. K rozkopání jeho přikročil 15. téhož měsíce, a tu se mu objevily náramky. Kopal tedy opatrněji, až vybral celý nález. Kostí bylo v něm málo, lebka žádná (?).

Dne 24. března koupil jsem střepiny, roh na konci v háček seříznutý a kůstky z jámy popelovité ve stěně blíže silnice vedoucí do Liboce. Vše spadlo s porážkou. Jinou zprávu obdržel jsem od téhož Livory dne 30. března, ale již před tím, jak jsem doslechl, uhodilo se na několik hrobů, a to 29. března na hrob č. IV., dne 30. t. m. as 1 m. j. v. hrob č. V., od tohoto 6 m. východně hrob č. VI. a vedle téhož 1·80 cm. na v. hrob č. VII. Věci z hrobů IV. a V. všecky jsem koupil, z ostatních pak nabízel mi jeden dělník tyto ke koupi: z hrobu VI. rozdrcenou lebku, kosti bez kloubů a

zlomenou sponu a z hrobu VII. pravou polovici svrchní části lebeční, ale žádal za vše tak velikou odměnu, že jsem se zhrozil. Neshodli jsme se, než doufal jsem, že druhého dne mi celý nález jistě prodá. Sklamal jsem se však, neboť lebku a kosti z hrobu VII. (které si dříve tak vysoko cenil) zahodil, sponu prodal p. Čihákovi, mistru cihelny a lebku z hrobu VI. p. Ševčíkovi, holiči v Břevnově. Obé jsem však obdržel a to dne 9. května sponu, kterou mi přenechal p. V. Vaněček, řídící učitel ve Vokovicích,[1]) s laskavým svolením p. Čihákovým. Lebku jsem dostal výměnou od p. Ševčíka, ale přes půl dne jsem ji lepil, než se mohla měřiti. Ještě 18. téhož měsíce pokračoval jsem v kopání, rovněž bez úspěchu, jako dne 9. května.

Dne 8. července dostavil jsem se na pozvání páně Vaněčkovo do cihelny, kdež jsem obdržel od dělníků 2 kolečka bronzová (tab. II. č. 11 a 12), nalezená prý ve vyvezené hlíně z hrobu IV. Mimo to získal jsem přelomený a zmáčknutý náramek zlatý, vytržený prý z hlíny, když již na cihlu formována byla. Jeden z dělníků zlomil náramek při narovnávání. Jak mi jiný dělník dotvrdil, nalezen náramek ten již za poslední mé návštěvy 18. května a uložen prý ku bramborám, aby se na něm měděnka usadila. Ale nechytala prý se. Považíme-li, že hlína na hromadu odvezená před upotřebením na cihly mísí se, (kropí), šlape, ve vrstvách se řeže a pak teprve odváží se na stůl, kde do forem se tlačí, a teprve ve formě této náhodou při urovnávání povrchu cihly náramek zmíněný byl nalezen, namane se otázka, kolik asi menších předmětů, byť i nebyly právě ze zlata, z týchž hrobů za necelé dva měsíce bylo vyvezeno a v cihlách nebo jinak navždy ztraceno.

Další nález učiněn byl až 22. prosince Pan Vaněček telegraficky povolal mne na naleziště, kamž jsem se dostavil hned příštího dne ráno; s ním a s p. Čihákem ohledal jsem místo, kde ve stěně asi 1 m pod povrchem vyčnívaly konce kostí stehenních. Dolejší části nohou strženy porážkou. Dal jsem odkryti jen svrchní hlínu a po té jali jsme se s p. Vaněčkem odkrývati hlavu a pak ostatek kostry, což nás přes poledne zdrželo, ale přece jen uspokojilo. Bylť to první hrob, který se nám podařilo vlastnoručně otevříti. Milerád připomínám, že přítel můj pan E. Sichrava bez meškání přijel fotografovati, tento hrob, začež mu zde srdečně děkuji. Lebku oblil jsem sádrou aby se při přenášení nerozpadla. Pod prsty levé ruky ukázaly se kousky železa, z kterých se pomocníku mému (schválně svěřil jsem to laikovi) podařilo sestaviti fibuli. To byla poslední má kořisť v roce 1893

Letos 21. ledna přinesl mi otec Livorův meč, hrot oštěpu a náramek, nalezené prý v hrobě. Popisuje mi polohu kostry, výslovně podotknul, že ležela v jiném směru než poslední mnou odkrytá.

---

[1]) Seznámil jsem se s ním na nalezišti samém Jemu jsem zavázán největšími díky za obětavou pomoc při nálezech dalších. On mi též vymohl dovolení u řiditele cihelny p. Bergra k dalšímu kopání a získal pro mne ochotného p. Čiháka.

Tab. I.

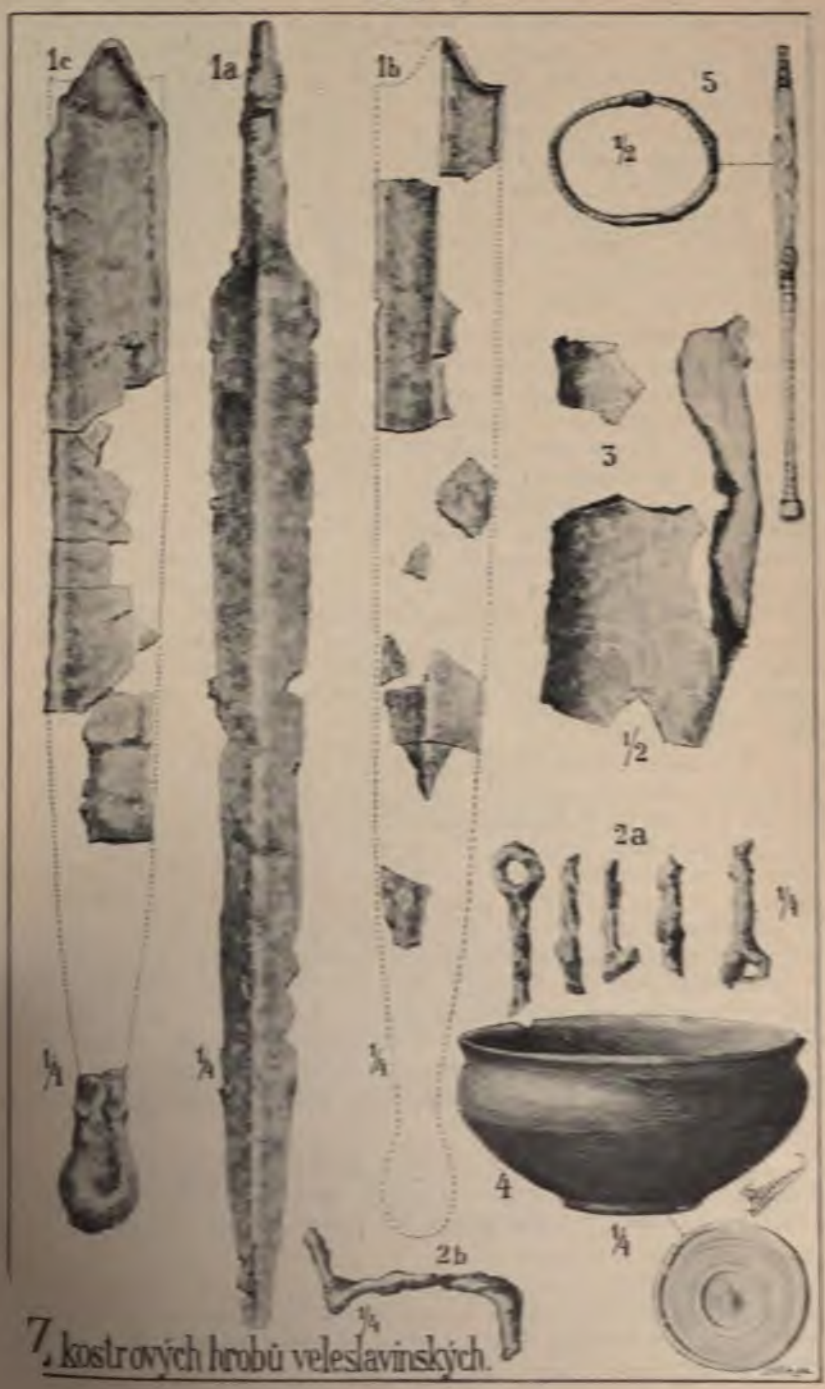

7. kostrových hrobů veleslavinských.

Tab. II.

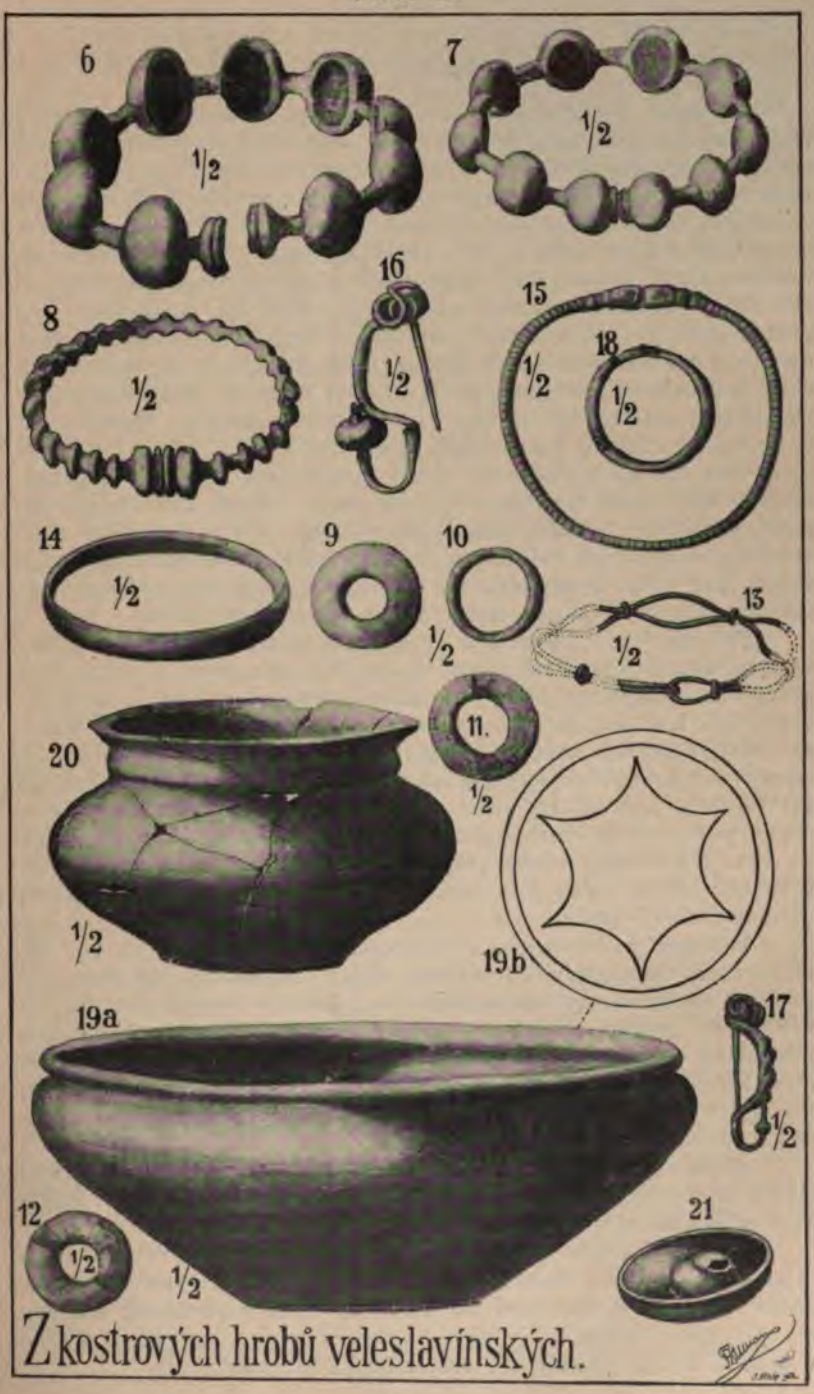

Z kostrových hrobů veleslavínských.

Popis hrobů.

Po tomto úvodě chci přikročiti ke hrobům samým, které dlužno klásti do doby těnské. V *hrobě č. I.* tvaru prý kotlovitého — dle náramku nejspíše dětském — byla hromádka kůstek s bronzovým náramkem (tab. I. č. 5.), poněkud sploštělým, světlosti 3 × 4. Od středu (původního) se súžuje, ke hlavicím pak opět mírně se rozšiřuje. Vnitřní plocha je zcela hladká, vnější zdobená. Střední ozdobu náramku tvoří 3 rovnostranné trojúhelníky: půdice dvou krajních jsou rovnoběžné s jednou stranou náramku a prostřední trojúhelník stojí půdicí svou na druhé hraně náramku. Mezi nimi proplétají se 4 esovité rozviliny, takže vždy konce dvou stýkají se u vrcholových úhlů trojúhelníků. Krajní ozdoby trojúhelníků se nedotýkající jsou na koncích spiralovitě stočeny. Od spiral ke krajům ozdoben jest náramek 29 rýžkami a zakončen sploštělou hlavicí, která končí vyhloubenou destičkou. Na každé straně hlavice jsou očka (spiraly snad, které tvořily konce esovité ozdoby na svrchní straně hlavice. Hlavice a rýhování jsou v jedné třetině na povrchu častým užíváním silně otřelé; patrně užito velkého a opotřebovaného náramku, když byl zlomen pro dítě. Strana druhá i s hlavicí v šesté rýze ulomena, náramek pak sevřen tak, že mohl zdobiti jen dětskou ručku.

Ani při *hrobě II.* nedala se poloha kostry zjistiti (zachovány jen prostřední části pravé a levé kosti stehenní a pravé holenní; jsou barvy bílé). Zajímavy jsou však milodary odtud vydobyté: meč železný (tab. I. č. 1*a*), 58 cm., s jilcem 69·5 cm. dlouhý, šířky 5·2 cm., dvojbřitý, s žebrem uprostřed obou stran. Asi ve $^2/_3$ své délky úží se mírně v hrot. Jilec opatřen byl původně rukojetí ze sloni. Železná pochva (tab. I. č. 1*b*, 1*c*) končí nahoře při rukojeti výkrojem zvoncovitým, podél celého okraje pak ozdobena jest na obou stranách rýhou, na licní (?) straně žebrem táhnoucím se středem. Konec pochvy v podobě průřezu slzy jest okován silným prutem, v který přechází rýha na pokraji pochvy.

O zlomcích železných, zobrazených na tab I. pod č. 2*a*, 2*b*, těžko rozhodnouti, jsou-li to články řetězu, na kterém byl snad meč zavěšen, anebo zbytky udidla koňského. Článek povstal ohnutím silného drátu (prutu) as 13 cm. dlouhého v kruh, který zmáčknutím protáhl se v podlouhlé oko; to pak dvěma tyčemi, zasazenými do obou konců krouceno, až se celý drát stočil v šroub a jen konce jeho, kde tyčky byly prostrčeny, tvořily poutka ke připnutí dalších a podobně zrobených článků.

Stejně záhadné jsou železné pozůstatky (tab. I. č 3.) v podobě člunku s uťatými konci, s nýtkem v každém rohu a se stopami bukového dřeva na vnitřní straně. Snad jest to část štítu (?).

Nádoba z tohoto hrobu (tab. I. č. 4.) jest 8 cm. vysoká, tvaru šálkovitého, na kruhu točená, barvy černé, na odřených místech tmavohnědá. V největší baňatosti má 18·1 cm. Dno s průměrem 8·3 cm. má při kraji vystouplou pásku 3 mm. silnou a uprostřed dutinu v podobě kulaté (průměr 3·1 cm., hloubka 0·2 cm.).

Také poloha kostry ve *III. hrobě* zůstala nám neznáma a zbylo z ní: z pravé ruky dolejší část kosti vřetenné (radius), značně patinovaná, velmi silná — místo processu styloid radii jest konkavita, jamka kloubová jest rozdvojena, takže kosť článková byla dvojdílná. Z levé ruky zjištěna hořejší a dolejší část levé kosti loketní (ulna) a hořejší část kosti vřetenní (radius), vše patinováno od náramku. Z nohou zachovány části kostí stehenních, střed pravé holeně (tibia) a lýtkové kosti (fibula), obě na dolejší části patinovány. Prostřední část levé holeně, rovněž patinované, jest poslední zbytek. Kosti jsou hnědé. Při nich vyskytly se 2 náramky veliké, puklicovité, stejného tvaru (jeden na tab. II. č. 6.), byly noseny na nohou. Jsou z 0·7 cm. silného drátu s devíti poněkud sploštělými a dutými polokoulemi průměru 1·5—2·4 cm., světlosti 0·8—2 cm. Polokoule ty jsou vyplněny černou a pevnou hmotou.[1]) Hlavice náramků tvoří též 2 duté polokoule, menší předešlých (výška 1·6 cm.), kolmo uprostřed seříznuté, s rýhou kol okraje. Patina místy slabá, místy drsná. Jeden z náramků je zlomen; lom však je starý, jak ukazuje patina. Podobný, ale menší, o 10 plných polokouličkách, který zdobíval ruku, spatřujeme na tab. II. č. 7. Hlavice tvoří polokouličky 1. a 10., opatřené na stranách k sobě obrácených destičkou 0·2 cm. silnou a 1 cm. vysokou. Tloušťka drátu jest 0·5 cm., průměr polokouliček 1·4 až 1·6 cm. Patina tvoří slabý povlak a kde jest odloupána, přechází bronz do červena. Z téhož hrobu jest i náramek, který vidíme na tab. II. č. 8. Jest z drátu 0·6 cm. silného, na kterém jakoby bylo navléknuto 25 perliček (0·9 cm. vys. a 0·3 cm. šir.) v drát přecházejících. Hlavice poněkud větší (1·4 cm. vys., 0·5 cm. šir.) ukončeny jsou destičkou (1·4 cm. vys., 0·2 sil., 1 cm. šir.) oddělenou od těchto značnou rýhou. Náramek jest uvnitř hladký, patina slabě lpí. V rýhách jest zelená a vlhkým šatem třena, stírá se. Odtud jsou též: kroužek bronzový (tab. II. č. 10., v průměru 2·6 cm., světlosti 1·9 cm.), ploské kolečko bronzové (tab. II. č. 9. s průměrem 2·9 cm., světlostí 0·9 cm.). K tomu ještě poznamenáváme dvě kolečka ploská, bronzová, koupená dne 8 července (podobná č. 9., viz tab. II. č. 11. a 12. Čís. 11. má v průměru 3 cm., světl. 12 cm., č. 12. s prům. 3 m., světl. 1 cm.), se stopami stužky 0·8 cm. široké, kterou kolečka byla svázána. Střepina v hrobě tomto nalezená pochází z nádoby podobné na tab. II. č. 19.

Hrob IV. byl snad nejbohatší a nejzajímavější. Kostra ležela jjv.—ssz. Zbyly z ní úlomky obou kostí lýtkových (fibule) značně pokryté patinou. Z lebky shledány jen dva dolejší řezáky a špičák se zahnutým kořenem. Z milodarů uvádíme: nádobu miskovitou barvy černé, z šedé hlíny, na kruhu točenou,[2]) 7 cm. vys., s průměrem 17 cm. (Viz obr. č. 19. a na tab. II.) Okraj dna zdobí dva kruhy, z kterých jeden na vnitřní (průměr 6·6 cm.), druhý na vnější straně

---

[1]) Podrobný rozbor chemický této jakož i bronzů a j. podáme na konci článku.

[2]) Nádoba tato shoduje se tvarem, materialem a barvou, zvláště pak dnem svým s podobnými z hradiště stradonického nad Berounkou.

jeho běží kolem (průměr 7·8 cm.). Dno jest okrášleno šesti polokruhy rytými, slabšími předešlých kruhů, nestejného průměru, jichž konce stýkajíce se na vnitřním kruhu, tvoří šestipaprskou hvězdu. (Tab. II. č. 19*a*, *b*). Tato nádoba byla prý nejspíše u lebky v pravo.

Druhá nádobka v podobě koflíčku (tab. II. č. 20.), na kruhu točená, z šedé hlíny, na povrchu černá a 6·8 cm. vysoká ode dna (5·7 cm. průměr), jehož okraj jest poněkud vystouplý a tvoří na vnitřní straně rýhou kruh. V nevětší baňatosti má průměru 10·3 cm. Pod hrdlem ozdobena jest slabě vystouplým pruhem, 0·5 cm. širokým. Tato menší nádobka byla ve větší (tab. II. č. 19*a*) dnem vzhůru, jak vidíme na tab. II č. 21.

Z bronzů jmenujeme nejprve necelý náramek (tab. II. č. 13.), druhý hladký (tab. II. č. 14) oba prý nalezeny na rukou, rovněž i kroužek č. 18. na tab. II. s průměrem 3·5 cm., světlost 20 cm. Náramek č. 13. (zlomky) jest spleten z bronzového drátu 0·2 cm. silného asi tak, že drát v půli ohnut, ve vzdálenosti as 1 cm. od ohebu obě půle stisknuty a sploštělým očkem z téhož drátu staženy, čímž utvořeno podlouhlé očko. Za kroužkem ohýbají se obě půle drátu vlnovitě od sebe a pak zpět k sobě. V místech, kde se vlny drátu stýkají, staženy jsou kroužky jako prve. Tím se tvoří mandorly (0·5 cm. vysoké, 2·8 cm. široké); kde měl býti náramek uzavřen (asi po 5 kosočtvercích), jdou oba dráty spolu rovnoběžně a končí háčkem, který se zapne do prvého očka.

Náramek bronzový č. 14. na tab. II. jest kruhovitý, v průměru má 7 cm., světlosti 6 cm. Vnitřní strana jeho jest rovná (šířka 0·9 cm.), vnější tvoří polokruh.

Kromě toho nalezené tu a jmenované již dva náramky bronzové stejného tvaru, 0·4 cm. silného (z nichž jeden na tab. II. č. 15.) jsou světlosti 6·9 cm, rýhované (asi 96 rýhami). Rýha na každé straně za hlavicí jest větší. Ukončeny jsou kalíšky, z kterých vyhlídá hadí hlava s očky, vyznačenými kroužkem s bodem uprostřed. Místo úst končí hlavičky destičkou s okrajem krupičkovým. Hlavice stýkají se, ale spojeny nejsou. Tloušťka hlavic jest 0·7 cm. Patina zelená a drsná tvoří místy značný povlak po délce rozpukaný.

Spony č. 16. a 17. (na tab. II.) spočívaly bezpochyby na prsou. Jsou stejného tvaru z bronzového drátu, který při č. 16. přiostřen v jehlu 3·3 cm. dlouhou; ta zapadá do žlábku 2 cm. dlouhého, majícího rýhované okraje. Týž na druhém konci neroztepaném zatáčí se vzhůru a zpět k luku, konče poněkud sploštělou kuličkou, z níž vyniká hlavička s dvěma perličkami. Délka spony činí 5·4 cm., výška 1·9 cm. a šířka spiraly 2 cm. Spony, jako č. 16., jest ještě jeden exemplář.

Spona menší (tab. II. č. 17.) těchto dvou, jež představuje č. 16. na tab. II. jest ozdobena perličkami. Patina všech spon jest zelená a slabá.

Zajímavá kořist tato z hrobu č. IV. vykazuje tedy nejvíce bronzu. Ze železa zachoval se jen zlomek neurčitého předmětu. (Pokračování.)

Čarodějník v podání prostonárodním.

Sebral *Jos. Košťál.*

Čarodějník je člověk, který pomocí zlého ducha koná věci nadpřirozené; nepatří sice do cechu čarodějnic, ale v mnohém jest jim podoben. — Od nejstarších dob pokládáni za zběhlé v čarování zvláště myslivci, šafáři, ovčáci, mlynáři, kati atd. — Sedmiletý kocour stane se prý čarodějem. — Přijde-li se o svátcích svatodušních návštěvou, nepozvou odcházejícího slovy „přijďte zas", neboť toho dne přijde prý do každého domu čarodějník, kterého však nikdo nezná, a proto raději nezvou nikoho. (V Krkonoších.[1])

Do slunce východu na velký pátek střílejí čarodějníci skřivany, což sousedé neradi vidí a po celý rok se takových lidí vzdalují. — Na štědrý den chytí mnohý čarodějník černého kocoura, zardousí jej, aby se žádná kost neporouchala, a uvaří, až se maso od kostí odvaří. Z kostí vezme sanici, která vypadá jako dvourohá vidlice. Tu pak nosí při sobě stále, stává se neviditelným a nalezne každý poklad, ať je kdekoli zakopán.[2]) V krajině kolem Lovosic hledí se čarodějník zmocniti v noci tajně kocoura, který je zcela černý. Toho sváže motouzem a nadělá tolik uzlů, že ho těžko rozvázati. Pak jde na křižovatku a očekává tam čerta. Ten dá čaroději mnoho peněz a vezme si kocoura Ale v tom okamžení, co ďábel kocoura rozvazovati počne, běží čarodějník rychle domů. Dojde-li tam dříve, nežli je čert se svou prací hotov, budou mu peníze požehnány; v opačném případě jest ďábel vítězem a odnese si duši jeho do pekla.[3]) — Čarodějník se hledí zmocniti nápisu na kříži. Nějaký podvodník ukroutil pro žida čarodějníka tabulku s kříže nad hlavou Kristovou zavěšenou s nápisem J. N. K. Ž. a za drahé peníze ji prodal pro kleté čáry.[4])

Vedle toho čarují čarodějníci ježkem, liškou (zvláště jazykem), divokým holoubětem, střemchovým nebo tisovým dřevem atd. Na Moravě věří v černokněžníky a bájí o nich, že dovedou dělati na horách z hlíny zlato. Na Radhošti jsou slatiny, z jejichžto hlíny se dělají šišky, které se z dříví javorového na zlato vypalují. Také prý dovedli černokněžníci z hlíny na stráni „Škaredé" v Radhošti — tlačiti nejvzácnější indich.[5])

Černokněžník je muž vysoký a suchý, vlasův a vousů bílých jako padlý sníh, bývá oblečen v černý šat. Ve dne prý leze jako ponrava v zemi, večer vylézá; v zimě se vůbec neobjevuje. Říkajíce v černokněžnických knihách dovedou prý přinutiti draky, aby vylezli z děr v Radhošti a jezera Karlovického u Rožnova. Když draci vylezou, dají jim ohlávku z lýka vazového, kterým možno, je-li posvěceno,

---

[1]) Beseda učit. XIV. č. 40. str. 555.
[2]) Č. Mus. 1853. 497.
[3]) Krolmus: Staročeské pověsti atd. III. str. 243.
[4]) K. Světlá: U sedmi javorů. Květy XII. str. 511.
[5]) Kulda. Mor národ. pohádky II. str. 268—269.

i ďábla svázati. Vedle toho umějí černokněžníci i zlaté a stříbrné střechýle ze země dobývati modlitbou a divotvorným prutem. Dovedou se proměniti v různá zvířata, jako koně, krávy, ptáky, dále v rozmanité věci, jako v prsten, zrnko písku neb obilí atd.

Černokněžník rozprostře svůj plášť, vsedne si naň a zapískne; pak letí povětřím, kam chce, a to tak rychle, že prý z Radhoště do Prahy cestu za hodinu vykoná.

Čarodějník může ujeti 12 mil za hodinu. Kdo chce takový pokus učiniti, volí si den před sv. Janem Křtitelem. V noci se odebere na místo osamělé, jež se pro čáry hodí, a přichystá si hromádku dříví. Když bije 11. hodina, udělá kolem sebe svěcenou křídou kruh, podpálí dříví a postaví na ně potřebovaný hrnec. Pak vezme člověčí sádlo a ještěrku, kterou před východem slunce chytil, a dělaje kříž hodí oboje do hrnce se slovy: „Ve jménu Boha Otce, Boha Syna a Boha Ducha svatého buďtež mi duchové větrní nápomocni, by se práce má zdařila.“

Po těch slovech setrvá v mlčení nikam se neohlížeje, ať se děje kolem něho cokoliv, až do hodiny dvanácté, kdy, zdaří-li se práce, oheň náhle vyhasne. Pokropiv se svěcenou vodou, může bezstarostně z kola vystoupiti. Tekutinou, jež v hrnci zůstala, pomaže podlouhlé kusy kamzičí kůže a přiloživ jeden divotvorný přílepek na nahé tělo, poletí po cestách jako šíp a v každé hodině 12 mil vykoná.[1])

Chceš-li čarodějníka poznati, uřízni klokočovou hůl na novou neděli před východem slunce. Jdi na hřbitov před sv. Filipem a Jakubem, urýpni tou holí kus drnu a dej si ho na hlavu; poznáš všechny čarodějníky. (Lužec.)

Kdo jde na den sv. Filipa a Jakuba ráno do kostela a má u sebe prut klokočový devětkráte posvěcený, uvidí čarodějníka, který chtěl domu jeho škoditi; bude prý míti koňskou nohu nebo nohu některého zvířete jiného na místě nohy své.[2])

Obyčejně se říká, že si tělo i duši čarodějníkovu odnese čert; tělo čarodějníkovo za tři dny po smrti zčerná. (Bydžovsko.)

Podhajský rychtář Kordina byl čarodějník; krávy jeho dojily tak, že utržil za máslo více nežli celá ves, ač měl jen tři „kousky“. Člověka, který mu polínko dříví vzal, přimrazil k prahu kolny, že se s místa hnouti nemohl. I vrchnosť se ho bála; učaroval „panským“ kravám, že dojily krev. Když ho šafář pokutoval, že sekal panský jetel, udělal Kordina panským koním, že všichni zjankovatěli. — Kordina jezdil rád na svatby, a když byl vůz rozjetý, poslal všechna kola na před a jel povětřím. Kdysi v noci se obíral kouzly na Krkavčí hoře; byl postižen od mocnějšího čarodějníka, který dal Kordinu svými duchy ofouknouti jedovatými parami a odnésti do vlastní jeho zahrady. Tu ležel Kordina oteklý jako sud a do rána za hrozného řvaní skonal. Devátou noc po smrti Kordinově po 11. hodině vyrušil obyvatele podhajské neobyčejný hřmot na návsi. I spatřili oknem duchy tancující kolem trdlice. — Náves se celá hemžila hady, kostlivci, výry a před

[1]) Č. Mus 1855. str. 5o.
[2]) C. Mus. 1855. str. 184.

každými vraty seděl pes se žhavýma očima. V tom se rozlétla vrata u zahrady, kde čarodějník Kordina ležel; nebožtík vyjel na ohnivém voze v průvodu ďábelské roty na Krkavčí horu. Od těch dob prý strašíval v polích, a často se stalo, že čeledína nebo děvečku, opozdivší se, zardousil. Jednou se okázal ve dne o pouti před hospodou. Vše se rozprchlo, jen srdnatý hospodský ducha zaklínal, aby se vrátil do pekel a tam zůstal. Strašidlo se vztýčilo, vychrlilo kotouč dýmu a se slovy: „Bydli, bydli sám!“ zmizelo.[1])

Čarodějník si dovede opatřiti šotka, který mu přináší peníze; ale za to si odnese duši pánovu. — Nemůže-li si někdo od šotka pomoci, povolej čaroděje, ten tě jistě zbaví zlého ducha.

Učaruje-li někdo dobytku čarodějníkovu, pomstí se. Hajný na „bílé hlíně“ — čarodějník — měl 2 krávy velmi pěkné. Jednou byla hospodyně sama doma, muž odejel do lesa. Tu přišel žid a prosil o trochu mléka, ale hajná mu nedala ničeho. Žid se rozlobil a učaroval mléku, jež bylo ve sklepě, že se jen hemžilo žabami. — V tom se hajný vrátil a žena mu tu nehodu vypravovala. — Hned odešel do sklepa, kde nad mlékem mumlal nějaké zaříkání. V malé chvíli žáby zmizely a octly se v židově ranci. (Kratonohy.)

Čarodějníci škodí dobytku týmiž způsoby jako čarodějnice, stírají rosu, hledí ukrásti na některé dni hospodářům kousek hnoje nebo něco z hospodářství, aby tím čarovali atd.

Umějí také člověku škoditi; učarují mu, aby otekl, posýlají naň rozmanité nemoci a „bílé blechy“, nastražují na cestu, kudy musí jíti člověk, jemuž ublížiti chtějí, nástrahy, jež kdo překročí, bude míti boláky atd. — Sbírají také za člověkem šlápoty, jež zavěsí do komína, aby člověk „vyschl“.

Nevyhoví-li někdo čarodějníkovi v poslední jeho hodince, může naň poslati něco, od čeho si do nejdelší smrti nepomůže, ano i po smrti ho pronásleduje; noc jako noc stojí u jeho postele a vyčítá mu, že ho opustil, když stál na „mukách božích“. Je pak neodbytný, nedá se ničím zaříkati ani zažehnati, ani kněz nedokáže ničeho proti němu a musí mu ustoupiti, nechť naň přijde se svěcenou vodou, kadidlem i modlitbou kolikateron.[2]) — Čaroději uměli také přimrazovati: Na koho se upřeně podívali, nemohl se s místa hnouti. Nějaký Pražák v Kratonohách, bydlící proti kostelu, uměl přimrazovati. Jednou jeli svatebčané z Karanic na oddavky. Pražák se na ně díval dírkou v plotě a přimrazil koně; průvod chvíli nemohl dále. Teprve když čarodějník nějaká slova zamumlal a na hlas pravil „jdižiž, jdižiž,“ hnuly se vozy. — Proti čarám jsou i tu různé prostředky: Lípové dřevo a jazyk liščí bývaly dosti hojně upotřebeny. — Rozbijí-li se čarodějům, kteří z jara před východem slunce na polích a borech rosu sbírají, hliněné hrníčky, ztratí prý nejen veškeru moc, ale zemrou brzy potom a promění se po smrti v sovy a kukačky.[3])

---

[1]) J. B. Limau: Pověsti národní: Vlastimil 1843.
[2]) Světozor VII. str. 25.
[3]) Grohmann Aberglauben str. 213.

Kdo jde lesem, kde se ve strži černokněžníci zdržují, nezapomeň dělati kříže nůžkami nad hlavou, aby mu nebylo učarováno, až se bude ženiti nebo vdávati. — Aby čarodějníky odehnal, běhá někdo z domácích mezi čtením pašijí kolem stavení, mává pometlem a říká:

»Vy, čerti, jděte pryč honem,
my vás tady nepotřebujem.« (V Krkonoších.[1])

Obrátí-li se nátlapek ze slámy nebo sena — jež místy v zimě v botách anebo dřevácích nosí, špičkou k patě, žádný takovému člověku neuškodí, i kdyby byl na škodě. — Ve Věřicích na Benešovsku pásli dva čeledínové na panském jeteli koně. Šafář byl čarodějník a udělal škůdcům, že otekli. Ale jeden obrátil honem nátlapek a nic se mu nestalo, druhý však zemřel. — Týž šafář učaroval babičce Landové, že jí dojily krávy krev. — Poradili jí, aby nadojila mléka do nového hrnka, lila na rozpálený „lívanečník" na záhrobci (u peci, kam se uhlí shrabuje) a vrbovými proutky šlehala. — Babička poslechla. Čarodějník prý přišel celý oteklý a podával Landové ruku. Když mu také podala ruku, řekl: „To jste mně polehčila, pozdrav vás Pánbůh," a odešel. — Kdyby mu nebyla ruky podala, byl by prý praskl. — Čarodějník si také pomůže, vytáhne-li stéblo z okénka u chléva.

Jako čarodějnice druhým řemeslo kazí a někdy prospívá, rovněž i čarodějník některý dobře činí. Sem patří „zaklínači", o jejichžto původu lid takto bájí: Když svržení andělé jako zlí duchové nepřestávali lidi týrati a v zkázu uváděti, ustanoveni byli duchové dobří, aby proti nim jednali a lid před nimi chránili. — Od těch se prý naučili leckteří vyvolení mužové a ženy rozličnému zaříkávání zlých duchův a jich působení, a to jsou prý z a k l í n a č i.[2]) — Když kráva mléko ztratí, udělá čarodějník z tisového dřeva kříž, vloží ho pod práh u chléva, rozetře živého netopýra ve vepřovém sádle a tím prahy, přes které dobytek chodí, a žlaby, z kterých pí i požívá, tajně o půl noci potře, střemchou krávě rohy ováže, psím lejnem suchým, které se syřištěm v nové nádobě rozmíchá, vemeno a slabiny krávě potírá tak dlouho, až mléko dostane.[3])

V Týlovicích bylo Máchalovi učarováno, že mu koně a krávy pošli. Krávy měly pěny u huby a místo mléka dávaly krev. — Domácí šli na poradu k Z . . ., posud žijícímu v Bystřici. Ten řekl, že musí mostiny vylámati, hlíny na dva sáhy vykopati a všecko nové dáti. Zároveň pravil, že toho čarodějníka poznačí, že mu obrátí hlavu na bok. Máchala nechtěl, že msta patří Bohu, ale aby na něj poslal píchání na tak dlouho, až by přišel odprosit a zavázal se, že již nebude škoditi.

Stalo se. — Ale Máchala od bolesti, že mu tolik dobytka pošlo, chřadnul, až umřel.[4]) Čaroděj umí nalézti poklad ztracený: Bohatý šafář v Bechyni, kterému se zakopané peníze propadly, povolal čaroděje, který vzal 4 lískové pruty, udělal svěcenou křídou kruh a zaříkáním peníze objevil. — atd.

---

[1]) Beseda učitelská XIV. str. 554.
[2]) Č. Mus. 1854. str. 526.
[3]) Č. Mus. 1853. str. 470.
[4]) Kulda: Mor. národ. pohádky II. 256.

Zajímavé nálezy při bourání starých budov.

Napsal *Jan Zeyer.*

Zření sběratelů obrací se pravidelně na pohanská pohřebiště, hradiště, zříceniny a středověká smetiště v zasypaných příkopech anebo na taková místa, která již jménem svým nebo pověstmi k sobě vábí a kořisť slibují. Jisto jest aspoň, že nálezy v městech, zvláště však v Praze, propadají valnou většinou rozptýlení, zkáze a zapomenutí. Málo kdo zastaví se u trosek starých domů, aby snad něco zachytil; to jest a dlouho zůstane věcí náhody a péčí jednotlivců. A přece bývají naše nálezy v městech, byť z doby sebe pozdější byly, tak poučny.

Tak před nedávnem při bourání dvou starých stavení udály se v obou zajímavé a shodné nálezy. První byl při strhování starého přízemního domku na Smíchově r. 1889., kde nyní stojí nový čtyřpatrový dům č. 91. na nároží ulice Ostrovní a nábřeží. Mezi podbitím stropu a mezi příklopem nad stropními trámy nalezl jsem totiž slepičí vejce, ovšem již zcela vyprahlé, ale jinak na povrchu neporušené. Protože pak mezi příklop a podbití nikterak není možno, aby jakoukoli náhodou slepice se dostala a tam vejce snesla, nemohl jsem si nález ten vysvětliti jinak, než že vejce tam vložil člověk. Mám je dosud ve sbírce.

Druhý nález toho druhu jsem učinil na jaře r. 1892., když se boural starý dům „u černého orla“ č. 402.—III. na Újezdě v Praze. V jedné zdi (v kuchyni) uhodil jsem na zazděný výklenek, který tam nikdo ani tušiti nemohl, dokud dům stál. Ve výklenku byla obyčejná hliněná miska polévaná, barvy hnědé, s 2 oušky, 4 cm. vysoká, s průměrem hořejším 11 cm. a v té bylo uloženo slepičí vejce, také již vyschlé, ale neporušené.

Obě stavení, o jichž původu nemohl jsem se ničeho dopátrati, soudím, že dle způsobu stavby a uložení materiálu pocházejí nejspíše z první polovice 18. století. Tímto nálezem druhým potvrzena též domněnka má, že vejce nalezené v domě č. 91. bylo tam schválně uloženo a nějaká náhoda jest vyloučena. Další a nemenší zajímavost objevil jsem skoro za týchž okolností při bourání obou nahoře uvedených domů. V čís. 91. na Smíchově nalezl jsem pod podlahou přízemní místnosti ve hloubce 50 cm. kočičí lebku, zachovalou. Protože v místech těch nebylo sklepu, domníval jsem se z počátku, že tam byla prve než staré stavení vystaveno, zakopána vzdechlina. Ale ta pozoruhodná okolnosť, že jen hlava byla nalezena a ta byla neporušena, přivedla mne k tomu, že by se bývaly nalezly i jiné kosti, kdyby sem byla celá kostra zakopána. Dle všeho pohřbena tu jen hlava kočičí.

Než i tím ku podivu doplňuje se shoda v nálezech z obou stavenišť. Také při bourání domu č. 402. na Újezdě ubodil jsem pod podlahou (sklepů tu nebylo) na hrobeček 1 m. dlouhý, 50 cm. široký a 50 cm. vysoký, zbudovaný z hrubých ploten opukových tak, že stěny podélné tvořily dva ploché kameny opukové (asi takové, jakých

užíváme k vykládání řims), zad a předek měl po jedné plotně a celý byl přikryt třemi plotnami z téhož kamene. Podlaby zvláště vypravené místnůstka ta neměla, tu byla již jen hlína. Tento skříňkový hrobeček (užíváme označení tohoto jakožto nejkratšího) uzavíral lebku kočičí, několik kůstek (nikoli celou kostru), misku hliněnou, šedou nepolévanou, 7 cm. vysokou, s průměrem hořejším 16 cm. a jakýsi beztvárný předmět, jakoby spečenec z oblé nádoby po stuhnutí vyklopený. Spečenec ten jest 25 cm. dlouhý, průměrně 17 cm. vysoký, v nejširší části 20 cm. široký a skládá se z hlíny, škváry a železa. Kromě toho byla tu kamenná koule s průměrem 4 cm. Tím zbavil jsem se pochybností o nálezu kočičí lebky z č. 91.

Uvedené nálezy jsou dokladem pověrečnosti, která ještě dnes bují. Zakopávání a ukládání zvířat nebo věcí, z nichž má život vypučeti (semena, vejce), do základů, pod prahy chlévů, na rozcestí, u božích muk a jinde děje se ode dávna z různých příčin. Máme na to předpisy, máme též doznání vynucená právem útrpným, ale není můstku, který by spojoval archaeologa s folkloristou pro vzájemnou nevšímavost k obapolným výsledkům.

Kterak páni báli se zatmění r. 1654.

Z archivu turnovského I. E. 79 vypsal *J. V. Šimák.*

Psaní regenta panství valdštejnských, Václava Králíka z Brocenberka, dané na Dobrovici 1654. 11. května radám městským v příčině infekcí, která by z budoucího slunečného zatmění 12. Aug. nastati majícího, mohla přijíti.

Vedle pozdravení přátelského od Pána Boha Vám zdraví dobrého vinšuji a žádám.

Jeho Excellencí ráčí mi mezi jinými věcmi pod dat. 4. hujus i o tom slunečním zatmění, které se léta přitomného 1654. 12. Aug. státi má, psáti a při tom přístně poroučeti, aby se téhož 12. dne měsíce Augusti, celý den žádný dobytek konský, rohatý, ovčí, svinský na pastvu nevyháněl, ani se s konským potahem anebo volmi tažnými nedělalo, ale všechen ten dobytek, aby zavřený v svém obydlí zůstával, co by pak již oznámený dobytek jísti a píti měl, to aby se pro něj před tím dnem náležitě obštelovalo. Podobně na týž den nejdýleji 2 hodiny na den, aby se všechny studnice, studýnky prkny slamami a jináčeji, jak nejlépeji býti může, přikryly, aby se to nejmenší nakažení do nich dostati nemohlo. Nic méněji při jednom každým dvoře, pokudž možné bude, aby se všechna obilí ozimá, před tím vejš jmenovaným dnem sklidila, do stodol vezla a na polích ležeti nezanechala. A co se tuto mně od J. Exc. poroučí, aby se vykonalo při dvořích J. Exc., to se má i vlastně rozuměti o lidech poddaných, aby tomu poručení netoliko všichni pod přístným trestáním obvyknouti, ale i jemu zadosti učiniti hleděli.

Vím o tom, že se mnozí tomuto nařízení Jeho Exc. z velikého nerozumu snad i posmívati budou, ale nechť bedlivě posoudí všichni ti, co v tom převelikém zatmění astronomus Gebler v kallendáři svém píše. Předně, že to zatmění tak veliké bude, že bude velmi zarmoucené k uvažování. Druhé, že před peloponeskou to jest řeckou válkou podobné zatmění slunce spatřino bylo, a králi Xerxovi od jednoho filosofa jeho oučinkové oznámeni byli. Xerxes pak, aby se lid jeho nestrašil, filozofovi tlustým pláštěm oči zakryl, řkouce: Tak mnoho toto zastření pláště tvým očím škodí, jako nám může nyní to slunečné zatmění uškoditi. Ale následovalo potom velmi veliké morní nakažení, že lidem ruce i jiní oudové beze vší nějaké příčiny k tomu dané se nakazovaly a uhnily. Tak toto zatmění také může přehrozný jed mezi lidmi a dobytky (od čehož Bože uchovej) spůsobiti. Až potud Geblerus.

I poněvadž Pán Bůh všemohoucí ráčil člověka rozumem obdařiti, aby se mohl budoucí zlé střely uvarovati, máme jistotně zač Pánu Bohu poděkovati.

Z té příčiny při vás jménem a na místě J. Exc. semel pro semper nařizuji, abyste všechny spolusousedy své časně a před tím dnem 12. Augusti skutečně napomenuli, aby všichni a jeden každý obzvláště při své živnůstce, tak a nejinak postupovali, nežli jakž mi J. Exc. o tom milostivě poroučeti ráčí. Mezi tím za dobré uznávám, aby na ty věci rychtářové a desátníci obzvláště pak toho dne 12. Augusti takový pozor dali, aby sebe i spolu sousedy své nezavedli a potomně od vrchnosti své těžce trestáni nebyli.

O čemž vědouce budete se věděti čím spraviti.

S tím Váš

povolný přítel zůstávám

Václav Králík z Brocenberka.

Důležitá obdarování města Vsetína na Moravě.

Podává *Mat. Václavek.*

Město Vsetín rozprostírá se na Horní Bečvě a zaujímalo ode dávna význačné, důležité místo na Mor. Valašsku. Silnice (hradská), jež jím vede, byla od starodávna pojidlem Valašska s Uhrami. Valašské Meziříčí, Vsetín, Valaš. Klobouky, Brumov a Vlárský průsmyk, toť cesta nejpohodlnější tam i sem. Pro obchod bývala to dráha obvyklá. Ale i v ohledě vojenském byla, zvláště za starších dob, cestou jedinou, kterou z Uher do Moravy a naopak ozbrojené zástupy pohodlněji než jinde do severovýchodní Moravy, zvláště pak na Valašsko, dostati se mohly.

Průsmykem Vlárským zajisté vyrojovaly se ve starých i pozdějších dobách maďarské tlupy do Valach, jím vnikali též osadníci ze Slovenska uherského v naše kraje, zalidňujíce poříčí Vlářino, údolí Kloboučky,

jež ústí se do Vlary, a zabírajíce i poříčí Senice až ke Vsetínu Průsmykem Vlárským spalovala též část divokých Tatarů (1241.) od nás do Uher.

Důležité toto spojení Moravy s Uhrami vystihl dobře statečný kníže český Břetislav I. Achilles (1037.—1055.), jenž se snažil hranici moravskou chrániti pevnými hrady proti vpádům maďarským. Mezi těmi hrady, jež dal řečený kníže vystavěti proti Uhrám na obranu Moravy, byl i hrad vsatský (vsetínský), pod nímž časem vzniklo město Vsetín.

Vsetín byl tedy původně zeměpanským. Ve 14. věku drželi jej páni z Kravař, v 15. a v I. pol. 16. věku měli jej Cimburkové, páni z Kunštátu a Pernšteina. V II. pol. 16. věku náleželo panství vsatské rytířskému rodu Nekešů z Landeka, majetníkům blízkého Lukova a Fryštáka Roku 1591. zemřel Zikmund Nekeš z Landeka a Vsetín dědila po něm dcera jeho Lukrecia, provdaná za Arkleba z Vičkova a Prusinovic. Strýc Lukreciin a majetník Lukova (po smrti bratra Zikmunda), Rymnic, Všetul a Přílep pan Václav Nekeš z Landeka učinil Lukrecii závětí r. 1604. rovněž dědičkou jmenovaných statků. Po smrti Arklebově (1608.) Lukrecia vdala se po druhé, již obstárná, za hraběte Albrechta Valdštýna (1610.), jehož napřed jmenovala spolumajetníkem, potom i dědicem všech svých statků. Valdštýn, později proslavený císařský vojevůdce ve 30leté válce a vévoda frýdlandský, umínil si Vsetín, naskrze protestantský, převésti na víru katolickou. K tomu konci povolal r. 1612. missionáře na Vsetín, kteří však jen nepatrnou část obyvatelstva obrátili na víru katolickou. Aby však více dodal chuti obyvatelům státi se katolíky, Valdštýn osvobodil Vsacany od desátku pro faráře, dovolil dovážeti si dříví z panských lesů na stavivo a topivo a uděloval jiné a jiné výhody. Ale Vsacané zůstávali přes to vše u převeliké většině při své víře (českobratrské). Práce missionářů trvala až do r. 1777., nejsouc v nižádném poměru s výsledky. (Pokr.)

Chození s klibnou.

Píše *Jan Soukup.*

Když jsem loni uveřejnil v Českém Lidu (II. 345.—348) svůj výklad o klibně, připojil k němu Dr. Č. Zíbrt důkladné pojednání, věnované témuž starobylému obyčeji a opatřené novými doklady a zevrubným materialem srovnavacím. Aby však látka byla pokud možno nejúplnější k dalším studiím, nesmělo se přestati na tom co jsme měli. Jal jsem se tedy sbírati, kde jaký zlomek, kde jaká zprávička o klibně Při tom chtěl jsem se dopátrati, děla-li se obchůzka s umělým koněm v Čechách pravidelně jen po vánocích, kolem sv. Tří králů a v době masopustní, nebo snad již v předvečer sv. Mikuláše, jak jsem za to měl, poznamenav na konci svého článku v Čes. Lidu

II. 348., že řada her v zakuklení zvířecím začínala se adventem. Dr. Č. Zíbrt uvádí ovšem jezdce na bělouši z okolí Jindřichova Hradce a koně z Vyškovska na Moravě v průvodu sv. Mikuláše, prohlašuje tu však úlohu umělého koně za vedlejší, bezvýznamnou, již dlužno rozlišiti od klibny. A právě toto tvrzení bylo mi též mocnou pohnutkou k dalšímu zkoumání. Nebylo-li posud možno uvésti více než ony dvě zmínky o koni umělém v průvodu svatomikulášském z domácího materialu, není to důkazem, že by toho nebylo u nás. O klibně masopustní vůbec jsme dříve nevěděli o nic více. Spíše zdá se mi, že takovéto mezery zaviněny jsou většinou našich sběratelů, kteří bez jakékoli methody shánějí pro zápisník na př. pověry vánoční, svatební a j., o vypsání celých vánoc a celé svatby zřídka se pokusí. Různých fragmentů máme dosti, podávejme zakulacené obrázky, nesbírejme jen zvláštnosti, neuveřejněné posud, ale poznamenejme vše. Na vyhození nepotřebného vždy dosti času. Nezapomínejme, že ku stanovení, je-li obyčej nebo pověra jen slovanský nebo vůbec po Evropě rozšířený, musíme znáti geografické rozšíření jeho, což platí pro naše thema. Snažil jsem se tedy, a také se mi to podařilo, sebrati aspoň několik dokladů s různých stran země české o umělém koni v průvodu svatomikulášském.

Nemíním ostatně rozepisovati se příliš o tom v úvodě, připomínám však, že s koněm chodívají v Německu již okolo sv. Martina. Na jiné zajímavosti a shody poukáži později, zvláště však v doslovu. Nejprve promluvím o chůzi s koněm v předvečer sv. Mikuláše.

Minulého roku dověděl jsem se od přítele svého p. MUC. Frant. Oldřicha[1]), že v rodišti jeho, v Kunicích (u Mnichovic) jest v průvodu svatomikulášském maškara v podobě koně. Jsouce jinými pracemi zaměstnáni, nemohli jsme se tam vypraviti v předvečer sv. Mikuláše a proto dali jsme si průvod vystrojiti v neděli dne 10. prosince. Byv při oblékání všech účastníků jeho, zachytil jsem nejhlavnější pro popis, který uvádím.

V Kunicích chodívali „Mikoláši" (dnes to již kvapem hyne) večer před svátkem téhož biskupa, jen za veliké nepohody až v den sv. Mikuláše. Příchod svůj oznámili tím, že sv. Mikuláš zacinkal ručním zvonkem, a anděl šlehl metlou do oken. Za sv. Mikuláše přestrojen byl veliký, silný muž, znalý písma a katechismu. Na hlavě měl mitru, zadem napřed obrácenou a oblečenou košili a jednu sukni u krku, druhou v pasu sdrhnutou. Dlouhý vous bílý přidělán byl z „vaty". V pravici nesl písmo sv. a levicí držel čerta na těžkém řetěze od vozu, kterým stále řinkal.

Čert byl oblečen v kožich, obrácený na ruby černými chlupy s řetězem kol hrdla. Obličej zakryl si maskou, vystříhanou z černého papíru homolového, a aby nespadla, pozastrčil ji pod huňatou čepici, rovněž černou, do které zasadil dva růžky z téhož papíru zhotovené.

---

[1]) Jemu děkuji za všecku přátelskou laskavosť a ochotu, kterou mi prokázal hlavně fotografováním průvodu a doplňky k mému popisu. Rovněž vzdán budiž dík ochotným účastníkům průvodu, kteří mi po vůli učinili a průvod opakovali.

v podobě kornoutků. Červený jazyk snadno se nahradil bez rozmýšlení červeným jazykem flanelovým z botky.

Anděl celý bíle ustrojený s bílým šátkem na babku zavázaným na hlavě, nesl v pravici košík s dárky, v levici metlu a uzdu, vedl kobylu, která jest pro nás nejzajímavější, a proto se u ní pozdržíme.

Obr. 1. Jak se strojila kobyla a koza v Kunicích.
Fotografie MUC. Frt. Oldřicha.

Kdo se chtěl přestrojiti za kobylu, zhotovil si dlouhý a silný válec slaměný, dobře svázaný, který v druhé třetině délky přehnul a jím výtřasky prostrčil, tak že na temenu takto vzniklé hlavy tvořily uši. Krk s hlavou dobře so obalil do plátna, na hlavu nasadila se ohlávka (uzda) a černí naznačily se nozdry. Pak vzal „hřešeto," kterým provlekl řemen a „lubem" (dřevěným to kolem) na zad přiloživ, k pasu přivázal. Od řešeta visel pak chvost ze žitné slámy, sloužící za ocas kobyly. Maje řešeto na zádech, vzal koňský krk s hlavou do rukou, shrbil se, někdo mu vyplnil úhel mezi zády a řešetem hadry nebo šatem, a celá kostra až po krk přikryla se poslamkou, plachtou a houní. Kostru kobyly a kozy předvádí nám obr. 1.

Za kobylou chodila koza na postrach dětem, které trkala pro neposlušnosť. K tomu se vybral nezbedný kluk, který jsa shrben, držel v rukou hůl (větev) vidlicovitě zakončenou; k té vidlici přivázala se vycpaná rukavice, obrácená dolů palcem, znázorňujícím kozí vousy. Nad to přivázala se do vidlice ještě jedna rukavice, jejíž palec byl uchem kozím. Vidlici tuto držel kluk, jak se rozumí za konec nerozdvojený. Pak se shrbil, a jiný jej přikryl plachtou nebo houní až po napodobenou hlavu. Tato koza růžky, vyčnívajícími přes rukavici trkala lidi někdy velmi citelně. Po ní následovala smrť, celá v jediné bílé roucho zahalená a v obličeji moukou nalíčená, v ruce majíc opravdivou kosu, na kterou ťukala kamínkem. Strašila dospělé. Představoval ji muž vysoký a slabší.

Průvod přicházel, jak spatřujeme na obr. 2.: nejprve sv. Mikuláš s knihou, držící čerta na řetéze, pak anděl s dary a metlou, vedoucí kobylu, a konečně koza a smrť. Na zápraží „Mikoláš" zacinkal a anděl šlehl metlou do okna. Hospodář k nim vyšel s hospodyní a

„Mikoláš“ je pozdravil: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!“ Když mu hospodář poděkoval, ptal se: „Hospodáři, dobře-li vás poslouchají vaše dítky a dobře se učí?“ Po té hospodář: „Pojď sám se přesvědčit

Obr. 2. Průvod svatomikulášský v Kunicích. Fotografie MUC. Frt. Oldřicha.

svatý Mikoláši!“ Děti pro jistotu zalezly pod pecinu. „Mikoláš“ vešel s andělem, ale ostatní musili zůstati venku nebo v síni. Jak vstoupil „Mikoláš“ do sednice, říkal něco, než nemohl jsem se toho dopátrati. Dětí se vyptával na všelicos z písma a ze školy. Sám se

v tom musil ovšem dobře znáti, neboť dal-li děti šlehnouti andělem, mnohdy sám hospodář se ho na něco z písma optal, a zle bylo, nevěděl-li. Byl vyhnán „štulci“ do zad a výpraskem. Proto musil býti pojištěn vědomostmi. Které dítě umělo, bylo od něho obdarováno, často dosti štědře. Dávali jablka, ořechy, švestky (syrové se stromu), hrozinky, cukroví, šaty, peníze a obrázky. Které dítě neumělo, šlehnuto andělem. Pak se „Mikoláš“ s dětmi pomodlil a otázal se hospodáře, má-li vpustiti do sednice svou chasu (totiž čerta, kobylu atd.) na starší děti a na služebné. Svolil-li, vlezl čert do sednice a bral do řetězu, kobyla vyhazovala a kopala, koza trkala, a smrť jakoby chtěla kosou seknouti. I bylo rámusu, kvikání, smíchu a pláče i brumlání dosti. Zatím odcházel „Mikoláš“ jinam vzít si dovolení. Děti se „Mikoláše“ nikdy nebály, protože nikoho netloukl a vůbec byl „svatej muskej“ (svatý muž) a ostatní tloukli za něho. (Pokračování.)

Josef Žižka rytíř z Trocnova.

Příspěvek k rodopisu Jana Žižky z Trocnova.

Podává *J. K. Hraše.*

Navštíviv roku 1892. Ml. Vožici, byl jsem panem P. Josefem Staňkem, kaplanem při tamějším děkanském chrámu Páně upozorněn, že v matrice děkanské jest kromě jiného též zajímavá zpráva o Josefu rytíři Žižkovi z Trocnova. Použiv laskavosti páně kaplanovy, prohlédl jsem si matriku Lit. B. a v té nalezl jsem na str. 241. tento velice zajímavý zápis: „A. 1760. die 25. mense Augusto in Ecclesia Parochiali Neo-Wožicensi S. Martini a me Presbytero Daniele Wolffgango Pelican Decano eiusdem Ecclesiae et vic. for. baptisatus est: Franciscus, Stephanus, Ludovicus, filius legitimus Perillustris Dmni Josefi S. R. J. Equitis Zischka de Trotznou ad Inclytum regimen Hussarorum Hadikianum actualis Supremi vigiliarum Praefecti, et Perillustris Dnae Conthoralis Elisabethae natae de Wippekind p. t. Neo-Wožiciis apud Perillustr. D. Parentem de Wippekind Commendantem hic loci Caesareo-Regii hospitalis commorantis; natus eadem die; Levans eius fuit nomine Sacratissimae Imperialis Majestatis Invictissimi Romanorum Imperatoris Francisci Imi etc. etc. Illstrms. D. D. Joannes Baptista J. R. J. Comes Joyense, Sacrae Caesareoregiae Apostolicae Majestatis actualis Cammerarius, et generalis campi vigiliarum Praefectus Equitum, Dominus in Mieschitz cum Illma DDna sua Comitissa Maria Juditha, nata Comitissa Heycleriana de Heidersheim.“

Obsah této zprávy latinské, jakož i dalších poznámek v téže matrice jest tento: R. 1760., kdy sedmiletá válka po vlastech našich se rozzuřila, byla v Mladé Vožici veliká vojenská nemocnice, při které ustanoveni byli 1 vojenský kněz, 4 vojenští lékaři a 2 lékárníci. Velitelem této nemocnice byl jakýsi pán z Wippekindu, jehož dcera Alžběta provdána byla za Josefa rytíře Žižku z Trocnova, tehdy nejvyššího velitele husarů Hadikovských, v N. Vožici

posádkou ležících. Těmto manželům narodil se v Ml. Vožici dne 25. srpna r. 1760. synáček, který ještě téhož dne v tamějším děkanském chrámu Páně pokřtěn byl a jména: František, Štěpán, Ludvík na křtu obdržel. Velice zajímavo jest, že kmotrem mladého Františka Žižky z Trocnova byl císař František I., jejž otec Josef Žižka z Trocnova zajisté již dříve za tuto velikou službu požádal, jelikož novorozený Žižka ještě téhož dne, kdy se narodil, zároveň pokřtěn byl a svolení císařského téhož dne při tehdejší dopravě korrespondencí zajisté dosíci se nemohlo. Císařského kmotra tehdy zastupoval Jan Kř. svobodný pán Joyense, cís. král. komoří, gener. velitel jízdy a pán na Měšicích, v okresu brandýském n. L. ležících a manželka téhož svob. paní Marie Judita, rozená svobodná paní Heyklerova z Heidersheimu.

Z tohoto kmotrovství zřejmo, že Josef rytíř Žižka z Trocnova byl osobou u dvora císařského velice váženou i milou, jinak byl by se nesměl odvážiti císaře za takovou službu žádati, a císař nebyl by mu ji zajisté prokázal, kdyby si vynikajících služeb Žižkových nebyl vážil.

Zajímavo však pro nás jest zvěděti, kdo byl asi tento Josef Žižka z Trocnova a jak asi souvisí s rodinou našeho na slovo braného vojevůdce husitského, Jana Žižky z Trocnova?

„Jest zajímavo," píše JUDr. Hugo Toman,[1]) že rod rytířův Žižků z Trocnova podnes kvete, jenž dle svého podání ovšem původ svůj od Žižky vojevůdce odvozuje." A Millauer ve svém pojednání o Janu Žižkovi z Trocnova při r. 1824 praví: „Ein Johann Maximilian Žižka von Trotzenau besass um das Jahr 1750 das Gut Weissölhütten in Mähren, und ein Sohn oder Enkel desselben starb erst vor kurzer Zeit als k. k. Stabsoffizier." [2])

Jmenovaný Jan Maximilian Žižka z Trocnova byl rodem Pražan a vstoupiv do vojska sloužil za císaře Karla VI. ve falcko-neuburském pluku kyrysníků co poručík a vstoupil později co hospodářský rada do služeb knížete z Lichtenštejnů v Břeclavi na Moravě a byl majetníkem statku olešnického tamtéž. Týž Jan Maximilian Žižka byl pro své zásluhy, jež byl císaři Karlu VI. prokázal, dne 17. února 1735. do stavu rytířského svaté říše římské s predikátem „z Trocnova" povýšen. Povýšení toto stalo se, jak v diplomu rytířském, jejž Toman doslovně uvádí,[3]) pro veliké služby nejen jeho, ale i jeho předků, zejména jeho děda Matyáše Žižky a bratra téhož, kteří v bojích život svůj ztratili. Později a to diplomem daným dne 23. listopadu 1747. udělila královna česká Marie Terezie témuž Janovi Maximilianovi Žižkovi rytířství v království českém a zemích jemu přivtělených a diplomem v téže době vydaným také příslušenství ve stavu rytířském království českého.[4])

---

[1]) »O Žižkovi, jeho rodišti a o pozdějším rodu Žižků z Trocnova podnes kvetoucím.« Sepsal JUDr. Hugo Toman Předloženo ve schůzi král. Spol. nauk 10. list. 1890. st 343.

[2]) Tamže.

[3]) Tamže 344.

[4]) Tamže 345.

Tento Jan Maximilian Žižka byl nepochybně otcem Josefa Žižky rytíře z Trocnova, velitele husarské posádky, r. 1760. v Ml. Vožici ležící, a dědem Františka, Štěpána, Ludvíka Žižky, v Ml. Vožici dne 25. srpna 1760. narozeného a křtěného. Ten pak Žižka, o němž Millauer r. 1824. píše, že nedávno co štábní důstojník zemřel, byl zajisté František, Štěpán, Ludvík Žižka, který tehdy byl již šedesátníkem a který, jako předkové jeho, služby své věnoval stavu vojenskému, v němž jej tím spíše skvělé vyhlídky očekávaly, že byl kmotrem jeho někdejší císař František I.

Onen pak Václav Žižka z Trocnova, o němž Toman vypravuje,[1]) že jako c. k. hejtman r. 1814. v Terezině zemřel, mohl býti druhý syn Josefa Žižky a bratr Františka, Štěpána, Ludvíka Žižky z Trocnova. Zdali dnes žijící dvanáctiletý František a desítiletá sestra téhož Terezie Žižkovi z Trocnova jsou, jak Toman soudí, potomci Václava Žižky, dnes, poznavše ještě Josefa Žižku a jeho syna Františka, s určitostí tvrditi již nemůžeme, soudíme však dle dvanáctiletého Františka Žižky, že mohli by spíše býti potomky Františkovými, jelikož křestní toto jméno, císařem na křtu obdržené, zajisté s jakousi hrdostí i dále v rodině se zachovávalo.

Pokud pak jedná se o souvislosť tohoto rodu Žižkův s rodem slavného vojevůdce Jana Žižky z Trocnova, srovnáváme se úplně s vývody Dra H. Tomana ve spisu často již jmenovaném uvedenými.

O kroji na Skutečsku.

Sdělil *B. V. Kaněný*

Jaký kroj byl u nás před 50 a více lety, z vypravování pamětníků nesnadno lze si představiti, zvláště když nezachovaly se některé části krojové vůbec. V letech těch počal starobylý oděv ustupovati novému, moda počala ovládati město i venkov, a tu nikdo si toho starého valně nevšímal, nešetřil a nevážil, a proto tak málo nám toho zbylo, proto málo kdo dovede nám říci o kroji tehdejším něco spolehlivého a zbírného.

A není bez záležitosti věděti, jaký kroj byl před 50 nebo více lety, můžeme dle něho jistě soudit na kroj před 100 lety a více. V letech třicátých a padesátých mladí odávodívali své opičení po velkých městech příslovím: „Jaký jde kroj, tak se stroj“ a starší pomalu přivykali ať nechtě. —

K poznání, jaký u nás byl kroj posledních století, zachovaly se některé zbytky, které hezkým sestavením Alois Brychta a Vítězslav Štibich v letech třicátých a padesátých bedlivě a pilně se starali o sbírání pamětí skutečských. První v paměti krále lékárníka, druhý v „Historii města Skutče“, kterou nákem vydal chtěl, kterýž

---

[1]) Tamže.

vylíčiti život a poměry na Skutečsku v přítomnosti i v minulosti. Jak to dovedli, není zde mým úkolem objasňovati, ale to říci musím, že mnoho zajímavého a důležitého v těch pracích.

A nyní co každý z nich soudil o kroji.

Al. Brychta v děkan. knize pam. o kroji píše stručně, a tudíž neváhám vše podati.

„Kroj obyvatelů skutečských (měst.) jest nyní z větší části dle mody francouzské, nemá tedy nic zvláštního do sebe; toliko starší ženy nosí ještě zlaté malé čepce, krátké šaty a kabátky a dcery mohovitějších měšťanů nosí již za příkladem jiných měst klobouky.

Kroj vesničanů jiný jest u starých, jiný u mladých. Staří mužští nosí obyčejně manšestrovou placatou čepici s beránčí černou kůži obšitou, uvnitř s bílou kožešinou, někdy i klobouk s širší střechou. Místo vesty nosí bruslek barvy šedé s velkými postranními kapsami, od krku dolů jde řada žlutých vypuklých knoflíků, z nichž se tři dolní nezapínají Kabát nejvíce modrý jest úzký se stojacím límcem a též jdou knoflíky vypuklé řadou dolů, šosy se rozevírají a na každém jest velká kapsa postranní s vrchním límcem; spodky manšestrové neb žlutokožené. Přes tento oblek nosí také černý plášť.

Chasníci a mladší hospodářové přikrývají hlavu čepicí soukennou, obšitou strakatou šňůrkou, někdy i poměstský klobouk; krk otáčí červeným hedbávným šátkem s čnějícími přes vestu konci; vestu, katě a kabát mají soukenné, přistříženy již po městsku; možnější nosí i rukavice. Plášť z pěkného sukna.

Šaty ženské jsou u starých a mladých téměř stejné. Na hlavě nosí strakatý, květovaný, velký šátek s bílou neb červenou půdou; prsa stahují v červený neb strakatý damaškový lajblíček v zadu pentličkou spojený; šaty mají krátké kartunové, šotišové, zřídka mezulanové, pod nimi více hojně naškrobených spodniček; punčochy bílé, bavlněné a střevíce s červenými mašlemi. Košile mají v neděli s vebovými naškrobenými rukávy, jindy tlusté plátěnné. Jsouce bez velkého šátku nosí kabátek zelený neb modrý s okrouhlým límcem červenými pentlemi obšitým.

Při zdavkách neb pohřbu osoby svobodné mají družice pestré vysoké kytky na hlavě, mládenci rozmarinu v kabátě s dlouhými pentlemi.“ —

Vilibald Svoboda v rukopisné „Historii města Skutče“ má kapitolu o kroji delší a obšírnější, ale méně věcnou. Z počátku stále jen naříká a touží do marnivosti lidské, kterou moda ovládá. A slovy peprnými a ostrými posuzuje malichernosť a ješitnosť svých vrstevníků. Nebudu vše uváděti, jen něco. „Moda nyní vede více k fintění se a nad míru přehnanému šroubovanému parádění jsouc věcí hlavní, co by měla býti jen podřízenou. Jeden každý náhledný občan dá za pravdu, když předneseme, že za času panování nejvyšší jednoduchosti v šatstvu a modě, kdež občan ve své zamilované manžestrové, keprové neb nankynové, satinglové a kožené poctivice se obláčel, je dlouhým tmavozeleným, hřebíčkovým neb tmavomodrým na paty sahajícím kaputrokem přiodil, s rákoskou čili španihelkou, vysokým kováním a tak zvaným koštěným knopem a dolů visícími střapci kráčel, že tehdáž

panovala v občanstvu svornosť, více blahobytu než nyní, kdežto francouzské neb německé modě se hoví a při tom poslední haléř na marnivé strojení se obětuje. Zajisté vypadala před lety dobře stařena ve svém jednoduchém, sprostém obleku, ve šněrovačce a premovaném kabátu se šňůrkami, s bílým, vyšívaným okrouhlým čepcem, od kterého v týlo na dlaň široké fábory čili lněné bílé pentle co bílý šlár dolů visely, a nemusela se, tuším, styděti občanka ve svém vysokém, zlatou neb stříbrnou krajkou ozdobeném čepci před pannou neb paničkou v nynějším čepci tílovém neb klobouku hedbávném; alespoň po obnošení čepců prodala se krajka židovi, kdežto látka čepců našich paniček jedenkráte umouněná a ušpiněná k ničemu se dále nehodí.

V 17. stol. ale nejméně zde na modu se dbalo. Šat sprostý, občanský, staročeský byl náviděn, jinak oblečený byl poznáván za hejska, za novotáře, ztratil vážnosť a náklonnosť u občanstva, neb se naň, co na kejklíře skrze prsty hledělo. Ne tak nyní, neb mladý lid nenese na odiv tichosť a setrvalosť v mravech svých předků. Šat dle staročeského kroje jest nyní ku posměchu a na ohyzdu; tu musí všechno dle francouzské míry býti stříženo. Podle oděvu nepoznáte, kdo dědičný pán aneb zeman, aneb kdo jest sloužící a kdo robotník; ale mnohem hůře se mezi ženskými děje. Co na hraběnce vidí měšťka, to musí míti, sedlka se dívá na měšťku, a tak to jde až do baráku podruhova. A jaký oděv, taký též mrav a řeč! — —

Vraťme se poněkud zpět k našim předkům, dle starých popisů[1]) seznáme: Možnější občané strojili se sice rozličně, vyhledávajíce v tom přednosť a zakládajíce si v tom, když před ostatními občany méně mohovitými, byli nad ně nádherněji oblečeni. K šatům choděcím vyhledávalo se všelikých hmotů či štofů; kroj neb střih samoten byl velmi rozmanitý, nikdy ale nevycházel v nějakou přemrštěnosť; při tom všem hledělo se přísně na slušnosť a na vkus měšťanský. Místo nynějších širokých, košatých, přes míru okrouhlých, v řasy splývajících, drželo se více na oblek k tělu přiléhající; neboť panovalo téhož času všeobecné mínění, že se široké a košaté šaty pěkně nevyjímají, když prý jako prapor k zemi se vlekou.

Modou při ženském pohlaví staly se zase široké a nad míru košaté šaty, při nichž tak zvané rajfy neb obruče svrchní šat více mlýnského kola košatí. — Jak staré popisy, inventáře a jiné soudní listiny vykazují, obláčeli se měšťané a měšťky zvláště druh možnějších v šaty choděcí a to: v mantlík čili plášť šamlatový a tupldykytový s laloky červenými, v modrou muchyrovou sukni, v kožich oděvací šamlatový králíkem neb jinou kožešinou podšitý, v kalioty z černého karmazínu neb i šamlatové. V přednějších domech po domácku užívalo se čepičky aksamítové perlemi bílými krumplované, jinak mimo dům, klobouku neb čepice narcové. Z pozdějších let nalezené inventáře vykazují co šaty oděvací: čubu thořovou, kožich thořový, kožich liščí; ženské ale obláčely se v harasový pláštík, v kabát kalíkový, nosily vkusně červeně vyšívanou a krajkami obšitou rouchu, šat neb

[1]) Popsání staročeského kroje, kusé a stručné, založené na malém množství rukopisných památek, uvádíme pro zajímavosť svou také.

plenu s bílým hedbávným vyšíváním, rozličné fértochy, živůtek aksamítový tamínový neb damaškový, připínací kožich tapinový, kožich králíkový, liščí buď bez rukávu neb s rukávy, šorc muchýřový bílým suknem podšitý, v sukně harasové, šamlatové a lindišové, kolár ferštatový, posléz v čubu oděvací. Oblíbené tehdáž barvy hřebíčkové, zlaté a karmazínové.

Plášť neb mantlík býval napřed přeložen. Přeložek byl vyšívaný; dílec u krku, do něhož byl pláštík všit, býval opatřen sponkou, sem a tam na některých místech naskytovaly se slušné okrasy z tuhých hedbávných šňůr neb prýmek. Živůtek spodní býval u krku a límečku krajkami ozdobně vyšit. Sukně tuším bývala ne tuze široká, poněkud hladká, život spíše nižší než vyšší, díl na prsou byl složen do více hlubokých záhybů."

Drobné zprávy.

Městské museum pražské bude rozšířeno. Sl. sbor obec. starších král. hlav. města Prahy ve schůzi dne 24. února t. r. zásadně se usnesl na tom, aby se přístavkem rozšířilo Věci dosud tamže chované mají cenu přes 120.000 zl. *Mír.*

Základy vědecké kraniometrie s praktickým cvičením v měření lebek, bude přednášeti v letním semestru p. Dr. Lubor Niederle, univ. docent, a to 2 hodiny týdně v českém ústavu přírodovědeckém na Karlově náměstí. Tu se naskytá nejlepší příležitosť všem, kdož mohou a chtějí pracovati pro národopisnou výstavu. Zvláště naše studentstvo nemělo by scházeti v přednáškách těchto, aby mohlo již o prázdninách aspoň snášeti materiál pro odbor anthropologický. Znovu připomínáme, že síně universitní jsou otevřeny i neakademikům, právo na mimořádné posluchačství má každý.

Archaeologický sbor král. hlavního města Prahy. Rada král. hlavního města Prahy povolala před nedávnem řadu vynikajících osobností, aby se konstituovaly jako archaeologický sbor král. hlav. města Prahy. Sbor ten bude dle usnesení rady městské stálý, a připadnou mu rozmanité úkoly. V první řadě má pečovati o to, aby v době co možná nejkratší sestavil archaeologický katastr města Prahy; kromě toho povolá jej rada městská vždy, když se bude jednati o zachování nebo restaurování uměleckých nebo historických památek, takže bude sbor ten jakýmsi poradním tribunálem pro slavnou radu městskou. Tímto svým rozhodnutím vykonala slavná representace Prahy čin dalekosáhlý a důležitý, jehož blahodárnou činností, doufejme, mnohá vzácná památka potomkům bude zachována. Sbor počal již také svou prácí, sestaviv pracovní program a rozděliv se na jednotlivé sekce. Za členy nové této instituce povoláni byli radou městskou: Z rady městské pp. Dr. F. Vlček, Vlad. Pér; ze sboru obecních starších: vládní rada V. V. Tomek, stavební rada Ant. Wiehl; z c. k. konservatorů pp. Dr. Jar. Čelakovský, c. k. univ. profesor, Jan Herain, stavitel, Břetislav Jelínek, kustos městského museu pražského, a Josef Mockr, architekt; jako odborní znalci: Dr. Karel Chytil, d. p. P. Frant. [illegible], farář u Panny Marie Sněžné, prof. Jan Koula a architekt Jan Zeyer. Kromě nich vyzvala rada městská ještě tyto korporace k vyslání svých zástupců: Akademii věd a umění v Praze, sbor museu království Českého, Uměleckou besedu, Společnosť přátel starožitností českých a spolek architektů a inženýrů v království Českém. Z těchto korporací vyslala Umělecká beseda sochaře pana Boh. Šnircha, Společnosť přátel starožitností českých pana MUDra Jiráč. Matějku, Spolek architektů a inženýrů stavitele pana Jos. Martina, Akademie a Archaeologický sbor museu král. Českého svých zástupců [illegible]! *J. Sa.*

Staré praporce v Emauzském kostele [illegible] do nedávna [illegible] ale dobrý pendant ve vojenských praporech, chovaných v děkanském chrámu Páně v Jičíně, kamž byly uloženy r. 1811. Bylo jich celkem 14 a [illegible]

byly na zvláštní zábradlí po obou stranách hlavního oltáře. Nebyly prý majetkem ani města, ani patronátu, nýbrž c. k. 18. pěšího pluku, ležícího v Tridentu, jehož doplňovací velitelství je v Hradci Králové. (Proč tedy týž o ně žádal, a proč si obec směla nechati dva z nich?) Jmenovaný pluk zřizuje si v Tridentu své museum, pro které vyžádal si plukovník 12 praporců od děkanského úřadu; děkan pan P. Menčík odevzdal je pak zvláště proto vyslanému poručíkovi. Odevzdání oslaveno mší sv., při které 14 vojínů drželo všecky praporce Přítomny byly 2 setniny pěchoty, z nichž jedna vypálila před kostelem několik salv z ručnic. Že se súčastnila městská rada a obecenstvo, netřeba podotýkati. Zbylé dva praporce ponechala si obec jičínská a uložila v chrámu sv. Jakuba. Zmínili jsme se o tom šíře, poněvadž se domníváme, že by i praporce emauzské mohly již konečně dojíti trvalého uložení v městském museu pražském, kamž jedině patří. Slavnosti při tom rádi bychom odpustili.

Edv. Šindelář.

Obnovení kláštera blahosl. Anežky a přiléhajících k němu kostelů v Praze. S potěšením sdílíme se s našimi čtenáři o zprávu, že činnosť jednoty, která si vytkla za účel restaurování této stavitelské a historické památky středověkého umění, zdárně a utěšeně se vyvinuje. Má to pro nás tím větší důležitosť, neboť jest to jediná a poslední stavba provedená v slohu přechodním v celé Praze. Rada městská, která se vzácnou obětavostí postarala se o restaurování obou mosteckých věží, prašné brány, pravého to skvostu stavitelského a mnoha jiných památek, nešetříc žádných obětí a nákladů, která v nejnovější době značným nákladem dává renovovati starú freska v kapli při kostele sv. Jiří na Hradčanech, také v první řadě umožnila zachování kláštera blahosl. Anežky. Před lety, kdy spracován byl první návrh budoucí regulační čáry v assanačním obvodu král. hlav města Prahy, byly přes kvadraturu kláštera navrženy dvě nové ulice. Tím bývaly by nejen klášter ale i kostely k němu přiléhající na vždy ztraceny Slavná rada městská však s nevšední benevolencí přistoupila tenkráte na žádosť architekta p. Jana Zeyera, kterou jako plnomocník Umělecké besedy jí předložil, na změnu regulačních čar v oněch místech tak, aby klášter nemusil býti sbourán. Regulační čáry změněny tak, že klášter se svými kostely bude státi uprostřed nového, prostranného náměstí. A v nejnovější době rozhodla sl. rada městská se schválením sboru obecních starších, aby žádosť jednoty o podporu vyřízena byla v ten smysl, že rada městská zatímně každoročně vloží do rozpočtu obecního částku 1000 zl. jako příspěvek ku fondu jednoty pro obnovení kláštera blahosl. Anežky v Praze Soukromé dary a členské příspěvky [1]) se utěšeně scházejí, a jelikož jest se nadíti i příspěvků země a státu, jest oprávněn naděje, že se bude moci v brzku již pomýšleti na přípravné práce restaurační, a že naše Praha o jeden skvost stavitelský bude bohatší. *J. Sm.*

Přelévání starobylých zvonů, lépe řečeno, jich ničení, bylo již často ostře posuzováno a odsouzeno. Před nedávnem vyšlo přání z c. k. ústřední komise vídeňské, aby bylo upuštěno od přelévání zvonů, které pro mnohé zvláštnosti své, jmenovitě však pro svůj tvar, výzdobu, veliké stáří a proslaveného zvonaře, v jehož dílně byly ulity, toho zasluhují, aby jako významná památka, byť i puklé nebo rozbité dány byly do museí. Je-li však přelití zvonů nezbytné, doporučuje se zachovati »paměť na dřívější tvar a ozdobu odlitím na nových zvonech všech často nemalý umělecký a typologický, ba i literární význam majících ozdob a figur se zvonů starých a připojením na vhodném místě stručného nápisu s daty o přelití.« K tomu připojujeme, aby ozdoby, figury a legendy zvonové byly pro musea zachovány sádrovými odlitky a kopiemi dle návodu, podaného v 1. čís. I. roc. tohoto časopisu str. 15. poznám. 2 A má-li již

[1]) § 5. stanov zní: Členové jsou: *a*) zakládající, kteří jednou pro vždy aspoň 2000 zl. složí nebo ročně nejméně 100 zl přispívají; *b*) čestní; *c*) skuteční, kteří jednou pro vždy nejméně 200 zl. složili nebo ročně aspoň 10 zl. přispívají; *d*) přispívající, jichž roční příspěvek jest aspoň 5 zl.; *e*) podporující, kteří ročně aspoň 1 zl. přispívají. — Obce, ústavy, jednoty a jiné právní osoby mohou se státi členy kterékoliv výše uvedené třídy. — Přijme-li ředitelstvo příspěvek ve hmotách, nabývá tím dárce práva, aby dle peněžité ceny svého příspěvku dosáhl členství.

zvon přelit býti, ať se poznamenají pro historii zvonařství také rozměry a váha jeho! Co tu pověděno o zvonech, platí též pro křtitelnice cínové, které nezřídka jsou nahrazovány mramorovými, ceny naprosto pochybné. *Soukup.*

Zprávy o spisech.

Fr. Lad. Čelakovského Mudrosloví národu slovanského v přísloviích. Vydání II, jež uspořádal Dr. Jan V. Novák, c. k. prof. gymnasialní. V Praze, 1893. Nákladem Al. Hynka. Cena 5 zl. Na prospěch folkloru slovanského, zvláště českého, učinil osvědčený pracovník Dr. Novák tímto vydáním kus záslužné práce. Kniha není pouhým vydáním druhým, ale vydáním dobře spořádaným a doplněným. Učiněny jednak prospěšné opravy ve znění přísloví, jednak doplněno původní vydání pod čarou příslovími z různých sbírek slovanských. S výhodou jest, že nepřehlédnosť prvního vydání odstraněna záhlavím věcným v čele každé stránky, jímž charakterisován stručně obsah přísloví, na téže stránce jsoucích. Důležitým pak a vskutku potřebným jest J. Soukupem s velikou pílí sestavený slovník s obsahem všech přísloví o 128 stranách, kterýmž hledání velmi usnadněno. Nemůžeme jinak, než dílo toto vřele doporučiti. Má ono již i svou historii: Vydání první, jež vyšlo nákladem Matice České r. 1852., jest zcela rozebráno a často byl po něm shon. Vyskytlo se tu a tam u antikváře jako rarita. Nově vydáváno po sešitech, z nichž první vyšel r. 1891., poslední r. 1893. Bylo tedy potřebí více než dvou let, aby kniha byla dokončena! To není úkazem, že by se těšila poněkud jen čilému odbytu; byl by nakladatel pokračoval zajisté rychleji. Vina toho jest v obecenstvu, které skoro jen po románech a povídkách se shání, k četbě jen poněkud vážnější ducha nepřipoutávajíc. Obrat k lepšímu dávno jest již žádoucím, nemá-li literatura směru vážného plniti jen sklady nakladatelů. *Černý.*

Otázky.

Na oba dotazy ve 4. čís. I. ročníku zaslali odpovědi jak obyčejně vždy ochotní pracovníci naši pp.: Jos. Cyterák, správce školy ve Vel. Číčovicích a K. Šť. Vydra, učitel v Horažďovicích. Doufaje, že bude pamatováno na všecky otázky v I. ročníku, a že časem přece ještě dojde nějaká odpověď, s nadějí ne menší přikládám tyto řádky:

Malovaná vajíčka velkonoční. Vydav před rokem třetí vyzvání k vlasteneckému obecenstvu, by mne podporovalo v mé snaze, vydati dílo o českých vajíčkách velikonočních, zasýláním jich, obdržel jsem sotva čtyry cenné zásylky, takže material jest posud příliš kusý a nesouměrný; z některé vsi mám až 30 kusů, naproti tomu z celých krajů ani jediného. Mnohé kusy zničeny dopravou, jiné rozpukly se při změně teploty, nebyvše zcela na tvrdo uvařeny. Z těchto a jiných příčin odložil jsem práci tu na dobu, až budu míti sbírku úplnější. Doufaje, že i letos nezůstane hlas můj bez účinku, obracím se ke každému, by dle možnosti přispěl ke sbírce této a vydání její uspíšil.

Vajíčko malované, má-li léta vydržeti (mám kusy až přes 30 let staré), musí dříve uvařeno býti úplně na tvrdo, a zásylka do řezanky, sena nebo vaty vložena. Krabic nechť se užije dřevěných, jinak se posýlá nadarmo, vše dojde rozbito. K tomu buďte přiloženy šlehačky a lístek s odpovědí na tyto otázky: 1. Jak říkáte vajíčkám velikonočním? 2. Kdy, kdo a čím vajíčko ozdobuje, maluje, rýsuje; muž či žena, mladý či starý? 3. Zabývá se tím ozdobováním jediná osoba nebo rodina pro celou ves nebo okolí; jestli ano, napište její jméno, stav i byt a nezapomeňte se vyptati, je-li to dědičné v jejich rodině? 4. Jmenujte také výslovně, jak se jmenuje ta barva, aneb cokoliv jiného, čím se vajíčka barví u vás. Vylište celý průběh té práce. 5. Kdy a proč se rozdávají

vajíčka ta? 6. Kdy, kde (na kterém místě ve vsi) a jak si hraje mládež (hoši či dívky) s vajíčky? 7. Které koledy, říkadla a pověry velikonoční se u vás podnes říkají nebo říkávaly? Aby byl obraz pokud možno úplný a jasný, vyjmenujte vše, co dělá mládež, čeládka a hospodyně s hospodářem na Zelený čtvrtek, Velký pátek, Bílou sobotu a na velikoční Hod Boží (chodění s řehtačkami, mytí se v potoce, pálení Jidáše, svěcení vajec a jiné zajímavosti). 8. Co vypravují o tom všem nejstarší lidé u vás? Bývalo to za jejich mládí zrovna tak, či ujalo se tu něco přespolního? 9. Ke všemu budiž udáno jméno vesnice.

Tyto body schválně jsem vyjmenoval, ač již od loňska známy jsou aspoň většinou z mého vyzvání, uvádím je znova, abych vhodně poukázal k tomu, že bez nich každé jiné sbírání podobné jest zcela bezcenné a bezúčelné, sloužíc nanejvýš za ozdobu skříní. — Budiž připomenuto, že práce klášterní a mramorované, jakožto nové a cizí způsoby s díky odmítám!

Jména ct. pp. dárců uveřejním, jakmile dojde větší počet zásylek. Tyto vyprošuji si v pevném a bezpečném obalu na podepsanou adresu.

V Praze, dne 1. března 1894.

Jan Soukup,
v Praze, Žitná ulice č. 607.—II., 2. poschodí.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Zpráva pokladní. V posledním čase za členy přistoupili P. T. pp.: Drachovský Ant., řiditel škol v Dobříви, Hofmeister Václ., c. k. vrchní vardajn v Praze, P. Jireš Jos., farář v Žímě, Lacina Jos., c. k. profesor a spisovatel ve Slaném, P. Lhotský Jos., farář v Jirčanech, Tvrzský Jos. v Jičíně (za r. 1893.), Zahrádka Ed. v Praze, slavný musejní spolek »Pelcl« v Rychnově nad Kněžnou a slavný Musejní spolek ve Slaném.

Za publikace pak poslali P. T. pp.: Hellich Jan, lékárník a starosta v Poděbradech, zl. 1·33, Hofmeister Václ., c. k. vrchní vardajn v Praze, zl. 2·20, Kancný ř Bedř., c. k. okr. soudce v Dačicích, zl. —·45, Dr. Krška K., c. k. soudní adjunkt na Vsetíně, zl. 1·40, Kysela Fr., účetní v Mnich. Hradišti, zl. —·45, Lukáš Al., okr. tajemník ve Velvarech, zl. 1·25, Schmidt Václ., úředník cukrovaru ve Zvoleňovsi, zl. —.45.

Mimo to k účelům Společnosti darovali: Slavný okresní výbor na Hluboké zl. 1·—, v Kolíně zl. 5·—, v Libochovicích zl. 5·—, v Přelouči zl. 5·—, ve Vodňanech zl. 5·—, na Zbirově zl. 10·—, slavná Občanská záložna v Karlíně zl. 25·—, slavná okresní hosp. záložna v Rakovníku zl. 2·—, slavná Občanská záložna na Smíchově zl. 10·—.

Vzdávajíce za dary tyto uctivý dík prosíme, by i na dále podporami na Společnosť pamatováno bylo.

Všem pp. členům pak oznamujeme, že nyní i budoucně v každém čísle »Časopisu« uváděni budou pouze **nově** přistouplí pp. členové. Vyplňovalo jmenování všech členů v ročníku I. mnoho místa, jehož jinak užito býti může. Seznam všech pp. členů uveřejněn bude vždy po valné hromadě ve zprávě za celý rok. Výkaz ostatních, po závěrce této zprávy přistoupivších pp. členů uveřejněn bude v č. 2.

V Praze, 25. února 1894.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, Čelakovského sady, č. 432.

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.
Tiskem Fr. Šimáčka v Praze.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Čelakovského sady, č. 432.

Číslo 2. Vydáno v červnu 1894. Ročník II.

Archaeologické miscelly.

Píše Dr. *J. Matiegka.*

II. Původ a vývin kosy.

Nejstarší zemědělci, kteří žili v mírném podnebí a mívali vždy veliké pastvy k výživě svých stád, nevšímali si slámy a brali jen klasy; památky starého věku nám ukazují skutečně žence vždy uřezávající pouze klasy (srv. na př. obrazy v egyptských pyramidách). Původně dálo se tak jednoduchým nožem, později nožem ohnutým, t. j. srpem. Sláma zůstala na poli.

Když byla více uznávána užitečnosť slámy hlavně pro stelivo a potřeba její rostla, uřezávalo se obilí v prostředku výšky stébla a jen hořejší část s klasy se uschovávala. Když pak nastával nedostatek potravy a steliva, což se lehce mohlo státi u národa pevně usazeného, brán domů i zbytek slámy, který původně zůstával na polích (Varro: O zemědělství, 50.) Později poznala se sice úspora času, sežne-li se obilí jen najednou a to níže, než na dvakrát, ale i potom dlouho se uřezávaly klasy před mlácením a vyklepáno z nich zrno tlučením holemi.[1]) Tento přehled vývinu žacích nástrojů, který jsem vyňal z práce hr. de Lasteyrie (Sammlg. v. Masch. Inst. atd. II. 1823. Ursprung d. Ackergeräthe str. 11. a tab. 8.), lehce vysvětluje, proč vynález kosy stal se tak pozdě: nebylo jí dříve právě zapotřebí, dokud se nepočalo celé obilí u samé půdy žíti; kosa dovoluje žatvu s tělem vzpřímeným a nenutí k postavě skrčené a tedy namáhavé. A smíme souditi, že se kosa vyvinula ze staršího srpu a že není vlastně nic jiného než veliký srp, jehož slabě ohnutý čepel jest rozměrů větších a jest připevněn na delším držadle; vede se oběma rukama. Tvary obou nástrojů, jak jich nyní u nás užíváno,

[1]) Poněvadž uřezávání klasů vyžadovalo více času, utrhávaly se někdy nástrojem v podobě hřebenu, jak to i na obrazích v podzemních sklepeních města Elethyie jest vyobrazeno. Ba tyto nástroje hřebenovité byly různě zdokonaleny, a urychlení práce docíleno prací dvou proti sobě stojících mužů nebo pomocí dobytka.

liší se arci valně od sebe, avšak předhistorické a cizozemské žací nástroje sprostředkují přechod od jednoho k druhému. [1])

Mezi srpy bronzovými jsou vedle obvyklých srpů s polokruhovitým ostřím (obr. 1.) též takové, jichž ostří leží více v pravém úhlu k držátku (obr. 2. a 3.) a bylo jen mírně zahnuto. [2]) Temto podobají se též některé srpy egyptské (obr. 4. dle nákresu v hrobech a obr. 5. dle obrazu v Elethyii). Naše srpy předhistorické dosahují však také někdy značné délky, a čepel srpu elethyiského jest delší než předloktí s rukou, jest tedy asi půl metru dlouhý. Tyto srpy však vesměs asi

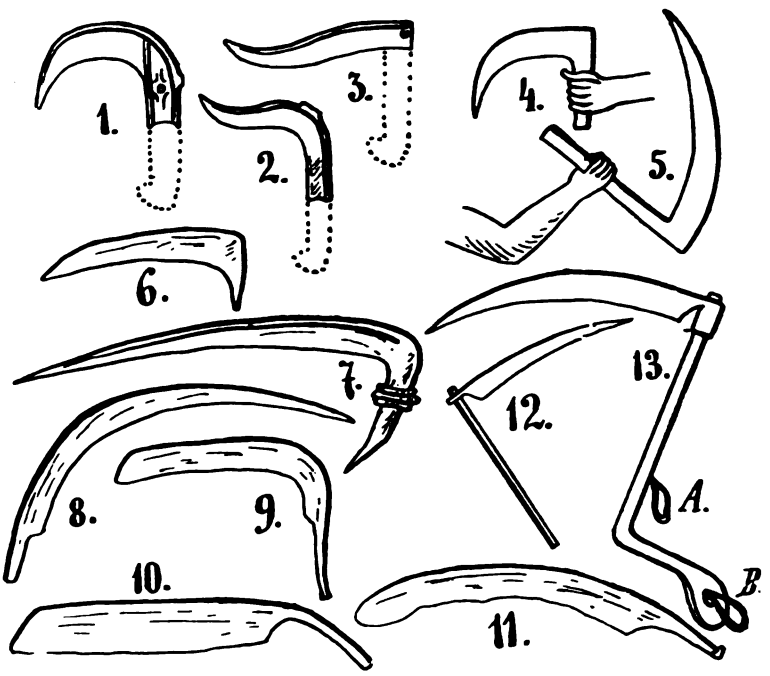

jen jednou rukou vedeny. Těmto podobají se však úplně malé kosy, nyní ještě upotřebované, tak kosa, které užíváno na strniště v krajině bloiské, s držadlem a čepelí dlouhými asi 3·5 cm (obr. 12.) a malá kosa z „Henneganu“ v Belgii (obr. 13.) 8 decim. v největší šířce a 6—6·5 v délce; držadlo této poslední měří až k ohnutému místu 5 decim. a 1·6 odtud ke konci; řemínek *A* slouží k připevnění na pěsti, druhý *B* k zavěšení. [3])

---

[1]) Vedle srpů velikých užívá se i malých kos, a to takových, že se vedou jen jednou rukou (obr. 8. 9.)

[2]) Srv. můj článek: »O tvarech srpů a jich užívání v době předhistorické.« — Český Lid III. str. 359.

[3]) Gf. v. Lasteyrie, l. c. I. Sensen u. Gabeln Taf. I. – Podobné nástroje žací viz: Verhandl. d. Berl. Ges. f. Anth., Ethn u. Urgesch. 1889. str. 485, 486 a 1890. str. 153—160.

Avšak žací nástroje, jež bychom mohli určitě za kosy prohlásiti, scházejí celé době bronzové [1]) i hallstattské. Také o kosách latènských jsou v literatuře jen zřídka zmínky; p. Dr. L. Niederle udal mi však doklady z různých museí cizozemských, z nichž podávám: výkres kosy (obr. 6.) z doby římsko-gallské, jakých jest několik v museu St. Germainském, dále kosy z Idria di Bača okr. Tolmín (obr. 9.) a jiné z Guriny v Gailthalu (obr. 8.; obě z doby latènské a ve vídeňském museu chované), konečně kosy ze zálivu Finského (obr. 7., histor. museum v Moskvě).

Poněkud častěji se vyskytují kosy později. Podávám (obr. 10.) vyobrazení železné kosy, nalezené na Hrádku v Semicích (Poděbrady), přes 30 cm. dlouhé. [2]) Železné podobného tvaru byly nalezeny též v Německu, v území obydleném kdysi Slovany, a v Polsku a Rusku (obr. 11.) [3]) Lichačev udává délku ruských kos na 10—13 verščok (= $^3/_4$ lokte). Jsou tedy tyto kosy z pozdní doby také ještě poměrně malé a liší se kromě toho i svým upevněním od našich; nemají tulejky, nýbrž byly jako kosy latènské (srv. obr. 7—10.) ostnem do žerdi zaraženy a kruhem železným nebo řemenem připevněny; ale tvarem svým se prozrazují rozhodně jakožto pravé kosy. Týž útvar vykazují asi též kosy, které p. J. K. Hraše v jedné mohyle v „Borečném“ okolí Ratajském nalezl a které přičítá době pozdní. [4]) (Pokr.)

Lidové léčení na Zálesí.

Sebral *Jaroslav Mančal.*

Zálesí jest lidový název pro část okresu humpoleckého (v Čechách) na západě od Větr. Jeníkova. Vzdáleno jsouc na všech stranách živějšího ruchu moderního, nevzdávalo se tak snadno starých zvyků, obyvatelé jeho neodcizovali se tolik přírodě, v níž vyrůstali a nepozbývali tudíž také tak rychle víry v umění léčebné a čarodějnické předků svých. A proto podnes najdeme mezi Zálesáky hustě i lidi mladší, kteří umění tajůplné, zejména léčebné, ještě pěstují. Rozeznávajíce prostředky, které samy působí, a prostředky, které působí teprve pomocí nějakých zažehnávacích formulí, nepokládají tyto za čáry a svěří-li se některý s něčím, neopomine připomenouti, „že to nejsou čáry ani nic zlýho“, že tu působí „Pámbu“ jejich pomocí. Avšak právě od těchto jsme se dověděli jen málo. Víra, že po sdělení toho neb onoho zažehnávacího prostředku pozbude umění jejich moci, tak jest zako-

[1]) K jakési kose bronzové, nalezené na Tugošti (Pam. arch. VIII. 391.) nepřihlížím, byl to nejspíše větší srp.

[2]) Nyní v zemském museu.

[3]) Dle Lichačeva: O některých nálezech v kazaňské gubernii. (Práce 7. arch. sjezdu v Jaroslavě 1887. II. díl. Moskva 1891. str. 117. 118.)

[4]) Pan J. K. Hraše mínil však tehdy, že se k hospodářství nehodí a že snad byly spíše zbraní (ke strhování jezdců nepřátelských s koní). Pam. arch. IX. 136.

řeněna, že na největší naléhání neřekne leč úryvky. Sami dědí zápisky o těchto věcech po zemřelých, nebo se jich tajně zmocňují.

Kdyby se nám podařilo získati všechny zažehnávací prostředky jejich, byli bychom nemálo rozmnožili řadu prostředků léčebných. Přece však získáním poznámek po starém mlynáři Václavu Vašíčkovi z Trojanu u Větr. Jeníkova dostal se nám do rukou cenný material národopisný, a to z let třicátých. Na 60 stranách svého „vandrbuchu" zapisoval si čáry, zaříkání a léky zmíněné doby. Lidové léčení odtud vzaté znamenáme písmenami (Z. V.)

Když připravuje babka m a s t i, nesmí se jí nikdo ptáti „nač?", protože se to nesmí načínat. Zeptá-li se jí někdo: „Nač je to?", odbude ho zlostně slovy: „Náčkovi na nos!" a připravuje masť znova, protože prvá by již neúčinkovala. Proč je to, smíme se ptáti.

Kdybys o c h r o m, vezmi z devíti mlejnů zpáteční vodu (voda, která přichází z jalového potoka do podkolí v lednici), vodu z devíti studánek, které proti slunci vejchodu jsou, z prostředka devíti brabenišťat dobrý přehoušlí, to se dá do pytlíka, devíti jalovců vršky, devaterník, kozlík, vrátičku, černobejlí, tolitu bílou a modrou a žlutou, mateřídoušku, řimbavu, balšan, verbinku, a to spolu vař v kamnovci, vyber to do kádě, musíš se nad tím pařit a když to schladne, sedni do toho! Udělej to několikrát! (Z. V.)

Na d o b r ý n e š t o v i c e přikládá se celeduň (laštovičník, chelidonium majus). Také hojí se jinak: Březový prut pálí se třískou nad čepcem sekery zaražené do špalku. Když nakape z něho šťáva na čepec, pomočí se pírko a pomaže dobrá neštovice. Brzy se ztratí.

Na dobrý neštovice. Vezmi jedlový šišky a dej je vařit do hrnce! Když se svaří, vlej vodu do hrnce vřelou neb do putny a dej nad tu páru nohy, a když chladne, měj v ní nohy, tak se ti zahojí. (Z. V.)

Vezmi podbělí, tak celý listy, namočej do podmáslí a jak uschne, hned zase jiné namoč a přilož! Tak se zahojit musejí. (Z. V.)

Pro s u c h ý l á m á n í nohou. Vezmi koňský špik a maž nohy s ním dolů a zapoť je a pot dolů stírej! Tak ti bolest výde. (Z V.)

Na o t o k přikládají březové listí, chebdí, kuřlavý tabák močený v líhu, mladé, zelené žito, lněné plátno namočené do petroleje nebo do teplé sprosté kořalky. Kromě toho otok se maže mnohými mastičkami a obkládá kaší, jako: Dá se terpentýnový olej, nepotřebované mýdlo, kafr a salmiak. To vše se v láhvičce dobře promíchá a pak třikrát denně oteklé místo natře. — Místo oleje užívají někde líhu, ale nedají salmiaku. — Hustý terpentýn se dobře rozetře žloutkem a namaže se tím lněné plátno a přiloží na otok. — Černý jalovec se utluče, proseje a utře se to dobře s vepřovým sádlem a kafrem. Ráno a večer se oteklá místa mažou. (Všecko z Branišova.) — Syrový zelený jalovec se utluče, dá se do zvolna rozpuštěného, neškvařeného sádla vepřového, k tomu dřevěný olej [illegible] nechá se zvolna ½ h. vařit. Pak se proce[illegible] se tím maže. (Kalhov.) — [illegible] tře se s novým máslem [illegible] stanou v sítku, ohře[illegible]

přiloží se to na lněném plátně na místo, které bylo libečkovou šťavou namazáno. — Tvrdý černý chléb sestrouhaný poleje se sprostou kořalkou, posype pepřem a přikládá se na oteklé místo. — Rozetře se pšeničná mouka s novým máslem na kašičku a přiloží se na otok. — (Oustí.)

Psí, čerstvě staženou koží obalí se oteklé údy a nechá se to delší dobu přiložené. (Herálec.) — Lněné plátno namáčí se do teplého vinného octa a přikládá se na oteklé místo. — Rozstrouhá se křen, dá se do něho vinný ocet, trochu chlebové mouky, sválí se to na placku a vlažné přiloží se na otok. (Staré Bříště.) — Jalovcový a petrželový kořen, sladké dřevo a svatojanský chléb svaří se dohromady, procedí, trochu osladí a pije. — Hovězí „mork" utře se na kašičku s jalovcovým olejem a oteklé místo se namaže. Dále se dá do řeřavého uhlí zelený jalovec a nad tím kouřem nakouří se koudel, která pak se přiloží na oteklé údy. Při tom v teple a klidu má se bolesť chovati. (Klábovka.)

Na zateklý žaludek přikládají kaši vařenou z upraženého, na prášek roztlučeného semene lněného a z ječné krupice. (Větr. Jeníkov.)

Pro otok vnitřní. Vezmi ječnou krupici drobnou a semeno lněný a ovčí bobky a husí sádlo; to dohromady vař, aby z toho kaše byla, a přikládej teplý na ten otok! Tak se rozejít musí. (Z. V.)

Šiška jedlová se usuší, roztluče, smíchá s novým máslem a roztlučeným libečkovým kořenem. Kaše ta jest dobrá na rány. (Větr. Jeníkov.)

Na menší ránu odřenou přikládají hlen, na proraženinu silně přitahují kousek slaniny, kterou ponechávají až do zhojení. Také hustý terpentýn přivazují na takovou ránu. Přeraží-li si kdo ruku nebo nohu, honem babička mezi dvěma kameny roztluče černý kořen (kořen kostivalu lékařského) a s křenem přiloží na ránu a pevně hadrem stáhne. Na potlučenou ránu: Vezmi salmiak a silnou kořalku, to dohromady svař a teplý na bolesť přikládej! Na posekanou ránu: Vezmi zelenou šalvěj, skrájej na drobno, dej do smetany, to svrť a tím máslem maž ránu, která se tobě hojit bude. (Z. V.) Na posekanou ránu jest řebříček, kámen o kámen roztlouct a přikládat. (Z. V.) Máš-li bolesť ruční, vem řebříček a roztluč pod okapem a kámen o kámen a tu šťávu vytlač do bolesti a ostatní přilož na bolesť! Tak se to tobě hojit bude. (Z. V.) (Pokr.)

Vyznamenání škod na panství kostském r. 1648.

Z rukopisu univ. II. A. 27. vypsal *J. V. Šimák.*

Vyznamenání nákladův a škod při přitažení 6 regimentů lidu jízdného švédského na panství kostské, kteříž na tom panství od 13. až do 18. dne měsíce decembris léta tohoto 1648. oni leželi a jak ve dvořích J. Hr. Exc. též v městě Sobotce a po vesnicích znamenitých škod nadělali, na mnoze dobytka hovězího, svinského, skutu ovčího a drůbeže, omastky, šatstvo, plátna, přediva, vozy, co kde zastihli,

pobrali, potřeby hospodářské, pluhy, brány, tolikéž hradby okolo stavení popálili, vokna, kamna, dvéře roztloukli, kde co bylo, vytrávili, ostatek ládujíce do vozův na cestu s sebou vzali a tak to panství na dokonalou ruinu a zkázu přivedli, za kteréžto věci, vedle lidského dobrého svědomí jsouce v tom dostatečně, jak pod závazky, tak jiné osoby napomenuti, aby věrnou pravdu oznámili, vedle níže položeného vyznamenání v městě a v každé vesnici ještě v mírnosti pokládáme a na penězi položeno, totiž:

Město Sobotka, jak na officíry, tak na jiné soldaty vedle hlavního sečtení za 5 dní nákladu učinilo 1280 rýn. zl. 4 kr. 3 den.

	Pšenice vymlácené		Žita vymláceného		Ječmene vymlácené		Ovsa vymláceného		Hrachu vymlácenéhc	Vikve a čečelky	Sena vytraveno	Škod na dobytcích, svršcích učiněno	
	kop	md.	kop	md.	kop	md.	kop	md.	vozů	vozů	vozů	rýn.	kr.
Rychta vesecká:													
Ves Vesec . . .	1	43	2	2	1	7	—	41	—	10	31	202	30
Nepřívec	—	50	1	14	—	53	—	58	1	10	19	93	30
Malá Lhotka . . .	—	3	—	11	—	33	—	33	—	2	—	28	15
Meziluží	—	—	—	8	—	3	—	4	—	—	—	6	—
Dobšice	—	—	—	19	—	11	—	34	—	1	—	103	30
Lhota Rytířová . . .	—	24	—	22	—	22	—	17	1	—	1	32	—
Libošovice	—	14	1	16	1	12	1	10	—	13	21	115	30
Střehom	—	34	—	54	—	37	—	12	—	—	1	30	30
Dobšín	—	—	—	18	—	—	—	3	—	—	—	—	—
Steblovice	—	9	1	6	—	52	—	2[illegible]	—	1	8	79	—
Machovice	—	—	—	34	—	18	—	19		—	—	12	—
Summa . .	3	47	9	02	6	68	5	16	2	43	81	117	45
Markvartice	—	18	11	43	1	4	1	9	3	6	22	568	8
Leština	—	15	—	21	—	8	—	38	—	1	3	175	10
Rakov	2	19	4	27	1	28	3	53	3	9	31	1442	48
Mrchojedy	—	—	—	—		—	—	—	—	—	—	455	—
Příchvoji	—	—	1	2	—	10	—	54	—	—	7	230	30
V Dolích	—	—	—	—	—	—		—	—	—	—	170	—
Summa . . .	2	52	17	33	2	50	6	34	6	16	63	3041	36
Předměstí	—	5	—	19	—	31	1	7	—	3	23	255	24
Březno	—	2	—	24	—	30	1	13	—	11	23	153	43
Cahlovice	—	36	1	9	1	3	1	25	—	8	19	73	7
Spišová	—	12	—	14	—	16	—	9	—	3	7	53	24
Vosek	—	25	1	21	1	7	1	24	1	5	26	116	7
Lavice	—	—	—	56	—	6	—	10	—	—	—	51	12
Summa . . .	2	52	17	53	2	50	6	34	6	16	163	702	57

	Pšenice vymláceně		Žita vymláceného		Ječmene vymláceného		Ovsa vymláceného		Hráchu vymláceného	Vikve a čečelky	Sena vytráveno	Škod na dobytcích, svršcích uděláno	
	kop	md.	kop	md.	kop	md.	kop	md.	vozů	vozů	vozů	rýn.	kr.
Rychta želenská:													
Skuřina	—	55	3	7	1	10	1	5	—	—	—	349	5
Malá Bystřice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40	—
Rokytany	—	58	1	34	—	34	2	42	—	—	48	636	58
Lhota Želenská	—	9	2	—	1	9	—	46	—	—	—	236	20
Vosenice	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23	—
Summa	2	2	6	41	2	43	4	3	—	—	48	493	23
Rychta dolenacká:													
Měst. Bousov	1	4	1	34	1	43	2	55	—	—	—	323	15
Vyšší Pole	—	3		12	—	38	—	4	—		—	59	—
Bučalky	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Veselice	—	8	—	15	—	25	—	36	—	—	—	89	—
Spařence	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	70	—
Summa	1	15	2	1	2	46	3	35	—	—	—	844	15
Rychta hořenacká:													
Hoř. Bousov	—	32	2	1	—	56	—	56	1	6	—	273	—
Vochvišťovice	—	48	3	15	1	22	—	24	—	10	—	143	—
Přepeře	—	45	2	10	—	54	1	23	—	9	—	234	—
Vobruby	—	26	—	41	—	34	—	12	—	2	—	28	—
Trní		—	—	10	—	6	—	6	—	—	3	6	—
	2	31	8	11	3	52	3	01	1	27	3	684	—
Summarum lidem poddaným škody se stalo	13	47	47	57	21	57	27	57	10	116	293	8758	3

Počítaje z vejš psaného obilí vymláceného pšenice, žita a ječmene z mandele po 3 věrt., ovsa po 1 kor., hrachu, vikve a čečelky z věrtele po 2 korcích, vyneslo by, totiž

pšenice	360 korců	1 věrt.	korec po	2 zl.	1240 zl.	rýn.	50	kr.
žita	2157 »	3 »	» »	1 »	2157 »	»	45	»
ječmene	987 »	3 »	» »	1 »	987 »	»	45	»
ovsa	1677 »		» »	45 kr.	1257 »	»	45	»
hrachu, vikve a čečelky	252 »		» »	1 zl.	252 »	»	—	»
sena	293 vozy		»	1 »	293 »	»	—	»
a výšepsaných škod na dobytcích a svršcích za					8758 »	»	36	» 3 d.
Summarum těch škod lidem poddaným za					**14987 zl.**	**rýn.**	**21**	**kr. 3 d.**

Poznamenání škod ve dvořích J. H. Exc. na témž panství kosteckém od předepsaných soldatův zdělaných:

ve dvoře bousovském:

ovsa v tom dvoře vymlátili 4 man.;

ve dvoře votrubském:

žita vymláceno 6 mand., ovsa 1 k. mand.;

ve dvoře vyšopolském:

pšenice vymláceno 10 mand., ovsa vymláceno 20 m., ječmene vymláceno 1 kopa m.;

ve dvoře vosenickém:

pšenice vymláceno 10 m., ječmene 30 m., ovsa 1 kopa, 26 mand.

Summa vymláceného obilí ve dvořích:

pšenice	**20**	**m.**
žita	**6**	**„**
ječmene	**50**	**„**
ovsa	**4 k. 6**	**„**
skotu ovčího vzato	**115**	**kusův**
svinského pohlaví vzato	**40**	**„**

Pohřebiště veleslavínské.

Popisuje *Jos. A. Jíra.*

Ve *hrobě V.* ležela kostra směrem asi SSZ.—JJV. s rukama podél těla nataženýma, majíc na pravici dva náramky železné, jeden v zápěstí (tab. III. č. 23.), druhý v nadloktí (tab. III. č. 22.), levici však zdobil náramek bronzový (tab. III. č. 24*a*, *b*,). Na každé noze bylo po stejném náramku bronzovém, z nichž jeden spatřuje se na tab. III. č. 25. Kde bylo nalezeno železné kolečko, vyobrazené na tab. III. č. 26., neznámo. Průměr jeho jest 4·2, světlosť 1·3 × 1·7, tloušťka asi 0·5 cm. Železný náramek (tab. III. č. 23.) jest povrchu kulatého v podobě kruhu, světlosti 6·5 × 5·9 cm., silný 0·8 cm. Druhý náramek železný (tab. III. č. 22) jest světlosti 18·4 cm., z čtyřhranného prutu vykován, nezavřen, nýbrž konce jeho přesahují přes sebe o 3·7 cm., jsouce nad sebou 0·5 cm. položeny. Povrch je silně rozežrán rzí a celé vrstvy rozpraskané se odlupují. Č. 24*a*. *b* na tab. III. podává obraz krásného náramku, světlosti 4·5 × 6 cm., který se mírně súžuje od středu ke krajům. Z uzlu na prostředku zevnější strany jeho vybíhají na obě strany, též nahoru i dolů pěkně modelované točenice vypuklé, sovité, které se opakují také na obou koncích náramku a částečně i na hlavicích obou konců. Patina je místy jasně zelené barvy olivové a tu i tam přechází do žluta i do tmava. Další oba náramky bronzové, z nichž jeden jest pod č. 25 na tab. III., jsou stejného tvaru, rýhované (rýh. 87) po celém povrchu a končí dvěma kulatými destičkami v průměru 1 cm., které jsou na

Tab. III.

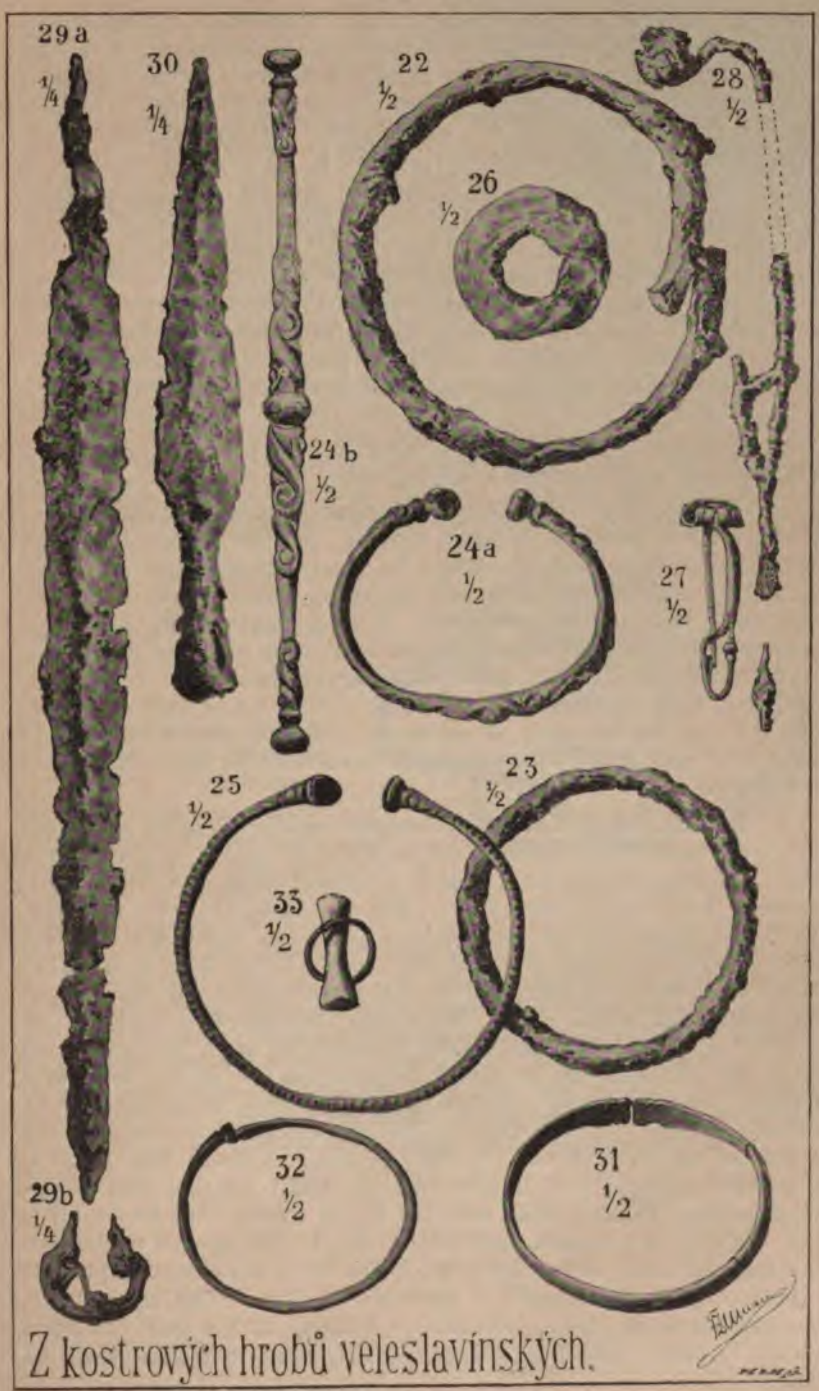

Z kostrových hrobů veleslavínských.

krajích k sobě obrácených ověnčeny řadou krupiček. Za každou destičkou vhloubena jest rýžka, za kterou po obou stranách jsou jiné dvě v podobě ( ); za těmi jsou 2 šikmé, rovnoběžně vryté čárky a pak 86 vroubků. Vnitřní strana obou náramků jest hladká. Tloušťka 0·5, — největší průměr č. 25. jest 6·8 cm. Týž jest v půli zlomen a má krásnou patinu zelenou, dosti hladkou.

Hrob VI. choval kostru, mající prý hořejší část těla poněkud výše. Ležela ve směru SSZ.—JJV. jako v hrobě předešlém. Na prsou spočívala spona (tab. III. č. 27.), po pravé straně u ucha měla prý stočený drát, blíže mi neznámý. Byl nalezen později. Jehla jmenované právě spony bronzové č. 27. otáčí se ve 4 plochých spirálách jako hoblovačky, z těch se zvedá hřbet fibule, sklání se, by utvořil žlábek pro jehlu, a vrací se vzhůru ke hřbetu jejímu v podobě drátu obroučkovitě rýhovaného a konečně úplně sploštělý, stejně rýhován přiléhá k fibuli samé.

Ve *hrobě VII.* byla kostra týmž směrem položena jako v VI., s hlavou prý níže zapadlou a bez milodarů

Ve *hrobě VIII.* ležela kostra na znak, hlavou k severu, nohama k jihu. Hlava poněkud do prava stočená, nejspíše tlakem hlíny, má lícní kosti a levou část čela šikmo ku pravé straně sploštělou. Zadní část hlavy vtlačena jest do dutiny mozkové, ruce spočívají volně dle těla, pánev jest porozstouplá, žebra, obratle a kosť hrudní jsou dosti zachovalé. Připomenutí zasluhuje, že na celé kostře pozorujeme červené skvrny, a to hlavně na lebce, na vnitřní straně lopatek, na kosti svaté, na pravé kosti stehenní, na žebrech, na levé straně pánve a jinde, tak že celá kostra zdála se čerstvou krví zbrocena, zvláště dokud kosti byly ještě vlhké V levici měla sponu železnou (tab. III. č. 28.) z drátu asi 4 mm. silného.

Hrob IX. kryl kostru ležící směrem asi Z.—V., která měla ruce podél těla natažené. Dělníkům prý se zdálo, že kostra byla bez pravé ruky. Při pravé straně hlavy objevil se železný oštěp (tab. III. č. 30.), po boku meč železný (tab III. č. 29*a*, *b*) a na levé ruce náramek. Tento meč dvojbřitý, 60 cm. dlouhý, v nejširším místě 4·5 cm. přechází v řap, ne však již prutovitý jako na tab. I. č. 1. *a*, nýbrž súžuje se pomalu ke konci tohoto, jsa po celé délce své od bodce až ke konci řapu stejně silný. Na čepeli ve vzdálenosti 14·5 cm. od konce řapu lze pozorovati jakoby 2 nýtky tu tkvěly ve vzdálenosti 12·5 cm. K ostří uží se mírně již od počátku čepele. Jaká byla pochva, nelze již poznati. Dolejší konec její zdobí tříhranný (?) prut železný, svinutý v oblouk, který se dotýkal středem svým hrotu pochvy a pak se zatáčel kruhovitě. V místech, kde oba konce jeho kloní se k pochvě, roztepán jest částečně tak, že tvořil kolečko, jímž se dotýkal pochvy. Železný oštěp (tab. III. č. 30.) v délce 33·5 cm., opatřen jest tulejkou pro násadu, světlosti 2 cm. Uvnitř této ve vzdálenosti 0·4 mm. od kraje vidíme hřeb, asi 2 mm. silný, rovnoběžně s plochou oštěpu tulejkou procházející, k upevnění na dřevo. Tulejka ta 9 cm. dlouhá, mírně se súžuje, přechází v listovitý hrot v nejširším místě (5 cm. vzdálen. od tuleje) 4·3 cm. široký, který se zvolna súžuje ke

kraji, opatřen jsa na obou stranách žebrem středoběžným. Náramek bronzový (tab. III. č. 31.) jest hladkého povrchu, z drátu značně sploštělého, světlosti 5·3 × 7·1.

Hlavice kalichovité končí vydutou ploškou, za hlavicí pak je krček po každé hraně rozšiřující se v očko. Náramek tento je asi v $^1/_5$ své dávno přelomen, jak svědčí patina na lomu. Patina jest místy tmavozelená, hladká a lesklá, místy světlezelená, drsná, moučkovitá a lehce odstranitelná.

Hrob X., polohy úplně neznámé, obsahoval kostru, při které byl nalezen na prsteníčku (vedle malíku) levé ruky bronzový prstýnek (tab. III. č. 33.) s patinou temně zelenou, hladkou i bledě zelenou, drsnou. Zhotoven jest z plochého drátu 2 mm. vysokého. Oba konce jeho se přesahují maličko; jeden konec jest tupý, jako uťatý, druhý táhlý, přišpičatělý. Světlosti jest 1·8 cm. Kde spočíval náramek bronzový (tab. III. č. 32.) z drátu 3·5 mm. silného, při téže kostře nalezený, nepodařilo se zjistiti. Poznamenáváme pouze, že má patinu světlezelenou, drsnou i tmavší, hladkou. Světlosti jest 5·8 × 7 cm. Obě hlavice náramku jsou konkavní, podobají se kůtkům, za nimiž je rýha, a přesahují se o 4 millimetry. Oba tyto milodary s kostmi a rozdrcenou lebkou přenechal mi laskavě pan Ševčík, holič v Břevnově.

Zlatý náramek z Veleslavína.

Budiž ještě učiněna zmínka o zlatém náramku (viz str. 7. a obr. přiložený v textu), jehož základ, počínáme-li od zpoda zadní strany, jest bravurně točené **S**, jehož přední i zadní bříško dotýká se konců této písmeny, které pak vybíhajíce do prava i do leva, rozvíjejí se vpředu ve 2 srdcovité závity a tyto ve středu přecházejí v podélná očka. Kde se obě srdce stýkají, vložena jsou do vzniklých žlábků kolečka, kde oddělují, aby vytvořily ono podélné očko, jest umístěno ve vzniklém takto kosočtverci kolečko. Okraje srdcí též tak dotýkají se oček, byly rýhovány, jak patrno z některých stop dosti znatelných. Náramek tento vážící 13 gramů jest z drátu 2 mm. silného, místy roztepaného. Na přední a pravé straně jest velice otřen častým upotřebením.

(Pokračování.)

Pověsti z Klatovska.

Sebral *Frant. Benetka.*

O původu ohnivého muže. Jednou stál voják na stráži. Sluníčko pražilo, že se pot s něho jen lil. Nerozvážný voják začal ze zlosti nadávati a proklínati sluníčko. Za nedlouho potom zemřel, a protože proklel sluníčko musí choditi světem a svítiti v noci tak dlouho, až se narodí souzená mu vysvoboditelka. Kdy se to stalo, nikdo již neví. Ohnivý muž tento jest jako pařez, oči má a ústa jako my. Kdo si ho zavolá, k tomu přijde, ale musí míti příčinu a pak poděkovati. Hrůza jde z něho, když jde vedle člověka. Jednou se již vysvoboditelka narodila a to ve vsi Tajanově, neboť ohnivý muž ten přicházel až do vsi, podívat se do jednoho stavení. Ta, která ho vysvobodí, zabloudí v noci, ohnivý muž se objeví, posvítí jí na cestu až k samému domovu, načež ona mu poděkuje: „Zaplať Pánbůh!“ Tak se trápí již několik set let a teprve takovýmto poděkováním z upřímného srdce bude zbaven svého trápení. (Dle vypravování K. Zemana, obuvníka a rybáře z Kalu blíže Klatov, nyní již více než sedmdesátiletého.)

O hadech se u nás mnoho vypravuje. Jakýsi pastevec usnul ráno v lese. Tu se k němu připlazil had, a protože hoch měl ústa pootevřená, chtěl had vlézti do něho, ale ku podivu, vždy se vrátil. To pozoroval nějaký učený pán, hada zahnal a hocha probudil s otázkou, co jedl po ránu. Ten se nepamatoval na nic jiného, než na 3 zrnka jalovcová, a ta ho zachránila před jistou smrtí. Tak se přesvědčil, jak mocná jsou zrnka jalovcová. — Pod jalovcem oster nějaká bylinka, jejíž kořen smočen v rumu, pomáhá proti choleře Zdá se mi, že to byla mochna lesní, dle líčení starého Rubáše, za mého dětství starce osmdesátiletého. Vůbec, kdyby dal člověk pozor na hady a na jeleny, jakých kořenů vyhledávají, mnohá nemoc by se vyléčila. Proto hajný a pohodník, kteří jsou neustále v lese, leccos poznají, což však také hned každému neřeknou. Had vylézá ze země na jarní svátek P. Marie a zalézá v den 8. září na svátek Narození P. Marie, jinak hyne. Každého hada máme se chrániti. Děti u nás říkávají: „Od ještěrky do postýlky, od hada doktora, od štíra hrobaře.“ A jest to svatá pravda. Ani slepýš není takový, jak se zdá. Kdyby viděl, byl by velmi zlý, všecky lidi by vyhubil. Ale že nevidí, může [illegible] jen náhodou, když se na něho šlápne. Jaké třeba opatrnosti [illegible] mi Honzára. Tak mu u nás přezdívají. Tvrdil, že netoš[illegible] proto, poněvadž v dětském věku brouzdal se bos [illegible]“, t. j. místem, kudy se had plazil za rosy.

Důležitá obdarování města Vsetína na Moravě.

Podává *Mat. Václavek.*

(Dokončení.)

Valdštýn osvobodil Vsetín i od roboty. Jediné, co měli Vsetínští pánovi konati, bylo, že jednou v roce chodili na hon na medvědy a vlky, a že do panských sklepů vpouštěli víno, přivezlo-li se odněkud a je zase na šenky vytahovali, bylo-li třeba. Roku pak 1623. prodal Valdštýn Vsetín a jiné statky na Moravě, a za stržené peníze nakoupil si časem 63 panství v severních Čechách, kteráž s povolením císaře Ferdinanda II. spojil v jediný celek, u „vévodství frydlandské".

Od r. 1652.—1831. drželi Vsetín uherští hrabata Illešhazové z Illešházu, kteří sídlili obyčejně na svých statcích uherských, na zámku Dubnici nebo v Prešpurku, ale přicházeli občas i na Brumov, který jim též náležel, a na Vsetín. Někteří Illešházové přáli Vsetínu, udělujíce mu různé svobody a výhody a potvrzujíce mu stará, zvláště od Valdštýna nabytá práva. Takové stvrzení (konfirmací) starších práv podáváme tuto od hr. Josefa Illešhaza z r. 1732. a pověřený opis z r. 1770.

K orientaci podotýkáme ještě, že Vsetín se dělí na Horní a Dolní. Horní na pravém břehu Bečvy, na výšině takměř amfitheatrálně rozložený, a Dolní na levém břehu v rovině se rozkládající.

Výtah z obdarování města Vsetína.

My Joseph Hrábě Illesházy z Illesházu, Ouročitý Pán Hradu a Panství Trenčanského, Bánovského, Ssarvi, Vsetínského a Brumovského, Jejich Jasnosti Císarské a Královské Skutečná Rada, Komorník, Nejvyšší Truksas v Království Uherském, tím spousobem v Slavné Stolici Trenčanské a Liptovské Hlavní Išpan.

Známo činíme týmto našim obnoveným Listem, aneb Confirmací, obnoveným všem vůbec a jednomu každému, komubykoliv věděti přináleželo, obzvláštně budoucým Pánům a držaulům našého dědičného panství Vsetínského, že prohlédajíce na stálou k nám vždy zachovalou věrnosť, poníženou a poslušnou poddanosť, dědičných poddaných našich, Horního Města Vsetína, poněvádž jim nebohým lidem v ten neštiastný a nenadálý pád rebelandský, roku 1708. dne 7ho měsíce máje v tomž městě Vsetíně učiněné, jejich předešlé mající obdarování neb privilegia všechny k zmaření přišly, a skrze ohně v popel obrácené jsou; pročež z pouhé a obvzláštní přirozené Vrchnostenské Milosti, na jejich pohledávání, a poníženou žádosť, jim zase tyto předešlé mající punkta všechny jejich náležitě potvrzujeme a dokonále confirmirujeme následovně:

Za první. Týkajíce se peněžitých platův dle urbaryum vycházejících, takových (: jak předešle odváděli a nyní odvádějí :) nám budoucým erbům neb potomkům našim, ano y všem držitelům nad-

jmenovaného diedičného panství Vsetínského, totižto na pět terminův jmenovitě při Sv. Jiří 82 fr. 33 kr při Hromících 82 fr. 33 kr. při Sv. Janě 82 fr 30 kr. při Sv. Václavě 30 fr. 3 kr. a do Liptála podle odhadu 52 fr. 30 kr. tolikéž při Vánocých do důchodův našich 82 fr. 33 kr. v jedné pak summě: Čtyry sta dvanácte rynských jedenkaždý plat po 60ti fr. a 45ti kr. vždy na časy budoucý odváděti povinni budou, a poněvadž,

Za druhé. Oni Vsetínští Měštiané předešle vždycky k svému domácímu hospodářství jakožto vystavění a opravování svých příbytkuv a k palivu nicmeně y kádí pilně pro svou vlastní potřebu v Horách Jasenicách a v Semětíně vždy svobodně a beze vší překážky nebo ouplatku vyváželi a brávali, jen toliko s ohlášením buďto u hejtmanského neb polesenského ouřadu, tak aby mnohý bez potřeby Hor nekazil dovoleno byti má tím zpousobem.

Za třetí. Dříví na šindel k stavení potřebnému jim bez všeho ouplatku svobodně brati se dovoluje, nicmeně, kdokoliv v Horách Panských šindel k prodavání dělati by chtěl, ten z jednohokaždého tisýce nadělaného šindela do důchodu Vsetínského po třidceti kreycaroch platiti povinen bude. V příčině pak,

Za čtvrté. Dělání pasek neb kopanic na obecních chrastiach, takové jím a obvzláště těm chudým lidem, kteří žádného rolí nemají, kučovati a dělati, beze všech ouplatkuv milostivě povoluji, kdoby pak na Panské Hoře paseky zdělati chtěl, ten předně, při ouřadě Polesenském se ohlásyti a budoucně z jednékaždé měřice vysetého Obilí (: tak jak od starodávna bývalo :) do důchoduv našich každoročně po 15 kr. platiti a odváděti má.

Za páté. Poněvadž Obecní pastviska, totižto Horního Města Ohrada horní nad Svárovem, a dolní pastvisko zase pod Topolím ležící, ty často přicházející veliké povodně z prudkéj řeky Bečvy tým více pískem a kaménim zaplavují, takže nemají kde svých dobytkou kam vyháněti, a opásati, pročež jím dovoleno bylo, a stímto i na časy budoucí milostivě se dovoluje to dolní pastvisko nad Stavem Jabluneckým, neb tou tak jmenovanou Ostrou Horou ležícý, aby tam bez překážky jednoho každého dobytek svůj svobodně pásti a vháněti mohli. Majíce oni

Za šesté. Od starodávna dovoleno, aby v Postní dni, to jest, v Pátek a Sobotu, neb též v Suché dni v Bečvě, a to sice počínajíce od toho místa kde Jasenice do Bečvy vpádá až po Stav Jablunecký, Ryby sobě svobodně loviti mohli Pročež při tej takovéj svobodě, nyni y budoucně bez všeho hájení neb překážky jednoho každého mimo strouhou, které pro naši Dvorskou Tabuli resolvirujeme neb vymítáme, zachovaný a zanechaní byti mají.

A jsouce Za sedmé Město Vsetín všech a všelijakých robot vrchnostenských osvobozeso, pročež oni Vsetínští od nás ani potomkův našich neb erbův a držitelův panství Vsetínského dokonce na žádné takové roboty, jakby ty vždy jmenované a vymyšlené byti mohly, nuceni byti nemají, toliko na nedvědě a vlky a to sice jenom na

jeden den do Hor Jasenic a Semetína (: jako od starodávna :) na hon jíti povinni jsou. Nicmeně, Za osmé. Víno panské když se koliv přiveze, do sklepů spustiti, a zasé na šenky vytahovati povinni jsou. Nicméně

Za deváte. Když pak by z požehnání Božího Bukva v Horách Panských buďto v Jasenicích a v Semětíně neb kdekoliv jinde se obrodila, tedy oni Hornomiešťané Vsetinští na takovou dobytek svůj čžerný (: tak jako předešle :) hnati a svobodně bez všelijakého ouplatku neb osypu sobě pásti dovoleno mají. Týkajíce se též Za desaté Opravování stavu, mostu a coudění mlynských příkop. tu předně most oni Horní Měštiané Vsetinští z napomahánim Dolno-Měšťánských, však toliko s pěšími robotami, sami v čas potřeby opravovati, příkopy pak couditi diedinským a robotním lidem toliko nápomocní byti mají, a jsouce, Za jedenácté Syroty Vsetínské od brání do služby do dvorou vrchnostenských od starodávna osvobozené, přitom se nyní i budoucně zanechavají, a do tejž zrozumívající služby nucené byti nemají; toliko jich ouřad Vsetínský podle obyčeje každoročně v čas zřízený na kancelář hejtmanský představiti, a z peněz jejich počet pořádný učiniti povinen bude.

Datum v Prešpurku dne 18. Octobra 1732.

Prešpurská pečeť. Joseph hrábě Illežhazý.

Collatum se Výpis ze svými mně přednešeném na pargamentě psaném, a v ničem porušeném pravém originalním obdarováním aneb privilegním listem i ve všem od slova do slova.

Actum apud Regias Tabulas Marchionatus Moraviae.

Brünn die 18. Juni Anno 1773.

Brněnská pečeť. Johan Gärzii Cuetz. Registeret Capedtor.

Chození s klibnou.

Píše *Jan Soukup.*

(Pokračování.)

Právě popsaný průvod mikulášský v Kunicích vyznačuje se skromným počtem účastníků a prostým vystrojením. Na srovnanou kladu tedy proti němu znamenitý průvod mikulášský z Litomyšlska, který se nám zachoval ve dvou barvami provedených obrazech, vskutku zajímavých i rázovitých, zapůjčených sl. Musejním spolkem v Litomyšli, laskavým prostřednictvím p. JUC. Rud. Svobody, jemuž za nevšední ochotu srdečně děkuji. S touže vděčností připomínám též ct. p. Vitáka, řídícího učitele ve Sloupnici, p. a J. Šplíchala, rolníka v Chotěšinách. Popis celé hry mikulášské sestavil p. Jan Šplíchal, statkář

v Heřmanicích, dle vypravování dlouholetého písaře obecního tamže, p. Jana Švába. Týž p. J. Šplíchal namaloval také, jsa desítiletý hoch, průvod mikulášský, jak se spatřuje na obr. č. 3

Roku 1847. umínila si mládež v Heřmanicích u Litomyšle přistrojiti se za Mikuláše, a proto žádala na vrchnostenském úřadě v Litomyšli o dovolení. Tehdejší vrchní p. Braun nechtěl mládeži kaziti radosť, řekl deputaci že sám proti „Mikulášům“ ničeho nemá, ale z moci úřadu svého nemůže a nesmí dovoliti pořádání mikulášského průvodu. Po této odpovědi počato s přípravami k „Mikulášům“. První „Mikuláši“ chodili v Heřmanicích již r. 1824. [1]) a téhož roku i v Horní Sloupnici. Mládež z Oujezdce a z Bučiny přestrojila se za „Mikuláše“ asi r. 1843, v Tisově posledně r. 1858.

Jak již pověděno, upravovali si v Heřmanicích oblek na „Mikuláše“. V průvodu bylo 10 mladíků, oblečených v husarský oblek sváteční té doby, totiž v krátký kabátec, olemovaný kožešinou, pošitý bílými a propletenými šňůrami. Tak byly i kalhoty okrášleny, majíce po obou stranách a nahoře v předu šňůry. Čáky z lepenky načerněné nebo černým papírem polepené zdobilo postříbřené nebo pozlacené třepení. Také korálky a penízky (t. j. lesklé plíšky jako čočka veliké) přišívali na čáky Husaři byli ozbrojeni šavlemi. — Velitel jejich a celého průvodu byl vyšperkovanější. Jeden mladík ustrojen byl za paní. Na hlavě měl ženský klobouk s pštrosím peřím a na sobě bílé šaty s pásem, z červené, široké pentle. Dva myslivci oblečení po vojensku a ozbrojení puškami následovali a jim v patách kráčeli dva Turci v červeném obleku, s turbany z hedvábných šátků, majíce na obličejích škrabošky a ruce po loket obnažené. Zbroj jejich byly šavle a pistole. — Dva mladíci přestrojeni byli za mouřeníny. Měli černý šat a černé škrabošky, ruce po loket obnažené a začerněné. Opatřeni byli šavlemi a pistolemi. Jeden vážnější muž přestrojen byl za biskupa. Na hlavě měl biskupskou čepici z lepenky, polepenou zlaceným papírem. Plátěný ornát ozdoben byl různobarevným papírem v podobě vystříhaných květů a ornamentů; sukni měl z ubrusu nebo ptátna. Dřevěná a částečně lepenková berla byla pozlátkem okrášlena Dva chlapci 12letí představovali anděly. Oblek měli bílý, čepice jako korunky, a jeden nesl pokladnici, druhý koš s ořechy a cukrovinkami a metlu. Dva mladíci přistrojili se za jezdce. Kůň měl hlavu dřevěnou a ostatní kostra koňská byla z latě neb obručí a potáhla se látkou, tvoříc čabraku. Kůň byl upevněn kol beder jezdce tak, že jen s uzdou v ruce mohl pohybovati celým koněm. Jeden z jezdců měl oblek ulánský s pikou, druhý, trubač, dragounský. — Za nimi šli čtyři hajduci v šatě plátěném a pošitém různobarevnými čtverci velikosti dvougrošáků (v průměru až 5 cm.) s lepenkovými čepicemi homolovitými na hlavách, ostře končícími a zdobenými peřím nebo pentlemi. Celá čepice byla olepena strakatým papírem a střecha byla jako u klo-

[1]) Zajisté se chodilo již dávno před tím, ale přestávka, stala-li se možná v bouřlivých dobách koncem minulého a začátkem tohoto století, byla mylně později vykládána za neznámosť tohoto obyčeje. Nesmíme zapomenouti, že také byly ještě v dobré paměti zákazy proti podobným hrám a slavnostem, jako na př. zákaz proti chození s Perchtou, vydaný r. 1761.

bouku zšíří asi 5 cm., ale s třepením, dracounem a korálky. Na úzkém pase koženém visely hajdukům 3—4 zvonce, a jeden měli též na levé ruce. V pravici drželi karabáč s krátkou násadou. Obličeje zakrývaly pěkné škrabošky. Jim se podobali čtyři třísňáci v plátěných oděvech, pošitých různobarevnými třásněmi v délce as 15 cm. s karabáči v rukou. Po stranách kalhot mezi třásněmi měli upevněné hlušice a na koženém pasu velké zvonce. Čepice byly jako u hajduků až na okraje střechy, které byly ověšeny třásněmi; pod nimi šklebily se ohyzdné škrabošky. Dva mladíci asi 15letí byli „laufry" (běžci). Měli bílé kalhoty, bílou suknici po kolena a život s rukávy, vše bílé, s pentličkami různých barev. Pás obepínala široká pentle a hlavu kryla čepice v podobě korunky. Bílý len zakryl úplně přirozené vlasy. Na levici měli laufři připevněný zvoneček a v pravé drželi karabáček.

Zvláštní podívaná byla na klapačku, kterou představoval silný mladík. Nosil tyč, na jejímž konci byla připevněna hlava obšitá kožešinou s dlouhými čelistmi, kterými byl provlečen silný motouz. Tím zatáhl mladík dle potřeby, a čelisti klapaly o sebe, odkudž její jméno. Na koncích huby měla klapačka kousky kůže z ježka. Od hlavy až k patě zahalen byl houní a jen proti obličeji nechal si malý otvor, aby mohl volně dýchati a aby viděl na cestu. [1])

Za židy přistrojili se dva starší šprýmovní muži, kteří měli koženky do bot srstí dovnitř, kabáty ve „špicfrak" upravené, klobouky se širokými střechami, sražené „na tři facky", škrabošku s notným nosem, ranec přes rameno a v ruce silnou hůl. Za nimi šel černě oblečený kominík s bílou čepičkou; na rameně měl šorničku, v ruce řebřík as $2^1/_2$ m. dlouhý a kožený pás, za kterým byl zavěšen plátěný pytlík. Pohodný (ras) v plátěných kalhotách a černé kazajce měl na hlavě vysoký klobouk, přes rameno pytel a v ruce silnou hůl. Starší a menší muž představoval sedláka, řečeného též tátu, který měl žluté koženky, zazuté do vysokých bot. Koženky měly široký a vyšívaný poklůpek a zavěšeny byly na širokých šlích, opatřených silnými přeskami od koňského řemení. Místo kabátu měl „lajblík", jinak též „špenzl" zvaný, a na krku široký, stojatý límec. Hlava byla přikryta ošumělým širákem. V levé ruce nesl tlustou hůl, v kapse měl pikslu se šňupavým tabákem a z veliké dýmky dřevěné se žebrou vypouštěl obláčky dýmu. Za ženu (selku, mámu) popsaného sedláka přestrojen byl menší muž ve škrabošce s dosti znatelnou bradavicí na objemném nose. Selka byla oděna v černou sukni, mezulánku, se širokou modrou pentlí. Červené punčochy a střevíce s přeskami od koňského chomoutu kryly nohy. Krátký kabátek kartounový co možná hodně strakatý vycpán byl kolem boků i na prsou obklady pro větší objem, neboť selka měla představovati ženu těhotnou. Za obklad sloužila často obyčejná ošatka neb opálka. Hlavu zdobil pestře květovaný,

[1]) Srovnej: Český Lid, II. 3 a otisk z něho: Chození s klibnou atd. Napsal Dr. Čeněk Zíbrt. V Praze 1893. Zajímavo jest, že i různé podrobnosti z průvodu tohoto, ano i z jednotlivých postav dají se doložiti shodnými, jako ve studii právě uvedené mají koně »o Mikuláši« na Vyškovsku také ježovinu jako klapačka a zvonce jako na př. třísňáci. Zvláštní otvor pro dýchání také se připomíná jinde.

Obr. 3. Mikuláši ve Sloupnici. Kreslil J. Šplíchal, rolník z Chotěšin.
V předu jde 6 hudebníků, za nimi 7 husarů, 2 Turci, 2 mouřenínové, pacholata a biskup, mašky (kůň a kozel), táta, máma a Kuba, 6 hansburštů, klapačka, kominík, smrť, Žid, ras.

Obr. 4. Mikuláši ve Sloupnici před 50 lety. Kreslil Jan Doubrava ze Sloupnice Horní před 25 lety.
Průvod zahájili 2 laufři, za nimi jde 5 muzikantů, pán s paní, 5 husarů, 2 Turci, svatý, 2 pacholata, biskup, maška, táta, Kuba, máma, Žid na klapačce, 2 třišňáci a 2 hejduci, kominík, smrť a ras.

velký šátek. Kuba, syn těchto selských manželů, býval nejvyšší ze všech účastníků. Měl žluté koženky zazuté do vysokých bot a zavěšené na vyšívaných šlích, které byly opatřeny v předu i vzadu příčnými sponami. Chodil, jak se po vesnicku říká, „beze všeho", bez kabátu, bez vesty, ale aby nezmrzl, nosil kabát pod košilí. Na hlavě měl klobouk s menší střechou, v ruce silnou hůl a v ústech dýmku jako táta.

Za smrť se přestrojil vysoký muž. Na bílou sasku neb i košili uvázal si prostě bílou sukni; hlavu zahalil do bílé loktušky a obličej zakryl škraboškou kostlivce. Po stranách prsou na bílé košili naznačena byla žebra černými pruhy. Smrť nosila na zádech dítě z hadrů upravené hlavou dolů, které mělo též na prsou černé pruhy, značící žebra. V rukou nebo na rameně nosila smrť dřevěnou kosu bíle natřenou; i brousek dřevěný měla.

Jak z uvedeného popisu patrno, čítal průvod přes 40 osob. Obraz 3. a 4 liší se od popisu tím, že nepředvádějí všech účastníků. Na obr. 4., který představuje výpravu „Mikulášů" ve Sloupnici před 50 lety, [1]) zahajují průvod 2 „laufři" s bičíky v levici, v šatě bílém, červené, žlutě a zeleně pruhovaném; čepice mají červené. Za nimi jde 5 „muzikantů", 4 v kalhotech popelavých, se světle modrými kabátci a čepicemi (2 trubači a 2 klarinetisti), pátý v občanském obleku (černé kalhoty a čepici, popelavý kabát) s pomalovaným bubnem. Pak následuje „pán" vojensky oblečený v červené kalhoty, červený kabát se žlutým premovaným předkem a límcem; červená čáka nahoře se žlutou páskou a zeleným chocholem prozrazuje velitele. Šavli má vytasenou. Jemu v patách jde „paní" v bílém šatě, se zástěrkou a červeným malým šátkem přes rameno přehozeným, se zeleným třepením. Na hlavě má slaměný klobouk s květinami. Za ní vyšlapuje 5 „husarů" v kroji jako pán, s tím rozdílem, že přes pravé rámě přehozeny mají taštičky na bílých řemenech a chocholy na čákách mají černé. Turci mají také kalhoty červené, čáky s chocholem na zad, nejvýše červeným, doleji žlutým a zeleně pruhovaným. Mají vytasené šavle. Svatý má šat bílý a zbarvený jako „laufři", jen že na hlavě má biskupskou čepici červenou, v pravici důkladnou metlu a na ruce košík. Týž a stejně zbarvený šat mají dvě pacholata se zvonečky v rukou; vlasy jsou ozdobeny červenou, na zad svázanou páskou (?). Postava biskupova shoduje se s popisem p. J. Šplíchalovým. Za biskupem jest „maška" (kobyla), ustrojená způsobem také již zmíněným. Bílé prostěradlo na ní pokryto jest čabrakou oranžovou, žlutě lemovanou. Vojín v ní kráčející má modrý kabátec, taštičku na bílém řemeni a helmu. Pak jde „táta" (sedlák) ve žlutých koženkách, dole svázaných, se zeleným lajblíkem. Kubka nebo Kuba, syn jeho, má popelavé kalhoty až na zem, je bez kabátu, takže mu viděti šle. Čepici má jako „laufři", ale hnědou, s dýnkem zeleným a otočenou vyšší stranou na zad. Máma (selka) v popelavé mezulánce, s blankytným fértochem, tmavomodrým kabátkem a bledším šátkem na

[1]) Tento průvod nakreslil před 25 lety Jan Doubrava, chalupník z Horní Sloupnice, jak si vše z mládí pamatoval.

hlavě na babku zavázaným, má v levé ruce tlustou hůl jako syn i táta.

Hned za selkou jde klapačka nesoucí žida s rancem, který má zelené kalhoty, modrý kabát a čepici. Klapačka jest tu v jednolitém obalu chlupatém barvy prostředně hnědé (snad má představovati srsť koňovu), na hlavě skoro černá, jakoby měla čepici s dvěma bělavými výběžky pérovitými místo uší; pod dolejší čelistí u krku má zvonec. Dva hansbuřti (třísňáci, chlupatí) a dva hajduci upomínají velice na maškarní průvody. První hajduk má levou nohavici a pravou stranu kabátce žluté, opačnou stranu modrou jako čepici, na pase má 2 zvonky; druhý má levou nohavici a pravou stranu kabátce a čepici barvy cihlové, pravou nohavici a levou stranu kabátce zelené. Pak následuje kominík obvykle vystrojený, smrť s kosou a ras, který má červené kalhoty, černý kabát a cylindr.

Obraz 4. tedy vhodně doplňuje první popis. Jest v něm 33 osob čítáme-li muže v klapačce.

Obraz 3., kreslený J. Šplíchalem, rolníkem z Chotěšin, předvádí nám „Mikuláše" z doby pozdější. (Některé figury, jako: pán, paní, svatý a laufři scházejí, ale přes to čítá průvod 36 lidí a ještě podává některé zajímavé doplňky a odchylky. Již uniformy prozrazují dobu pozdější; shoda tu s moravským „husarem". Dotknu se jen hlavních.[1])

Mašky jsou dvě: v podobě koně a kozla a jsou vystrojeny týmž způsobem, jak praveno v prvém popise Čtyři třísňáci mají „krejzle" a jednobarevný, třásněmi pokrytý šat špinavě žlutý až popelavý. Špičaté čepice homolovité jsou dvoubarevné jako šat hajduků na obraze 4. Od hora rozdělena čepice na dvě půle, červenou a žlutou, nebo červenou a zelenou. Chocholy jsou zelené, u prvního černý. Stejně zbarvené čepice mají 2 skvrnitě zbarvení hansbuřti. Klapačka, vynikající výškou nad celý průvod, jde sama, za ní kominík, smrť, žid a ras.

Ze všeho, co uvedeno bylo o svatomikulášském průvodu na Litomyšlsku, vysvítá, že maška v podobě koně i kozla a klapačka jsou vedle biskupa stejně důležitosti a zajisté. — jak ostatně z dalších řádků vysvitne — nemalé se těšili pozornosti již svým vystrojením. Zvláštní jest, že při tak značném počtu súčastněných osob postrádáme v průvodu čerta, který hned za Mikulášem kráčí s andělem v průvodu kunickém. Mikuláš, čert, anděl, kůň, smrť a kozel jsou stálé hlavní figury v průvodu mikulášském a také tu jsou až na čerta. Ostatní, jako husaři, Turci, mouřenínové a j. jsou pozdější, časové přídavky, aby byl průvod větší a hlučnější. Umístěním strakatých hansbuřtů, koně, kozla, klapačky, sedláka se ženou a kominíka v průvodu svatomikulášském vystupuje další patrná shoda s průvodem masopustním, v němž je též kůň, kozlíci, žid, pán s paní, kominík a j. (Pokrač.)

---

[1]) Nejprve jde 6 muzikantů, 7 husarů, 2 Turci, 2 mouřenínové, pachole, biskup a za ním jiné pachole, pak následují mašky.

Kocandy a Radobýl.

Poznamenal *J. Herain.*

Kdož by neznal našich Kocand, roztroušených po celých Čechách? Kocanda byla hospoda nebo samota v nížině při vodě a cestě, blíže města nebo vesnice, kdež za starodávna pořádán byl trh nebo sklad lnu či pazdeří, jichž dovoz do tržního místa pro jich hořlavosť nebyl dovolen. O této věci pojednal svého času v Památkách archaeolog. náš výtečný a pilný pracovník farář Vlasák a pak slovník Jungmannův.

V novější době při rozšiřování měst a osad spojeno jest mnoho Kocand stavebním ruchem v jeden celek, kdežto dříve stávaly vždy o samotě. [1])

V Praze říkalo se „na Kocandě" v Kaprové ul. I. č. 71., kde nalezeny zajímavé starožitnosti, uložené nyní v městském museu pražském.

Takováto hospoda, Kocanda, bývala za branou hradeb Litoměřic, vedoucí k nynějšímu velikému nádraží; ještě před 15 lety říkali tam „na Kocandě". Před nedávnem při stavbě severozápadní dráhy byla přestavěna a obdržela jméno, jak jsem viděl, „Hôtel Gottsande", čímž ovšem zachráněn německý ráz města Litoměřic.

Na severozápadní straně města Litoměřic zdvihá se do značné výše vrch, který od sta let se Radobýlem nazýval a nazývá; na úpatí jeho k městu jest hřbitov, kde odpočívá pěvec „Máje", náš K. Mácha, kdežto na západním svahu a úpatí posvátného Radobýla rozprostírají se při Labi pověstné vinice Žernosecké, mající na okraji krásný kostel z doby Vladislavské gotiky.

Tento památný vrch Radobýl, jenž svým jménem sahá do naší šedé doby předkřesťanské, svědčí o dávném osazení Polabí Čechy.

Proti této památce topografické podniknut asi před 12 lety boj, od známého Pickerta v Litoměřicích, který ve svém listě „dokázal", že jméno to jest staroněmecké „Rodebeile" čili „rothe Beile" a od té doby také „Rodebeilem" se nazývá.

Tím vymítěna památka nejstaršího jména u Litoměřic, názvem naprosto německým, kterýž nyní jest podkladem a důkazem sídel Němců v Čechách již v nejstarší době.

Před 10 lety nalezl jsem v Sasku na jízdním řádu jedné dráhy jméno stanice „Radobyl" na území někdejších Slovanů lužických, ale od několika let jest toto jméno, snad na přání z Litoměřic, přeměněno též v německé „Rodebeil (Rodebeul)".

Když se takto ryzí jména česká na německý skřipec natahují a za německá násilně vyhlašují, pak pomocí etymologie stáří sídel německých dokáže se již hravě.

[1]) Topograficko statistický slovník Čech, vyd. od J. Ortha a F. Sládka v Praze 1870. str. 276 uvádí 7 Kocand a to: ves Kocandu na Plzeňsku a Kocandu v okresu Českobrodském, ostatních 5 Kocand zaznamenáno jest pod jménem samoty. V Podrobném seznamu míst na Moravě, Vídeň 1893. vyskytuje se Kocanda osmkrát.

Jak si Litoměřičtí upraví místní jméno části města „Rybarn“ (v Rybářích) dole při Labi, nebo severní část za bývalými hradbami „Sagrad“ (za hradem), Rad (hrad), Radahof (náhradí bývalého hradu), nevíme, to ještě nespracovali, ale zajisté že i v této věci postarají se o německý výklad, který by dokázal původ jména německého.

Pro nás a zvláště pro výstavu národopisnou bylo by velice zajímavo, kdybychom mohli zvěděti, kde všude se vyskytuje jméno „Kocanda“ nebo „na Kocandě“, je-li tam ještě hospoda, nebo byla-li někdy, a je-li tam ještě samota, nebo je-li již s osadou sloučena, je-li při potůčku či pramenu a u silnice položena.

Jan Míčů, malíř.

Napsal *B. V. Konečný.*

Antonín Rybička o malíři tomto něco málo napsal v Památkách archaeologických;[1]) poněvadž podařilo se mi více zpráv o něm i o jeho rodině nabyti, podávám je tuto u veřejnosti.[2])

Otec našeho malíře jmenoval se Mikuláš Jeníčkův a převzal r. 1566. od otce Jana dům ležící v Hradské (nyní Lažanské) ulici s 2 pruty rolí za 140 kop gr. míš. Mikuláš Jeníček, jemuž také Míčko a Míčů říkali byl člověk šetrný a starostlivý, čemuž svědčí, že domek svůj ihned vyplatil, a že r. 1583. ještě přikoupil kus sadu za 10 kop a za 5 věrtel ječmene.

Mikuláš měl, pokud známo, čtyři syny: Jiřího, Adama, Jana a Václava. Jiří r. 1584. přiženil se na grunt po neb. Vokalovi, vzav si vdovu Dorotu za ženu. Adam l. 1597 převzal od otce dům za 130 kop. „z kteréžto summy Mikuláš jakožto otec Adamovi svému 100 kop dává, aby toliko Adam 30 dopláceti měl.“ Otec Mikuláš zůstal při Adamovi, jemuž tak veliký podíl udělil, ale nedobře se mu tu vedlo, nevděčný syn zacházel s ním nešetrně, tak že stařický otec od něho utekl a hledal lepšího příjetí u druhých synů, Jana a Václava. Ti jej laskavě přijali a opatrovali. Ale když otec Mikuláš zemřel, Jan i Václav Míčů žádali na starším bratru náhradu za přechovávání otce, kteréhož Adam, dostav větší podíl, „dle své synovské připovědi měl do smrti chovati, chrániti a opatrovati.“ Tak došlo ke sporu, jehož srovnání dokonalo se na radním domě skutečském r. 1614.

---

[1]) U Rybičky vyskytá se tento malíř jednou (Památky III. 138) pod jménem »Udičů«, podruhé (Památky VIII. 145) pod jménem Mířů, což oboje nesprávno, omyl ten má svůj původ v nejasném nápise kostelním. V článku »Špitalský kostel ve Skutči« (Čes. východ 1889. č. 29.) téže chyby jsem se dopustil.

[2]) Zprávy čerpal jsem z knih gruntovních a svatebních, chovaných v obecním úřadě a v c. k. listovně ve Skutči.

v úterý po sv Zbožném Šťastném. V Žluté knize je o tom zápis, v němž se praví, že Adam své povinnosti nevykonal a „Mikuláš nemajíc pohodlí svého otcovského při Adamovi, k Janovi malíři a Václavovi Míčů se uchejlil, kteřížto synové otce dle synovské lásky a upřímnosti živili, chránili a opatrovali a do jeho smrti dochovali.“ Zápis, v němž Adam dostal grunt za výplatu 30 gr. se s povolením Jeho milosti Páně moří a v nic obrací a Adam je povinen Janovi malíři 20 kop a Václavovi 50 kop z toho statku dáti a na terminy vyplatiti „neměnitedlně“.

Náš Jan malíř ještě za hospodaření otcova l. 1596. v úterý po sv. Julianě koupil si zrovna sousední dům od Jana Slavkovského, kloboučníka za 130 kop míš. „Jan zavdal na tu sumu 60 kop, a co Janovi kloboučníkovi náleželo naposledy 10 kop na tomto gruntu, ty on Jan Kloboučník jemu Janovi Míčovu oddává za to, že jemu více zavdal než prve bylo zavdáno a tak bude míti Jan Míčů vyplaceno na tomto gruntě 70 kop.“ Ostatních 60 kop měl Jan spláceti o každém soudu po 6 kop do vyplnění. Prodávající přidal našemu Janovi „žita setého na ozim po půldruhým korci, zbroje dva plechy, ručnice a oružanky, a co se více zbroje nedostávati bude, má sobě Jan Míčů zjednati, slepice tři.“

Jan malíř pořádně platil a tak r. 1606 svůj dluh na domě svém úplně vyrovnal. Když si Jan koupil dům, je přirozeno, že se také oženil, ale koho si vzal, neumím říci. — Jana Míčů přežili dva synové jeho Jan a Gabriel Rok smrti našeho malíře přesně dosud neznám, Rybička uvádí dle matriky skutečské r. 1644.; rok ten týká se asi syna jeho. Náš Jan malíř byl již r. 1638. mrtev, nasvědčují tomu dva zápisy z r. 1638. jimiž Václav Míčů své pohledávky 10 kop a 53 kop odevzdává „předně sirotkům po nebožtíku Janovi malířovi, bratru svém Janovi a Gabrielovi a potom Rozyně dceři Jana Strniště za opatrování v starosti jeho všem společně.“

Tolik o životě Míčově můžeme říci, kde se však v umění malířském vzdělával, jaké měl mistry, kudy cestoval, vypravovati nedovedeme. Rybička o něm svědčí, že byl umělcem nevšedních vloh a že se klonil více ke škole staroněmecké, nežli vlaské. Jedinou památkou jeho umění malířského jest zavěrací obraz „Narození Páně“, posud dobře zachovalý, jenž jest nyní ve špitálském kostele Božího Těla ve Skutči. Pod obrazem tímto byl nápis, jenž teď je připevněn jinde mimo obraz, a zní: Letha Panie 1596 tuto Archu vymaloval na svug gross Jan Miczu Skutecky svobodného umieni malerzskeho na pamatku ji odevzdal pro ozdobu tohoto Chramu ke cti a chvale Boha vssemohouciho a jest postavena na den sv Markety.

Nudvojovice, Samšina, Turnov.

Píše *J. V. Šimák.*

V Nudvojovicích u Turnova stojí chrámek svatého Jana Křtitele.[1]) slohu přechodního, nejstarší zachovaná památka z okolí. Právě v době nynější dočekal se obnovy.[2]) O freskách tu nalezených stala se zmínka v Časopise našem I. str. 46. Dnes oznamuji nález nový, učiněný v prvních dnech měsíce května. Odstraňujíce starý stůl oltářní, dělníci přišli vnitř na kámen ve čtyřhranné jamce, na jejímž dně ležel podlouhlý balíček. Obal tvořila kůže, zavřená čtyřmi přitištěnými pečetmi. Když byl balíček otevřen, objevila se uvnitř cínová krabička s ostatky svatými v hedvábných závitcích. Z pečetí dvě byly porušeny, dvě se zachovaly. Reprodukci podáváme dvojí: obr. 1. kresbu p. Vojt. rytíře Krále z Dobré Vody, provedenou rozměrem originálu dle odlitků, a obr. 2. reprodukci fotografie. Obě vyobrazení vzájemně se doplňují.

Obr. 1. Pečeť biskupa pražského Daniele II. (1197.—1214.). Kreslil Vojt. Král ryt. z Dobré Vody.

Kotouček má průměr 29 mm. Uprostřed vidíme jasně podobu biskupa v casuli a mitře, sedícího na sedilii. Levice třímá berlu, pravice povznáší se, žehnajíc dvěma prsty. Na kraji pečeti čteme latinskou majuskuli S. D. G. S. PRAGSIS EPC † DANIEL. — Sigillum dei gratia S. pragensis episcopi Daniel t. j. pečeť z boží milosti biskupa pražského Daniele. Co by znamenalo písmeno S, nevíme. Pečeť tuto sluší přičísti biskupu Danieli II. (1197.—1214.), neboť sloh kostela je příliš pozdní, aby mohl pocházeti z let Daniele I. (1148.—1167.), kdy sloh románský byl ještě v plném květu.

---

[1]) Kostely a kaple ke cti sv. Jana Křtitele posvěcené náležejí k nejstarším v Čechách. Uvádíme jen svatyni na Velízské hoře, zbudovanou od Jaromíra, na Oldřiši od Oldřicha, u Lodenic od Břetislava I., v Sázavě a jinde.

[2]) Teskně vzpomínáme, že i při této stavbě hříchy spáchány byly na svatyňce. Dělníci, vesměs z osady, pracovali s láskou v »svém« kostelíčku, úřad děkanský i patronátní prvním požadavkem kladl, aby bylo vše zachováno v původním slohu a podobě. Ale nebylo žádného vedení, nebylo odborného dozoru. Na stříšku, kde dříve seděla štíhlá vížka o svislých stěnách, posadili nyní vížku dole širší, nahoře užší, jako sříznutý jehlan. Šikmé boční stěny na gothické stavbě. V postranní zdi choru zedník prorazil okno, neměře, nekresle, od oka. Okno není ani v souhlasu s ostatními, ani nemá nutných proporcí. Portál průčelní, ještě románský, zdvihli sice do původní výše (byl svrchu zazděn), ale ovrhli cementem, pod nímž zmizel původní detail v kameni. Hrobku otevřeli a rozkopali. Při tom nebylo znalce, protokolu, nákresu. Na štěstí nenalezeno ničeho než kosti.

Obr. 2. Fotografický snímek pečeti biskupa Daniele II.

Pečeť nudvojovická je, tuším, čtvrtá z takto nalezených pečetí biskupských, a přibyl jí nejen pěkný příspěvek české sfragistiky, než i zajištěné datum, kdy kostel asi vznikl, a tím o jedno kriterion více k dějinám slohu románského.

Nálezy toho druhu jsou tak řídké, že je pro vzácnosť připomínáme: Roku 1790. nalezena ve farním kostele v Bohnicích pod oltářním kamenem schránka s ostatky svatých a s listinou zakládací. — Koncem listopadu r. 1846. nalezen list i pečeť (Daniele I.) ve vsi sv. Jakuba blíže Cirkvice u Hor Kuten na empoře kostela svatojakubského, psaný touže rukou i slohem jako bohnický, jak dí Vocel v Časopise čes. musea r. 1847. str. 226. Ve článku tom jsou přepisy obou. Originál svatojakubský je v museu král. čes. — Roku 1865 objevena v Holubicích při olověné krabičce s ostatky svatých pečeť biskupa Pelhřima (1124. 25.). Originál nyní v museu král. českého. Vyobrazena v Památkách archaeolog. VII 309, podruhé 427. Roku 1873., když odstraňovali ve zmíněném již sv. Jakubu hlavní oltář, nalezena ve zdi olověná skříňka s hluboce vrytým nápisem (Daniel XIII. Epi. E. Prag.). Je to nález soudobný s oním z r. 1847., ale s pečetí již setlelou biskupa Daniele I. Bylo by si jen přáti, aby se nalezla v chrámku nudvojovickém ještě listina, jako ve svatojakubském.

Do svatyňky vestavěna jest dřevěná kruchta. Byla sice již dříve, ale hyzdila ohromností svou vnitřek ladný a vzhledný. Zřídili ji znova, aby se více lidu mohlo vejíti do chrámu jednou za rok. Ovšem bylo potřebí, aby vylámali pro trámy řadu nových děr do zdiva. Nová kruchta zakrývá spodem vršek průčelního portálu a maří naprosto lahodný dojem nitra, tlačíc se do třetiny svatyňky, dlouhé a široké jen 9 m. Nevím, že by byl kdy konservator dohlídl ku stavbě. Jeť chrámek nudvojovický objekt příliš nepatrný, na němž mnoho nezáleží!

Blízko sídla konservatorova, u Jičína, je ves Samšina. Kostel samšinský má divný výstroj. presbytéř v kůru, kůr v presbytéři. Čelo kostela obráceno je k západu! Stalo se to ovšem již dávno. Aby mohli v presbytéři zříditi kruchtu, přistavili rovnoběžně ku stěnám jejím dvě zídky a na ty položili břevna. Mezi novou zdí a zdí chrámovou vznikly tak dvě chodbičky zavřené; jednou stoupají schody na kruchtu, druhá posluhuje jako komora.

Ve stěnách choru vnitř bylo zazděno 7 náhrobků. Dělníci byli příliš pohodlni, aby je umístili jinam, a tak kameny hrobové octly se

v temných komůrkách. Tam, kde jdou schody, vysekali tesaři do náhrobku širokou rýhu pro podporný trám a obílili je.

Na druhé straně, v úzkém, tmavém kumbálku stojí 3 náhrobky, tesané z pískovce, dva, tuším, svědčí rodině Seletických ze Smojna a zpodobují rytíře a paní. Práce figurální i ornamentální vyvedena je dílem neobyčejně řemeslným a jemným, provedení takořka umělecké.

Na kus kamene rytířova nalepena je nová stěna, kostelník hází do prostory boží hroby, máry, prkna, latě, nestaraje se nijak, poškodí-li starožitnou památku nebo ne. Četné, útlé detaily jsou již zuráženy. O nápravě ani potuchy. Tak se hospodaří se skrovným zbytkem pomníků české minulosti.

Co díti, když i město Turnov rozhodlo usnesením obecního zastupitelstva v květnu t. r., že oděje jedinou svou starší památku, starobylou radnici renaissanční ze XVI. století, kterou obnovovali v smutném roce 1620., rouchem moderním. Plány, hledící ctihodného rázu staré doby, šmahem jsou zavrženy, a přijat návrh turnovského stavitele, jenž olepí nákladem tisíců renaissanční radnici výrobky chamotu a terrakoty z konce XIX. věku. Volání jednotlivců zaniklo bez ohlasu. — Počátkem roku musejní správa se starostou městským v čele vydala provolání, jež končí slovy: Prosíme každého upřímného Čecha: „Bdi nad šetřením a zachováním českých památek českému národu.“ — Půl léta po tom vesele staví lešení kolem radnice, modelují ornamenty.

Pasovští na pochodu z Čech.

Z rukopisu »Dějiny města Náchoda« od *J. K. Hraše.*

Brzy potom, když Pasovští 11. března 1611. z Prahy se vytratili, oznamovali Jaroměřští Náchodským, že Laurenc Rame, vůdce lidu vojenského pasovského z Prahy se nějak vypravil a ten že se do Slezska aneb do Polsky obrátiti a tam lid proti království českému najímati míní. Protož kdeby koliv mohl postižen býti, aby z poručení pp. stavův jakožto nepřítel a škůdce zemský jat a vězením dostatečně opatřen a ujištěn byl.“ [1])

Hnedle po této zprávě oznamují na rychlo Levinští [2]) do Náchoda, „že vojáci pěší táhnou Levínem k Náchodu, aby se proti nim lidé zdejší na pozoru jměli.“ [3]) Jak tato zpráva do Náchoda přišla, poslali Náchodští ihned schválního posla k panu Petrovi Strakovi z Nedabylic, tehdy hejtmanu krajskému sídlem na své tvrzi v Šonově u Nov.

---

[1]) Registra primátorská z r. 1610.—11., str. 41.

[2]) Levín, město v hrabství kladském, tehdy k Čechám patřící.

[3]) Reg. prim. str. 41.

Města n. M., [1]) **„že přijel do Náchoda jeden pan starosta polský v osmnácti koních.“** [2]) **Byli to vojáci slezští a polští, kteří šli a jeli Raméovi vstříc, jenž však, jak známo, jiným směrem Čechy opustil.**

Drobné zprávy.

Stěnomalby v chrámě sv. Petra a Pavla na Vyšehradě objeveny byly r. 1887. při přestavbě. V levém věnci kaplí byl nález nepatrný, v pravé lodi bohatý. Podle souhlasného úsudku odborníků dochovaly se tu freskové malby, zhotovené asi r. 1404. nákl dem Václava patriarchy Antiochenského, jenž slul též Králík z Buřenic. J. Herain popsal je ve světozoru 1887 str. 671. a Dr. K. Chytil v Památkách archaeolog XIV., kdež na str. 117. praví: »Moment čistě historický, který by snad jinde při otázce zachování nevystupoval v popředí, ozývá se právě na Vyšehradě mnohem hlasitěji. Chrám starobylého Vyšehradu nemá již v sobě pranic starobylého a jest to přímo povinností, zachovati ty zbytky, které šťastnou náhodou se objevily« atd. Ale chyba lávky, vše zmizelo letos pod novou omítkou! Chováme nad to ještě oprávněnou domněnku, že ani nejjednodušší »media via« nebyla volena, t j že ani kopie, ač se o nich mluvilo, nebyly pořízeny, což by ovšem vinu zveličovalo. Chce-li sl. kapitula poslední výtku se sebe svaliti, ať se postará svým nákladem o reprodukci kopií, jež redakce s radostí přijme.

Ochrana starožitností a žurnalistika. Ve 3. čís. I. roč. str. 64. s nelibostí jsme poznamenali úsudek svůj o nedůsledných listech denních, které na přední straně otiskují články i zprávy o památkách našich i o potřebě chrániti jich, v inserátech pak mají místo pro cizí agenty. Hlas náš zůstal nepovšimnut a Blumovy inseráty přijaly Národní Listy a Hlas Národa. Pak ovšem není divu, že každý krok náš s četnými obtížemi se potkává a zřídka nějaký úspěch má. *V. R.*

Starožitnosti se vyvážejí neustále a není kromě Společnosti a několika jednotlivců nikoho, kdo by se tomu důsledně a z přesvědčení opíral. Máme ovšem konservatory, ale v málokterém spatřujeme vzor, jak plniti povinnosti této čestné funkce. Budiž tedy každý sám pamětliv především sbírek svého národa, budiž každý samozvaným konservatorem. Věci nečeské prodej si, kdo chceš, třeba do Australie, my o ně nestojíme, ale české nabídni spolkům a sbírkám domácím. Kdo proti tomu jedná, ať si jen přečte stanovy Společnosti, aby si připamatoval účel spolku; stanovy platí pro všecky členy. Nic nám neujde, vidíme dobře i za hranice, byť to bylo i ve Štuttgartu. *Mir.*

Vymřelý rod šlechtický. Před nedávnem zemřel na zámku v Jenšovicích u Mělníka hrabě Ferdinand Kustoš ze Zubří, jenž dosáhl věku 58 let. Jím vymírá po meči starý šlechtický rod, který r 1558 dosáhl erbu a rytířského stavu, r. 1630. byl povýšen do stavu svobodných pánů a r. 1725. do stavu hraběcího. Zesnulý nezanechal dítek z manželství s baronkou Johanou Trautenbergovou. *On...*

Hrad Okoř. Ke zprávě uveřejněné pod týmž záhlavím v I. ročníku str. 65. dodávám, že na zachování malebné zříceniny této v původní podobě nelze již ani pomysliti. Již před lety bylo vedeno šetření ve věci té, při čemž konservator Beneš napsal negativní dobrozdání Ba ani v nynější podobě nelze uchovati hradu toho, jelikož k tomu bylo by potřebí velikého kapitálu. Jak jsem se informoval na místě kompetentním, hrad Okoř pokládá se za břímě, a břemene toho snad i zdarma by se zřekl studijní fond, jehož majetkem jsou dotčené trosky. Kupující ovšem musil by se zavázati, že podnikne nutné opravy, protože

[1]) Nyní patří Šonov dvůr k volkontatku náchodskému.
[2]) Reg. prim. str 41.

chaloupky v podhradí jsou stále ohroženy.[1]) Škoda věru, že podléhá zubu času tato zřícenina, která jest v pravdě pěkným cílem výletníků. Poznamenávám ještě, že cíp kachle nepolévaného s pěkným cimbuřím, v podhradí nalezený, a mandorlovitá dlažice zdobená z hradu, chovají se ve škole noutonické.

P. *Karel Procházka*, kaplan v Noutonicích.

Dělání zlata uherského r. 1532. (f. IV. post Lamperti). Petr Adrspach z Náchoda etc. a na Ryzmburce pohání pana Václava Samuele z Hrádku, aby položil před úřadem smlouvu řezanú, tu kterúž jest učinil někdy p. Pavel Samuel z Hrádku, otec jeho s týmž p. Petrem o naučení a dělání zlata uherského, tak jakž táž smlúva šíře v sobě to zavírá, že též smlúvy potřebuje proti témuž p. Václavovi k svědomí. (Reg. soudu kom I. F) *J. V. Šimák.*

Kaple sv. Ludmily. V historii o pamětihodném domě u Leukokephalů v Assyrské ul., kterou vypravuje Philalethes («Lumír« str 287.), vyslovena oprávněná obava, že podobné historie budou se opakovati. Dnes již se dostalo smutné kapitole této pokračování zbořením kaple řečené obecně sv. Ludmily u Týna, po níž zbylo jen rumiště. Okolí tím nesmírně získalo! Další kapitoly bohužel vynutí si ne tak assanace a regulace, jako spíše neústupnosť a bezohlednosť k památkám. *M. Jindra.*

Komise pro soupis památek města Prahy. Důležitosť soupisu všech památek stavitelských, uměleckých, historických a předhistorických přiměla radu městskou ku svolání odborníků, jichž přispěním sestavena komise, která v době co možná nejkratší má pořiditi popis všeho, co v Praze památného bylo a ještě jest a soupis tento připraviti jako material pro důkladnou monografii města Prahy a okolí. Věc jest příliš objemná, než aby členové svolané komise zevrubný a podrobný popis všeho památného v Praze sami v krátké době opatřili. Za tou příčinou a k rychlejšímu věci uskutečnění rozesýlá redakční výbor téže komise všem přátelům a příznivcům památek pražských tištěné archy popisné, na nichž vše, čeho potřebí si povšimnouti, vyčteno jest, a připojuje k tomu prosbu, aby každý, co mu povědomo zaznamenal a tyto archy komisi zaslal. Redakční výbor jest také ochoten každému, kdo by se společné práce súčastniti chtěl, potřebné popisné archy poskytnouti, jež vydávají se v praesidiu rady městské na staroměstské radnici. Lze se nadíti, že naše členstvo pražské a v blízkém okolí čile bude podporovati podnik městské rady. Pp. členům vydávati se budou archy tyto v každé členské schůzi. —*Skp.*—

Zprávy o spisech a časopisech.

O staročeském dědickém právu a královském právu odúmrtním ke statkům svobodným. Kalousek. Rozpravy č. akad. Tř. I. roč. III. č. 1. 1894. Možno říci, že pojednání to činí vrchol všech našich známostí o pověděném předmětu. Práce vysoce instruktivní, nezbytná pro znalosť právních názorů českých. Autor obírá se otázkou, které mohl dotknouti se v Českém státním právu jen úzce. Líčí, jaké byly dědické poměry české před privilegiem krále Jana r. 1310., význam tohoto privilegia, omezování práva královského k odúmrtem v XIV. a XV. stol, jak král Vlad. II r. 1497. vzdal se odúmrtí na statcích svobodných a co bylo toho následkem, vývoj odúmrtních poměrů na Moravě, jak upraveno bylo právo dědické obnoveným zřízením zemským r. 1627. *J. V. Š.*

Soudní akta konsistoře Pražské. Z rukopisů archivu kapitolního v Praze vydává Tadra. — I. 1373—1379. Str. XVI. a 405. — II. 1380. až 1387. Historický archiv české akademie č. 2. Stran 448. V Praze 1893. 1894.

Předůležitého zdroje ku poznání poměrů církevních, topografických, genealogických i vůbec kulturních zjevů vůbec ve XIV. stol. a později, leží před námi

---

[1]) Pokusíme se však přece o záchranu jeho! (Red.)

dva objemné svazky. Vyšly v době dvou let, obsahují 4 manualy církevních akt konsistorialních — ještě 8 zbývá. Nedostatek místa nedovoluje, bychom šířeji pojednali o díle tomto neocenitelném. Upozorňujeme na ně zejména lokální badatele, doporučujíce je co nejvřeleji. Podrobné rejstříky usnadní hledání. Ku knihám konfirmačním, vydaným Emlerem a Tinglem přibývá Tadrovou pilí pramen nový. Kéž dočkali bychom se brzkého pokračování Knih erekčních, které drahně let uvázly při V. svazku. Neúplné a chatrné vydání Balbínovo v knize Miscellanei nestačí, z nekova málo kdo může prohlédnouti ohromné folianty přepisů v musej. archivu. A přece řádné monografie, k níž nebylo by užito knih erekčních, nedovedeme si představiti. *J. V. Š.*

Mince království Českého za panování rodu Habsburského od roku 1526. Seš. 3. Sepsal Klim. Čermák. Nákladem F. Hoblíka v Pardubicích. Přítomným spisem zavděčil se neunavný náš spolupracovník všem, kdož se zajímají o české mincovnictví. Numismatice naší bylo vždy na škodu, že se literatura česká nemohla vykázati soustavným spisem a nemohla si tak dobyti větší a zasloužené přízně, jaké se těší jinde, na př. v Německu. Nedá se popříti, že každý laik, jakmile začne to neb ono sbírati, záhy jest nucen raditi se a sáhnouti ke knize, ve které by poučením došla upokojení jeho zvědavosť. Neznalosť cizí řeči snadno tu může odpuditi nejpilnějšího sběratele, ne sice přímo od sběru, ale s pravé cesty, kterou nastoupil, když vzal do ruky odbornou knihu. Bez četby stane se obětí nesvědomitých prodavačů, kteří sbírku jeho falsifikáty přeplní. Dílo Čermákovo vítá i sečtělý a vyškolený numismat Dobrého ode dávna nedostatek. V seš 1. popisují se mince Ferdinanda I. a Maximiliana II. (1526.—1576); v textu i na zvláštních tabulích jest 91 obraz mincí, 21 znamení mincmistrovských Sešit 2. vyniká nad předešlý rozsahem, ač popisuje jen mince Rudolfa II. (1576.—1612.) Přidáno jest 165 obrazů mincí a 24 znamení mincmistrů. Posud vyšlé tři sešity čítají 170 tiskových stran, 41 tabuli a ještě illustrace v textu. Sešit 3. obsahuje vypsání mincí za Matyáše I. (1612.—1619.) a stavů českých, moravských a slezských (1619.—1621.) provázené 16 tabulkami s 121 obrazy mincí, 21 autografem a 10 pečetěmi. Není to tedy jen holý popis mincí; čteme tu též příspěvky k dějinám cen, sněmovní artikule a jména a znamení mincmistrů českých mincoven. Cenným spisem tímto literatura česká platně obohacena. Nakladatelství Hoblíkovo nemohlo se lépe představiti než tímto skvostným vydáním. Doporučujeme je s dobrou rozvahou a svědomím všem českým numismatům a milovníkům dějin; na prvém místě mělo by však býti v rukou odborů národopisných, v knihovnách venkovských museí a škol, zvláště středních. *Hs.*

Dějiny středověkého umění v Čechách Napsal Jos. Braniš, c. k. konservator a professor čes. vyšší reálky v Budějovicích. V Praze, 1892. Nakladatelé Höfer a Klouček. Cena 3 zl. 30 kr. O tomto díle přinesly čelnější listy české příznivé posudky hned při jeho vydání přede 2 roky, i obmezíme se dnes pouze na krátký referát. Jeho auktor jest již dlouho znám přátelům uměleckých památek našich. Máme v dobré paměti řadu jeho prací o Horách Kutnách, nejnověji pak obsáhlou monografii chrámu sv. Barbory. Několikrát pak již ukázal, kterak historikové němečtí, zvláště Gruber, pokoušejí se na štěstí se zdarem pochybným o předělání některých částí z historie českého umění na prospěch svůj To jen mimochodem. »Dějiny umění středověkého v Čechách« jsou knihou velmi dobrou. Slohem nehledaným, ale velmi poutavým jest v nich pojednáno o našich památkách ze všech odborů: nalézáme zde popis památek jak stavitelských tak i sochařských, malířských, klenotnických a j. Obsah vhodně doplňují četné a pěkné illustrace Odborník snad nalezl by v knize této něco, s čím by nesouhlasil; můžeme vše-k jen s radostí souhlasiti s auktorem, že dílo nepsal pro odborníky, nýbrž pro milovníky našich památek: na to jsme poukázali již v ročníku I. při zprávě o »Zvonu«, neméně cenné práci p Branišově Nepochybujeme, že každý upřímný ctitel naší historie sáhne po »Dějinách« s radostí a jistě nebude sklamán. Kniha obsahem svým i slohem pobádá ku přemýšlení o záchraně památek našich, dokud není pozdě . Doporučujeme vřele tyto »Dějiny« všem upřímným přátelům našich památek jako knihu cennou i jako četbu prospěšnou a zajímavou. *Černý.*

W Hicke **Literatur zur Geschichte der Industrie in Böhmen bis z. J. 1850.** Pr. 1893.

J. Neuwirth. **Geschichte der bildenden Kunst in Böhmen vom Tode Wenzels III. bis zu den Husitenkriegen.** I. Pr. 1893.

J. Loserth. **Die kirchliche Reformbewegung in England im XIV. Jd. und ihre Aufnahme und Durchführung in Böhmen.** Lipsko 1893.

A. v. Skene. **Entstehen und Entwickelung der slavisch-nationalen Bewegung in Böhmen und Mähren im XIX. Jdt.** Vídeň 1893.

Paudler A. **Ein Deutsches Buch aus Böhmen.** Kresby od O. Pfennigwertha. I. 45 obr. Č. Lípa 1894 — Dílo o severních Čechách po způsobu Šubrtova z Českého jihu, přihlížejíce však všude ku stránce archaeologické a umělecké.

J. Tittmann. **Heimatskunde des Ascher Bezirkes.** Aš 1893.

F. Bernau. **Hassenstein. Ein Beitrag zur Gesch. des Erzgebirges.** C. Lípa 1893.

J. Hrubý. **Řečice Kardašova a bývalé panství řečické.** Pr. 1893.

A. Poppr. **Hrad Bezděz.** Ml. Boleslav. 1893.

R. Müller. **Die geschichtlichen Kunstdenkmale der Stadt Bensen.** Benešov 1893.

H. Gradl. **Die Reformation im Egerlande.** Cheb 1893.

Zeitschrift für deutsche Kulturgeschichte. Berlín 1893: seš. 1—8. vedle jiných článků má tyto stati, týkající se Čech a Slovanů. Alois John: Zur Kulturgeschichte des westlichen Böhmens. — Theod. Hutter: Die Bauernrevolutionen in Böhmen. — A. Wolter: Ein Überbleibsel altwendischer Kultur, (řeč. slavnosti). *J. V. Š.*

Paul Dr. Arras. **Regestenbeiträge zur Geschichte König Ludwigs II. von Ungarn und Böhmen.** — V programu gymnasia budišínského, na r. 1893. vyšlém autor uveřejňuje neznámá regesta listin krále Ludvíka z let 1510—1526. Z listin archivu budišínského. *J. V. Š.*

M. A. Hammerich podává v **„Mémoires de la Société royale des Antiquités du Nord“** (Kodaň 1892.), zvláštní studii o sbírce nástrojů předhistorických, které chová Museum national v Kodani. Tyto nástroje, jménem Lurs (lours), jsou velké bronzové rohy, dlouhé, štíhlé, na pohled zvláštní. Byly nalezeny v 18 stol. na několika místech Dánska, a ač stáří jejich velmi ctihodné (asi 2500 let), jsou úplně zachovány nejen v původním tvaru, nýbrž ještě dnes může se na ně hráti. Chemická analysa podává 88·70 mědi, 10·61 cínu a 0·49 železa, obyčejné to složení v době bronzu. Hudební rozsah těchto nástrojů obsahuje serii 22 tonů (4 octavy a půle). M. Hammerich soudí, že osm tonů do_1, do_2, sol_2, do_3, mi_3, sol_3, si bémol do_2, které nevyžadují zvláštní schopnosti ke vyluzení a které vystupují takřka zcela solově (tout seuls), jistě známy byly ve věku bronzovém. Zdá se přípustným, že Skandinávci byli prvními (jak připouští Fétis), kteří uvedli hudbu v moderní civilisaci. Revue Scientifique 9. Juin 1894. *František Kučera.*

Výroční zpráva Akademického ústředního odboru národopisného. Podává výbor odboru. V Praze. 1893. V oddílu I. promlouvá se o činnosti pro oddělení studentské, v II. o činnosti pro výstavu vůbec. Odbor uspořádal v místnostech »Slavie« zdařilou výstavku, obsahující oddělení studentské, lidové a starožitnické. Podrobná historie její jest tu vypsána a přidána k ní (III.) zpráva pokladní, svědčící spolu s korrespondencí o rozsáhlé činnosti pilného odboru. Z ideálního náčrtku oddělení studentského seznáváme cíl odboru. Jak a čím se chce studentstvo na národopisné výstavě československé představiti, líčí povšechný obraz. Máme naději, že zprávou touto podaří se odboru získati si nových příznivců, kterých mu přejeme; zaslouží si jich. *K. Roček.*

Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen. XXXII. seš. 4. 1894. obsahují tyto články: 1. Val Schmidt: Die Fälschung von Kaiser und Königsurkunden durch Ulrich von Rosenberg (Práce velmi dobrá a nezbytná pro každého badatele o dějinách rožmberských před XVI. stol. Vypisuje řadu rozličných privilegií podvržených, udává důvody, proč zavrhnouti je, a naznačuje dobu a účel padělku. Zejména sluší ukázati na t. zv. Zřízení Rožmberské, o němž psal již Dr. Emler ve Zprávách uč. spol. 1877.) — Kaindl: Canaparius und Brun (Polemika proti Kętrzynskému). —

Grunzel: Ueber die deutschen Stadtrechte Böhmens und Mährens. — Ein deutsch-böhmischer Reiter-Regiment im 30jährigen Kriege (1625—1635). Pluk vévody Sasko-Lauenburského. — Menčík: Die Prager Goldschmiedezunft. — Müller: Kunst- und Baudenkmale der Salhausen im Elbethale II. — V příloze jsou referáty o nových spisech a přehled literatury za rok 1892. až 1893.

J. Š.

Zprávy časové.

Výstavky a sjezdy.

Výstavky národopisné, které loni ve značném počtu a s plným úspěchem byly pořádány v korunních zemích českých, i letos hlásí se, by ukázaly přehled místních památek V Cechách ohlášeny jsou tyto výstavky: Bělá u Bezděze 12.—19. srp. — Boleslav Ml. — Brod Čes. 29. čna —3. čce. — Budějovice Čes. — Čáslav zač. září — Dašice 29. a 30. čna. — Jeníkov Golč. v pol. září — Holice 22. a 23. čce — Horažďovice 8.—10. září — Hradec Jindřichův 20. čce.—8 srp. — Hradec Kr. 12.—26. srp. — Hronov v září — Humpolec 1 až 9. září — Chotěboř 12—26. srp. — Jičín 29. a 30. čna — Jilemnice 26 až 29 srp. — Klatovy 29. čce.—5. srp. — Koleč — Kostelec n. Orl v srp. — Kouřim v srp. — Kralovice 5.—15. srp. — Křemže Čes. o prázdn. — Hory Kutny 2.—9 září — Litomyšl 15.—29. čce. — Lomnice n. Pop. v srp — Mělník — Mýto Vysoké — Neveklov — Nymburk — Opočno — Pardubice 26. srp. — 2. září — Plasy — Poděbrady — Příbram — Roudnice, poč srp. — Rybná Něm. 29. čna. — 1. čce — Rychnov n. Kn. 2.—9. srp. — Říčany — Semily 2.—10. září — Skuteč 18.—20. srp. — Slané — Sobotka 26.—28. srp — Tábor 2.—9. září — Úpice, před prázdn. — Veselíčko u Milevska — Vlašim v září — Volyň — Žižkov. Na Moravě: Dačice 1.—8. září — Hodslavice v srp. — Kelč — Napajedla 12.—15. srp. — Ostrava Mor. — Rožnov — Šlapanice — Telč, koncem prázd. — Troubsko 29. čna. — Třebíč 7. září — Velká v srp. Ve Slezsku: Orlová 2.—12. září — Těšín. Doporučujeme všem svým čtenářům, aby neopomenuli navštíviti tu neb onu výstavku. Každá poskytne mnoho zajímavého, namnoze vzácného a posud málo známého, že by i pouhý milovník památek hřešil, kdyby si dal ujíti tak hojnou příležitosť.

Výstava Vrázova, pořádaná v měsících březnu a dubnu v museu Náprstkově, obsahovala sbírky jihoamerického cestovatelě krajana našeho E. St. Vráze (pseudonym) Čistý výnos určen na další výzkumné cesty Vrázovy Jako předloňská výstava Holubova, tak i letošní Vrázova byla pro archaeology zajímava: Holubova ovšem větším rozměrem vynikala nad ni i ve příčině sneseného materialu pro studium srovnávací Máme tu na zřeteli hlavně nádoby a jich ozdobování. Ve Vrázově výstavě zvláště kromě nádob jednoduše ornamentovaných zajímaly nás nástroje kamenné (kmene Urayacusů); v ozdobách používá se per různých ptáků, perel, zubů, kostí, krovek brouků a m. j. Byly tu též zbraně (dlouhé foukačky »serbatana«), trofej Indiánů brasilských »mua« (hlava vyvařená, kostí a mozku zbavená a pak uděná), primitivní nástroje hudební jakož i pěkně pletené oděvy, rohože (»hamoky«) a m. j. Anthropologicky zajímavé tetování děje se pomocí trnů a řapíků palmových a má u každého pohlaví svůj význam (u ženy — znamení dospělosti, u muže se děje z ješitnosti). Obšírnější referát přinesl »Světozor« v č. 21. (s vyobrazením části výstavy) pod B (aušem), naše pak upozornění budiž pobídkou našim archaeologům, aby výstavy podobné navštěvovali a srovnávali hlavně material keramický. Snad se tak zmenší řada vlivů, které na naše předky se všech stran působily, snad i tím sevrkne se inventář věcí importovaných k nám z ciziny, až kriticky nahlédneme do dílny pravěké a současně do chýší ještě nyní primitivně žijících divochů. —*a.*

Sjezd učenců v Sarajevě pořádán bude 15.—25. srp. t. r. zemskou vládou okkupovaných zemí, aby byly prozkoumány starořímské památky, získané z četných nalezišť a uložené nyní v museu sarajevském. Sezváni budou nejpřednější badatelé evropští.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Hálkova tř. č. 68. nové.

Číslo 3. Vydáno v listopadu 1894. Ročník II.

Archaeologické miscelly.

Píše Dr. *J. Matiegka.*

III. Moderní fibule z Čech.

Laskavostí p. prof. Kouly, kustoda při zemském museu, bylo mi umožněno, podati zde vyobrazení dvou zajímavých spon, chovaných ve sbírkách téhož musea pod názvem: „Sponky z minulého století, jakých se užívalo na Litoměřicku, — dar p. Václ. Ungermanna v Cho-

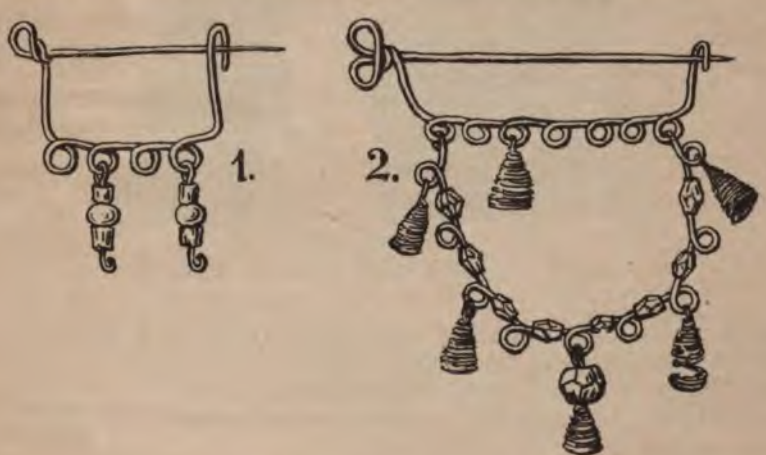

Obr. 1.—2. Fibule z 18. století.

tiněvsi (Kuttendorf).“ Jsou velmi primitivně zhotoveny ze žlutého drátu, tak že jehlice, místo péra jednou nebo dvakráte zatočená, přechází v oblouk, tvořící na konci jednoduchý háček, za který se založí špička jehly. Oblouk fibule je několikrát zatočen od místa k místu v kroužek; na těchto kroužcích visí pak při jedné sponce (obr. 1.) dvě cetky z drátu s červenými a bílými skleněnými korálky, na druhé pak

(obr. 2.) polokruh z drátu, podobně jako sám oblouk fibule v kroužky vinutý; na polokruhu tom navlečeny jsou fialové korálky skleněné, na kroužcích mezi nimi jsou zavěšeny kužele z jemného drátu stočené; uprostřed visí modrý korálek se stejným kuželem. Zrovna takové kužele visely konečně mimo to na samém oblouku fibule, ale zachoval se z nich jediný. Fibule tyto mají něco starožitného na sobě, a každý pozná při prvním pohledu podobu jich s bronzovými fibulemi předhistorickými.

J. Szombathy [1]) popisuje a vyobrazuje zcela podobné, ze žlutého drátu zhotovené a skleněnými korálky ozdobené fibule, o kterých

Ob. 3—4. Sponka z nálezu u Želenic (líc, rub).

udává, že si dosud slovanské obyvatelstvo (Charvaté a Slovinci) na střední Kulpě v dolním Krajinsku v nich libuje. Slouží prý ku spínání límců košile a na trzích lze je koupiti po 1—2 kr. O tvaru jejich poznamenává, že „upomínají na jisté, avšak mnohem větší bronzové

[1]) »Moderne Fibeln aus dem Gebiete der Südostalpen« v »Mitth. d. Anth. Ges. in Wien XVIII. Sitzungsber. str. 1[illegible]. S vyobrazením našich fibulí z 18. stol. srovnává se částečně sponka z nálezu u Želenic (3.—4.), nyní v Museu král. Čes. Bronzová sponka tato nalezena na prsou kostry; spodním zubem připínala se k šatu a řetízkem zavěšovala se na krk. Patrná shoda tu jest, neboť vidíme drátěné svitky a na nich visící cetky. Také byla zdobena perličkami skleněnými, nyní arci jen částečně zachovanými. (Vyobrazení její zhusta spatřujeme. Poslední jest v »Dějinách kroje« od Dra. C. Zíbrta I. sv. str. 102, jehož štoček ochotně zapůjčilo slavné nakladatelství knihtiskárny F. Šimáčka, začež mu vřele děkujeme.)

fibule uherské, jinak na italské tvary, které má Montelius [1]) částečně za předchůdce „fibulí hadovitých". Ale podoba jest velmi vzdálená."

Na fibulích, vyobrazených Szombathym, chybí ono kroužkování na oblouku, jakož i závěsky; těmito vlastnostmi upomínají naše fibule ještě více na jisté tvary hallstattské, uherské a italské. [2])

Není mi známo, že by dosud bylo užíváno takových fibulí někde v Čechách; teprve dalším sbíráním takového materialu umožní se rozhodnouti, od kdy, jak dlouho a kde všude v Čechách byly rozšířeny a zdali zde skutečné jde o nějakou souvislost mezi předhistorickými fibulemi a moderními těmito výrobky, jaké zdá se vyžadovati shoda tvarů.

Lidové léčení na Zálesí.

Sebral *Jaroslav Mančal.*

(Pokračování.)

Na spáleninu vezmi husí prach a smoč jej v smetané a to často přikládej! Nebo kup lilijovej volej, taky dobrý jest. (Z. V.) Spálené místo maže se lněným olejem. (V. Jeníkov.)

Krtice a bředy potřebují, aby se brzy podebraly. Ku sebrání napomáhá: Z lipových větví ostrouhej vrchní kůru pryč, spodní zelenou pak seškrab a smíchej se žitnými otrubami a s mlékem nebo vodou! To uvař a kaši přikládej teplou! — Kousek černého chleba rozkousej, smíchej pak s čerstvým máslem a přilož! Také podbělí můžeš roztlouci a přiložiti. To vše podbírá. (V. Jeníkov a j.)

Jiným bolestem má se zabrániti, aby se nepodebíraly, a tu hledají se prostředky, které rozhánějí nebo bolesti vznikající zamezují. Tak přiložíš li sesedlé mléko na prst, který bolí a bude se podbírati, bolesť „sparchantí", nepodebírá se a ztratí se. Nebo pro rozehnání utře se pěkně za 1 kr. čertovo h.... (lejno), za 1 kr. kafr a za 1 kr. šafran, a to se přiloží na bolesť. Také čertovo h... s bílou moukou rozetřít, to rozhání. (V. Jen.) Pro rozehnání bolesti. Vezmi libeček a roztluč je, pak nový máslo, a dohromady rozetři, udělej z toho masť, namaž bílý kloc a přikládej! (Z. V.) Vezmi bílý kloc, namaž jej lojem a posyp prachem střílecím a zapal! To teplý přilož. (Z. V.)

Den sv. Jiří jest významným pro lidi, zabývající se [illegible] sv. Jiří jest třeba, aby zaopatřili se z říše živočichů [illegible] pláry, kterých v léčení svém skoro stále potřebují [illegible] chytati raky, které, vážíce je na provázek [illegible]

[illegible]

Sverige [illegible]

[illegible]

Dr. L. [illegible]

obr. 44[illegible].

sušit. Při nakuřování přikládají pak kousek do koření, jímž nakuřují. Před Jiřím vycházejí také na známá místa chytat hady, kteří v ten čas nejsou jedovatí; teprve po sv. Jiří dostávají jed. Číhajíce na ně, usmrcují je klackem; ale nesmí zapomenouti při tom říci, proč každého zabíjí. Tu volají: „Pro nátku!“ — „Pro ouroky!“ — „Na otok!“ a p. Ubitého hada pověsí za hlavu do skřipce, ořízne kůži kolem hlavy, hadrem v ruce ji uchopí a stáhne. Obé dá se uschnout. Trochu uhlí, na to kousek hadí kůže nebo sušeného hada, kousek cukru a kafru, to jest kouření na otok. Také se přidává ouročník. Hřbet a hlava obzvláště k nakuřování nátky se hodí. Místo hada dává se i branostejlova (hranostaj) kůže nebo kosti z liščí hlavy.

Jako hady, chytají před sv. Jiřím i krtky s týmiž obřady. Aby však účinkoval při zaříkávání, musí se utlouci prostředním prstem pravé ruky.

K rozehnání nátky užívá se také ještě jiných prostředků. V zápiskách mlynáře Vašíčka dočítáme se: „Vezmi čertovo h.... (lejno) a vezmi teplý mlíko tak, jak se od krávy udojí, hned do něj čertovo h.... dej vařit a zasyp to moukou samožitnou, až se spolu vaří, aby se řídká kaše uvařila. Tu teplou na hadr maž a přikládej! K tomu vezmi mořskou sviňku, utřihni třikrát chlupů a nakuř se jimi, tak se ti rozejde. — Nebo kouření: ouročník, diviznu, růži, bílou fialu, doule (vymačkané voštiny), z ryby kost a z ouhoře kůži. — Nebo z lišky jazyk a cukr. Tím nakuř hadr a stírej bolest a přilož a zavaž! — Nebo vezmi pivo a vař jej s chlebem a přikládej teplý na bolest. — Také ze zvonu mastný jest pro rozehnání skládající bolesti dobré.“ Kdoby nátky dobře nezaříkal, obrátí se na něj, že by přišel o oči.

Při bolení hlavy zavazují studenou vodou, častěji však přikládají sladký, křenový a hlávkový lupen, syrové brambory na kolečka rozkrájené a osolené, zelí, listí olšové a březové nebo napleskávají hlavu octem. Hlava prý bolí, když se dáme ostříhati, a vítr naše vlasy roznese. Proto ostříhané vlasy dávají do plotny nebo někam pod kámen. — Pro prašivinu neb vodnatost na hlavě. Vezmi vlaský ořechy a vyloupej z nich jádra a dej je na rendlíček na máslo usmažit, potom vezmi bílý kloc a dej to do něho a dobře vytlač! Tím zoftem hlavu namaž, tak se ti vyloupá a zahojí. (Z. V.) — Natrhej pýření ze žita a usuš je, potom utluč a dej do másla, když se škvařit bude a nech spolu dobře svařit, potom vezmi kloc a vytlač dobře! Když se sedne, tak můžeš mast potřebovat. (Z. V.) — Mast na strupy. Vezmi celeduň a usuš ji a utluč ji na prach! Dej rozpálit máslo a když se škvařit bude, tak ten prach tam pusť, ať se dobře spolu svaří, potom vezmi bílý kloc, přeceď to a dobře vymačkej! Až se sedne, potom můžeš strupy mazat, tak se ti zahojí dobře. Bylina ta způsob vorlíčka roste, jejím kvítkem kdybys přitlačil na bílý plátno, tak ti to znamení nikdy nepustí. (Z. V.)

Pro učistění mozku. Na lačnej život a když jdeš spat, vezmi na lžíci vody a do ní 5 kapek šajvostru, to užívej, tak se ti mozek učistí a těžké sny odstoupnou. (Z. V.) Když máš v mozku palčivost.

Vezmi nůžky, vytřihej na vrchu vlasy dobře a přikládej studenou vodu neb led, tak se ti mozek zas usadí a schladne. (Z. V.)

Aby nebolely oči, propichují uši i hochům, navlékají do nich nitku hedvábnou a později náušnici. Když prvně vidí slzičky, trhají tři, potírají si každou třikrát oči a říkají: „Marije Panny slzičky, aby mě nebolely očičky.“ (Klábovka.) — Když se dělá na oku „cink“, vezme se jako krupice hadího sádla na špičku brku a dá se do jednoho koutku oka. To chladí a nebolí a cink se ztratí. (Větr. Jeníkov.) Padne-li dítěti něco do oka, poučuje ho maminka, aby vzalo za hořejší klapku, třepalo jí a říkalo třikrát: „Fuj z vočka do potůčka!“ (Zbility.) — Když tebe oči bolejí. Vezmi nickamínek, který ještě přepalovaný není, dej jako bohatý hrách do čtvrtky vody, nech to 12 hodin stát, pak svrchu seber ten soc pryč a tou vodou vymejvej! (Z. V.)

Neslyší-li kdo na některé ucho, ať utluče netřesk a šťávu z něho vymačká do láhvičky, kterou pak musí zaváleti do bochníka chleba a dáti s bochníkem péci. Když se bochník upeče, ať vyndá láhvičku a šťávy naleje do ucha. Jistě pak slyší. (Klábovka.) — Vezmi netřesk a kafr, to utluč, a když budeš píct chleba, tak udělej jeden malý láblík a doprostřed toho chleba dej ten netřesk a kafr, ať se spolu upeče. Potom vyndej a rozloupni na půli a na každé ucho přiklop jednu půlku, co budeš moct teple vydržet, a nech až schladne! Tak se ti hluchota rozejde a ztratí. (Z. V.)

Chceš-li, aby ti na holém místě hlavy rostly zase vlasy, usuš lískové ořechy, roztluč je na prášek, utři pak se sádlem a namaž holé místo na hlavě! (Vět. Jeníkov.) — Uvař macešky polní a tou vodou si smáčej vlasy! (Oustí.)

Bolí-li v krku, obkládají na Zálesí teplým; k studenému nemají důvěry. Zejména užívají tohoto prostředku: Stáhnou rychle punčochu s nohy, obrátí a tak teplou na krk přiloží. Jinde dávají také křenovou placku.

Máš-li bolesť, vezmi pernikářský těsto, vosk, bílou smůlu, jelení lůj, kalafůnu, kafr, to dohromady uvař! To táhne a hojí. Summa 25 kr. — Pro bolení zád taky může flastr z masti týto býti, která z předu znamenaná jest. Na tu musí být za 6 kr. kafru, za 3 kr. kalafuny, 3 kr. bílý smůly, 3 kr. vosku, 6 kr. perníkářský těsto, 6 kr. jelení lůj. Summa všeho 27 kr. (Z. V.)

Rozbolí-li někoho ve stavení břicho, ihned se ohřívají cihly a hliněné poklíčky. Ty zabalí se pak do vlhkého hadru a do suchého a přikládají na břicho. Také se přikládá hodně ohřátý a skropený oves neb ohřátý popel. — Pro břicha bolení vaří se balšan, melisa, kopr a cukr. To se sleje a pije. (V. Jeníkov.) — Proti velkému bolení břicha těhotných žen. Vezmi melisu a balšan a vař to v čistý vodě pod pokličkou! To ať dobře teplé pije, tak ji bolesti přejít musejí. Však ale která žena bolesti k porodu trpí, v ten čas nemůže užívat. (Z. V.)

Pro spouštění laksírky. Vezmi kuřlavý tabák a kozí mléko, které na poli roste, to dohromady ve mlíce kozím vař a přeceď skrze klůcek a to pij! Tak se tobě stolice spustit musí. (Z. V.) — Proti

průjmu vaří květ sladkého lupenu, to osladí a teplé pijí. (Klábovka.) Také sušené borůvky 24 hodiny se močí v kořalce a pak se to dá píti. (V. Jeníkov.) — Nejobyčejnější rada však bývá: „Jdi a vlez si na pekýlek nebo na pekárnu!“ „Vlez si za kamna a skrč se hodně!“ nebo užívání prachandy, sušených hrušek, pražené polévky a černé kávy.

Pro žaludek. Vezmi peluňku a skrájej ji na drobno! Pak vezmi hořkou kořalku a dej do ní tu peluňku a nech to močit, pak na lačnej život to musíš pít. (Z. V.) Když nevíš si rady, vezmi hořec a kořen, nastrouhej aneb natluč, jestli suchej máš, do kořalky dej, a pij to na lačnej život, tak ti dobře trávit bude. (Z. V.) Pro zastavení sedlého mléka v žaludku. Na lačnej život jez hovězí polívku a dej do ní hodně opence, co nejvíce budeš moct. Tak se ti v žaludku mléko rozpustí a žaludek ho stráví. (Z. V.) Kdyby tebe žaludek bolel, takže by tobě srdce svíralo, vezmi anciján neb hořec, ten utluč dobře a vem silnou kořalku, to do ní dej močit, potom to přeceď skrz bílý kloc! To pij na lačný život po tři dny, tak tobě bolest odejde. (Z. V.) Na namožený žaludek přikládá se skýla nebo tenký krajíc chleba, namočený v bílé kořalce a posypaný roztlučeným pepřem. (V. Jeníkov.) (Dokončení.)

Pohřebiště veleslavínské.

Popisuje *Jos. A. Jíra.*

Hned na počátku tohoto článku přislíbil jsem, že podám chemický rozbor neznámé hmoty černé a bronzů (str. 11. poznm. 1.); nyní pak rozšiřuji tento i na nádoby, poněvadž od pokusů J. Pudila a L. Šnajdra (Památky archaeologické X.) nepřičinil se nikdo o podobnou práci. Starožitnosti mnou popsané zkoumány byly v analytické laboratoři p. J. J. Weisse v Praze. Poněvadž zkoumání není dosud ukončeno, ponechávám je celé do posledního sešitu, zde pak omezuji se jen na zkoumání střepin.

V čísle 1. na tab. II. vyobrazena jest nádobka č. 19. a, b, barvy tmavošedé, bez lesku. Dal jsem jeden střep zkoumati s tímto výsledkem:

V ohni byv vypálen záhy změnil barvu ve světle cihlovou. V červeném žáru vypálené střepy této nádobky byly na lomu jakoby o černém jádru, ale dalším pálením za přístupu vzduchu zmizelo i toto zbarvení, z čehož by se dalo souditi, že celá nádobka jest prostoupena tuhou. Snad byla roztlučená přimísena do hlíny. Jisto jest, že příčinou této temné barvy jest uhlík spalitelný.

Střep druhé nádobky, vyobrazené na téže tab. č. 20., jest černě hlazený. V ohni ukázal se shodným se střepem nádobky č. 19. Chemický rozbor proveden byl, jednak aby se stanovil vztah složení chemického zmíněných nádobek, jednak aby získal se tak podklad

k dalším úvahám o srovnávací keramice. Zajímavo jest srovnání, co oba střepy obsahovaly:

	střep č. 19.	střep č. 20.
Kyseliny sírové nerozlož. zbytku a kyseliny křemičité	74·02%	74·6%
Kysličníku železitého a hlinitého	21·76%	21·61%
„ vápenatého	1·87%	1·31%
„ hořečnatého	1·5%	1·4%

Jsou tedy obě nádobky jistě z téhož materialu vyrobeny. Sluší jen ještě podotknouti, že rozborem stanoveny jsou jen některé vlastnosti a látky význačné, aby zkoumání bylo, jak možná, nejjednodušší.

(Dokončení.)

Chození s klibnou.

Píše *Jan Soukup.*

(Pokračování.)

Zbývá ještě promluviti o tom, jak se prováděla slavnost. Laufři předcházející celý sbor asi o $^1/_4$ hodiny přijdou do stavení, přednášejíce tento proslov:

Zdráv buď, pane hospodáři!
Ať se vám všem dobře daří,
i též paní hospodyni
vinšujem vše dobré nyní.
Jestiť výroční památka
pro chlapce i pro děvčátka,
to sv. Mikuláše,
našeho dobrého dárce.

Dále vám oznamujeme,
že při sobě velké komonstvo máme;
mají na sobě stříbro, zlato,
málo platí — máme za to.
Máme též handlovní lidi,
ti se jmenují židi.
Je-li tedy vůle vaše,
uhlídáte Mikuláše.

Při tom chodí laufři dva a dva ode dveří ke stolu a zpět, až proslov doříkán Obdrževše svolení hospodářovo, odejdou laufři před stavení oznámit je práskáním karabáčů, že smějí stavení navštíviti, načež jim hansburti, t. j. hajduci a třísňáci stejně odpovídají práskáním.

Než přijdou „Mikuláši“, nahrne se do světnice obyčejně tolik lidí, že se nastaví po lavicích podle zdi, na chlebná kamna i na stupně k nim vedoucí.

Z „Mikulášů“ vstoupí do stavení nejprve hajduci, oznamujíce svůj příchod zvoněním a práskáním karabáčů, ve světnici pak staví na odiv svou mrštnosť, vysoko skákajíce rovnýma nohama na lavice i na stoly. Dívky musí se míti na pozoru, aby jich hajduci svými nepěknými škraboškami nezulíbali. Odrostlejší mužskou mládež, zvláště čeleď hospodářovu, obstupují hajduci a nutí ji, by kleknouc se modlila. Se svolením hospodáře donucují hajduci mládež k modlitbě, štouchajíce a mrskajíce ji. Hlučný smích vzbudí mezi diváky, modlí-li se před tolika lidmi odrostlý chlapík.

Nápěvy mikulášské!

Píseň andělů »adagio«.

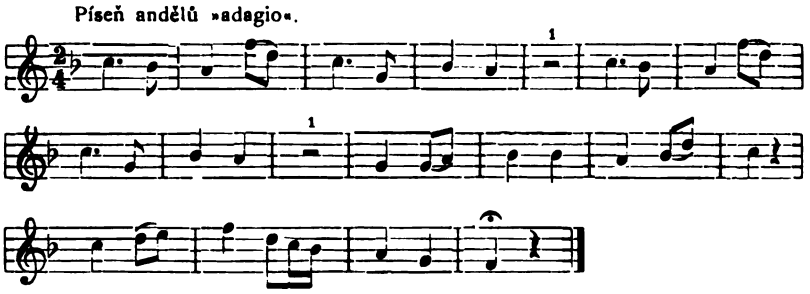

Laufři a hajduci »allo«.

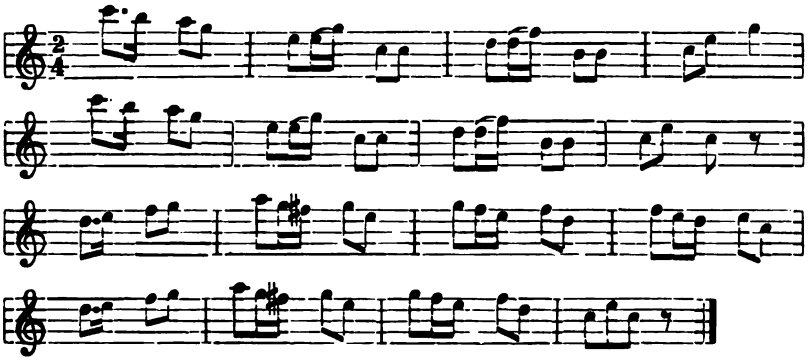

Husaři »Třasák«.

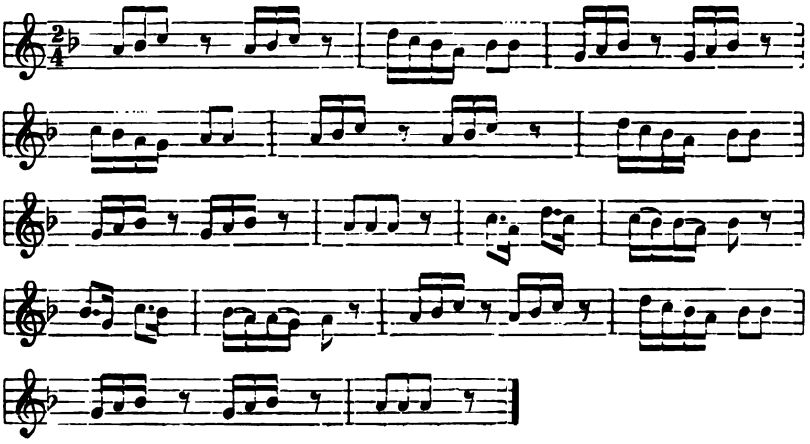

Myslivci »Tempo pochodu«.

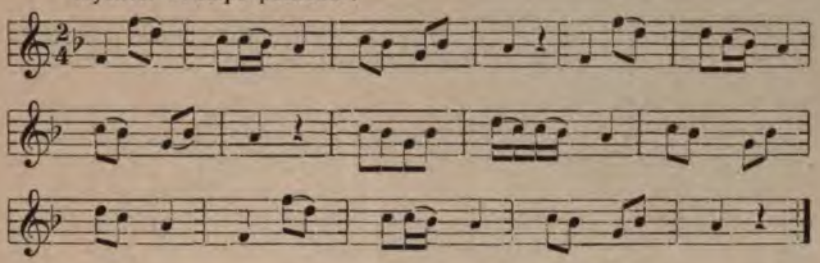

Turci a mouřenínové »allo«.

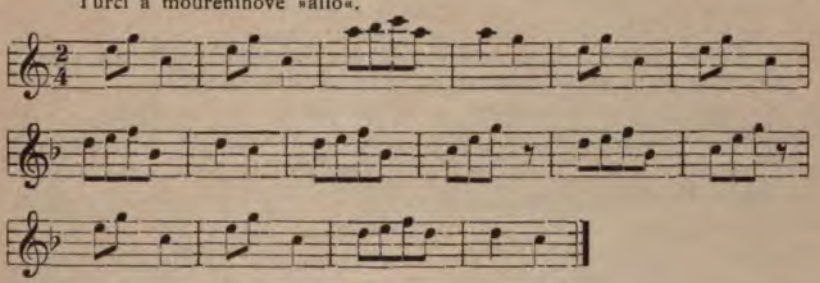

Dragoni, huláni a maška »Třasák«.

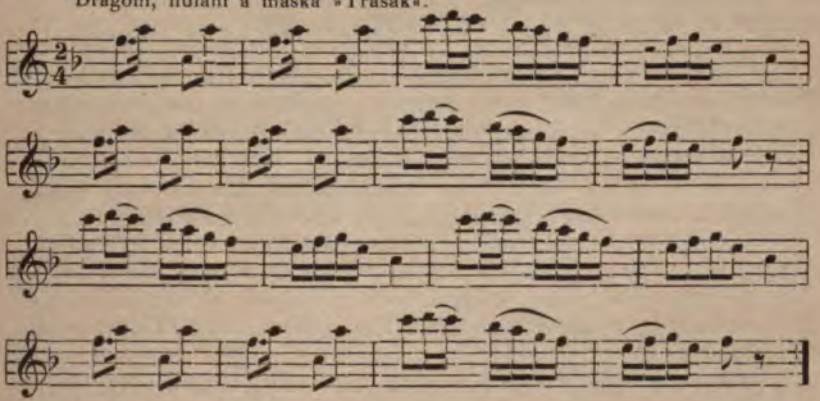

Kominík »Třasák«.

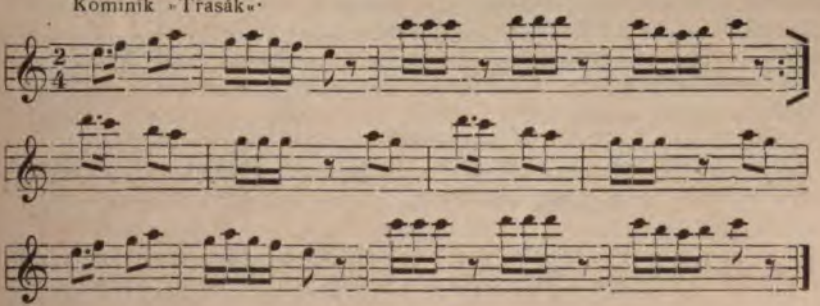

Židovi »allo«.

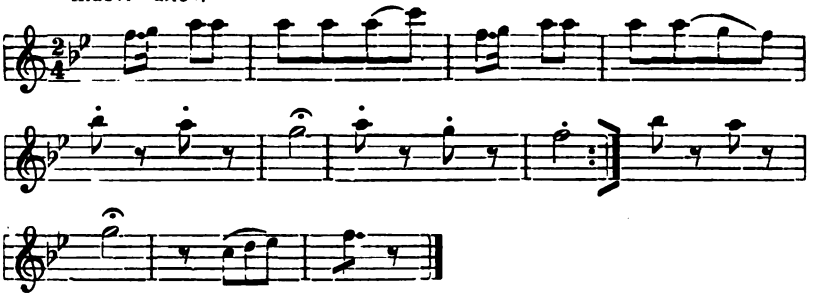

Po té přijde hudba, hrající pochod, a za ní kráčí pán s paní v čele husarů, kteří se postaví na jeho povel v jednu řadu. Za husary následují myslivci, Turci a mouřenínové, tvoříce druhou řadu, ale než se postaví do řady, zastaví se u vchodu do světnice, tvoříce čestnou stráž a majíce vytasené šavle skříženy. Nyní velí pán německy: „Uchopte šavle, v pravo hleď!“ Mezi obě řady vstupují andělé, zpívajíce:

Biskupský Mikuláš svatý,
v darech duchovních bohatý,
byl rodem z města slavného,
Patria tak řečeného.

Když mu dal Pán Bůh vyrůsti,
hned mu vylil v mysli cnosti;
nešlechetných jinochů zlých
vždy se štítil a varoval jich.

Po těch slovech přichází biskup, a pán velí: „vzdejte česť!“ Husaři, myslivci, Turci a mouřenínové, kteří se zatím postavili do řady, vzdávají česť. Biskup dojde až ke stolu, kde jej očekává hospodář s dětmi, a počne takto: „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus“ (v rodině katolické) — nebo (v evangelické pozdraví slovy:) „Pokoj boží budiž tomu domu! Nejmilejší pane hospodáři! Umínili jsme sobě obnoviti památku sv. Mikuláše, našeho štědrého dárce, při čemž vám žádáme hojné boží požehnání na veškerém vašem hospodářství s tou žádostí, byste své dítky v bázni boží cvičil, tak abyste se na nich radosti dočkali, a někdy z nich též hodní občané byli. Toť mé přání z upřímného srdce.“

Po řeči biskupově podělí jeden anděl děti hospodářovy ořechy, suchým ovocem a cukrovinkami, druhý pak anděl postaví na stůl pokladnu, do níž vloží hospodář dle možnosti stříbrný dvacetník, nebo půl zlatého, ba i jeden zlatý. V témž okamžiku přijíždí dragoun na mašce. Pán přijme dopis od dragouna, přečte a vrátí dragounovi, který se postaví stranou u vchodu. Teď cvičí pán husary, a po skončeném cvičení zavolá laufry německy: „Laufři, sem, vesele tančiti!“ Hudba hraje, laufři se několikráte otočí a vyjdou ze světnice. Pán zavolá hajduky slovem: „heraus“. Hajduci sebou házejí, točí a výskají, čímž vzniká veliký hluk, protože množství zvonců na nich zavěšených se ozývá

Pán zvolá: „Husaři, vesele tančiti!“ a hned vystoupí kaprál, vzdá pánovi česť a s jeho svolením vezme paní k tanci. Kaprál tančí

volně dle hudby, podupává a šavlí cvaká o podlahu. Otočí se jen jednou, odevzdá paní pánovi a vzdává česť. Vedlejší 2 husaři postaví se proti sobě a tančí drobným krokem, potřásajíce se. Otočí se též jen jednou. Tak se vystřídají všichni husaři a hudba zahraje novou „mysliveckou“ myslivcům, kteří se za zvuku hudby procházejí od stolu ke dveřím a zpět, majíce pušky na ramenou.

Turci a mouřenínové postaví se proti sobě, levou ruku dají v bok, v pravici drží zdviženou šavli, kterou jeden druhému pocvakává při tanci. I oni otočí se jen jednou kolem a odstoupí do řady.

Nyní hrá hudba „Maškám“, které se projíždějí od stolu ke dveřím.

Po té na zavolání pánovo spustí hudba „židovskou“. Židé hleděli za doby hry odciziti něco hospodářovi: chomout, kolo od vozu atd., které nyní nabízí žid hospodáři ke koupi; ale ten poznává své věci a žádá pána „Mikulášů“ o potrestání židů. Pán určí trest, třeba 5 ran holí na zadek, a kaprál vyzve žida, by se položil. Žid nechce, a kaprál zavolá hajduky, kteří žida položí. Kaprál vyplácí žida, který křičí po každé ráně: aj, oj, bolí... atd. Po odbytém trestu vrátí se židi k hospodáři a znova prodávají mu věci ukradené, až je konečně po delším hádání přece koupí za 2, 5 - 10 kr. Prodané věci židi nyní haní, že prý za ty peníze ani nestojí, a odcházejí. Zatím kominík vymetal troubu u kamen, ve které obyčejně něco připraveno: jablka, suché ovoce, obláč lenu a j. Někdy zavřen v troubě také kocour, který při otevření poplašeně vyskočí na kominíka. Je-li trouba prázdna, jde kominík k hospodyni žádat poplatku za vymetání, a když obdrží, ohlíží se po divácích, stojících na lavici. Vidí-li osobu, od které by mohl něco dostati, přistavuje na ni řebříček, že bude vymetati. Ale každý mu raději práci uspoří a vykoupí se nějakým dárkem peněžitým.

Klapačka obchází obecenstvo podél lavic, sklání hlavu a klape čelistmi o sebe. Napadený dá klapačce krejcar do nastavené ruky. Klapačka obejde tak všecky diváky a neušetří ani hospodáře.

Potom přijdou spolu táta, máma a syn před pána „Mikulášů“, jemuž syn počne si stěžovati, že má s tátou nedorozumění, neboť mu nechce dáti zápis na statek. Ale táta mu vskočí do řeči: „Vždyť ho, kluku, máš!“ Kuba (syn): „Tomu nevěřím, ještě jsem ho neviděl!“ Táta hledá zápis po všech kapsách, až ho konečně z jedné vytáhne a otočí se proti světlu. Máma se postaví před tátu s podepřenýma rukama o bok a stále mu hledí do očí. Táta čte: „Zápis od táty synu Jakubovi z Drndálova. Otec povoluje synovi užívati se vším příslušenstvím záhony celý, k tomu stavení řečené statek; při domku do hrnka slámy. Táta si vyhrazuje pro sebe a pro mámu: 1. svobodný byt: může si zůstávati kde chce, 2. celoročně v poledne světlo a teplo o sv. Janě, 3. na živobytí: dva záhony na potoce pro len a dva záhony pro brambory na vsi, pícku pro košťály, dva lokte povidel, bečku netřeného lenu, hmoždíř obláčů (lenu), pod korec větru (tam si může dáti co chce) a zahradu až po chlupatky (chlupatky jsou u samého plotu), 4. odpočinutí na hnoji.“ Tím se zápis končí. Táta dočetl a chce uložiti zápis do kapsy, ale Kuba je rozhorlen a

chce sám míti zápis v rukou, kterýž mu táta konečně dává. Když syn dostal konečně zápis do ruky, obrátí se k mámě se slovy: „Teď je tomu, mámo, konec, — teď už nesmíte žida hubičkovat!“ Když totiž pán seřaďoval Mikuláše, otáčela se máma k židu vedle stojícímu a hubičkovala jej.

Jako na př. zmíněný již kominík, tak i smrť pozoruje, kdo by jí mohl něco uštědřiti, a k tomu se šourá zdlouhavým krokem; stanuvši před ním omočí dřevěný brousek v řiti a počne brousiti kosu dřevěnou. Nabroušenou pak položí na krk vyvolené oběti, vyrážejíc ze sebe při tom příšerné: „hú, hú, húúú!“ Kdo chce míti od smrti pokoj, musí se vykoupiti.

Poslední v průvodu jde ras (pohodný) s prázdným pytlem. Častěji míval již v síni připraveno půl i celou čtvrtci obilí. Nashromážděné obilí ukládalo se a někdy i prodávalo na uhrazení společných výloh, jako: hudby a j.

Stejně svědomitě prováděla se hra v každém stavení, a než se celá provedla, uplynula hezká doba. Tři dny chodili v domácí obci, 4 dny v sousedních. Není tedy divu, že obchůzka „Mikulášů“ trvala asi týden. Z domova vycházeli asi o 1. hodině odpoledne a vraceli se ke 2. hodině po půlnoci. A přece mohli navštíviti v obci jen větší usedlosti selské, protože by se do malých chalup ani nevešli a nesrovnali. Čítala-li obec 70 čísel, mohli „Mikuláši“ navštíviti jen asi 25 stavení, z nichž asi třetina je uctila chlebem, sýrem, koláči, k tomu účelu zvláště připravenými, a čerstvým i suchým ovocem. Tyto hry „Mikulášů“ končily pak zábavou v hostinci, kde sousedi častovali účastníky kořalkou a pivem. „Mikuláši“ měli od pána nařízeno, aby se vždy a všude střídmě zachovali, což se také dělo.

Opatství u sv. Markéty v Břevnově.

Napsal P. *B. J. Holub.*

Staroslavné opatství toto, asi půl hodiny západně od Prahy na patí Bílé Hory, jest památným dědictvím po sv. Vojtěchu, druhém akupu pražském Když totiž sv Vojtěch vrátil se z Říma, kdež byl žil v klášteře sv. Alexia a Bonifacia slib řeholní sv. Benedikta, vedl s sebou ze zmíněného kláštera 12 mnichů, pro které dle vůle peže Jana XV. pomocí nábožného knížete českého Boleslava II. ožil opatství břevnovské — první mužský klášter v Čechách — r. 993. posvětil ke cti sv. Benedikta, Alexia a Bonifacia. Prvním atem ustanovil bývalého pěstouna svého Radlu, jenž přijal klášterní éno Anastasius. Týž Anastasius Radla, muž slavný. opustiv Čechy . 995. po pádu rodiny Slavníkovy, z níž sv. Vojtěch pocházel, stal předním rádcem sv. Štěpána, krále uherského, s nímž zavedl řády ařanské v Uhrách okolo r. 1000. Také sv. Vojtěch byl opustil a šel hlásat evangelium pohanským Prusům, kteří však nevlídně vše usmrtili dne 23. dubna r. 997. Tělo mučenníkovo bylo

později od Boleslava, knížete polského, stejnou prý vahou zlata vykoupeno a pohřbeno v polském městě Hnězdně, odtud pak knížetem českým Břetislavem přeneseno zároveň s ostatky sv. Radima a pěti bratří do Čech r. 1039.

Nedlouho po jejich přenesení, za opata břevnovského Meinharda, kníže Břetislav I. rozšířil klášter břevnovský, při kterém i nový, větší chrám ke cti sv. Vojtěcha, apoštola českého, zbudoval r. 1045. Břetislav na klášter břevnovský tak štědře pamatoval z vděčné lásky k bl. Vintíři, poustevníku z Českého lesa a kmotru svému, jehož v ten čas slavně pochoval v kostele břevnovském. Bl. Vintíř (něm. Gunther), současník sv. Prokopa, pocházel z panovnického rodu durinského čili hessenského, býval v mladším věku vojínem a milovníkem rozkoší světských, vyšším však vnuknutím zřeknuv se jich, odebral se k sv. Gothardu, opatovi kláštera altašského v Bavorsku, a vstoupil do řehole sv. Benedikta. Se svolením opata opustiv společnost bratří, stal se poustevníkem v Bavorském a později v sousedním Českém lese, kdež žil úplně od světa odloučen Po 5 letech byl kmet poustevník od knížete Břetislava, honbou se bavícího, nalezen, jemužto blízkou smrť svou oznámil, řka: „Zítra vezme Pán Bůh odtud duši mou; prosím, abys něčím pamatovati ráčil na břevnovský klášter, kdež tělo mé odpočine.“ I skonal 9. října r. 1045. u Dobré Vody, v nynějším okresu hartmanickém. Tělo jeho bylo převezeno od Břetislava do Břevnova a slavnostně pohřbeno v kostele před oltářem sv. Štěpána, prvomučenníka. Hrobem bl. Vintíře byl chrám v Břevnově velmi oslaven, neboť putovali k němu lidé nejen z celých Čech ale i z okolních zemí. [1])

V druhé polovici 13. stol. změnil klášter břevnovský, až dosud dle dvou svých kostelů, staršího a novějšího, zvaný „u sv. Benedikta a sv. Vojtěcha“, jméno své, i začalo se říkati „u sv. Markéty“. Za příčinu tohoto pojmenování udává se vítězství Přemysla II., hrdinského krále českého, nad králem uherským Belou IV. u vesnice Kressenbrunnu nad řekou Moravou 12. července. r. 1260., tedy právě v předvečer sv. Markéty. Přemysl obdržel na památku svého vítězství od papeže Alexandra IV. rameno sv. Markéty, jež daroval chrámu svatovítskému

Když pak r. 1262. uhodilo dlouhé sucho, nařídil biskup pražský Jan III. průvod s ostatkem sv. Markéty do nedalekého chrámu břevnovského. I vydala obloha kýžený déšť. Na vděčnou paměť tohoto vyslyšení ponechán jest sv. ostatek v chrámě břevnovském, jemuž proto dán název „u sv. Markéty“. Pro rámě sv. Markéty byl také pořízen skvostný reliquiář, chovaný až podnes v klášteře břevnovském.

Za panování zbožného a štědrého krále Václava II. (1283.—1305.) zasedl na stolec opatský v Břevnově muž nadaný, vědy a umění milovný, jenž klášter velmi zvelebil, opat totiž Pavel Bavor z Nečtin, v řadě opatů břevnovských devatenáctý (1290.—1332.). Za něho opat-

[1]) Zlomek inventáře kláštera Břevnovského z let 1390.—94 (vyd. J. Emler) uložen byl v klášteře: historia s. Guntheri, - - - item pixis, in qua sunt 10 littere testimoniales super miracula beati Guntheri. V té době čítalo se tam též na 400 listin.

Obr. 1. Klášter a kostel u sv. Markéty v Břevnově.

ství břevnovské, které velmi bylo utrpělo hrůzovládou Braniborů, jest netoliko opraveno, ale také novými stavbami znamenitě rozšířeno. Začato r. 1296. opravou a rozšířením „většího kostela" ambitem čili křížovou chodbou. Týž opat pamatoval i na knihovnu, nejkrásnější ozdobu každého kláštera učeného řádu benediktinského. Z knih sluší na předním místě uvésti rukopis „obrovský neb ďábelský" (codex giganteus vel diabolicus), zvaný tak dle své velikosti a dle vyobrazení ďábla na začátku knihy. Původně byl sepsán v klášteře podlažickém, který jej z bídy zastavil klášteru sedleckému, od něhož jej koupil opat Bavor pro klášter břevnovský r. 1295. Později byl při útěku před Husity r. 1420. s jinými rukopisy do Broumova přenesen a roku 1594. věnován darem císaři Rudolfovi, velkému milovníku podobných starožitností. Konečně v 30leté válce byl r. 1648. od Švédů zavlečen až do Štokholmu, kdež jest podnes.

Za opata Mikuláše (1419.—1426.) přikvačila záhuba na dědictví sv. Vojtěcha. Když totiž na jaře r. 1420. Husité s Tábority obléhali hrad pražský, vyřítivše se k blízkému klášteru břevnovskému, tehdáž velmi slavnému, jej vyplenili, zapálili a zbořili (1420. dne 22. května). Po všechna potomní léta války husitské zůstal pobořený klášter od mnichů řádu sv. Benedikta opuštěn, až opat Jan I. kostel opravil a při něm proboštství postavil (1449.). Proboštství toto bylo svědkem osudné bitvy na nedaleké Bílé hoře 8. listop. r. 1620, kdy bylo opět spustošeno a zapáleno, ale od císaře Ferdinanda II. poněkud opraveno. Opat Tomáš postavil r. 1674. ze zbytků starého kláštera nový klášter, jenž však již po 4 letech dne 13. července, tedy právě na sv. Markétu, byl popelem. Po požáru tom obnoven jest klášter s malým zatímním

kostelem, jehož vyobrazení, vzaté se strany východní čili pražské, se zachovalo, ukazujíc v levo klášter se zvonicí a v pravo kostelík s dlouhými okny, nad klášterem pak staré stavení bez střechy, jemuž „stará mincovna“ říkáno, aniž by příčina tohoto názvu někde byla uvedena; stará mincovna byla na jaře r. 1714. zbořena a odklizena. (Odkryté poklady. Praha 1893. str. 21.) — Jelikož zatímní klášter nedostačoval, umínil si opat Otmar Zinke vystavěti ze základů nový, větší klášter a kostel, a v Břevnově obnoviti opatství téměř po 300 let zaniklé, svěřiv stavbu proslulému staviteli pražskému, Krištofu Dienzenhoferovi († 1722.). Roku 1708. dne 30. května položen jest základní kámen od samého opata u přítomnosti celého konventu k novému klášteru a kostelu, který r. 1715. byl dostavěn. (Obr. 1.) Na vnitřní však výzdobě pracováno ještě dále; r. 1719. maloval český malíř Brandl obrazy oltářní, r. 1720. postaveny hlavní oltář a kazatelna, r. 1721. dokončil malíř pražský Steinfels malbu klenbovou Starý kostelík byl

Obr. 2. Letohrádek nad studánkou Vojtěškou.

úplně zbořen, zatímní klášter stojí však podnes, slouže za obydlí úřednictvu hospodářskému. —

Znajíce stručné dějiny opatství břevnovského, poohlédněme se nyní po jeho památnostech neb starožitnostech. Památky starší čili předhusitské jsou zde celkem sporé, jelikož klášter opět a opět hrůzami válečnými a požáry navštíven byl; které se však zachovaly, jsou pro svou starožitnosť dosti zajímavé. Sem náleží především sbírka listin, uložených v archivu klášterním, mezi nimiž jest profesní lístek sv. Vojtěcha na pergameně psaný (arci pozdější),[1]) pak starý přepis zakládací listiny Boleslava II., potvrzovací listiny papeže Jana XV.

Obr. 3. Skupina ve Vojtěšce: Setkání sv. Vojtěcha a Boleslava II.

a listina Přemysla I., krále českého. Zachovaly se arci ještě dvě písemné památky předhusitské, které náležely klášteru břevnovskému, totiž zlomek inventáře téhož kláštera z let 1390.—1394., vydaný od Dra. J. Emlera ve Věstníku kr. čes. společ. nauk 1888. str. 280.—305. a urbář kláštera břevnovského z r. 1406., od téhož vydavatele uvedený v „Deseti urbářích českých“ 1881. str. 151.—218., pravá to perla mezi nečetnými památkami toho druhu — ale nejsou již majetkem kláštera.

[1]) Poznam. red. — Také připomínáme s povděkem, že všechny illustrace k tomnto článku pořízeny jsou dle zdařilých fotografií důstojného p. P. Lva Josefa Mojžíše, kaplana v Břevnově.

Umění zlatnické zastoupeno jest starožitnou paténou sv. Vojtěcha, opatřenou na kraji latinským nápisem zbožného obsahu (bez letopočtu) a ozdobenou na dně hlavou Kristovou v práci vypuklé. K této se řadí ozdobný stříbrný reliquiář gotický, pozlacený, pro ostatek sv. Markéty, dle mínění znalců ze 14. stol. Dnešní podobu jeho lze přirovnati ke skvostné desce nějaké knihy. Dle latinského nápisu opraven byl sakristianem Václavem r. 1406. Podrobný popis jeho nalezne laskavý čtenář v Památkách archaeolog. II. 223 od K. Vl. Zapa a vyobrazení na tab. 9. tamže. Vystaven byl též na zemské jub. výstavě. (Katalog retrospektivní výstavy str. 246. č. 59.)

Obr. 4.
Náhrobek blahosl. Vintíře.

Památkou stavitelskou jest starobylá klenba osmihranná nad památnou studánkou Vojtěškou z 13. stol. Pozdější úprava Vojtěšky (obr. 2.), jak ji také nyní spatřujeme, jest od opata Benona Löbla (roku 1750.), jenž nad studánkou celý letohrádek postavil a ozdobil pěknou skupinou soch, představující setkání sv. Vojtěcha a Boleslava II. (Obr. 3.)

O založení kláštera břevnovského koluje totiž tato zbožná pověsť Sv. biskup Vojtěch a zbožný kníže Boleslav, chtějíce upevniti náboženství křesťanské v okolí pražském a krajinu orbou vzdělati, usnesli se, založiti klášter benediktinský, přemýšleli jen kde. Jedné noci měli oba stejný sen. Zdálo se jim, že v krajině blíže Prahy vidí jelena, pijícího ze studánky, a že u této mají založiti klášter. Ráno, aniž by se byli umluvili, vyšedše za Prahu, vše nalezli tak, jak viděli ve snách. Setkavše se zrovna u studánky, vypravovali si podivný sen svůj. Vidouce v tom prst boží, umínili si blíže této studánky založiti klášter. A poněvadž v ní právě leželo jakési břevno, nazvali nový klášter „Břevnov". — Znamení břevna s třemi suky v červeném poli má opatství břevnovské dosud ve znaku.

Ke starožitnostem sochařským sluší počítati 2 náhrobky, a to náhrobek bl. Vintíře a náhrobní desku opata Oldřicha († 1385.). Bl. Vintíř, jak již podotknuto, pohřben byl od Břetislava II. v kostele břevnovském (r. 1045.), a hrob jeho stal se slavným. Avšak za válek husitských vešly v zapomenutí netoliko pouti ku hrobu, nýbrž i ostatky jeho, tak že nyní s jistotou nevíme, kde odpočívají. Pravdě však podobno, že ostatky Vintířovy před vypuknutím bouří husitských tajně byly přeneseny s jinými památnými věcmi do Police a tam zazděny

byly za oltářem sv. Máří Majdaleny, uprostřed kostela stávavšího. Když pak r. 1684. oltář ten odstraněn byl, nalezeny jsou ostatky ve schránce uschované, které opat Tomáš vyzvednuv do nového oltáře u stěny postaveného uložil. O těchto nalezených ostatcích se pravilo a zbožně věřilo, že jsou tělem bl. Vintíře z Hessenska, poustevníka z Českého lesa, v kostele břevnovském kdysi pohřbeného a zázraky oslaveného (Diar. Břev. I. 149.). Opat Otmar dal je přenésti r. 1716. z Police do nového kláštera břevnovského, a 10 let později v cínové schránce uložené a nápisem opatřené pod oltářem bl. Vintíři zasvěceným u přítomnosti všech konventuálů uctivě uložiti r. 1726. Za tímto oltářem venku zasazen do zdi chrámové starožitný pomník, představující v reliefu svatého poustevníka s knihou v pravé a s holí v levé ruce. Hlavu obestírá záře. (Obr. 4). Dle jistých známek pokládá se za náhrobní kámen bl. Vintíře z doby předhusitské [1]) Ležel dlouho pohozen kdesi u Vojtěšky, až jej opat Bedřich Grundmann na přímluvu tehdejšího dějepisce klášterního P. Bonaventury Pitra dal zasaditi r. 1761. na nynější místo. Písmeny, které se spatřují na desce, byvše při poslední obnově kostela poněkud setřeny, jsou zbytky bývalého nápisu, a sice: — lis (venerabilis), G — (Guntherus), — LV († 1045.). Nad malbou jest latinský nápis: „B. Guntheri heremitae gloriosa sepulchralis memoria, restaurata a. MDCCLXI a F. A. B. A. B.“ (= Bl. Vintíře poustevníka slavná náhrobní paměť, obnovena r. 1761. od Bedřicha, opata břevnovského a broumovského). —

Nynější kostel sv. Markéty v Břevnově, slohem renaissančním od proslulého stavitele pražského Krištofa Dienzenhofera vystavěný, jest vysoký, prostranný a světlý. Široká klenba spočívá na vysokých pilířích beze všeho sloupení. Freskové malby klenbové, jsouce provedeny od pražského malíře Steinfelsa v barvách světlých, dle významu svého vzaty jsou z dějin kláštera břevnovského. V presbytáři představuje obraz klenbový oslavení sv. otce Benedikta mezi anděly nebeskými. Freska v lodi chrámové rozdělena jsou ve čtyři pole. V prvním poli spatřujeme sv. Vojtěcha a pět sv. bratří v slávě nebeské se radujících. V druhém poli vyobrazen zářící kříž, k němuž s levé strany se blíží sv. Alexius a Bonifacius, kterýmž původní klášter zasvěcen byl, s pravé strany sv. Markéta, nynější patronka kostela a kláštera. V třetím poli znamenáme celou skupinu, a sice: sv. Anastasia, prvního opata břevnovského a později arcibiskupa ostřihomského, majícího proto vedle sebe znak uherský; sv. Radima, bratra Vojtěchova, arcibiskupa hnězdněnského, znatelného znakem polským; dále bl. Vintíře a sv. Prokopa, poustevníky řádu sv. Benedikta. Ve čtvrtém poli namalována skupina patronů českých: Sv. Vojtěcha, Václava, Ludmily a Boleslava Zbožného. Mezi těmito malbami po stranách nad okny jsou vyobrazení nejhlavnějších dobrodinců kláštera s letopočtem: papeže Jana XV., naproti papeže Bonifacia IX., Boleslava II. (993.) a na-

[1]) Zmínku o něm učinil také Gel. Dobner: Wenceslai Hagek a Liboczan Annales Bohemorum II. 206 (d). Tamže: V. (vyšel r. 1777) mezi str. 286. a 287. jest vyobrazen, ale nečte se na něm ani o písmenku více, než nahoře uvedeno. — »Život Vintíře poustevníka« v Pramenech dějin čes. I. v úvodu E XXIV. od Jos. Truhláře a lat. orig. i s překladem od téhož str. 335.—346.

proti Břetislava I (1045.), Přemysla krále I. (1213.) a Jana Lucemburského (1331.), konečně Rudolfa II. (1602.) a Ferdinanda II. (1622.). — Oltářů jest nyní 8: 1. hlavní oltář s pozlacenou sochou sv. Markéty mezi 4 bílými anděly; 2. oltář P. Marie, na němž za sklem se chová ostatek sv. Markéty v starožitném reliquiáři; 3. v lodi na straně evangelia oltář sv. Vojtěcha s obrazem představujícím sv. biskupa, rozmlouvajícího s knížetem Boleslavem u studánky; 4. naproti oltář bl. Vintíře; na obraze spatřujeme skonání poustevníkovo za přítomnosti knížete Břetislava. Pod oltářem odpočívají domnělé ostatky Vintířovy; 5. oltář sv. Kříže a naproti 6. oltář sv. Benedikta, jehožto skonání obraz představuje; 7. oltář sv. Václava s vyobrazením smrti mučennické téhož sv. patrona; 8. naproti oltář sv. Otmara; oltářní obraz představuje tohoto svatého, jak byl odvezen do vyhnanství na jeden ostrůvek v řece Rýnu. — U oltáře sv Václava stojí cínová křtitelnice s českým nápisem, svědčícím, že ji léta Páně 1637. darovala paní Zuzana Klobicova, jinak Pernštejnská, sousedka Starého Města Pražského.

O staročeském souboji soudním (sědání).

Napsal *Zdeněk V. Tobolka.*

U všech národů, obývajících Evropu v době pradávné, vyskytují se v soudnictví tak zv. soudy boží, ordály. Kde nedostávalo se důkazů k rozpoznání viny nebo neviny, užívalo se těchto průvodů soudních, v nichž bytosť nadlidská ukázati měla, na čí straně jest právo nebo bezpráví. Ve 4. století Řekové, Římané i Gothové západní znali tento způsob soudní, v 6. stol. pak král burgundský Gundebald uvedl ordály v soustavu zákonní, a odtud šířily se do zákoníků jiných národů, zvláště germanských. [1]) Zákonodárství Karlovců, které za jich doby můžeme za nejpokročilejší pokládati, připouštělo také mimo důkaz skrze svědky vedený ordalije, [2]) a to druhu několikerého. Nejdůležitější a nejčastější z nich byl souboj soudní.

Západnický proud, jemuž země koruny české podléhaly odedávna, zanesl i do zemí našich soudy boží ve všech jich způsobách. O jednom z nich, souboji, který se nazývá v staročeských památkách právních „s ě d á n i e“, chceme pojednati.

První případ, o němž písemná zpráva jest dochována, byl by provedl Svatopluk moravský. Kronika tak zv. Dalimila [3]) líčí, jak Svatopluk přišed v přestrojení mnicha ke dvoru císařskému, pravil:

„Kniežata, račte poslúchati!
Mú mi zemiu otjał bez práva,
a má žena jest' v jeho dvoře ješče zdráva.“

Císař proto se s ním počal hádati. Leč Svatopluk řekl:

„Toho chciu svým mečem dolíčiti.“

Knížata nabídku tu přijali.

Mnich tej řeči počě prositi roka,
ciesař na-ň vyvržě svého soka.
Pojide ciesařóv sok v okoł a zpievaje
a na mnicha nic netbaje.
Mnich, dosáh mečě sědacieho,
přětě soku ščít, i jej samého.

Než těžko jest s jistotou věřiti svědectví tomuto. Dalimil jest pramen velice pozdní pro dobu Svatopluka moravského, a nemůže proto býti spolehlivým dokladem pro tento fakt historický. Podobně věc se má se známým soubojem Václava s Radislavem, který v legendách svatováclavských až dosud se připomíná, a o kterém jest zmínka zvláště ve spisech císaře Karla IV.[4])

Poprve, kdy stojíme na pevné půdě, jest v prvním zákoníku českém, právech Kunrátových. Slova „praeterea duellum, quod in vulgari dicitur kiy, non habeant, nisi ad extraneos“ [5]) ukazují, s kým sědánie (zde kiy) bylo pouze dovoleno, a zdají se tím ukazovati i na cizinský jeho původ. Slova však tato jsou tak stručná, že na více z nich, zvláště, jak sědánie se provádělo, souditi se nedá. Nedovídáme se také o něm více z listiny křižovníků pražských od r. 1252.[6])

Šířeji o sědánie, které kryli v 14. věku Čechové latinským pugillum,[7]) rozepisuje se Řád práva zemského, nařizující:

„Když rovný rovného podlé urozenie, tocižto pán pána, vládyka vládyku hlavy pohoní, všeho téhož řádu, jako svrchu psán jest, máta požívati, i máta se bíti s meči i se štíty. A pakliby nižší vyššieho, tociž vládyka šlechtice, pohnal z hlavy: když by ten pohnaný ohradil své právo před žalobú, dřieve nežby naň žaloba vyšla, aneb jemu jeho řečník to vymienie, a řka: „kdyžby přišlo na bitie, bítiť sě s ním nechce, nebť jest nižšieho urozenie, nežli on: tehdy pohnaný svú nevinu má pokázati přísahú na kříži sám sedm se zmatkem; a kdyžby všickni prošli, má prázden býti; a pakliby jediný zmátl, tehda tu při ztratí. Ale když by sobě toho práva nevymienil před žalobú, má sě s ním bíti, ač i jest póvod menšieho urozenie; a ta bitva má jíti týmž řádem, jako svrchu psáno stojí.“ [8])

Dále pokračuje: „A pakli by měštěnín sedláka pohnal: máta sě bíti kyji a s štíty velikými, neb jsta oba jednoho řádu chlapského; a to jest od starodávna ustaveno, že k téj bitvě nemáta mečóv užívati.“ [9])

Řád práva zemského určuje tu, jaké osoby s jakými sedati mohou. Rozlišuje zbraň, jaké kdo užiti může. Pán meče, měšťan se sedlákem kyje. Způsob druhý byl asi starší, a při sědání původnější, jak dosvědčovati se zdají práva Kunrátova, užívání meče vešlo patrně ve zvyk od třináctého století, od doby, kdy objevil se v životě českého národa nový proud západnický, proud romantismu.[10]) Výkvětem romantismu byly turnaje v nejširším smyslu, hry řídící se pravidly a představující boj dvou nebo několika proti sobě.

Podobnosť jich se sědáním,[11]) zvláště s oním druhem, který nazývali „ze ernste“, byla veliká. I není divu, že způsoby, které při

turnaji se vyskytovaly, byly, snad bezděky, přenášeny i do výkonů soudních.

Markantní příklady toho podává nám Tristram, plod romantické školy tehdejší. Hrdina Morolt oslovuje krále:

„S tiem já chci sedati
a právem to ukázati,
že on mému pánu má plat dáti.“ [12])

a „sědání“ provádí zcela po způsobu turnejním; r. pak 1315. v Hradci Králové bylo soudní „klání“ se všemi zvyklostmi rytířskými. Kronika zv. Dalimilova [13]) líčí poslední případ takto:

„Léta ot narozenie syna božieho
po tisiúciu po třech stech po desieti pátého
pro mužobojstvo sta sě súd neslýchaný,
ni v českej zemi vídaný.
Rudolt z Kosic zabi panošiu Věňkovi, súsědu svému,
pro to Věněk zabi syna jemu,
pak Rudolt zabi Věňkovi syna.
I by to tak veliká vina,
že jie nemože i jeden uložiti,
až jima musichu okoł v Hradciu učiniti.
Šesť a šesť dobře oděných
a na jednostajných koních
proti sobě v okoł jeli
a tak sě silně v okole zavřěli.
Rudoltovici jmiechu na oděniu sukně zelené
a Věnkovici črvené
Rudoltovici sě prvé dobřě jmějiechu,
ale smysleti nechtiechu
že, když porazili kterého,
nechali choditi jeho.
A ten, jenž pěš chodieše,
najviece jim škodieše.
Ale Věňkovici, když kterého srazili,
inhed jeho ku podániu připudili.
Tak Věňkovici i získachu“ atd.

Zpráva tato ukazuje, i pro jaké přečiny sědání se dálo. Jest to vražda, o které právem staročeský rýmovník praví, že to bylo v zemi české něco neslýchaného a nevídaného.

Ze všech zpráv, které jsme shledali o sědání, jest nejobšírnější v zákoníku „Majestas Carolina“. [14]) Ustanovení její, do něhož pojato jest, jak v něm se praví, mnoho ze starých zákonů českých, zní:

„Protož následujíc v tom starého práva zachovánie, tiemto ustanovením za právo činíme, aby žádnému člověku, kteréhožkoli duostojenstvie, povýšenie neb stavu buď žádného druhého popúzeti ani pobiezeti k sedánie neslušalo, leč pro některé z těchto tří příčin: tociž hanělli by koho o zradu; druhé učinilliby úklad o zdravie a život Královy Velebnosti, neb k úrazu jeho osoby jednal, aneb také žeby pósobil, přejasné kněžny, neb synuov, neb dcer, neb bratří, neb sester,

i jiných všech, ktož sú pošli z kmene královského. Jestli také žeby kto potkán byl o dánie a prodaji o pójčce hradu neb země královské Velebnosti, a o to žeby rozmlúval neb to jednal, na to najímal neb dával, aneb v tom že by skutkem přestúpil ten, kohožby k sědání pobiezeti chtěl, kteréžkoli osobě bez vuole a přikázánie Královy Velebnosti; v také příhodě devět mužuov dobré pověsti a ctného domněnie s obú stranú buď postaveno a přisežte, prvé nežli strany sedati budú. Jestli také žeby kto pokusil se haněti porušenie stydlivosti a poctivosti dvoru králova, kterúžto příhodu před rozumnými o také poctivosti zatajujem". Další kus její pojednává o osobách, které mohou sedati. Řádky její mluví celkem v týž rozum jako Řád práva zemského: „Při sedánie má znamenáno býti, aby byla rovnost na osobách, aby žádnému neslušalo v příhodách svrchupoložených druhé vyššieho rodem neb duostojenstvím povyšenějšího nikoli k sedání pobiezeti; a jestližeby kto urozenější od sebe nižšího k sedání pobiezen byl, nenie mu dlužen odpoviedati, ani muož proto které řeči neb hanby jmieti žádným obyčejem Jest právo staré království našeho Českého, každému urozenému, buď větčího neb menšího pokolenie, kteréžkoli buď rodu sobě rovného, chceli, muož postaviti jiného miesto sebe k tomu sedání. Ze starého obyčeje královstvie shledali jsme, ano zachováno, že osoba ta, kteráž v službě Královy Velebnosti byla, a od krále odpuštěnie vzala, jsúc již ponížena k službě pánu neb komuž koli jinému, nemuož v sedání jiného miesto sebe postaviti. A zase kdyžby služebník panský, vezma odpuštěnie, králově výsosti za služebníka se přikázal, jsa tiem duostojněji učiněn, muož miesto sebe v sedání mieti neb postaviti hodného zástupci." Totožnost, kterou při tomto odstavci pozorujeme s Ř. P. Z., lze snadno vysvětliti. Obsah obou zákoníků totiž jest současný.[15]) Charakteristickým však v „Majestas Carolina" jest výčet příčin, pro které sědání ustanovuje. Vesměs týkají se přestupků proti osobě králově a jeho rodu. Jest to omezení, kterého dříve nebylo (v Hradci Králové na př. r. 1315. sědání výše uvedené bylo pro vraždu nečlena rodu královského), a které přičísti musíme na vrub osobnímu přání Karla IV.

Jinak však v zákoníku články o sědáních vzbuzují podiv. V době, kdy přičiňuje se o zrušení soudů božích u nás Arnošt z Pardubic,[16]) vystupující s myšlénkami hlásanými již v devátém století arcibiskupem Agobardem,[17]) a v Štyrsku provedenými již r. 1237. císařem Fridrichem,[18]) král český podržuje je v soudnictví svém. Příčina toho jest na snadě. Karel IV., syn dobrodružného rytířského krále Jana, nedovedl si asi odepříti hned rytířských zvyků, které za jeho mládí, ba ještě za jeho panování hojně se vyskytaly. Rozsuzování vodou a železem bylo zrušeno,[19]) ale „sědání" bylo i nadále trpěno, nastala tudíž derogace ordalií. Po Karlovi IV. rytířství hynulo se všemi bujnými výstřelky. Hry rytířské klesaly v zapomenutí a tím, ač pozvolna, ubývalo i soudních sědání. Zákoníky české z doby pozdější nezmiňují se již o tomto průvodu soudním vůbec, ale v soudnictví staročeském se ještě dlouho se sědáním shledáváme.

Roku 1413. vyzývá na př. norimberský purkrabí Jan z Zollernu purkmistra a radní chebské k sědání s bratřími Forstery, jež byli

chebští ve vazbu vzali, a provedení sědání zabráněno jen proto, že poddaní krále českého nesmí před žádnou cizí stolici soudní voláni býti.[20])

Roku 1456. soudí se Jan z Děčína s Mikulášem z Lobkovic a pře rozhodnuta pro nedostatek důkazů sědáním, při němž bitvu zaručily „každá strana pod tisíci kopami grošiú, že to mají konati ten pátek před svatým Wítem nyní najprvé příštím, a mají v šrancích státi, každý z nich k tomu hotov jsa v hodinu jedenáctú na hradě Pražském, kde jim šrankové budú uděláni“,[21]) a Pavel Žídek ve své Správovně ještě za Jiřího z Poděbrad čině zmínku o sědání podotýká, že „súsetským právem se dopouští pro okázání spravedlnosti“ [22]) Sám král Jiří pak na poli u Kunovic r. 1470. nabízí se Matyáši k bitvě osobní, aby objevilo se, na čí straně jest právo.[23])

Od té doby dokladů nenalézáme. Snad obmýšlené sědání toto byl by poslední případ souboje soudního. Bitva r. 1549. se ještě vyskytnuvší mezi panem Jiříkem z Kounic a Jiříkem Rozhonem z Kopřic pro urážku na cti, již Jireček[24]) za soudní sědání pokládá, jest takového rázu, že spíše můžeme ji pokládati za osobní souboj než za akt soudní.

* * *

Přehlédněme ještě předmět, kterým jsme se zabývali.

Poznáváme, že sědání (soudní souboj), k nám ze západu přinesené, známo u nás bylo jistě již v dvanáctém století a dovoleno tehdy jen cizinci. Později od toho upuštěno. Zbraň, které se při něm asi nejprve užívalo, byl kyj, působením pak rytířství přibrán byl pro osoby šlechtické meč. Z počátku zvláště vražda[25]) se sědáním rozhodovala, v druhé polovici pak 14. stol. se vyskytují snahy kompetenci tuto omeziti jen na přestupky týkající se osoby a rodiny královské. Boj proti ordalům a klesající idea rytířství přivádí pád sědáním. Koncem 15. věku soudní souboj v Čechách vyhynul.

Poznámky.

[1]) Liber legum Gundebati. M. G. H. ls. III. 497 ad. — J. Svátek: Obrazy z kult. děj. čes. II. 5.

[2]) F. Šembera: Dějiny středověké. II. 50.

[3]) Fontes rer. boh. III. 50.

[4]) »A když tě kniežetě proti sobě na sědánie jdiesta a obě vojscě na tom přihledání stásta, v tu hodinu anděli« atd. J. Emler. Spis. cís. Karla IV. 1878. 114.

[5]) K. J. Erben: Regesta dipl. nec non epist. Bohemiae et Moraviae. I. 350.

[6]) Dr. H. Jireček: O soudech župních. Č. Č. M. 1856. II. 103.

[7]) Listy fil. 1892. 489.

[8]) Archiv český II 94—95.

[9]) Ibid. 95—96.

[10]) Jan z Michalovic. Německá báseň třináctého věku. Vyd. Dr. A. Kraus. 1888. 29.

[11]) G. Köhler: Die Entwickelung des Kriegswesens III. 298.

[12]) Výbor z literatury české I. 1845. 806.

[13]) Fontes rer. boh. III. 225. — Viz též M. Prok. Lupáč z Hlavačova: Historie o císaři Karlovi toho jména čtvrtém. Vyd. V. Hanka 1848. 38.

[14]) Archiv český III. 155 ad.

[15]) J. Vlček: Dějiny české literatury. V Praze 1893. 32.

[16]) Fontes rer. boh. I.

[17]) H. Reuter: Geschichte der religiösen Aufklärung im Mittelalter... I. Berlin 1875. 32.
[18]) J. Svátek: Obrazy z kult. děj. čes. II 7.
[19]) V. V. Tomek: Děje království českého. V Praze 1891. 158.
[20]) J. Svátek: Obrazy z kult. děj. čes. II. 12.
[21]) Archiv český. IV. 560.
[22]) P. Žídek: Správovna. Rkps. c. k. univ. knihovny XII. D. 11. s. 37.
[23]) »i podali sme (pánu) vašemu tří kusuov najprvé pokoje, a nechtělliby pokoje, ale bitvy osobnie sám a spolu, aneboli boj s ním vzieti« píše Jiří r. 1470 30. Juli radám krále Uherského. Archiv český V. No. 60. 307.
[24]) J. a H. Jireček: Rozpravy z oboru historie, filologie a literatury. I. 94.
[25]) V zákoníku Grimoaldově crimen uxoris sědáním se mohl rozhodovati. M. G. H. ls. IV. 94.

Dvě památná pečetidla.

Popisuje *Ant. Materka.*

Výbor pro národopisnou výstavu na Horách Kutnách rozvinul všestrannou činnosť, aby zachránil zbylé památky v našem městě. K tomu cíli vydal provolání k obecenstvu a rozšířil je po celém okolí v mnoha tisících výtisků. Po té podniknuty jsou návštěvy do jednotlivých domů a rodin.

Tak získal v domě zvaném „perkmistrovském“ a náležejícím druhdy hornímu úředníku kutnohorskému, Gluthovi z Herzlénu, [1]) vzácné pečetidlo biskupské, jehož vyobrazení (obr. 1.) přinášíme. Pečetidlo toto jest nevšední umělé práce a elegantního tvaru. Hoření část jest provedena ze železa a vykládána stříbrem. Jest trojstranné a nese tyto tři znaky:

Obr. 1. Pečetidlo Jarosl. Ign. ze Šternberka, biskupa litoměřického (1675.—1709.) Kreslil Fr. Leypold. (Skutečná velikost.)

[1]) Gluth von Herzlén, zdejší horní úředník („perkmistr«) v minulém století, jehož podobizna byla také na národopisné výstavě naší

Obr. 2. Pečeti Jaroslava Ign. ze Šternberka, biskupa litoměřického (1675.—1709.) Kreslil Vojtěch ryt. Král z Dobré Vody. (Zvětšeno o třetinu.)

Náleželo Jaroslavu Ignáci ze Šternberka, biskupu litoměřickému (1675.—1709. † 12. dubna), jak vysvítá z počátečních písmen nad kardinálským kloboukem na pečeti třetí, které dlužno čísti: Jaroslaus Dei Gratia Episcopus Litomericensis, Sacri Romani Imperii Comes De Sternberg a z hvězdy ve znaku.

Rodině Gluthově z Herzlénu náleží dům v nynější ulici Vladislavově, „perkmistrovský" zvaný, který ještě v 1. polovině tohoto století obehnán byl řetězy, jak jsme vídávali kolem Vlašského dvora. Pečeť tato jest nyní ve sbírce národopisného odboru a zachována bude pro městské museum kutnohorské.

Obr. 3. Pečeť Václava Hotovce ze 14. stol. Kreslil Vojt. ryt. Král z Dobré Vody.

Stejně zajímavá jest starší mosazná pečeť (asi ze 14. stol.) s nápisem: S - WEN - HOTTOWECZ· Uprostřed jest obraz sv. Barbory. (Obr. 3.) Nalezena byla při stavbě v Tylově ulici na Horách Kutnách; odevzdal jsem ji místnímu výboru národopisnému.

Drobné zprávy.

Městské museum v Králové Hradci trpí nedostatkem místností, v nichž by památky zajisté cenné a hojné byly případněji a úplněji vyloženy. Na tento nedostatek sluší upozorniti zvláště nyní, kdy pilným sbíráním nového materialu po ve nicích a městech kraje hradeckého pro výstavu národopisnou bude museum ještě více obohaceno. Sbírka numismatická je úplná, zpěvníkův a biblí přibývá, též nádobí, krojův a jiných kulturně historických předmětů. O museum opravdu pečuje p. prof. Ignác Svoboda, podporován jsa ochotně odborníkem p. prof. Jos. Stránským, jenž nejnověji sádrovými odlitky krásné ozdoby a nápisy památných husitských zvonů na Zámečku u Hradce Králové dle návodu tohoto Časopisu zachoval pro museum. Do sboru musejního povoláni byli městskou radou 2 noví členové, spisovatel p. Ludvík Domečka a prof. p. Alois Matuška.

Přednášky na české universitě poskytují v tomto semestru mnoho zajímavého, jak patrno z dalších řádků, ve kterých uvádíme arci jen ty, které odpovídají našemu programu. Ř. prof Dr. Kalousek čte »Dějiny české od nastoupení krále Václava I.« a »O podvrženinách v pramenech dějin českých« — ř. prof. Dr Emler »O písemnictví středověkém ve spojení s praktickými cvičeními palaeografickými« a „O regestech« — ř. prof. Dr. Palacký »Základy paleografie a oikologie vůbec« — ř. prof. Dr. Hostinský »Úvod do dějin výtvarného umění« — soukr. doc. Dr. Niederle »Slovanské starožitnosti. I. Úvod historický a anthropologický« a »Výklad hlavních problémů v dějinách anthropologie« (Theorie evoluční a původ člověka. Polygenismus a monogenismus. Třídění lidstva.) — soukr. doc Dr. Zíbrt »Kulturní význam humanismu a renaissance« — a soukr. doc. Dr. Kovář »Národopis se zvláštním zřetelem k národopisu českému.«

Kraniometrická komise kongressu moskevského se usnesla: 1. za rovinu bráti rovinu horizontální »německou« (určenou přímkou spojující bod okraje podorbitalního se středem otvoru aurikulárního), 2. opatřiti compasglissière rameny příčnými delšími, z nichž jedno mohlo by se natahovati více nebo méně, aby se vzala výška lebky podle způsobu shody frankfurtské (od předního okraje otvoru occipitalního k bodu nejvíce vyniklému na temeni), 3. dodati k mírám shody dotčené míru šířky čelní (frontalní) největší; míru

šířky čelní v bodu, kde šev coronální setkává se s okrajem temporálním; míru výšky lebky od basia ku bregma podle Brocy, 4. výšku obličeje měřiti od nasia (a nikoliv od ophrya) k okraji alveolárnímu, 5. bráti šířku orbity, ne od dakrya, ale tam, kde skutečně jest šířka největší (tedy zkusmo). Revue Mensuelle de l'école d'anthropologie de Paris, 15. Février 1894. *František Kučera.*

Zprávy o spisech a časopisech.

Zpráva musej. spolku Včela čáslavská za r. 1891.—93. V Čáslavi 1894. Stran 44. Zpráva jednatelská obeznamuje nás, jak Čáslav se připravuje na národop. výstavu; ze zprávy té dovídáme se, jak pokročily výzkumné práce na Hrádku i jaké pozornosti se těšily sbírky spolkové. V pojednáních Dr. Jos Teige doplnil Hendrichovu práci ve zprávách Včely (r. 1886.—7.) uveřejněnou, podav tu »Listinné příspěvky k dějinám komendy drobovické k létům 1347.—1407.« Kl. Čermák zakončuje článek svůj »Pravěká osada u nejižnější cihelny u Čáslavi«, maje zření, že není trhlin u vývoji lidstva našeho vyznáním, že Slovan jest v kraji našem autochtonem. Autor poznamenává, že dospěl k tomuto vyjádření po letech pilné práce, bádání a srovnávání. K článku připojeny jsou 3 tabulky předmětů; nahromadění jich vadí přehlednosti na tabulce třetí. *—a.*

J. Novotný: **Návod ku sbírání a zachraňování předhistorických památek.** (Nákl. F. Šimáčka.) V době výstavek — tedy v pravý čas vydán návod Novotného, hlavně pro stále rostoucí řadu archaeologů »amateurů«. Spisek založil na zkušenosti i literatuře. Tu a tam by se dalo leccos doplniti, zvláště v kapitole o konservování; v literatuře opomenut starší návod Vocelův a novější dobrý (až na nepatrnosti) návod, vydaný vlasten. muz. spolkem v Olomouci. A konečně ještě něco! Proč béře návod v ochranu jen předhistorické památky? Jiný, jaksi »všeobecný« návod, bude spis Kl. Čermáka »Strážce starožitností«; jsou to rozpravy věnované památkám všech dob, z nichž některé se již objevily v časopisech; ale ten psán pro mládež. *—da.*

Památník na slavnosti hasičské ve Skutči. (Red B. V. Konečný.) Ve Skutči 1894., str. 94. Obsahuje kromě jiných tyto práce mladších pracovníků: Od pilného K. V. Adámka »Z letopisu Skutče utrakvistické«; ve stati té užil dostatečně archivalií k vylíčení této periody; hlavní slovo vede tu farář Václav Řezník, nepřítel českých bratří. Spisovatel uvažuje v pojednání svém o jméně města, i připouští dvoje pojmenování: »Skuč« a »Skuteč«. Redaktor tohoto památníku a pilný náš spolupracovník B. V. Konečný podává tu v »Historických drobnostech« tyto příspěvky: I. »Hasičské opatření z r. 1626« (mandát hr. Berkové v příčině té otištěn v Musejníku r. 1883.), II. »Nesprávné jméno městečka Rychmburku« (správné české jméno Předhradí; autor vybízí příslušné osoby, aby se přičinily o vrácení jména toho), III. »Něco o Žďárci,« a IV. »Staré zápisky a jich pisatelé« (z knihy smluv svatebních, maj. Jos. Polanského). Památník obsahuje též obrazy »Špitálský kostel Božího Těla« a »Děk. kostel Nanebevzetí P. Marie.« *—a.*

Spisovatelé-rodáci okresu skutečského Stručné poznámky B. V. Konečného. V malém sešitku sestavil B. V. Konečný (vydáno u příležitosti výstavy místní) abecedně spisovatele ze Skutečska. Kromě jiných poznamenal tu Fr. Heyduka, přispěvatele do Arch. Památek a spisovatele monografií Soběslavě a Milčína, Ant. Hlineckého, Dra. Jana Melichara, jednoho ze starších našich pracovníků, velepilného Ant Rybičku, Jana V. Svobodu (J. V. z Finberků) pilného pracovníka v oboru genealogie a heraldiky Leopolda Marie Svobodu (z Fernova) i pracovníka o místopisu Vilibalda Huga Svobodu, znatele památek litomyšlských prof. Jos Štěpánka. Při Ad. Heydukovi mohl býti uveden jeho spis báješloví věnovaný. *—a.*

Heš G.: **O působení Jana Vítěze ze Zredna a Jiřího z Poděbrad ve volbu Matyáše Korvína za krále Uherského.** Program gymnasia jindřichohradeckého 1894.

Prasek: **K dějinám řemesla ve Slezsku.**. Progr. gymn. opavského 1893. **K dějinám školství ve Slezsku.** Progr. gymn. opavského 1894.

Klecanda Jindř.: **Polsko a Čechy za válek husitských od sjezdu v Kežmarku do bitvy u Lipan a smrti krále Vladislava.** Progr. gymn. v Příbrami 1893.

Vycpálek Jos.: **František Martin Pelcl.** Program gymnasia v Rychnově 1893. Str. 32.

Piskáček V.: **Listiny kláštera zbraslavského z r. 1418.** Progr. gymn. roudnického 1894.

Thir K.: **Hradiště hory Tábor jako pevnosť v minulosti.** Progr. gymn. táborského 1893. Stran 71.

Decker Ant.: **Dějiny škol třeboňských.** Progr. gymnasia v Třeboni 1893.

Matzner: **Francouzové v Písku 1741.—1749. — Různé příspěvky k dějinám města Písku.** Progr. písecke reálky 1893., 1894.

Steiger Karl: **Johannes Hus und das Constanzer Conzil.** Program zemsk. semináře učitelského ve Víd. N. Městě 1893. Str. 27. — Pojednává o Husově činnosti v Čechách a jeho soudu. Glejt císařský byl prý jen průvodním listem, jenž pozbýval platnosti, byla li osoba příjemcova odsouzena.

Elsner V.: **Heimatskunde des Rochlitzer Gerichtsbezirkes mit Berücksichtigung der Gemeinden der G.-B. Starkenbach und Hochstadt.** S mapou. Roketnice 1893.

Veselý J.: **Geschichte der fürstl. Schwarzenberg'schen Domäne Postelberg.** Praha 1993.

Pro nedostatek místa odložili jsme ostatek do čís. 4

Otázky.

Prosíme o laskavé odpovědi na tyto otázky:

Kde mají dosud nejsv. Trojici malovanou po starém způsobě se třemi obličeji na jedné hlavě? — Na obrázcích mezi předměty týkajícími se Umučení Páně bývá délka Kristova někdy též potištěna modlitbou na zvláštním proužku papíru. Kdo je kde zná?

Odpovědi na obě otázky (případně buďtež nám zapůjčeny originály k řádnému popisu) přijímá redakce.

Laskaví čtenáři, pamatujte v čase svatomikulášském na popisy téhož dle otázky v roč. I. str. 68.

Zároveň opravujeme chybu, která se nám vloudila do 2. čís. str 65. v nových otázkách (Jiřík Bakalář); rok čti správně 1553.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Výroční zpráva za pátý rok správní (1893.).

Jednatelská zpráva. Činnosť spolková loňského roku rovnala se celkem činnosti předloňské. Nově zvolený výbor pečoval o to, aby především upravil vnitřní záležitosti. Zprávy jednotlivých funkcionářův odpovídají této působnosti. Odstupující jednatel má za svou povinnosť vytknouti vůči členstvu poctivou snahu ostatních pp. členů ve výboru o rozkvět Společnosti a připomenouti, že zejména pp. Ed. Buſka, prozíravý a v pramenech příjmů vynalézavý pokladník, B. Černý jako neunavný knihovník a administrator našeho časopisu a i jinak

ke všem službám vždy ochotný, a J. Soukup, přičinlivý správce sbírek a neunavný sběratel starožitností pražských, stálý přednášeč jakož i obětavý redaktor časopisu Společnosti mají značné zásluhy o Společnosť Zásluhy p. J. Herain každý vycítí z hojných přednášek; výbor je mu povinen díky za mnohá osobní zakročení, která nejsou ve zprávě. Osobní zakročení mívá své přednosti ve výsledku, ale nepříjemnosti osobní, a proto právě k nim zvláště je třeba obětavosti. Tu vždy nejvíce se vyznamenával sám pan předseda, jehož osobě děkuje Společnosť, že překonala doby zlé, ano že získala si na veřejnosti uznání a cti Valná schůze uložila výboru, by si vyžádal postrádaných protokolů levohr. u býv. starosty p. Č. Ryznera, což také výbor provedl po delším vyjednávání. Také valnou schůzí uloženo nově zvolenému výboru rázné vymáhání nedoplatků členských; hlavně zásluhou energick ho pokladníka (zvoleného na místě zasloužilého p. Fr. Kurše) p. Ed. Bufky vymoženo mnoho skoro již ztraceného Nově zvolený výbor ve valné schůzi 26. února 1893. byl tento: starosta Jan Zeyer, jeho nám. Jan Herain, jednatelé Dr. Em. Kovář a Josef Svoboda, pokladník Ed. Bufka, správce sbírek Jan Soukup, knihovník Ant. B. Černý, archivář Ferd. Chalupníček, zapisovatel Jos. Jíra; za náhradníky Jan Beránek, Fr. Helebrant, Fr. Leypold a Franěk Paris; za dozorce spolkové Dr Jindřich Matiegka, Dr. Jar. Haasz, Dr. Jos. Teige, Vladimír Pér a Ad. Pecenka. V dubnu vzdal se II. jednatel Jos. Svoboda a povolán na jeho místo náhradník Fr. Leypold.

Jelikož činnosť odborů byla nepatrná, usnesl se výbor zakročiti, a nařízením výboru ze dne 6 března 1893. zastavena na čas činnosť jejich. Výbor vzal na se povinnosť starati se o přednášky, referáty a rozhovory, ale při veškeré dobré vůli nebyl příliš šťasten; výsledek celoroční jeví se tento: Ve schůzi členské 18. ledna hojně navštívené promluvil J. Soukup o starožitnostech slovanských jakož i o jejich umístění v museu. Tehdy debattováno velmi o slovanském museu v Praze. Ve schůzi dne 27. března předložil J Soukup starožitnosti zaslané p. Kamilem Ječným, techn. adj. ve Zlonicích, a zprávu o nálezu pohřebiště u Klobuk od p. V. Sajbice, účetního v Klobukách. V téže schůzi p. JUDr. Jos. Teige promlouval důkladně i zajímavě »O počátcích zemských desk«. O své cestě velikonoční po Haliči, Slovensku a Moravě rozhovořil se 17. dubna p. Jan Herain. Dne 26. června přednášel týž »O zajímavých památkách kláštera kladrubského u Stříbra a zámku Újezda sv. Kříže v bývalém Chodsku na Šumavě«. V téže schůzi p Dr. Barvíř rozhovořil se o některých zajímavostech, jež shledal na Rujaně. — Dne 2 čce přednášel p. PhC. Jos. V. Šimák »O selské bouři v severních Čechách r. 1680«. Dne 16. října J Šimák »O památkách na severu českém« (od obou výběžků na jih k Boleslavi a Jičínu). — Dne 17. června přednášel J. Soukup »O nálezech pražských«; přednášející demonstroval zmíněné nálezy. Dne 23. říj. »O nejnovějších nálezech středov. ve Vodičkově ul«, 16. list »Z dějin archaelogie« a ve slavnostní schůzi na počesť prof. Woldřicha, slav. osteologa, »O výzkumných pracích na hradištích českých«, o čemž podrobnější zpráva v Časopise roč. I. str. 68. Společnosť jako jiná léta pozdvihla i tentokráte hlas společně s Uměl. besedou ve příčině domu Melantrichova; později sama navrhovala, by nynější nesprávný název ulice Sirkové byl změněn v Melantrichovou ulici, což městská rada učinila — Do komise pro soupis památek pražských vyslala Společnosť p. MUDra. J. Matiegku. — K vyzvání akad. odboru národop súčastnila se Společnosť výstavy studenstva českého ve »Slavii« ve dnech svatojanských, zapůjčivši některé starožitnosti — V červenci navštívila Společnosť národopisnou výstavu zbraslavskou, kdež vysvětloval laskavě p říd. učitel Přibík. Ke sjezdu hlineckému zaslala telegram a podobně telegraficky pozdravila výstavu domažlickou. — Letos také projednána byla konečně naše petice na záchranu památek na sněmu král. čes. Zájem vzrostl; promluvilo kromě sl. poslance p. K. Adámka ještě několik poslanců ve prospěch památek našich. Zemský výbor podal o naší petici zprávu dosti obšírnou, ač bychom si byli přáli ještě obsáhlejší K okresním zastupitelstvům pak vydal oběžník, jehož jádro je vzato z návrhu našeho K ukončení celé záležitosti je ovšem třeba, by zemský výbor svolal anketu, která by všecky návrhy naše uvážila, a orgány, jimž náleží provedení zákonité ochrany, konečně celou věc skoncovaly Doufáme, že se tak brzy stane, a že v anketě slyšán bude i náš hlas jako původců podrobného plánu na ochranu našich památek, a že konečně české památky, pokud ještě nejsou ztraceny, zachovány budou české

vlasti. Na podnět hlineckého sjezdu ostatně : výbor národop výstavy ustavil komisi, která má učiniti všemožné kroky k tomu cíli, a do komise té je zvolen jako zástupce naší společnosti p. J. Zeyer.

Hlavní zřetel obrácen byl k časopisu, který řídil redaktor tak, aby vyhovoval všemožně, ale především hleděl k tomu, jako druhdy Zoubek a Seydler, aby list káral netečnosť, někdy i zlomyslnosť našincův a upozorňoval na nedostatečnou činnosť konservatorů i přehmaty jednotlivců. Již za to náleží redaktorovi vřelý dík

Podobně sluší vzdáti díky všem pp. spolupracovníkům i všem příznivcům fondu publikačního. Na prvém místě p. Ant. Materkovi, správ. nemocnice na Horách Kutných, jehož laskavostí umožněno uveřejniti kresby zvěčnělého řiditele Jiřího Zacha. — Starožitnosti dílem určeny pro sbírky domácí, dílem pro příští národop. výstavu, dílem pro musea pražská i krajinská. — Výbor děkuje též časopisům pražským Čechu, České Politice, Hlasu Národa, Národním Listům a Vyšehradu, jakož i listům krajinským, které výměnou docházely a o Časopise přinášely zprávy, jako: Český Jih, Podřipan a Český Venkov. Jednatelem pro Radnici a okolí jmenován P. Kašpar Ibl, kaplan tamže, a Vojt. Vaněček, říd. učitel ve Vokovicích Za rok uplynulý — dík energii pokladníka i knihovníka — sesílil spolek tak, že možno nyní od něho očekávati práci ve všech směrech. Nový výbor ať jest toho pamětliv a členstvo nechť podporuje snahy jeho.

V Praze, 1. ledna 1894.

Fr. Leypold, t. č. II jednatel.

Zpráva pokladní za rok 1893.

Účet pokladniční.

Má dáti:		zl.	kr.	Dal:		zl.	kr.
Hotovost z předešlého roku		135	—	Za tisk publikace, časopisu a různé tisky jiné	zl. 263·06		
Příspěvky členů .	zl. 377 43			Illustrace	» 50 28		
Dary	» 110·42			Poštovné, dopravné a výlohy spojené s expedicí časopisu	» 5,·54		
Za prodané publikace	» 17 —			Kancelářské potřeby	» 8 07		
Krejčarové sbírky.	» 5·96			Nájemné	» 60·—		
Různé příjmy . .	» 2·30	513	11	Za knihy a vazby	» 21 85		
				Odměny a cestovné	» 45 40		
				Za koupené starožitnosti . . .	» [illegible]·—		
				Rozličná vydání	» 3 42	558	62
				Zůstatek na rok 1894 .		89	49
		648	11			648	11

V Praze, 1. ledna 1894.

Viděl a revidoval 11/3. 1894.: Revidoval 15/3. 1894 :

Ad. Pecenka, t. č. dozorce spolkový. **Vladimír Per,** t. č. dozorce spolkový. **Eduard Bufka,** t. č. pokladník.

Zpráva o knihovně za r. 1893. V pátém roce správním přibylo do knihovny 26 čísel, i čítá nyní knihovna úhrnem 405 čísel. Z těch připadá do odboru A 130 čísel (proti loňskému roku + 4), do odboru B 66 čísel (+ 4), do odboru C 92 čísla (+ 7), do odboru D 153 čísla (+ 21) Jako v letech předešlých tak i v roce minulém pamatovala na Společnosť naši cennými publikacemi svými sl. Akademie umiejętnosći v Krakově, jíž za stálou a neochabující přízeň tuto vzdávám díky nejupřímnější. Od domácích ústavů a institucí našich nedostáváme ničeho... Jednak darem jednak výměnou dostalo se nám: Časopisu Matice moravské, Časopisu Musea král. Českého, Časopisu Vlast. muzejn. spolku v Olomouci, Českého Lidu, Domácí hospodyně, Glasnika zemaljskog musea v Bosně, Typografie, Věstníku národopisné výstavy českosl., pak 3 publikací od sl. Klubu historického.

Kromě toho přispěli ke knihovně P. T. pp.: Černý A. B. (3 spisy), Domečka L. v Jindř. Hradci (1), PhC Konečný B. V. (1), PhDr. Kovář Em. (2), MUDr. Matiegka Jindř. (1), sl. Musejní spolek v Brně (2), sl. Museum městské v Turnově (1), Schiller Ant. (3), Svoboda Jos. (1), PhC. Šimák J. V. (1), P. Škrdle Tom. (1), PhDr. Winter Z. (Dějiny kroje dílu II. sv. 1 a 2) a sl. Výbor národopisné výstavy československé.

Po přání, vysloveném v oběžníku, který byl přiložen k 1. číslu Časopisu, zasílaly nám ct. redakce: Ostravice, Velehradu a Vinohradských listů svůj časopis. Za veškery tyto dary vzdávám upřímné díky a prosím, aby i příště bylo pamatováno na Společnosť. Celkový výsledek není letos příliš příznivý. Soustřeďovala se veškera práce má jednak v obstarávání Časopisu, jednak skoro po celý rok zastával jsem větší díl agendy spolkové. Nemohl jsem disponovati tolik časem, kolik bych si byl sám přál a kolik by bylo žádoucno. Nyní, kdy Časopis náš překonal počáteční nesnáze, nepochybuji, že knihovna pomocí jeho velně získá.

A tak odevzdávaje po 4 letech tuto funkci, přeji svému nástupci ze srdce, by dosáhl výsledků nejzdárnějších. Sám budu mu rád k tomu nápomocen, pokud mi bude možno.

V Praze, 1. ledna 1894.

Ant. Bohouš Černý, t. č. knihovník.

Zpráva pokladní. Ku Společnosti přistoupili nově za členy tito P. T. pánové: Adam Jos., učitel v Českém Dubě; Bachmann Jos., hostinský, Velká Víska; pí. Bakešová Lucie, spisovatelka a choť velkostatkáře v Ořechovičkách; P. Bartoš Václav, katecheta v Kuklenách; J. U. Dr. Barvič Fr., advokát ve Vyzovicích; Běhálek Ed., řiditel panství v Chuděnicích; sl Čtenářská beseda v Hostivaři zl. 1·03; Bezdíček Jos., hospod. správce v Hospozíně; Bláha Václav, c. k. oficiál cukerní daně v Radotíně; Brož Václav, majitel realit a obecní starší; Břeský z Birkenfelsu Václ v Hradci Jindř.; Cirps Karel, účetní; Čapek K., správce mlýna v Zářečí; slč. Černá Milosl., učitelka na Král. Vinohradech; Černý Václ., učitel ve Žďárkách (na r. 1893. a 1894.); Čtrnáctý Ant., statkář v M. Čičovicích; Čtvrtečka Alois, správce pošty v Klatovech; J. U. Dr. Demel Jaroslav; Demharter Jos., knihkup. účetní; Domečka J., majitel domů v Táboře; Dotřel Jan, úředník Úrazové pojišťovny; Duras Václ. v Želenicích; Durlin Vikt. na Smíchově; Dvořák Jan A. na Smíchově; Dvořák Jan, řiditel měšť. školy v Hořovicích; Eichler Vilém, obchodník; Farský Fr., řiditel vyššího zemsk. hosp. ústavu v Táboře; Fiala Karel, architekt; M. U. Dr. Fidler Adolf v Netolicích; Fikar Emil, sochař na Král. Vinohradech; P. Fischer Jos., děkan ve Volyni; P. Frecr Ant., kaplan ve Slaném; Fryč Jos., nájemce dvora v Bakově; Gössl Fr., knihkup. účetní; Gottlieb Václ., malíř znaků; Graf Karel v Trnovanech; Hainz Ferd., učitel v Dymokurech; P. Hájek Jan, kaplan v Jenšovicích; Hala Jan, rolník v Tisové; Hanzl Václ., litograf v Trnovanech· Hauer Václ., prof. česk. gymn. v Opavě; Hejna Fr., soudní vykonavatel na Hluboké; Herfurth Jos., inženýr v Teplicích; Hněvkovský Fr., stavitel; P. Honsa Tom., kaplan v Netolicích; P. Hornek Alfons, kaplan v Polné; Hořejší Ant., statkář v Hobšovicích; Hrubý Stan., posluchač hosp. školy v Chrudimi; Hruška Jan, pokladník pražské městské spořitelny; Hudský Dom., majitel domu v Jičíně; Hula Jan B., chemik cukrovaru v Hulíně; Chlupatý Jos., statkář v Záběhlicích zl. 1·03; Chmelař

Boh., učitel v Kuklenách; Jančár M., říd. učitel v Černivsku; Janda Ant., učitel v Budyni nad Ohří; Janeček M., rolník v Mydlovarech; Janoušek V., městský radní v Jičíně; Jelínek Jindř., učitel v Kuklenách; Jirman Jos., knihkup. účetní; M. U. Dr. Kába Adolf, okr. lékař v Klatovech (za r. 1893. a 1894.); Kalos C. v Mauerbachu u Vídně (za r. 1893. a 1894.); Keclík Rud., velkoobchodník; P. Keppert Ant., farář v Tuchlovicích; J. U. C. Klíma Alois; sl. Klub »Stará garda Typografické besedy«; Klusáček Em., c. k. berní kontrolor v Blatné; Kobrč Karel, hostinský na Hluboké; Kolárský Ant., hosp. správce a redaktor; Kolář Martin, c. k. gymn. professor v. v. v Táboře; Kordina Eduard, velkoobchodník v Brně; Kostka Karel, bohoslovec v Olomouci; P. Košák Fr., kaplan v Mirošově, Košta Fr. v Plíškovicích; Kratochvil Tom., divadelní ředitel v. v. v Rakovníku; Krušina ze Švamberka Jos., úředník Prvního česk. pojišť. ústavu; Kukaň Václ. na Král. Vinohradech; Kůrka Václ., úředník Úrazové pojišťovny; Kutan Václ. na Král. Vinohradech; Kverka K., učitel v Chorušicích; Lábler Ludv., c. k. vrchní inženýr na Horách Kutnách; P. Lego Ant., farář v Jesenici; Lezner Arnošt na Smíchově; Lisec Julius, rolník v Šlapanicích; Lisec Karel, majitel mlýna v Bakově; Litterbach Josef; Luxenburg Václav; Majer Ant. v Čížové; Mareček Boh., majitel cihelny v Jičíně; M. U. Dr. Marek Hanuš v Kuklenách; M. U. Dr. Mašek Alois, operateur v Klatovech; Matějka Karel, mistr krejčovský ve Slaném; Matouš Fr., cukrmistr ve Zvoleněvsi; Mayer M., městský důchodní v Horažďovicích; J. U. C. Michálek Jindř., kand. adv. v Novém Strašecí; Müller Jos., c. k. vládní rada ve Vídni; Müller Václ., obchodník v Žebráce; sl. Museum v Novém Strašecí; Myslbek Jos., ředitel a professor c. k. uměl. prům. školy; Novotný Boh., technik, Frant. Lázně; Novotný Karel, c. k. gymn. professor v Jičíně; M. U. Dr. Pacner Jos., městský lékař v Ml. Boleslavi; P. Pecánek Jan, farář ve Středoklukách; Pekárek Karel, c. k. notář na Hluboké; Petrák Jos., říd. učitel v Lomnici nad Jizerou; J. U. Dr. Podlipný Jan, advokát a náměstek starosty měst pražských; Pokorný Jan, assistent c. k. zástavního úřadu; Prokopec Jan, továrník a starosta na Kral. Vinohradech; Prusík B., c. k. gymn. professor v Klatovech (na r. 1893. a 1894.); Raim Jan v Lomnici nad Jizerou; Roedig Antonín; Růžička Jos., holič v Buštěhradě zl. 1·15; Dr. Řehoř Tomáš, c. k. gymn. professor v Chrudimi; sl. Rezáčova Karla, učitelka; Sádlo Vilém, disponent v Domažlicích (zl. 1·80 na r. 1893. a 1894.); Saska Jan, gymn. prof. v Novgorodě Severském na Rusi; sl. Sbor musejní ve Vlašimi; Schmidt Jos., mistr klempířský v Hořovicích; Schmoranz Fr., architekt v Slatinanech; Schober Jos. na Král. Vinohradech; Schulz Leop., ředitel kancel. Národop. výstavy českoslov.; Schuster Adolf, říd. učitel v Tuněchodech; Sluka Karel, říd. učitel v Dol. Pasekách; sl. tělocv. jednota »Sokol« na Žižkově; Soukup Ant., učitel v Mochově; sl. Čtenářský spolek ve Vlašimi; Springer Jos., knihkup. účetní; J. U. Dr. Stehlíček Karel, advokát v Hořovicích; J. U. C. Stejskal Jan na Smíchově; Stejskal Fr., účetní cukrovaru ve Zvoleněvsi (zl. 1·05); Stejskal Theodor, disponent v Domažlicích; Sucharda Stanislav, professor při c. k. uměl. prům. škole; Suk Jos., statkář a starosta ve Vel. Čičovicích; Šašek Fr., obchodník; Škaloud Karel, učitel; Šmidl Č., c. k. pošt. oficiál v Jičíně (zl. 1·05); Štěpánek Fr., rytec ve Vejprtech; Štětina Karel, c. k. gymn. professor v Jičíně; Štolc Fr., rolník v Malých Čičovicích; Šváb Ant. v Trnovanech; Tausik Milosl. v Hlinsku; Dr. Thir Karel, c. k. gymn. professor v Táboře. Tomíček Ant., c. k. pošt. assistent v Litomyšli; Tomíček F., lékárník v Netolicích; P. Tonder Al. Jos., provincial řádu Augustiniánů; Troníček Jan, stavitel na Král. Vinohradech; Tůma Fr., typograf; Turek Ant., městský architekt na Král. Vinohradech; Vaněk Ferd., c. k. gymn. professor v Klatovech; Vaněk Th. v Chlumu u Třeboně; Wimmer Jan ve Vimperku (zl. 1·80); Winkler Jan v Soběslavi; Winter Fr. v Hlinsku; Vítek Boh., říd. učitel v Bezděkově; Volf Jos. V., říd. učitel ve Hrošce; Vondráček Ant., úředník cukrovaru v Uhřiněvsi; Vondráček Jos., rolník ve Vel. Čičovicích; Voříšek Alois, c. k. adjunkt okr. soudu na odp. v Sedlčanech; Votrubec Vrat., c. k. gymn. professor ve Vys. Mýtě; sl. okresní výbor v Přelouči; Zákostelský Jan, městský tajemník v Žebráce (zl. 1·05); Zderadička ze Zderadic Stan. v Libni; J. U. Dr. Zeis Em., advokát a cís.

rada v Táboře: Zelenka Fr., učitel v Týncí nad Sázavou; P. Zeman Fr., kooperator ve Hvožďanech; Žáček Krist., velkoobchodník v Brně.

Za členy přispívající přistoupili ke Společnosti P. T. pánové: M U. Dr. Coufal Flor., obv. lékař v Brušperku; Duras Fr., fotograf ve Slaném: Hemerka Aug, šlechtic ze Stanmíru, majitel dvora ve Slaném; J U. Dr. Hlava Ed., c. k. notář; J. U. Dr. Peták Václ., advokát a starosta města Plzně; Šorel Jos., statkář v Horní Kamenici; Vondrouš V., stud. agr. v Libverdě; s příspěvkem 5 zl. ročně přistoupil za člena P. T. pan Ot. Materna, architekt v Praze

Na vydávání znakové přílohy a k účelům Společnosti vůbec darovali P. T. pp. členové: Adamec Lev zl. 2 —, Buchtela K., c. k. berní inspektor, zl. 2·—; Cmíral Jarosl, úředník v Postřelné, zl. 1·—; Černý A. B. zl. 5 —; Černý Jiří O, učitel v Turnově, zl. 1·—; Fiala Fr., zemský inženýr, zl. 5·—; J U Dr. Gintl Otto, advokát na Král. Vinohradech, zl. 1·—; Helebrant Fr., obchodník, zl. 1 —; Herain Jan, architekt, zl. 10·—; Herold J. U., vrchní inženýr, zl. 5· -; Chaura Karel, obchodník, zl. 1·—; Ježek Václ., okr. tajemník v Chrudimi, zl. —50; M. U. C Klička Lad. zl. 1·—; J U. Dr. Kudrna Ot, advokát v Netolicích, zl. 1·45; Ladislav Václ., techn. úředník cukrovaru v Kralupech, zl 2·—; Leypold Fr, architekt na Král. Vinohradech, zl. 1·—; Lipan K, obuvník na Smíchově, zl. —·50; M. U. Dr. Matiegka Jindř., okr. lékař v Praze, zl. 5·—; Alois ryt. z Mildenberka zl. 1·—; Motejl F., hosp. správce v Telcích zl. 1 —; J. U. Dr. Nejedlý Julius, zemský advokát, zl. 5·—; Neumann K. C., majetník chemické laboratoře, zl. 5·—; M. U. Dr. Pacner Jos, městský lékař v Ml. Boleslavi, zl. —·50; Páris Fr., adv. úředník, zl. 1·—; Pecenka Adolf, c k. místodrž vrchní inženýr, zl. 5·—; Písecký z Kranichfeldu Václ., inženýr na Smíchově, zl. 5·—; Prusík Blažej, c. k. gymn professor v Klatovech, zl. 1·20; Štross Jindř., majetník závodu hodinářského, zl. 1·—; Schiller Ant., odb. učitel a typograf, zl. 1·—; Sochor Ed., architekt, zl. 2 —; Ph. C Soukup Jan zl. 1·—; Ph. C Šimák Jos. zl. 2·—; Štěpánek Fr., rytec ve Vejprtech, zl —·20; J. U. C. Vačlena Miloš zl. —·50; Vašák Jan, spisovatel na Král. Vinohradech, zl. 2·—; Zeyer Jan, architekt, zl 2·—. Za příznivce Společnosti s obnosem zl. 5·— ročně přistoupily a jmenovaný obnos zaslaly slavné okresní výbory: v České Skalici, na Hluboké, v Hradci Králové, na Mělníku a v Rokycanech. Za publikace, vydané Společností zaslali P T. pp členové: Cyterák Jos, správce školy ve V. Čičovicích, zl. 1·10; Herfurth Jos., inženýr v Teplicích, zl. 2·15; Leyer Jan, c k. oficiál daně cukru v Židovicích, zl 1·48; Osborne W., archaeolog v Blasevicích u Mnichova, zl —25; Wimmer Jan ve Vimperku zl. 1 55. Ve výkazech za publikace nejsou obsaženy a nebudou uváděny obnosy za publikace, které obstarává Společnost pp. členům za levnější cenu.

Za veškery tyto dary uctivě děkujeme a prosíme za další přízeň Aby bylo vyvarováno všem reklamacím, upozorňujeme na to, že v tomto výkaze jsou uvedeny příspěvky, došlé včetně do 18. října 1894 Veškery později došlé příspěvky budou uveřejněny v čísle čtvrtém.

Taktéž upozorňujeme na to, že jako dříve tak i nyní míněna vždy Praha tam, kde není označeno jiné bydliště u dotyčných pp. členů.

V Praze, dne 18. října 1894.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,

Král. Vinohrady, **Hálkova tř. č. 68 II.**

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ČASOPIS
SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH
V PRAZE.

Časopis vydáván jest pouze členům Společnosti a to zdarma. — Expedice jest na Král. Vinohradech, Hálkova tř. č. 68. nové.

Číslo 4. Vydáno v prosinci 1894. Ročník II.

Zákonitá ochrana
starožitností a památek českých.

Pod tímto záhlavím uveřejnili jsme v 1. a 2. čísle I. ročníku petici, podanou Společností zemskému výboru království Českého, který ji předložil sněmu zprávou ze dne 5. dubna r. 1893. číslo tisku LXXXV. V zasedání sněmu r. 1893 –1894. obnovil poslanec K. Adámek svůj návrh na ochranu a zachování domácích památek uměleckých a historických 28. prosince 1893. tiskem XXIII. s dodatkem, aby zemský výbor pojal do rozpočtu zemského zvláštní dotaci na kupování památek výtvarného a lidového umění i uměleckého průmyslu. Tento návrh odůvodnil posl. K. Adámek v 8. schůzi 15. ledna. Pak byl přikázán rozpočtové komisi, která o něm podala zprávu, vypracovanou od zpravodaje Dra. J. Podlipného dne 7. února 1894. tiskem CXXXIX. jak následuje:

Zpráva rozpočtové komise o zprávě zemského výboru o petici „Společnosti přátel starožitností českých v Praze“ v příčině ochrany starožitností a památek českých.

Slavný sněme!

Bylo by s podivením, kdyby země historicky tak proslulá a kulturně významná, jakou království České bez odporu jest, neměla památek historických a uměleckých, ano kdyby jich neměla v počtu velikém. A přece jest tu zvláštní úkaz, že cizina honosí se památkami vlasti naší v míře ne-li větší než my sami můžeme se vykázati, tedy zajisté v počtu tak velikém, že nejen milovník památek historických, ale každý upřímný syn vlasti musí se tázati, jaké jsou toho příčiny. Odpověď leží na snadě.

Nejen neznalost, ale ve větší míře lhostejnosť, ano bohužel ziskuchtivosť zaviňovaly, že vzácné věci přes všecky starší zákazy valně za hranice do sbírek a museí se zavlékaly, kde za vzácnosť a ozdobu jsou pokládány.

Dík pečlivosti a přičinění některých horlivých činitelů ve vlasti naší očínají se poměry lepšiti a zvláště poslední dobou, kdy svěží

ruch národopisných výstavek v království a v markrabství oživl, počíná porozumění a cenění památek po předcích našich.

V prvé řadě sluší vytknouti záslužnou činnosť „Společnosti přátel starožitností českých v Praze“ ve směru tomto, ač celá řada jiných spolků a osobností účelu zachování památek historických a uměleckých svou pozornosť věnuje.

Bylo řečeno, že neznalosť, lhostejnosť a ziskuchtivosť připravují království České o důkazy kulturního života otců našich; nemůžeme však opomenouti ještě jeden nedostatek vytknouti, totiž, že není zákona, který by tomu překazil, aby drahocenné památky naše a vůbec starožitnosti v tomto království nebyly ničeny a ze země vyváženy.

V době, když již Bosna a Hercegovina má své nařízení v příčině udržování památek a jednání se starožitnostmi, pokud se týče s předměty majícími význam historický a kulturně historický (nejv. resoluce ze dne 22. května 1892.), kdy ve království Uherském zákonodárnou cestou památky země jsou chráněny (číslo XXXIX. roku 1881.), kdy zákony v jiných zemích (Francie, Řecko, Švédsko, Italie) podřizují soukromá práva prospěchu veřejnému, jest nejvýš na čase, aby také v království Českém ochrana památek historických byla stanovena, ničení a vývoz jejich z království zakázán.

Tu nedostačí starší dosavadní ustanovení, jevící se malomocnými proti zavlékání památek do ciziny, jak svědčí případy vytknuté posl. Adámkem, vždy horlivým zastancem památek a archivalií, a v petici „Společnosti přátel starožitností českých v Praze“ (č. 306 sněm.).

Prostředky vedoucí k záchraně památek uvedeny jsou ve zprávě zemského výboru o petici jmenované „Společnosti“, jež již r. 1889. petici ke sněmu království Českého podala, v níž žádá:

1. Aby zemský výbor znova vyhlásil oběžník vydaný 12. června r. 1868. č. 10640 okresním výborům a důtklivě je vyzval, aby obrátily pozornosť a péči svou k uchování památek starožitných a uměleckých v království Českém.

2. Aby sbory samosprávné zřídily seznamy památek s udáním míst, kde se chovají, aby se staraly o zachování a opravu jich a pečovaly o zakládání musei krajinských.

3. Aby byl vydán zákon zakazující vývoz a prodej starožitností za hranice.

4. Aby znovu obce byly upozorněny na nařízení z r. 1836. o pamětních knihách s návodem, jak by se zapisování do knih těch vésti mělo. Co se týče nařízení z r. 1836., má zníti správně gub. dekret ze dne 31. srpna 1835. č. 5952. sb. pol. zák. z r. 1836. Co se pak týče oběžníku sub 1. uvedeného, navrhuje také poslanec Adámek v návrhu svém (tisk XXIII. čís. 240 sněm. 1893.—1894.) ad II., aby zemský výbor vyzval veškerá samosprávná zastupitelství v království Českém ve příčině pečlivého zachovávání a horlivého ochraňování starožitných, uměleckých jakož i archiválných památek.

Intencím těmto vyhověl zemský výbor posláním daným v Praze dne 23. prosince 1893., čís. 36.141, svědčícím všem okresním vý-

borům, a jest si přáti, by poslání toto nejširšího rozšíření došlo a nejen bedlivé pozornosti, ale i horlivému šetření a konání se těšilo.[1])

K poslání onomu připojen jest seznam konservatorů v království Českém a seznam veřejných museí a spolků musejních v království Českém.[2])

K uvažování o otázkách týkajících se památek pokládá sám zemský výbor za nejpříhodnější sbor archaeologický, jenž by byl zřízen po způsobu komise historické, jež již od r. 1887. trvá a zdárně při výboru zemském působí, co poradní sbor. I nemohl by v té míře vyhověti výboru zemskému jiný sbor, který by nestál v těsné spojitosti se zemským výborem.

To vše uvažujíc komise rozpočtová měla především za to, aby takovýto poradní sbor archaeologický byl bez průtahu zřízen, načež bude snadněji zemskému výboru ostatní návrhy, učiněné jednak „Společností přátel starožitností českých v Praze", jednak návrhy poslance Adámka a soudr., jakož i návrhy obsažené v peticích „obecního zastupitelstva král. svob. horního města Hor Kuten" (čís. 335 sněm.) a „Spolku architektů a inženýrů v království Českém v Praze" (č. 3548 ai 1892.) zkoumati a návrhy přiměřené činiti.

Z těchto důvodů neuznávala za včasné a přiměřené komise pouštěti se do úvah o návrzích těch, jediné pokládala za nutné a neodkladné to, co i bez komise samým zemským výborem ve zprávě č. 306 bylo uznáno za způsobilé ku provedení, totiž vyzvání ku vládě, aby jednak byla živnosť a obchodování s památkami upravena, jednak bylo vyvážení památek z království Českého zakázáno.

V jednom i druhém směru spočívá zabezpečení a záchrana památek všeho druhu. Způsob a předměty památek samých podrobně rozvržen a vypočítán jest v poslání zem. výboru ze dne 23. prosince r. 1893. č. 36.141, na něž se tímto zřejmě poukazuje.

Způsob ochrany památek v obchodování a živnostech spočívá v přesném vytknutí podmínek, za jakými se koncesse udílí, jakož i v ostatních nařízeních, týkajících se dozoru na živnosti a obchody takové.

Rozpočtová komise jest přesvědčena, že takto nejrychlejším a nejbezpečnějším způsobem bude odpomoženo zlu — ničení a vývozu památek — ale zároveň ponenáhlu zajištěna kulturní stránka minulosti národa, obývajícího toto království, na prospěch a rozvoj jeho budoucnosti.

Rozpočtová komise činí tedy tyto návrhy:

Slavný sněme račiž se usnésti:

I. Zemskému výboru se ukládá, aby co nejdříve zařídil stálý poradní sbor, skládající se ze znalců starožitnosti a archaeologických

---

[1]) Poslání toto bylo uveřejněno též v některých listech venkovských.

[2]) Seznam c. k. konservatorů v království Českém dle jednotlivých (tří) oddělení c. k. ústřední komise pro vyzkoumání a zachování památek uměleckých a historických (v příl. I.) bylo by možno uvésti jen jako dokład chvatné organisace koncem našeho věku. Důležitá jest příloha II. »Seznam veřejných museí a spolků musejních v království Českém«. Doplňky jsou v Českém Lidu, III. 371. pozn. 4. Dodáváme ještě: Museum Náprstkovo.

památek vůbec jako „komise archaeologická při zemském výboru pro království České“.

II. C. k. vláda se vyzývá, 1. by vzhledem k nutnosti brzké právní ochrany památek kulturně- a umělecko-historických a starožitností učinila živnostenskou koupi i prodej památek kulturně- a umělecko-historických a starožitností závislými na propůjčení koncesse a ustanovila podmínky, za nichž lze koncessi tu uděliti, zvláště aby dotyčným živnostníkům uložila, že musí vésti knihy o tom, kterých předmětů podobných při provozování živnosti své, od koho a kdy nabyli, nebo komu je dále prodali; konečně aby zostřen byl vzhledem k bezpečnosti majetku a z jiných příčin veřejných dozor policejní na veškerý prodej a koupi takových předmětů, zvláště pak aby byla každá pokoutně provozovaná živnosť podobná přísně stíhána; 2. by vzhledem k naléhavosti této otázky učinila s urychlením opatření v příčině zákazu vývozu památek kulturně- a umělecko-historických a starožitností do ciziny a v příčině právní ochrany jejich podobné, jako se již stalo v jiných zemích a státech.

III. Návrh poslance Karla Adámka čís. sněm. 240 r. 1894. a sice odst. I., III., IV., jakož i petice Společnosti přátel starožitností českých v Praze de praes. 14. listopadu 1889. čís. 692 a sice odstavec 2., 3., 4., dále petice spolku architektů a inženýrů v království Českém v Praze de praes. 5. dubna 1892. čís. 3549 a konečně petice obecního zastupitelstva král. svob. horního města Hor Kuten čís. 335 r. 1894. odstupují se zemskému výboru k podrobnému a bedlivému s „komisí archaeologickou“ zkoumání a podání zprávy i event. návrhů v nejbližším zasedání sněmu království Českého.

Z komise rozpočtové.

V Praze, dne 7. února 1894.

Karel hr. Buquoy m. p., předseda. **Dr. J. Podlipný** m. p., zpravodaj.

K tomu poznamenáváme: Zřízení stálého sboru poradního jako „komise archaeologické při zemském výboru pro království České“, jež bylo uloženo zemskému výboru, zůstává i na dále neuskutečněno a tím celá akce vázne. Ustavila se jen stálá archaeologická komise České Akademie věd a umění, jejíž organisační pravidla čteme v Čes. Lidu III. 382, 478. Městská rada král. hlav. města Prahy zřídila pak komisi pro soupis památek města Prahy (v našem Časopise II. 64.). „O záchraně starodávných památek“ promluvil také JUC. K. V. Adámek na památném a vzorném sjezdu musejních spolků, odborů národopisné výstavy československé a přátel vlastivědy české v Hlinsku dne 15. srpna 1893.; ve své řeči věnoval pozornosť též organisaci krajinských museí, dávno již žádoucí a zřízení zvláštního zemského sboru konservatorského. Resoluce přijata všemi hlasy a provedení bodů v ní obsažených uloženo šestičlennému výboru, jehož ustanovení svěřeno hlavnímu výboru NVČ. (Český Lid III. 92.)

Samostatný konservatorský sbor zemský království Českého [1]) jest a musí býti heslem všech museí a musejních spolků českých, čehož pravdivosť stvrzují i četné odbory národopisné, pracující pro výstavu národopisnou, ve které přece vězí také kus záchranné akce...

Nemůžeme jinak, než ukončiti poznámky tyto slovy, kterými zodpověděla c. k. ústřední komise vídeňská žádosť ministerstva o dobré zdání v příčině návrhů, podaných posl. K. Adámkem na sněmu království Českého (zříditi českou komisi zemskou): Die Centralcommission konnte keine Veranlassung finden, den Antrag des benannten Herrn Abgeordneten dem Ministerium befürwortend zu empfehlen. [2])

Gradual kláštera v Ročově.

Napsal Ph. Dr. *Bohumil Matějka.*

V augustinianském klášteře v Ročově (3 hod. jižně od Loun) jest vedle mnohých jiných památností také neveliká, avšak velmi zajímavá knihovna, založená nepochybně záhy po roku 1520., kdy tento klášter, spustošený ve válkách husitských, byl znovuzřízen. Celá řada inkunabulí domácích i cizích, jakož i vzácných tisků a rukopisů pozdějších zasloužila by bedlivějšího prohlédnutí.

Tak na příklad napsal tam některý z mnichů ve druhé polovici 16. stol. se vzornou pílí veliké kompendium medicinské jazykem německým. Se stanoviska výtvarného zaujímají ovšem první místo četné a krásné vazby, jež poskytují veliký výběr znamenitých vzorů velikostí, tvarem a výzdobou od nejmenších kapesních breviaříků až do objemných misálů a jiných foliantů. Některé, charakteristické svou jednoduchostí, pocházejí ještě z konce 15. stol., většina velice ozdobných nese letopočty ze 16. stol.; avšak i 17. a 18. věk jest velmi pěkně zastoupen. Starších rukopisů nenalezeno při zběžné prohlídce knihovny. Jediná památka toho druhu chová se zároveň se zakládacími listinami ze 14. stol. v pokoji pana převora.

Jest to gradual z konce 14. stol. (44 × 32 cm. veliké), jehož pergamenové listy pocházejí ze tří různých dob. Z původního rukopisu zachovala se jediná inicialka *A* (obr. 1). Dolejší polovice této písmeny jest šťastně vyplněna skupinou čtyř postav, představujících zakladatele kláštera, Albrechta z Kolovrat (založil klášter r. 1373., zemřel r. 1391.) a jeho manželku Annu ze Seeberka, ani klečí před Matkou Boží s děťátkem. Kulturní historik věnuje na obrázku pozornosť především krojům, které se ovšem neliší od známých ze studií

---

[1]) Zajímavý jest článek, který do Českého Lidu III. 168.—178. a 366. až 375. napsal JUDr. Jaroslav Haasz: »Ochrana památek a starožitností u nás.« Tam podává přehled dosavadních kroků a podrobné návrhy a výsledky jejich.

[2]) Uvádíme toto místo z Českého Lidu III. 480., protože c. k. ústřední komise nevyměňuje s námi své publikace.

Zíbrtových, ale jsou přece zajímavým příspěvkem. Kraje listu jsou ozdobeny rozvilinami a znakem Kolovratů.

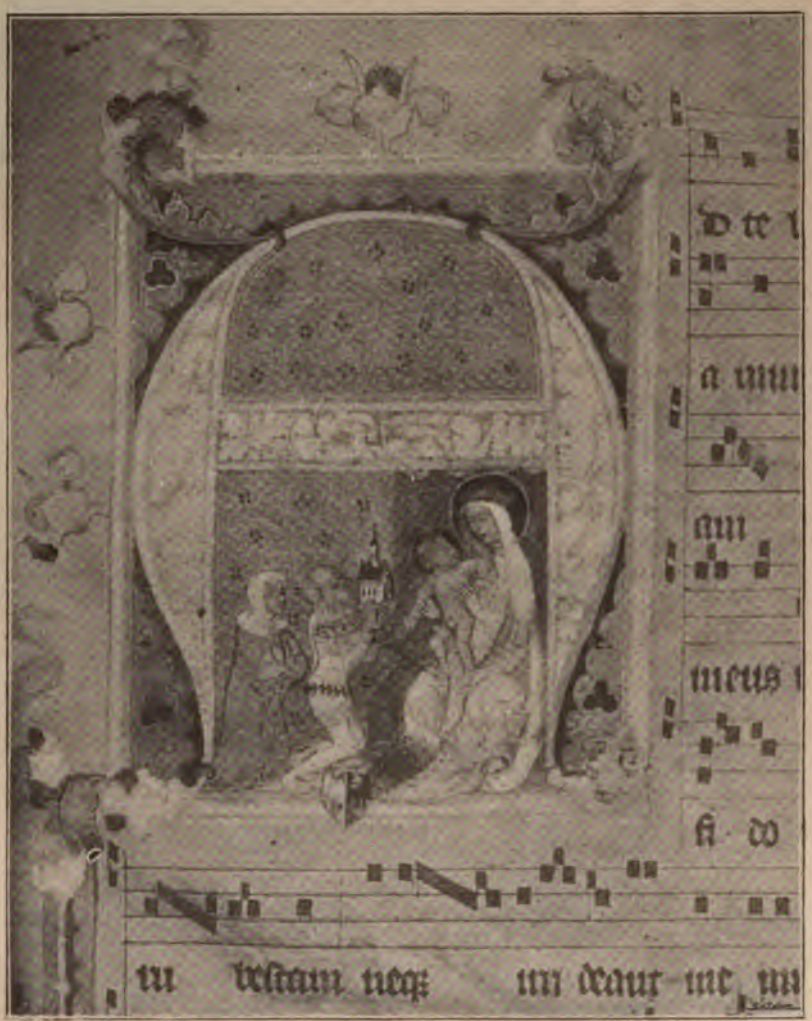

Obr. 1. Inicialka *A* z gradualu ročovského okolo r. 1380.
Fotogr. Ph. Dr. B. Matějka.

Roku 1520. Václav Bezdružický z Kolovrat, nejvyšší sudí dvorský, dal gradual opraviti a vyzdobiti novými miniaturami. Avšak i z těchto zbyla jediná inicialka *D* (obr. 2.) se sv. Ondřejem, kromě

četných rozvilin na krajích listů. Nynější úprava, titulní list a vazba, se kteréž stříbrné kování jest strháno hrabivou rukou, dokonány byly

Obr. 2. Inicialka *D* z gradualu ročovského okolo r. 1520.
Fotogr. Ph. Dr. B. Matějka.

r. 1689. nákladem Františka Antonína Liebsteinského z Kolovrat, nejvyššího hejtmana markrabství moravského.

Lidové léčení na Zálesí.

Sebral *Jaroslav Manžal.*

(Dokončení.)

Pro kašel. Vezmi holbu piva a dej ji přihřát, dej do něj za 3 kr. šafránu a žloudek, zašpuntuj co můžeš nejvíc! Teplý pij za 3 dny. Nebo vezmi sladké pivo a dej do něj šafrán a cukrkandl a sladký dřevo a vař to dohromady, až z toho málo bude, pak to užívej na lačnej žívot, tak se ti kašel rozejde. Vezmi bramborový olej, dej na žlíci tak asi ženský náprstek a do něj něco šafránu a kousek cukru. To na noc a ráno užívej! (Z. V.) — Třešňový květ sušený se vaří a oslazené pije. (Vět. Jeníkov.) — Dá se vařit sladké dřevo, svatojanský chléb, fenikl, cukrkandl, to se procedí a pije. (Klábovka.)

Kdo má zimnici a chce se jí zbaviti, musí si vzíti do papírku trošku soli a jíti před východem slunce někam do pole, kde je strom. Nesmí nikoho potkati, ani po cestě tam a zpět se ohlížeti. Přijda tam, obejde strom třikrát, sype sůl a říká: „Seju, seju semeno; dokud to semeno nesejde, ať na mě zimnice nepřijde!" (V. Jeníkov.) — Aby nedostali lidé zimnici, jedí po] osvěcení kočiček tři jehnědy, nebo vidí li prvně kvésti žito, slíznou třikráte květ jeho. — Na Velký pátek před východem slunce modlí se celá rodina, by nedostala zimnici, takto: „Sluníčko z hory vychází, Pán Kristus se na smrť strojí, Pilát se ho ptá, co to za lámání má. Já, pane, žádný lámání nemám, ani žádnou zimnici ani peotnici, ale kdo na mou přehořkou smrť pamatovati bude, do smrti zimnici mít nebude." (Klábovka.)

Lekneš-li se, plivni si třikráte za ňadra, podívej se na nehty a na modrou oblohu! Lekne-li se dítě, učiní mu tak, kdo jest u něho. Dítě se nesmí dáti spat po leknutí. (Zbility.)

Pro štípnutí hada nebo kousnutí steklého psa. Vezmi rychle střílecí prach a nasyp na tu ránu dobře a zapal, ať se chytí a vypálí tu ránu. Potom vezmi z chleba ze spodní kůrky tu upálenou moučku a zasypej s ní dobře, tak se ti rána zahojí brzy. (Z. V.) — Kdyby tě had nebo slepák štíp. Vezmi prašivou žábu a dej jí zády na to místo a nech ji 24 hodiny, tak to dobře vytáhne. Můžeš ještě častěji jinou přikládat, dokavad ti dobře nevytáhne. (Z. V.) Aby jedovatina nepoštípala, starají se již napřed, dávajíce si o štědrém večeru pod ubrousek nůž (V. Jeníkov) a myjíce si na Velký pátek před východem slunce nohy sněhem. Pak se modlí a po modlitbě utrou si nohy třikrát o prasečí koryto. (Zbinohy.)

Aby zbavili se lidé větrů, kousají kmín.

Chrásty vyhodí se, když jde měsíc nahoru, a když jde dolů, ztratí se pod kůži. (Klábovka.) Dle toho také čteme v zápiskách Vašíčkových: „Pro chrásty neb prašivinu. Vezmi 8 lotů žlutýho silbrklejtu, 4 loty tuti (rtuti), za 4 kr. bobků, lačnejma slinama rozdělej tuť a pak dej ty přísady utlučený a rozdělej to s novým máslem neb

starým špekem! Když pude měsíc nahoru, tak musíš mazat, aby se všechny na vrch vyrazily, potom když pude dolů, tak zase musíš mazat dobře od schůra dolů, tak se ti ztratějí pryč." — Uvaří se listy z oleandru a vodou tou se chrásty potírají. (Zbility.) — Šňupavý tabák rozetře se s vepřovým sádlem a tím se maže na místě, kde jsou chrásty. (Oustí.) — Kapucínské semínko nebo sabatín usuš, utluč a rozetři s vepřovým sádlem a tím maž! To dobře chrásty vyštípe. (Klábovka.)

Pro lišej dobytku i lidem. Vezmi vitrolím a vocet, to dohromady slej a tím musíš lišej mazat, tak se ti zahojí brzy. (Z. V.) — Lišej potírá se rosou z okna (Zbility) a petrolejem.

Chceš-li bradavice zhojit, vezmi blýskavé mouchy, utluč je na prach, bradavici musíš okrvavit a tím prachem posypat. (Z. V.) — Spočítej bradavice od jednoho konce a pak od druhého konce, udělej na režné niti tolik uzlíků, kolik jsi napočítal bradavic, a sice na obou koncích! Dej pak tuto nit pod okap, kde slunce nesvítí! Když nit shnije, bradavice slezou. (Šimanov a j.) — Najdeš-li kosť na poli, vezmi ji ne holou rukou a přitlač ji třikrát křížem na bradavici a říkej: „Nedělej se znamení, jako neroste kamení od Syna Božího narození!" (V. Jeníkov.) — Když slyší zvonit hranu, nesmí se ptáti komu, jde k vodě a po třikrát vodou bradavice potírá a říká: „Zvonějí hranu, nevím komu, bradavice, lezte dolů!" — Když teplým pometlem, kterým právě se vymetlo v pekárně, smetáme bradavice s rukou neb nohou, zmizí. — Když jest slyšeti zvonit hranu, smetají se bradavice vraním brkem a říká se: „Zvonějí hranu, ..." (Zbinohy.) — Také říkajíce tato slova běhají okolo kostela tak dlouho, pokud zvoní hranu, ale nesmějí se ptáti při tom, komu zvoní. (V. Jeníkov.) — Kdo chce se zbavit bradavic, musí na večer, když zvoní klekání, jít ke kameni, kde stojí voda. Třikrát pak kolem něho obejde a říká: „Bradavice, ztraťte se!"

Vředy léčí se různými kašemi, aby se podebraly a pak propustily. Tak chlebová mouka s medem také dobře propouští, nebo přikládati můžeš rozpařenou cibuli. Jiný velmi účinkující prostředek odporučuje se zaříkání vředa. Kolem „bředa" jezdí se uhlem a říká: „Břede, břede bředoucí, nebuď peklo horoucí; židé v pátek maso jedí, však voni tě taky snědí!" (V. Jeníkov.) — Prostředním prstem okolo bředa jezdi a říkej: „Břede, břede bředouci, nechceš-li se dělati jako pancká stodola, tak se nedělej!" Když tato slova vyříkáš, které psaný máš, tak třikrát na tu bolest lačnýma slinama plivni! (Z. V.)

Máš-li nějakou bolest a roste ti vojanské maso, posyp to maso nickamínkem, ať se ztratí; potom vezmi salmijak a rozmoč ho v kořalce a do tý rány zalejvej a na to dávej starej perpetýn, tak se ti bolest brzy zahojí. (Z. V.)

Pro spouštění mléka. Vezmi cihlu, dej ji rozpálit, pak ji vem a dej ji do vody, aby pára z ní šla. Nad tou parou drž prsa, tak se ti mléko spustí. (Z. V.)

K nakuřování ouroků užívá se všeobecného kouření (viz 72. str.), do něhož přidá se ouročník. Zažehnávací formule zní: „Roz-

cházejte se ourokové, jako se rozcházejí voblakové! K tomu mi dopomáhej Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch svatý." Slíkni se sebe košili přes hlavu a na rub, a otírej od hlavy až k zadu! Třikrát po každý přejetí tyto slova říkej, které naboře napsaný máš! (Z. V.)

Souchotiny zaříkávají se, než slunce vyjde, když jde měsíc dolů. Zaříkávač připraví si k tomu 9 kousků chlebových kůrek, ocet a sůl a nesmí se žádným mluviti od západu do východu slunce, jakož i lačen musí býti. Vezme pak 3 kousky chleba, namočí je do octa a soli a drhne jimi žíly na levé ruce v zápěstí a na pravé v ohybu lokte, pak na levé v ohybu lokte a na pravé v zápěstí (křížem), po té nohy pod koleny a ve slabiznách (opět křížem). Při tom říká: „Bóže, račiž požehnati, co já budu začínati, aby to bylo tomuto člověku N. N. platný. Souchotiny, souchotiny, vyjděte z tohoto těla, z týto krve, vyjděte na zelenou louku, a tam máte po třech pecních chleba, dvě studnice mlíka, tam jezte, píte, tam se upokojte, jako se upokojil Pán Jéžiš na kříži." Tato slova opakují se třikráte, při čemž vždy vymění se 3 kůrky. Na konec pomodlí se „Očenáš" a „Zdrávas". Po tomto zaříkání nemocný prý brzy umře nebo brzy se vystůně. (V. Jeníkov.) Souchotináři vaří si jeřabiny zralé nebo ko přivy. (Oustí.)

Mladé lidi často chodí cucat můra. Neviděíí jí, ale poznají ji dle toho, že stížený těžko dýchá, stejská si a někdy ani vydechnouti nemůže. Tu každá skulinka do světnice vedoucí musí se ucpati, jen se nechá neucpaná klíčová dírka a nemocný se hlídá. Můra proměňujíc se ve stéblo, protahuje se klíčovou dírkou. Když se toto stéblo přestřihne, zůstane na tom místě přestřižený člověk, který byl můrou. Jinde. když na někoho můra přišla, zaříkávali ji: „Můro, můro můroucí, ty seš peklo horoucí, přiď si k nám, já ti dám mouku" (nebo něco jiného). Když přijde, musí se jí slíbené dáti, a ona již nechodí cucat. V Čejově prý na jednoho také chodila můra. Když ji vyhlídali, jak ho cucá, zaříkali ji a slíbili jí mouky. Druhého dne přišla do stavení „ňáká Máře". Měla „veliký vocucaný pysky" a pořáde stála, aniž by prosila. Dávali jí chléb a „masný", ale ona to odmítla: „Já nechci, vy jste mi slíbili mouky." Hned jí tedy přinesli vošatku mouky a člověk ten zbaven byl můry. Když Máře odcházela, prosila. aby to na ni nepovídali. Jistotná pravda. — Má-li dítě veliká prsa, „cucá ho můra". Tu napíší se na kolíbku nebo na postel, kde dítě spí, 3 muří nohy a 2 dlouhé nože křížem přeložené dají se za hlavu pod peřinu. Můra naň přestane choditi.

Nejvíce však trpí děti psotníkem. proti kterému mají na Zálesí také několik dobrých prostředků. Čertovo h . . . . se rozetře v mléce a vleje se dítěti, když ho drží psotník, do krku, a namaží se mu tím žíly. — Routa se uvaří ve vodě a dá se pít dítěti nemocnému. Má-li umříti, umře spíše, pakli nemá, psotník ho popustí. (V. Jeníkov.) — Z dýmky močka smíchá se s vodou a lije se do dítěte. Též tře se močkou pod nosem a žíly pod kolínky a na rukách. — Má-li dítě psotník, vezme se 9 podmítků (kousky dřev, které při sekání odpadávají kolem špalku), které se nazpátek počítají a dají se s věchýtkem z dřízku vařit. Když se to vaří, vyleje se na mísu

a dá pod kolébku, když dítě spí. Matka modlí se z knihy modlitební a chodí kolem kolébky. V hlavách modlitby třikrát prudce zavře. Má-li dítě psotník, škubne při tom sebou a uzdraví se. Někde jen se dvojími modlitbami bez modlení matka obchází a ve hlavách uhodí jimi třikráte o sebe. Téhož prostředku užívá se, je-li dítě poděšeno, s tím toliko rozdílem, že hrneček, ve kterém se podmítky s věchýtkem vařily, přiklopí se na misku do této uvařené vody. Když prý je dítě zděšené, nezůstane voda na míse, ale vtáhne se všechna pod hrneček.

Má-li dítě vynesené spaní, přinese matka sekeru a uhodí jí třikrát o zem ve světnici. (Klábovka.)

Na konec opět zaznamenávám předpisy léků pro malé ze zápisek Vašíčkových: Pro škrkavky. Vezmi bedrník a to sice kořínky a usuš je dobře a utluč na prášek, na lačnej život dej do pití neb do jídla, tak se předsvěčíš, že ti lepčí bude. Užívej, když měsíc jde dolů! — Vezmi tuť a važ ji v hmlíce! To ať pije na lačnej život!

Pro malé děti. Vezmi hořinkajst a maž okolo pupíčku jenom málo a dej užívat ráno jenom 2 kapky, a potom lebarborový zoft a routovou vodu.

Pro malé děti, když vnitřku otok aneb jinou nemoc mají. Vezmi cibuli a vyvrtej v ní díru v prostředku, dej do ní šafránu a dej ji na máslo vypíct! Když se to vypeče, tak to skrz hadr proceď a pít dávej! — Vezmi libeček a nový máslo, to dohromady stlač, nebo kořen z libečku rozstrouhej a do něj nový máslo dej! Tím dítě maž a dobře bude.

Pohřebiště veleslavínské.

Popisuje *Jos. A. Jíra.*

(Dokončení.)

Z předmětů ostatních podrobeny byly zkoumání nejprve předměty bronzové, z nichž náramek bronzový, vyobr. na tab. II. č. 15., ukázal toto chemické složení:

Měď	84·0%
Cín	9·53%
Zinek	4·33%
Železo	0·6%
Olova sotva stopy.	

Náramek puklicovitý, jehož vyobrazení podáno na tab. II. č. 6., jest patrně litý. Velmi křehká, nestejnorodá litina tato jest krystalinického lomu různé barvy. Chemické složení její jest:

Měď	90·0%
Cín	8·4%

Zinek	0·14%
Železo	0·3%
Olovo	0·18%

Puklicovité dutiny jeho jsou vyplněny černou hmotou, jejíž prozkoumání ukázalo, že jest to valnou částí ostrý písek, jakého se dosud užívá při slévání předmětů mosazných (řečený Formsand). Týž kromě toho jest prostoupen hojnou rzí železnou a částečně uhličitanem vápenatým i měďnatým. Tato tvrdá výplň ponechána tam, dle mého mínění, po ulití náramku, jak dosvědčuje právě uvedené.

Srovnáváme-li analysi obou bronzů, shledáváme, že jsou zcela různé a že asi nevyšly z jedné dílny, pracující již z určitých a odměřených dávek.

Podal jsem arci jen ukázky — pro nedostatek času nebylo lze více — ale myslím, že stačí. Zbývá ještě promluviti o povlaku, který kryl jilec železného meče (tab. I. č. 1.). Tento povlak svou význačnou strukturou zdá se býti ze sloni,[1]) z jejíž původních součástí nezbylo arci téměř ničeho. Úplné zmizení její dalo by se vysvětliti různými vlivy, hlavně asi působením rzi železné. Ač jest struktura, jak zmíněno, zachovalá, přece nastala znenáhla úplná substituce (náhrada). Ony nepatrné zbytečky jsou nahrazeny krystalinickým uhličitanem vápenatým, zbarveným červeně rzí železnou.

Posléze obracím pozornosť k záhadným zbytkům železným (tab. I. č. 3.), na kterých ještě lpěly částečky dřeva, prostoupeného rzí železnou a spoře drůzami uhličitanu vápenatého. Zbytky tyto náležejí dle zkoumání pod drobnohledem (jak struktura ukazuje) dřevu bukovému, jsou dosti spalitelny a v ohni doutnají jako dřevo shnilé.

Chození s klibnou.

Píše *Jan Soukup.*

(Dokončení)

Mikulášský průvod litomyšlský [2]) jest nepopíratelně rázu maškarního a bylo by jej možno prohlásiti za masopustní, kdyby v něm nebylo biskupa (Mikuláše). Tytéž osoby, táž jména, totéž vystrojení až do nejmenších podrobností, nejinak i celé provedení. Co nám

[1]) Střenka ze sloni, ke které bylo připevněno želízko zlatými hřebíčky, byla též nalezena v bohatém inventáři z mohyly u Želenek r. 1850. J. E Wocel: Pravěk země české. Praha 1868. II. 477.

[2]) Věstník národopisné výstavy československé. II. roč., čís. 10. str. 93. J. Soukup: Chození s klibnou. Odtud užito ke srovnání obrázku pro obr. 5., který s nevšední ochotou zapůjčila Národopisná výstava československá v Praze, začež jí tímto děkuji. Originál náleží Národopisnému museu československému. V článku tom jmenuji průvod heřmanickým (na věci se tím nic nemění), ale protože chodil v okolí litomyšlském, ne snad jen v Heřmanicích, a že originální vyobrazení jeho jest v museu města Litomyšle, budeme jej napříště nazývati litomyšlským.

ještě připomíná „Mikuláše“ v průvodu litomyšlském, jest proslov laufrů a nábožná píseň andělů, po kterých jako po úvodu následují písně veselé, naprosto se nehodící ke slavnosti mikulášské. Úvodní proslov a píseň andělů lze srovnati se způsobem hry starých kolovrátkářů v adventě, kteří nejprve hrají jako na omluvu „Nesem vám noviny“ a pak spustí obvyklé odrhovačky.

Shoda mikulášského průvodu s masopustním vyniká tím určitěji, čím podrobněji srovnáváme na př. mikulášský průvod litomyšlský s masopustním zhořským (obr. 5.). V obou průvodech zahájených laufry jsou hudebníci, husaři (huláni), Turci, mouřenínové, pán s paní, biskup, 2 mašky (kůň a kozel), táta s mámou a Kubou, hansbuřti s karabáči a zvonci, klapačka, kominík, smrť a žid (někdy i ras). Ve zhořském masopustním vidíme mimo to ještě jiné figury, ale vesměs to příznaky průvodů masopustních, pometačku s pometačem (mrtvý nese živého, [1]) opici, sovu, medvědáře se dvěma medvědy a poustevníka. Ve všem ostatním shoduje se s mikulášským průvodem litomyšlským, ve kterém vidíme odchylné sice, ale právě jej charakterisující jen tyto: svatého a biskupa se dvěma pacholaty.

Obě mašky (kozel i kůň) zhořské jsou dvounohé, jako litomyšlské, stejně i klapačka. Oba průvody lze srovnati i v počtu účastníků i způsobu pořádání. V obou jde přes 40 osob. Mikulášský průvod litomyšlský trval týden, masopustní zhořský tři dny (v neděli, pondělí a úterý). Oba neobmezovaly se jen na vlastní obec, ale navštívily i vesnice okolní. Arci mohlo by se namítnouti, že mezi Zhoří u České Třebové a Heřmanicemi a Sloupnicí u Litomyšle není veliká vzdálenosť, takže není žádný div, srovnávají-li se oba průvody, ale po mém mínění právě v té blízkosti spočívá celá váha našeho důkazu a nemůžeme vykládati za nahodilé, chodí li se u Litomyšle o Mikuláši tak, jako koncem masopustu ve Zhoři.

Na štěstí nezůstává četný průvod mikulášský z Litomyšlska ojedinělý, jak dokazuje zpráva, kterou ve svém díle [2]) otiskl Reins-

---

[1]) Dodávám, že i tento způsob doložen jest příkladem ze 16. stol. »Při kvintáně, namalované v Hisrlově rukopise musejním, vidíme r. 1593. průvod maškar, ve kterém »mužové nesou jiné muže v košících«. Dr. Zikm. Winter: Dějiny kroje v zemích českých. Praha 1893. II. str. 648.

[2]) Fest-Kalender aus Böhmen, 1861., str. 528.—529. »Bei Neuhaus ziehen sich am Niklasabend die erwachsenen Burschen verschiedenartig an. Zwei als Bischöfe, einige als Soldaten, besonders als Husaren. Einer als Teufel, oder doch als Kaminfeger. Bisweilen gibt es auch Teufel und Kaminfeger zugleich. Einer ist ein Quacksalber, Einer ein Schacherjude, Einer scheint auf einem künstlichen Schimmel zu reiten, ein Zweiter auf einer ähnlichen Ziege, der Dritte und Vierte endlich erscheinen in bärenähnlicher Gestalt, behangen mit manigfachen Glocken und Schellen, mit denen sie unaufhörlich läuten. Einige tragen dem Haufen Aepfel und Nüsse nach, welche die Bischöfe an die guten Kinder vertheilen. Gewöhnlich geht diesem Zuge noch ein Vorläufer voraus, der, in das Zimmer tretend, den Hausvater frägt, ob der heil. Niklas kommen dürfe, und ihn, fällt die Antwort bejahend aus, hereinruft. Nun gibt es vielerlei Spass, der Handelsjude stiehl etwas aus dem Hause, bietet es dann zum Verkaufe dem Hauswirth an und dieser muss sein Eigenthum mit Geld einlösen. In reicheren Häusern bekommen die »Mikuláši« oder Nikolasumgänger Getreide, überall aber Flachs. Aus dem Erlös von Beidem machen sie sich für Ihre Kosten bezahlt. Auch verkleiden drei junge Leute sich als Engel, Teufel und Bock.

[illegible]

berg-Düringsfeld. Nevyrovná se ovšem litomyšlskému, ale jde v něm kůň umělý, čímž jest doklad dvojí ceny: *a*) chození s umělým koněm v předvečer sv. Mikuláše, *b*) na českém jihu. Kromě koně jde ještě koza, 2 medvědi, laufr, 2 biskupové, vojáci (počet neudán, ale jistě asi 4—6), čert, kominík, žid, mastičkář,[1]) což by bylo přes 15 osob. Nepřihlížíme-li ani k tomu, že jest tam kůň i s kozou, laufr, vojáci, kominík a žid, čímž zřejmě se ukazuje shoda s „Mikuláši" litomyšlskými, musíme si zvláště povšimnouti dvou biskupů, medvědů a mastičkáře. Dva biskupové upomínají nás na svatého a biskupa v litomyšlském průvodu. Medvědy a mastičkáře očekávali bychom o masopustním chození. Škoda, že popis ve Fest-Kalendru jest příliš stručný a nedovoluje další úvahu. Ke srovnání však stačí.

Uvádím ještě jeden nový doklad o chůzi s koněm před sv. Mikulášem, podobný kunickému. Na mou žádosť proveden byl totiž „Mikuláš" při I. kočovné schůzi Společnosti 8. září t. r. ve Vel. Číčovicích, řízením horlivého člena našeho p. Josefa Cyteráka[2]) tak, jak v této osadě bývalo v obyčeji. (Viz obr. 6.)

Chasa hned po sv. Kateřině koná přípravy k „Mikuláši". Práce je s tím dosti. Třeba chystati obleky, sestrojiti koně, kozu, a vyžádati si dárků na hospodyních, jako: jablka, suché švestky, ořechy a pod.

V předvečer svatého Mikuláše dá se průvod na cestu po vsi a ohlásí šlehnutím na okno svůj příchod. Přítomní ve světnici hledí ke dveřím, kterými vkročí nejprve Mikuláš, za ním anděl, pak čert, kůň s jezdcem a naposled koza. Hřmotu a hluku je při tom dosti. Mikuláš volá tlumeným hlasem jednotvárně: „Modli se, modli se!" anděl zvoní, čert chrastí řetězem a brumlá, kůň s jezdcem skáče, koza prská, meká, rolničkou chřestí a rozbíhá se po divácích. Děti jsou tímto neobyčejným zjevem vyděšeny, hlasitě pláčí a stěží pomodlí se „Otče náš!" Mikuláš vyptav se jich potom na něco z náboženství a z počtů, kyne anděli, aby je podělil. Ale tím není ještě skončena mikulášská návštěva, zbývají ještě velci, pro které dá anděl nějaký dárek na stůl. Vztáhne-li po něm některý z velkých ruku, hledí ho Mikuláš šlehnouti přes ruku, což budí smích, dle toho, kdo jest hbitější. Nehodným podává anděl syrový brambor. Průvod pak jde o stavení dále, ale zatím co jde ze světnice, kůň vyhazuje zadkem a při tom padají z něho jablka, ořechy a j., po kterých shýbají se malí i velcí.[3]) Před spaním dítky věší na okno punčochu, aby Mikuláš do rána ještě něco jim nadělil. Rodiče naplní pak punčochu ořechy, jablky, suchými švestkami, cukrovím, nahoru dají syrový brambor, zastrčí metlu a k tomu postaví Mikuláše známého tvaru.

Dieser hat die Aufgabe, die Kinder, welche nicht beten können und folglich vom Engel nicht beschenkt werden, auf seiner Hörner zu heben, so dass der Teufel ihnen einige Schläge mit seiner Ruthe geben kann...»

[1]) Mastičkář chodí někde také v průvodech masopustních.

[2]) Týž ochotně dodal mi popis mikulášské slavnosti, který pojímám do svého vypravování a vřele děkuji za všecku ochotu. Stejný dík sluší vzdáti panu Gustavu Šeborovi, který ochotně zhotovil fotografii průvodu.

[3]) V Bavorsku házel jezdec na koni masopustním suché hrušky po divácích. Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou. Praha. 1893. str. 3.

Obr. 6. Mikuláš ve Vel. Číčovicích. Fotogr. Gustav Šebor.

Ráno nemluví rozradostněné děti o ničem jiném, než o Mikuláši, který jest bohatý a přijel z Prahy. Mikuláš slanský nemá tak četné družiny a nenadělí tolik, je chudý.

Vraťme se ještě k jednotlivostem. Anděl (dívka) oblečen jest jako Mikuláš v bílé roucho, čert maskovaný má kožich na ruby obrácený a slaměnou čepici homolovitou, hrubě pletenou, z jejíhož vrcholku rozbíhá se 6 upletených ramen, nad které vyčnívá podobné sedmé; čepice takto zrobená vypadá, jakoby z ní vyrůstaly parohy. Koně tvoří ukryti dva lidé, z nichž přední drží koňskou hlavu. Vše přikryto jest prostěradlem, takže vidíme čtvernohého koně a na něm maskovaného jezdce s čákou a šavličkou. Tento kůň je podoben tvarem i konstrukcí klibně z Kostelce u Vorlíka v Táborsku. (Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 3.) Koza povstává tím, že v plátno zahalený hoch drží tyč, na které připevněno jest ploské dřevo s namalovanou hlavou a s rohy. Čičovický průvod mikulášský podobá se kunickému i co do počtu osob; má jich sedm, kunický šest.

K uvedeným dokladům o chůzi s umělým koněm v průvodě sv. Mikuláše čítáme ještě mikulášské průvody na Moravě. Tam chodí sv. Mikuláš na Budějovsku takto: Nejprv jde sv. Mikuláš, baba s dítětem (loutkou) nesouc v košíku otruby pro kozu a v druhé ruce koště, koza s rohama (jde čtvernožky pod plachtou), čtyři svatí, tři „černí" s řetězy — celkem 11 osob. V některých osadách na Vyškovsku, jako v Ruprechtově, slavívá se sv. Mikuláš způsobem zvláště okázalým. V průvodě sv. Mikuláše jdou svatí, oblečení v bílých sukních opentlených s mitrou na hlavě, „kněži" též bíle odění pod kvadrátkem, čerti slamou omotaní, s dlouhými ohony, „koníčci" jedou na „koni" (na holi) se zvoncem a ježovinou, kterouž děvčata píchají (viz str. 49. poznam. 1.), rozmanití „hadláci" s měchy a klapačkami, „smrti" v oděvu bílém, černo pruhovaném se šavlemi, jimiž „uřezují" hlavy, „puibíři, kováři, zpěváci, muzikanti, kati," kteří věšejí, „karušáci, žebráci, Turci, koza" s velkou tlamou a j., dohromady více než 20 osob.[1])

Na Moravě na sv. Mikuláše chodilo místy „i pět Mikulášův pospolu a s nimi čert."[2]) (Vzpomeň si na biskupy v průvodu jindřichohradeckém a na biskupa a svatého v litomyšlském). Také tam ohlašoval příchod Mikulášův „laufr" s tatarem, kterým práskal.

Sv. Mikuláš jezdívá (i chodívá) také ve Slezsku v průvodu čerta s vidlemi v kožich ustrojeného ve tváři začerněného a řetězem ovinutého. „Když Mikuláš jezdil, seděl na říčici nebo na lubě plachtou pokrytém, do něhož dvě ležky místo očí byly zastrčeny." [3]) Někde

[1]) Frt. Bartoš: Moravský lid. V Telči 1892., str. 9. a 10. — Jízdu na koni — na holi s koňskou hlavou — pokládám jen za zjednodušení v přestrojování. Způsob ten, který shledán i na českém jihu (Ces. Lid. II. Chození s klibnou str. 348. poznm. 11.) jest všeobecně rozšířen jako hra dětská již od starodávna. Srv. Dr. Zikm. Winter: Dějiny kroje v zemích českých. II. str. 641. Na obr. čís. 360. představujícím děti pánů Hradeckých, hraje si tříletý Jáchym z Hradce takto: Stoje, má mezi nohama hůl, na které v předu jest koňská hlava s hřívou. Levou ručkou drží koníčka za uzdu, pravou pak zdvihá, jakoby pobízel.

[2]) Frt. Bartoš: Lid a národ. Ve Vel. Meziříčí 1885. Sv. 2., str. 30.

[3]) Frt. Bartoš: Totéž I. str. 111.

jezdívá ve Slezsku chasník na bělouši již 10. listopadu a přináší dětem dárky.[1]a, b) Stejně zajímavý doklad o přestrojování v koně a j. zvířata nalezl jsem u Poláků: „Dwa tygodnie przed Bożem Narodzeniem chodzą wieczorami „gwizdy"; są to parobczaki, poprzebierani za różne zwierzęta, jak niedźwiedzia, konia, wielbląda i bociana... Najstraszniejszemi są gwizdy dla dzieci i dorastających dziewcząt słuchają oni je pacierza, a kto się zająknie, lub nie umie, dostaje skręconym powrozem. Noszą także koszyki z sobą, w które zbierają przygotowane na święta łakocie, a czasami i dzieciom rozdają.[2]) Chodí tedy Poláci ve zvířecím přestrojení také v období mikulášském, 14 dní před štědrým dnem! Místy chodívají němečtí chasníci s běloušem dokonce již okolo sv. Martina, tedy v listopadu![3])

Svatomikulášský průvod, jak jsme poznali, může býti prostý nebo hlučný, ale ani jeden ani druhý nevylučují přítomnosť mašek (klibny, koně, bruny, — kozy, kozla) nebo klapačky.[4]) Při tom má tolik společného s masopustním, že by článek příliš vzrostl, kdyby šlo jen o hrubý jich výčet. Příznaky průvodů masopustních poznali jsme: Šlehání, práskání a zvonění o Mikuláši[5]) vůbec (někdy i od zvláštních „laufrů") — vojsko a Turci byli o Mik.: J. Hr., Lit. a Vyš. — smrť jsme viděli o Mik.: Kun., Lit. — kominík kráčel o Mik.: J. Hr., Lit. — medvěd byl o Mik.: J. Hr. a obrácení kožichů, prastarý to způsob při hrách masopustních, pozoruje se v každém Mik. na čertu.

Zbývá ještě dokázati totožnosť mašek a klapačky mikulášských s masopustními. Úprava obou jest několikerá: a) sehnutý člověk se sítem (Kunice) tvoří koně dvounohého, též jinak s říčicí (Slezsko). Užití rozsochy, vidlice, podávek jest hlavně v případě a), b) a při koze v Kunicích; hojnější jest v masopustě u nás i v cizině, b) druh sehne se za druha vzpřímeného, jehož se drží (Čičovice), čímž povstane kůň čtvernohý, c) člověk kráčí, maje tělo zvířecí kol sebe zavěšeno, tak že se zdá na něm seděti (kůň a kozel: Jindřichův Hradec?, Litomyšl), d) pomocí hole s koňskou hlavou (Vyškovsko);

---

[1]a) V. Prasek: Vlastivěda slezská. Str. 141.

[1]b) Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 9. k poznm. 18.

[2]) Wisla 1889. Tom. III. str. 732.—33. Dr. Nadmorski: Urządzenia społeczne, zwyczaje i gwara na Malborskiem.

[3]) Církev, která v tu dobu položila dále jmenované svátky, sama tak působila, aby se průvody s koněm seskupily právě k těm svatým (některým), kteří na koni se zobrazují, nebo dle zbožné pověsti z daleka přišli, jako svatý Martin (vždy na koni — lid říká, že přijel na bruně) — sv. Mikuláš, v období vánočním poutnici k Betlému a v předvečer sv Tří králů; v masopustě dalo by se to vyložiti na odchod »veselosti«, kterou průvod představuje. »Německé děti sypávaly si o svatvečer sv. Mikuláše ovsa do střevíců, jejž pak vysypávaly na velikou mísu, aby jej tak mohly podati koni sv. Mikuláše« J. Hanuš: Bájeslovný kalendář slovanský. V Praze 1860. str. 231.

[4]) Chození s klibnou nazval jsem tento článek, protože v průvodech uvedených vystupuje kůň, nejčastější to zvířecí přestrojení, kterým úvahy o klibně vůbec začaly, ač je známo jen ze dvou míst: Z Jungmanna a ze Zíbrta. (Chození s klibnou str. 4.). Pod tím jménem zahrnuty jsou nyní průvody s přestrojením za zvířata, ale nutno vždy poznamenati vlastní jméno i dobu, kdy se průvod pořádá.

[5]) Čti: o Mikuláši, Čičovice, Jindř. Hradec, Kunice, Litomyšl, Vyškovsko.

viz poznm. 7. — Klapačka nemívá stálou podobu; někdy kolísá mezi koněm a žirafou, záleží hlavně na jménu. Klapačka sluje, že klepá čelistěmi. Poznali jsme ji v Mik. litomyšlském, str. 49., kde zrovna tak klapá hubou, jako „perchta" jí podobná v průvodu, který chodívá večer před Třemi králi v Plavě (okr. budějovický [1]), turoň u Poláků a v Dubrovníku o masopustě.[2])

Mašky i klapačka vedou si stejně bujně jako o masopustě.

Z materialu sneseného v tomto článku jest již s dostatek dokázáno a patrno, že všecky způsoby v přestrojování v koně o vánocích až po konec masopustního období dají se doložiti z průvodů mikulášských, které i jinak podobají se jim ve mnohém, nehledě ani k úplné srovnalosti mikulášského průvodu litomyšlského s masopustním zhořským. Myslím, že při tolika svědectvích odpadá již výtka osamocenosti dokladů jindřicho-hradeckého a vyškovského,[3]) ba že nelze jinak, než rovně je ceniti [4]) s doklady vánočními a masopustními, s kterými je stotožňuji na základě všech zpráv o průvodech mikulášských.

Starožitné nálezy při opravě chrámu sv. Havla v Rychnově n. Kn.

Podává *Karel Diviš.*

Rychnovský farní kostel sv. Havla povstal zároveň s osadou a to v druhé polovici 13. stol. Že od té doby valně změněn, nelze pochybovati. Nejstarší část je gotická presbyteř, zcela jednoduchá. Loď chrámová je prosta jakéhokoliv architektonického rázu a nabyla rovným rákosovým stropem, v nedávných letech zřízeným, podoby veliké světnice.

V létě r. 1893. přistoupeno k nutným opravám a staré pobočné oltáře P. Marie a sv. Jana Nep., provedené hrozným slohem parukovým, nahrazeny oltáříky gotickými. Při tom učiněny některé nálezy. Za oltářem P. Marie objeven pod vrchní omítkou nezřetelný erb a pod ním nápis: „Léta 1505. tento erb vymalován jest od cechmistrův toho času pana Adamova Krištofa Šťávnického a Jiříka Vitavského a Paula Pravdy." Nad velkým oltářem nápis:

---

[1]) Český Lid. IV. 55. Chození s »perchtou«. V. Janás. Jde v něm 4 až 5 koz, táta, máma, Kubíček, kmotr, muzikanti, husar, celkem na 17 osob. Patrná shoda s mikulášským i masopustním průvodem v počtu, ustrojení i jménech nedá se popříti.

[2]) Dr. Č. Zíbrt: Chození s klibnou str. 11., 12., — Jan Świętek: Lud nadrabski (od Gdowa po Bochnię). Krakow. 1893. str. 89. Turoń.

[3]) Dr. Č. Zíbrt str. 6.

[4]) Mohou-li se čítati vánoční i masopustní obchůzky a průvody prosté i hlučné v jednu skupinu, proto že jest v nich přestrojování ve zvíře, zvláště v koně, může se tam podobně řaditi i průvod mikulášský, ať jest velikosti jakékoliv, ovšem jde-li v něm maška (kůň, klibna, bruna — kozel, koza).

1605. Václav Bořek toho chrámu
(následují 2 řádky nečitelné)
Pražskýho arcibiskupa Jana...

Prostřední 2 řádky jsou setřelé k nepřečtení, čímž nápis stává se nejasným. Před pobočným oltářem P. Marie, stojícím na straně evangelijní, nalezen pod dlažbou náhrobní kámen, opatřený na třech stranách nápisem dosti zachovalým, kdežto na čtvrté straně jsou slova úplně setřena. Lze čísti: „Léta Panie 1575 urozená panna Dorota Tamchinka z Doubravice život svůj jest dokonala.... Pán Bůh smilovati ráčil zde očekává Vykupitele..... dejž vzkříšení.... vi se všemi vyvolenými...“ Uprostřed desky je erb s přední půlou jelena ve skoku na štítu i na helmu. Tamchinové z Doubravice drželi v 16. stol. některé statky v krajině opočenské; zašli v době pobělohorské. Kámen vyzdvižen a horlivě kopáno, ale nalezeno málo. Několik ztrouchnivělých kostí, kus shnilého, zeleného aksamitu a kostěný knoflík v podobě duté kuličky. Hrob tedy zasypán a náhrobní deska zazděna zevně kostela.

Za to tím zajímavější nález učiněn pod omítkou levé pobočné zdi chrámové, vedle prvého okna u oltáře P. Marie. Objevena freska zšíří 17 dm. a zvýší 30 dm., jejíž věrný snímek podáváme na přiloženém obr. 1. Představuje sv. Krištofora, muže obrovského, přenášejícího na rameni božské pacholátko, jež třímá v levici kouli, zdviženou pravicí pak žehná svému nositeli. Zcela dle legendy, která vypravuje, že sv. Krištofor usadiv se při jisté řece, přenášel lidi přes vodu a jednou přenesl na svých ramenou i Ježíška, odkudž dostal název Christoforos, t. j. Kristonoš. V ruce drží hůl, dle legendy zázračnou. Sv. Krištofor zarazil ji jednou do země, a ona, úplně již vyschlá, rozzelenala se. Škoda, že obličeje sv Krištofora a Ježíška byly od zedníků, netušících, že pod omítkou by byl nějaký obraz, zcela vyškrábány. Malba sama není bez zajímavosti. Tílko Ježíškovo je naznačeno tahy něžnými, pěkný tvar mají i obnažené nohy Krištoforovy. V levé části obrazu jest poustevník se svítilnou. Primitivně podáno jest krajinné pozadí; skály, ozdobené chocholky trávy, připadají jako pytle mouky. Milý jest způsob, kterým malíř oživil vodu rybami, rakem a loďkou, což vše je skoro stejně veliké. Prázdné místo při levém horním rohu vyplnil velikou růžicí šestilistou, podobnou vycházejícímu nebo zapadajícímu slunci. Kolem fresky jest malovaný rámec, složený z plodů a listů vavřínových.

Kolorit její jest prostý, o málo barvách. Vlající roucho Krištoforovo je barvy cihlově rudé, hůl, vlas a vous tmavošedé. Tutéž barvu má hábit poustevníkův a obrysy skal. Tráva, v pozadí lilie a růžice, rovněž i listí v rámu jsou zelené. Barvou bleděčervenou položeny jsou bobky v rámci, rak a pokrajní jablíčka v růžici. Vše ostatní má našedivělou barvu omítky. Protože rozpočet opravy nedovoloval, aby byl povolán odborník k opravě fresky, byla zatím přetažena plátnem, jež natřeno barvou ostatní zdi, a tak očekává žádoucího obnovení

Obr. 1. Sv. Krištofor. Freska v Rychnově n. Kn. Kreslil Karel Divis.

Osoba sv. Krištofora, provedená v obrovských rozměrech s Ježíškem, jest ve starých freskách našich jednou z nejoblíbenějších.[1]) Shledáváme se s ní na nejstarších malbách freskových u sv. Jiří na hradě pražském, v Libiši, v památném kostelíku v Průhonicích a

Obr. 2. Sv. Krištofor. Deskotisk z 15. stol.

v chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě (nyní již zastřena novou omítkou). Zajímavo jest, že freska rychnovská celou komposicí podobá se velmi dřevorytu z 15. stol., jaké dle nápisu na našem snímku (obr. 2.) byly pokládány za zázračné. Týž zní: Kteréhokoli

[1]) Památky archaeologické a místopisné XIV. 561. — Světozor XXV. roč. 1891. str. 48. a Světozor XXI. roč. 1887. str. 671. — Dr. Karl Falkenstein: Geschichte der Buchdruckerkunst. Leipzig 1840. str. 15. a 16. s přiloženým snímkem, na kterém sv. Krištofor brodí se vodou (v níž je ryba) maje na

dne pozříš na obraz Krištoforův, toho dne nezemřeš smrtí zlou. Roku tisícího čtyřstého dvacátého třetího. Nalezen byl r. 1769. v bývalém domě kartouzském v Buxheimu u Memmingenu německým historikem V. Heineckem. — Obrázek laskavě zapůjčil p. Jan Stolař, majitel knihtiskárny v Praze, začež mu vzdávám povinné díky.

Nález fresky způsobil v našem městě, na podobné památky chudém, značný rozruch, a kostel byl stále naplněn četnými diváky. Přirozeně vyskytla se hned otázka, z které asi doby jest freska. Pokusil jsem se zodpověděti ji takto:

V r. 1587. koupil [1]) panství rychnovské od Buriana Trčky z Lípy pražský měštěnín Krištof Betengel z Neyenperka a na Bolehrádku, muž velmi vzdělaný, ušlechtilý a podnikavý, který byl Rychnovu velmi nakloněn. Potvrdil a rozmnožil městu výsady a práva, a vystavěl nový kostel nejsv. Trojice. Poblíže chrámu zřízena zvonice a do ní pověšen zvon ztíží 140 centův, jejž ulil mistr Jan Benešovský z Moravské Třebové. Zvon ten, Krištof řečený a mohutně velebným hlasem až podnes zbožné duše k bohoslužbám svolávající, ustupuje co do velikosti v Čechách jen zvonu svatovítskému. Na zvonu jest několik nápisů prosaických i veršovaných, z nichž vyjímám jen tyto dva verše:

Aote Benešovský haec moles conflata Joannis
Aere Betengelio suppeditante pio S. B.
(Toť dovedně slito je veledílo Janem Benešovským,
nákladem uštědřeným zbožna Betengelia.)

Jestliže tedy Krištof Betengel tolik učinil k oslavě boží a jestliže i nápis zvonový nazývá jej zbožným, můžeme souditi, že freska v kostele svatohavelském byla vymalována jeho nákladem, a to tím spíše, že podobný obraz sv. Krištofa, ovšem reliefní, zříme i na zmíněném zvonu Krištofu, zřízeném nákladem „Zbožna Betengelia“. Krištof Betengel držel panství rychnovské až do své smrti, a v té době, totiž od r. 1587.—1602. vzala asi původ svůj freska sv. Krištofa v chrámě svatohavelském. Vedle ní objevena část jiné fresky, totiž modré roucho a nohy nějaké postavy; ostatek zničen probouráním okna asi v té době, kdy již freska byla zakryta omítkou.[2])

---

bedrách božské pachole, v rukou pak drží palmu s listy a plody. Na břehu podkovovitě se táhnoucím až k samému hořejšku rámce vidíme stromoví a poustevníka. — Sborník typografický, 1882.: Schiller, Příspěvky k dějinám knihtiskařství.

[1]) Viz Sedláčkův »Rychnov n. Kn.« Praha, 1871. str. 20.

[2]) Poznm. redakce. Freska tato může býti spíše současná s blízkým erbem a nápisem z r. 1505. a mohla býti později vzorem zvonaři. Jeden z cechmistrů byl také Krištof.

Ke hnutí náboženskému počátkem 16. stol.

Podává *J. V. Šimák.*

V knihovně musea království Českého uložen jest pod sign. II. G. 33. rukopis německé historie rodu Rosenberského. Manuskript tento je přepis r. 1696. pořízený z kroniky Norberta Hermana, probošta třeboňského, napsané r. 1694. Herman užil ku práci své rozmanitých pramenů, i Hájka i listin, kteréž často v německém překladu vkládá do textu; pravdě podobno je, že měl při ruce i Březanovu historii rosenberskou, nyní ztracenou. Lze tudíž pokládati kroniku tuto na mnohých místech za spolehlivou.

Odtud čerpány jsou tyto tři zprávy:

1. 1501. Soběslav. Vácslav Dvořecký z Olbramovic, víry pod obojí v nelásce u faráře Bartoloměje.

Anno domini 1521 war ein rittermäszige Person Namens Wentzl Dvorzecky von Olbramovic zu Soběslav zu wohnend, der unter beiderlei Gestalt Religionis halber grosze Ungunst von dem Priester Bartholomaeo, Pfarrer daselbst, litte von ihm manicherlei Verspottung. Der begab sich anderswohin und als seine Hausfraw, die Fraw Barbara alda hinter ihm verblieben, ist sie in die Kirche gegangen, der Pfarrer aber sie wieder heraus geführt. Das thate er aus Geheisz seiner Obrigkeit. Etliche Schüler, lose Buben, als dies ehrliches Weib mit ihrem Mann und Güttel aus der Stadt züge, haben sie ausgeleitet. Der Herr liesz die Schüler etlich Tag und Nacht in der Schachtlei abstrafen und der Stadt verweisen, welche nit wieder kommen dürften. Von derselbigen Zeiten an, gar wenig Schüler sich allda aufgehalten und ist daselbst ein schlechtes Studium gewesen. (Str. 259.)

2. 1525. Suchdol. Hejtman třeboňský píše panu Jindřichovi z Rosenberka o provazníku, který sloužil mši.

»Euer Gnaden wollen vernehmen, das der Jacob des Saylers Sohn in Wittingaw sich zu einem Pfaffen gemacht und ihre zwei Kherl von Sugdol haben ihm die Platten geschört und er alda zu Sugdol hat zweymal die Mess gehalten. Thue E. G. zu wissen, das ich ihn in Thurm habe setzen lassen, sambt denen Bawern, welche in eingewiehet haben, was EG mit ihnen werden befehlen zu thuen. Stelle ich es EG. an, dann dieser Pfaff und diese Leuth haben nit eine kleine, sondern grosze Sach gethan, mag auch zu keinen gueten für sie nit intercediren.

Geben auf Wittingaw am heiligen 3 Königstag des 1525ten Jahrs.

Den einen Bawern heisze man Heřman den andern Kořínek. (Str. 313.)

3. 1525. Milčín. Farář pod obojí podvodník.

In selbigem Jahr betroffe sich, dasz die Miltschiner begerten einen Pfaffen unter zweyerler Gestalt, durch Fürbitt der Taboriten zu haben, welches sie auch bei dem Herrn Heinrich von Rosenberg als ihrer Obrigkeit erhalten, dasz ihnen ein Pfaff unter beiderley Gestalt ward gegeben Aber dieser Pfaff alsobald anfangs sich übel verhalten, dann er von denen Miltschiner und anderen Orthen, aus denen Gotteshausern die Kirchenkleinodien genommen, und auf meisten, soviel er gekönnt sich eingeschuldigt, und darmit durchgangen.

Den man zu Brandeis ertappt, gefangen, genommen und aufs Soběslav gebracht. Alda, als er an der strengen Frag befragt, befunde sich, dasz dieser kein Priester war, sondern anderswo grosze Schäden zugeführt. Er ist unter andern dem Herrn von Pernstein mit 200 Schock entfahren. Von der Teppl aus dem Kloster ist er entgangen und mit weggenommen an Kleinodien für 2 bis 3000 fl., welches die Köchin, so er bei sich gehabt, bekämet Die wuste wohl

von seiner Schelmerey, und selbst auch viel Hure- und Schelmenstück verybet, den Mägden vorgewacht, dasz sie nit Kinder tragen sollen, denen Leuthen ergeben etc. Dahero ans Befehl des Herrn Gubernierenden seind sie beide verbandt worden. (Str. 314.)

Drobné zprávy.

Nálezy fresek. Letošní rok byl bohatý na fresky. Tak byly objeveny na Starém městě pražském dvojí malby nástěnné. První nález byl učiněn při strhování starého domu, hledícího do Kožní uličky, za bývalým domem Melantrichovým. Freska představovala rytíře na koni, potírajícího draka. Dle různých mínění pocházela ze 14.—15. st. Byla prý vyříznuta pro městské museum. Druhý nález původních fresek byl ve hlavním chrámu Páně v Týně. Oškrabování nátěru, zakrývajícího tuto památku, děje se z rozkazu sl. rady městské s největší opatrností. Fresky budou obnoveny. — V Plzni odkryty byly fresky v kapli sv. Barbory při františkánském klášteře plzeňském, který právě obec plzeňská opravuje. Jsou prý z 15 stol. — V Táboře na památném domě p. Vojtěcha Stárka v Pražské ul. přišlo se při opravě po odstranění omítky na façadě na starobylé zajímavé fresky panny a lva. Bohužel nedaly se nijak uchovati. Byly okresleny prof. Thirem.

Fresky v kostele sv. Jiří na hradě pražském budou obnoveny a doplněny nákladem obce pražské, prací osvědčeného v těch pracích akademického malíře Jana Heřmana, za dozoru architekta Mockra. Náklad rozvržen na 3 roční lhůty. *Ed. Šindelář.*

Jak se nemá s freskami nakládati. Starobylý chrám sv. Apolináře na Novém městě pražském, který jistě jen náhodou zůstal ušetřen od přestavovacího ruchu v 18. stol., právě jest opravován. Pro stavbu lešení zprorážena všecka okna, že vítr zahání déšť dovnitř, čímž se fresky pod okny nadobro zkazí. Dle zprávy známého odborníka pokryty jsou na jižní straně špinou, stékající se stěn a s lešení. Nad to, snad aby zedníci jich nepoškodili, zastřeli je papírem a pobili množstvím hřebíků. Papír arci se roztrhal a spadal, ale hřebíky zůstaly a špína, déšť, metelice mají volnou cestu. Když dovedli v Rychnově n. Kn. zastříti fresku na ochranu před další pohromou tak jak se sluší a patří — nemajíce odborníka toho jména, chceme, aby v královské Praze lépe se šetřilo památek opravdových i uměleckých, jako jsou tyto fresky z doby Karlovy. A k tomu máme plné právo. Veřejnosť v domnění, že máme konservatory, nedohlédne na takové věci, až na ně upozorněna pozdě vytištěnou lokálkou; — kde jsou konservatoři, se již ani netážeme! *Hs.*

Zprávy o spisech a časopisech.

Příspěvky k anthropologii zemí českých. Podává Dr. Lubor Niederle. II. O mladší době kamenné v Cechách (Zvláštní otisk z Českého Lidu. III.) Praha 1894. Str. 26. O existenci neolithu (mladší doby kamenné) v Čechách jest dosud spor. Prof. Smolík ji popírá, Břet. Jelínek, L. Šnajdr a J. Woldřich ji hájí. Autor soudí o neolithu po stránce archaeologické takto: Čechy a Morava byly po jistou dobu obydleny i v periodě mladší kultury kamenné. Žil tu lid již před tím, než sem vnikla známosť a v tu dobu pochovával své mrtvé.« Náleží tedy část nejstarších nálezů čisté kultuře neolithické. «Kov nepřišel sem s novým lidem, nýbrž dostal se sem obchodem.« Dle něho žil člověk v Čechách v době diluvialní i v neolithické nepřetržitě. Z důvodů archaeologických, provázených obrázky hlavně keramických výrobků, připouští, že se sem přistěhoval nový lid v době neolithické, sídlil na březích Labe a Ohře a žil ještě jistou dobu v čisté kultuře neolithické, ba nezmizel z Čech ani

později, přijav i kulturu ranní doby železné. V dalších osudech jeho nedovedeme čísti, rovněž tak jako ethnická příslušnosť jeho zůstává záhadna. Lze se jen domnívati, že náležel nade vší pochybnosť k čeledi indoevropské. Ve druhé části uvažuje o české době neolithické a následující přechodní po stránce anthropologické. Kromě různých zajímavostí zaznamenává, že lid ten měl orličí nos (zjištěna též platyknemie). Liboval si v lidojedství. Tyto praobyvatele Čech má za Arijce (dlouholebé, vlasů i očí ne zcela světlých). Přítomný spisek jest platným obohacením literatury odborné a jest nezbytným pro každého archaeologa.
V. R.

Okresní národopisná a průmyslová výstava a sjezdy ve Hlinsku konané r. 1893. V Chotěboři 1893. Str. 64. V kap. I. mluví se o snahách a práci vlastivědné v okresu hlineckém, který v Čechách náleží v tomto oboru k nejpropracovanějším. Kap. II. věnována jest dvěma sjezdům, pořádaným při výstavě. Věc ta patří již historii — bylť sjezd musejních spolků, odborů NVČ. a přátel vlastivědy české 15. srp. 1893. — ale zmínky zasluhuje přece ještě dnes. JUC. K. V. Adámek promluvil »O záchraně starodávných památek«, dotknuv se též akce Společnosti ve všech bodech. S organisací museí venkovských musíme úplně souhlasiti (a přáti si rozšíření jich). Bylo by však nejvýše žádoucno, aby byl ustanoven přibližně společný jich řád. Po delším rozhovoru, jehož se účastnilo několik přítomných, přijata všemi hlasy resoluce navržená JUC. K. V. Adámkem. Pak Dr. Kovář zahájil rokování »O úpravě národopisné výstavy československé.« Třetím bodem programovým byla řeč posl. K. Adámka »O sběru a zpracování vlastivědného materialu.«

Domečka L. **Průvodce národopisnou výstavou severovýchodních Čech 1894., uspořádanou v Hradci Králové.** Praha 1894 Str. 24 s vložkou 8 stránkovou »Síň král. věn. města Hradce Král. Podrobné referáty o výstavě této přinesly všecky listy české.

Okresní národopisná výstavka v Nymburce 1894. Uspořádal Fr. Hrnčíř. Vyd. tamže. Str. 48. Cena 20 kr. Hned na počátku čteme dva výňatky ze spisu Aug. Hajného, spolupracovníka našeho »Kterak škodí čarodějnice hospodářům a hospodyním« a »Lidové léčení« (obé z pověr a zvyků lidových na Nymbursku). Fr. Hrnčíř uvádí nám »Národní písně z Nymburska«, kde sběrateli ještě dnes kyne žeň mnohoslibná. Slova i nápěvy podávají Fr. Hrnčíř a Aug. Hajný. Václ. Jedlička napsal časovou vzpomínku »Nymburk v r. 1848.« Ostatní stránky vyplňuje popis výstavky od zahájení.

Svoboda Rud.: **Průvodce po národopisném oddělení národopisné a průmyslové výstavy v Litomyšli** (konané 15.—20. čce. t. r.) spolu národopisná črta okresu litomyšlského. V Litomyšli roku 1894. Str. 26. Spisovatel vybočil z dosavádního zvyku podati jen popis výstavky. Kdekoliv se mu naskytuje příležitosť, rozhovořuje se do zajímavých podrobností: stránka 10. v listině s podpisem Jana z Pomuku, o bibli nalezené v železném pouzdře v zemi, o Betlemech, o kraslicích, o pryskách, o Mikuláších, nádobí a j. Koňský a formanský ústroj bude sotva kde zachovalejší. Rázovitě znázorněny velikonoce. Kroj litomyšlský má také své zvláštnosti, jak víme ze spisu T. Novákové. Lidové masky nebyly snad na žádné jiné výstavě! Obrovská síň, která byla odboru k disposici, umožnila originelní postavení typické chalupy zdejšího okresu v původních rozměrech, dle chalupy trstenické z r. 1608. (viz str. 18). Skupina dětských hraček, řezby samouků, památky cechovní a domácích spolků zakončovaly rázovitou výstavu. *M. Jindra.*

Zíbrt Č. Dr.: **Zobrazování Trojice skupinou tří hlav za středověku i v lidovém umění nynějším.** Praha 1894. Stran 14. S 10 vyobrazeními. (Zvláštní otisk z Věstníka král. čes. Společnosti náuk VII.) Stejně přirozeně a samostatně jako u severních Slovanů Triglav a v Indii Trimurti, tak i v zemích křesťanských znázorňována Trojice skupinou tří hlav sjednocených a spočívajících na jediném společném těle. Přese všecky zákazy církví římské i pravoslavné zhotovovány podobné obrazy nejsvětější Trojice. Podnes udržují se v zemích slovanských. Na národopisných výstavkách českomoravských také jich bylo několik pozorováno dle Čes. Lidu IV. 49. Jiné příspěvky podám

redakci téhož. Zajímavá jest ke konci položená obšírnější zmínka o knihtiskařské činnosti Františka Skoriny v Praze v 16. věku.

Zíbrt Č. Dr.: **Pověra o délce Kristově.** Praha 1894. Stran 6 a příloha světlotisková. (Zvláštní otisk z téhož Věstníka. VIII.) Délka Kristova ve vyobrazeních přibírána mezi nástroje a předměty týkající se umučení Páně, jak učinil též illuminator Passionalu Kunhutina, kanovník Beneš v letech 1312. až 1314. Ale časem změnila se úcta z nerozumu v pověru. Lid vzdával zvláštní poctu proužku papírovému, označujícímu délku Kristovu, přičítal mu kouzelnou moc před všelikými pohromami na zdraví i na statku. Takové proužky popsané, později i potištěné modlitbami nosili při sobě jako amulety. Církvi se však podařilo vypleniti tuto pověru, jejíž ctihodné ostatky zřídka viděti na některé výstavce. (Srv. Čes. Lid IV. 48., kamž i o této pověře napíši dodatky.) Dr. Č. Zíbrt první uvedl do literatury národopisné pověru o délce Kristově a zobrazování Trojice skupinou tří hlav. Sám lid zná již je sotva dle jména. Všem před Zíbrtem zůstaly neznámy, jak nejlépe dokazují všecka navedení, programy a dotazníky naše, žádného nevyjímaje. Nechť si je tedy zapíší všecky odbory národopisné, spolky a musea ku doplnění sebraného materialu. *On...*

Tobolka Zd. V.: **Kůň v bájesloví slovanském.** (Zvláštní otisk z Časopisu vlasten. muzejního spolku olomúckého, r. 1894.) Stran 19. V Olomouci 1894, nákladem spisovatelovým. Studie je seminární prací mladého, snaživého autora, který první prací svou pokusil se v bájesloví slovanském; mythologie bývala vždy a jest dosud oblíbeným polem pracovním spisovatelů, ale překvapuje nás střízlivosť i opatrnosť, s jakou spisovatel se pohybuje na nepříliš pevné půdě bájesloví. Vylíčiv krátce pověsti o původu koní, probírá mythologický význam koně. V podobě ušlechtilého zvířete tohoto představovali si Slované slunce i měsíc. V koně přeměňovali se dle pověry slovanské víly, vodníci, světýlka Čarodějnice proměňují sebe i jiné lidi v koně, rovněž Mora, vlkodlaci a j. v podobě koní se objevují v bájesloví slovanském. Delší zmínka věnována je pověstnému Šaracovi, koní kraleviče Marka. Zmíniv se o koni v lidových povídkách, ukončuje spisovatel první část své práce, shrnuv význam koně v mythologii v ten smysl, že kůň v bájesloví slovanském hraje úlohu velikou. Báječné bytosti proměňují se v koně. K službám svým mají koně zázračné. Bytosti dobré berou z pravidla na se podobu koní bílých, zlé černých. Koně ti se liší vzezřením od koní obyčejných postavou nádhernější a mluvou jako lidé. Někteří mají srsť zlatou, stříbrnou, měděnou, olověnou, jiní jsou pěkně černí nebo bílí. Jiný druh jich jest opatřen křídly, na nichž vznášeti se mohou v ty končiny, kde věčný je mír. Většinou člověku prospívají. Vyvádějí ho z neštěstí a po dlouhých strastech, v nichž mu stále pomáhají, přivádějí ho k blahu. Ve druhé části vykládá o poctách, jaké bývaly vzdávány koním (ku př. koni Svantovítovu, Triglavovu), pak o obyčejích, jakými jsou chození s klibnou (od té doby, kdy autor dal do tisku práci svou, vyšly o thematě tomto dva nové články Jana Soukupa »Chození s klibnou« v tomto časopise II. a ve Věstníku NVČ. Roč. II. 93.—95.) věštba pomocí koni a j. Čekali bychom, že bude promluveno ještě o smrti koně po skončené službě (pán setne mu na jeho žádosť hlavu a pohřbí. Něco shody s tím jest i v pověsti o Svatoplukovi.) První tato práce p. Tobolkova opravňuje nás k dobrým nadějím. *F. Pátek.*

Konrád Ota, první markrabě moravský. Napsal J. U. Dr. Jarosl. Demel. V Brně 1894. Str. 52. (Soukromý otisk z »Časopisu Matice Moravské«, roč. XVIII. nám zaslaný.) Práce tato, která ve mnohém polemisuje přesvědčivě s Bočkem, Dudíkem, Koutným a Palackým, rozebírá v I. části sporné otázky, týkající se jména, osoby a rodinných poměrů Konráda Oty a dochází k závěrům: Konrád II. Znoj. měl jediného syna a ne, jak se domníváme, dva, Konráda a Otu. Tento syn Konráda II. původně se jmenoval jen Konrád a teprve od ciziny obdržel druhé jméno »Otto«. Co se týče rodičů jeho, známo bylo jen jméno matčino »Marie« z listiny od r. 1190. a nic více; že otec jeho byl Konrád II., dovozuje teprve spisovatel delším důkazem per absurdum. Narození Konráda Oty dlužno klásti mezi l. 1136.—40. Manželku měl Helichu čili Hailiku (= Hedviku) z Wittelsbachu, dceru hraběte Oty mladšího z Wittelsbachu a ne sestru Oty staršího. Část II. obsahuje vlastní životopis Konráda

Oty, ve kterém nejedno uvádí spisovatel na pravou míru po zralé úvaze. Dokazuje, že Konrád Ota držel znojemské knížectví již začátkem roku 1157. (na základě nového srovnání Vincentia a mnicha Sázavského) a míní, že při trůnním převratu r. 1173. přidal se asi ke straně Soběslava II. Potom líčí obšírně účast Konráda Oty v bojích česko-rakouských v l. 1176.—77., kdy pomáhal Soběslavovi II., začež odměněn od tohoto zvětšením svého údělu o Brněnsko. Ale brzy, vida, že se odvrací štěstí od Soběslava II, přichýlil se k protikandidátu jeho, totiž k Bedřichovi, kterého podporoval na všech výpravách a rozhodl svou statečností a obratností rozhodnou bitvu na polích Vyšehradských 27. led. r. 1179, začež Bedřich rozmnožil úděl jeho téhož roku o Olomoucko. Tím K. O. spojil všechny údělу moravské ve své ruce (a ne teprve r. 1181., jak tvrdí Dudík a Koutný) a při vzbouření proti Bedřichovi r. 1182, využitkovav rozháranosti v Čechách, zvolen za vrchního knížete českého. Ale důstojenství toho vzdal se na zakročení císařovo ve prospěch vypuzeného Bedřicha na sněmu Řezenském r. 1182. a náhradou za ně, povýšen za samostatného markraběte němec. na Moravě. Kromě jediného dokladu o výkonu svrchované moci Konrádovy na Moravě ve jmenování olom. biskupa Kajima nevíme ničeho jiného o způsobu vlády markraběte. Po scéně ze soukromého života K O, zaznamenané Jarlochem, ukazuje se na podezřelou nečinnosť K. O. při vzbouření Václava II. Soběslavice v Čechách, která Bedřichův hněv rozdmýchala. Bratrovražedné boje česko-moravské skončily se rozhodnou bitvou u Loděnice dne 10. prosince r. 1185., ve které K. O. sám učinil první krok ke smíru s Bedřichem, s nímž se vyrovnal smlouvou Knínskou; záhadný obsah této vykládá spis. tak, že K. O. i na dále zůstal samostatným markrabětem mor., ale pod závazkem, že zůstane vždy spojencem Bedřichovým. Po náhlé smrti tohoto 25. března r. 1188. zvolen K. O po druhé za vrchního knížete čes., do kteréž doby spadají příznivé styky jeho s císařem a vítězná výprava míšeňská, po jejímž skončení K. O. svolal 6 června r. 1189 sněm čes. velmožů do Prahy. Tam vzdal se titulu markraběte mor. a prohlásil Čechy a Moravu za jeden státní celek. Na gener. sněmu česko-mor. v Sadské, svolaném téhož roku, dal schváliti snesení sněmu pražského velmoži moravskými a prohlásil za všeobecného souhlasu svá »statuta«, první to domácí zákoník. Spor o obvodu platnosti jeho řeší spis. v ten smysl, že statuta vydána pro obě země, ale pro Čechy ve znění poněkud jiném než pro Moravu, nám pak se zachovalo v pozdějších konfirmacích moravských jen znění mor. publikace. Posléze líčí účastenství K. Oty na neapolské výpravě Jindřicha VI., krále němec. r. 1190.—91, na které též K. O. moru podlehl 9. září r. 1191. Stručně uvedená svědectví současných letopisců o vynikajících vlastnostech K O. zakončují tuto zdařilou práci, která jest nejvýmluvnějším svědkem, jak mnoho zbývá ještě práce ve starších dějinách českých a jak nerozvážné jest vydávati nyní Dějiny Palackého bez nutných poznámek a doplňků dle nejnovějších výzkumů neopravené, jejichž chyby bohužel znova se rozšíří a pevně se zakotví zvláště u těch, kdo monumentální dílo citují, ale v pramenech nekontrolují. *Skp.*

Nové časopisy.

Český Časopis Historický redakcí professorů Dra. Jaroslava Golla a Dra. Antonína Rezka počne vycházeti v lednu 1895. nákladem knihkupectví c. k. české university Bursíka & Kohouta Časopis nebude ve službách žádné strany a povede si vždy vědecky a neodvisle. Program jeho jest mnohoslibný. Přinášeti bude samostatné, původní práce všech oborů bádání dějepytného i dějepisného, tedy nejen práce z dějin politických, ale i z dějin práva, církve, literatury, umění a j., vždy se zvláštním zřetelem k dějinám korunních zemí českých. Budou tam i zprávy o badatelských cestách, o pokrocích studia historického v Evropě, o nových důležitých objevech archivních a rukopisných, biografie nebo životopisné vzpomínky na vynikající osoby v dějinách vůbec a našich zvláště. Tam naleznou místo doplňky, opravy a vysvětlivky k historickým

dílům českým dosud vyšlým, jakož i místopisné studie obecnější zajímavosti. Zprávy o literatuře zaznamenají knihu i feuilleton, pilně budou registrovati vše, co vyjde kdekoli v cizině o dějinách Čech, Moravy a Slezska, a upozorňovati na důležitější zjevy světové literatury historické. Doufáme, že Č. Č. H. nebude vycházeti jen pro historiky, nýbrž i pro milovníky dějin domácích, kterých jest u nás větší procento než všude jinde. Časopis, za jehož vybraný obsah ručí již napřed zvučná jména dvou hotových historiků českých, bude vycházeti ve lhůtách dvouměsíčních vždy o 4 tiskových arších.

Pracovna, list pro lehké a vkusné ženské ruční práce všech druhů a tvarů a národní vyšívání. Vydavatel a redaktor Josef Schindler Praha. Dosud vyšlo 8 čísel. Doporučujeme list ten proto, že si všímá vyšívání slovanského vůbec. Předplatné na čtvrt roku (= 3 čísla) obnáší 55 kr., což jistě mírná cena při listě s barevnými přílohami.

Zprávy časové.

Morana napadla letošního roku prudčeji náš šik než předešlého roku a odňala nám sedm členů. — Pharm Mag. Karel Burian byl s námi od počátku Společnosti, jejíž snahy a cíl dobře znal a proto k ní též lnul a ji podporoval. Daroval jí také celou řadu starožitností, připomínáme jen nálezy z Velvarska, které byly odevzdány museu král. Českého. Pilně navštěvoval schůze členské a byl milý každému, s kým se stýkal. — Starší člen byl též Zikm. Felkl, továrník v Roztokách n. Vlt., který s opravdovým zájmem sledoval výzkumné práce naše na Levém Hradci. Nezapomněl na Společnosť ani v poslední době, obmyslív i ji v závěti své odkazem. — V B. Napravilovi, řediteli cukrovaru, ztratili jsme jednoho z novějších členů, z řad těch, kteří četněji jsou u nás zastoupeni než kterýkoliv jiný stav, z intelligence při českých cukrovarech. — V. Piskáček, gymnas. professor v Roudnici, filolog, známý z četných článků v Národních Listech, Časopise musea král. Čes. a výroční zprávy gymnasia roudnického, milé povahy, opustil nás po krátké, ale trapné nemoci. — V době, kdy bylo Společnosti nejhůře, poskytl jí pomocné ruky — Vojta Náprstek. V jeho museu uspořádala Společnosť výstavku v památném roce 1891, tam rozvinula svůj program znova, nalezla porozumění a od těch dob datuje se její znovuzrození. A za to vše děkuje zesnulému Náprstkovi, který při všem svém velikém snažení světovém nezapomínal minulosti národa, naopak prohlédnuv ji dobře, bystře rozlišoval a dobra se přidržoval. Jeho museum nejdéle hostí památky lidové! Nenahraditelný pracovník v oboru posvátných zpěvů staročeských P. K. Konrád, professor, podlehl neuprosné chorobě, kdy na jeho pomoc nejvíce spoléháno církevním odborem NVČ., který v něm ztratil sílu neocenitelnou. Výtečné články a studie jeho jsou dílem v časopisech (Dalibor, Historický sborník družstva »Vlasť«, Slovanský sborník, Věstník král. čes. společnosti náuk a j.) dílem zceleny v jeho Dějinách posvátného zpěvu, z nichž dosud vyšel I. díl a část II. dílu II. (ostatek v rukopise). — Rukou zákeřnou zničen život vřelého přítele našeho a spolupracovníka spolkového časopisu, osmačtyřicátníka Frt. Stanislava Huliciusa. Archiv Společnosti a redakce mají od něho ještě nejeden rukopis nebo přepis. Všímal si pilně starožitností, památek lidových i dějin. Znal Krolmusa a přispěl též ke sbírce jeho pověstí. Museum ve Mšeně jest jeho dílem. Když ho navštívil redaktor náš u příležitosti místní výstavky v září t. r., vypravoval čilý stařec se zápalem o památkách okolních, o Krolmusovi — a slíbil napsati článek do časopisu.

Sedm upřímných přátel našich odešlo v tak krátkém čase. Usilovnější práce za vytknutým cílem, pro který i oni pracovali s námi, bude nejlepším a nejtrvalejším uctěním památky jejich.

Otázky.

Prosíme o laskavé zprávy o dřevěných zámcích, kde se jich snad užívá dosud. Obrázky jsou žádoucny. — Jak se kde říká visacím zámkům kovovým?

Redakce.

Ze Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

Zpráva o první i druhé schůzi kočovní. Déle bylo uvažováno ve správním výboru o tom, kterak vhodně působiti k tomu, aby byly nejširší vrstvy společenské upozorněny na význam našich památek, a aby byl zjednán co největší zájem pro snahy Společnosti naší, kteráž si stanovami vytkla jich záchranu. Přihlédaje k § 5. lit. C spolkových stanov (pořádání přednášek, čtení a rozhovorů odborných v království Českém), usnesl se výbor na tom, aby bylo počato s pořádáním schůzí kočovních. **První kočovní schůze** byla konána ve **Velikých Číčovicích** dne 8. září 1894. na podnět čilé a zdárně působící čten. hosp. besedy »Okoř« tamže. Pan PhC. Jan Soukup promluvil o starožitnostech a jich uchování, poukázav na to, že nutno zachovávati vše, k čemuž směřuje veškera naše práce. Podepsaný jednatel pak podal zprávu o Společnosti naší a jejích úkolech poukazuje na to, že nelze spoléhati na pomoc cizí, a proto že nutno, aby každý z nás byl konservátorem z dobré vůle. Na konec promluvil p. Soukup o hradu Okoři, podav ukázku z jeho minulosti a vybídnuv k jeho zachování; také byla přijata resoluce v tomto smyslu. Neunavný člen p. říd. učitel Jos Cyterák přichystal k této schůzi pěkné překvapení, uspořádav malou, ale zajímavou výstavku archaeologicko-národopisnou; čeho nebylo pozorovati na výstavkách jiných, bylo — šťastnou volbou pana pořadatele — tu: nalezli jsme oddělení, vyznačující »in natura« jednotlivé doby roční: velikonoce, svátky svatodušní, sv. Martina, svátky vánoční a pod. Ve statku starosty Jos. Suka byly provedeny některé místní obyčeje a průvody lidové, jako: obžínky, průvod mikulášský, Tři králové, chůze s medvědem. Pokud dovolovalo velmi nepříznivé počasí, byly některé části fotografovány panem Gustavem Šeborem. Některé ukázky z nich přináší toto číslo »Časopisu«. Můžeme s uspokojením zaznamenati, že tato první schůze se zdařila i při panující toho dne nepohodě. Máme za povinnosť vzdáti díky upřímné všem, kdož nám přišli tak upřímně a pohostinně vstříc a kdož pečovali o zdar schůze, tak zvláště pan Josef Suk, starosta obce, p. J. Čtrnáctý a náš účinný člen p. říd. učitel Jos. Cyterák. Úspěch schůze čičovické byl pobídkou ke **druhé schůzi kočovní**, kteráž byla pořádána v **Hostivaři** dne 4. listopadu t. r. Pan PhC. Jan Soukup promluvil. »O záchraně starožitností«, připojiv některé ukázky o památkách a dějinách Hostivaře. Netajíme, že byl jeho výklad sledován s napjatou pozorností a provázen místy hlučným souhlasem. Některé věcné poznámky a vysvětlivky učinili pp. P. J. Černohouz, děkan, a P. Jan Vajs, kaplan v Hostivaři. Než litujeme, že nebylo možno probrati celý program pro krátkosť času. Nalezli jsme v Hostivaři velice vhodnou půdu pro snahy Společnosti, čemuž nasvědčovala nejen četná návštěva občanstva, ale i přihlášky nových pp. členů. Všichni, kdož přičinili se o zdar schůze, zvláště horlivý člen p. Ant. Jakeš, přednosta stanice, přijmětež upřímný dík. Zatím zaznamenáváme o schůzi hostivařské jen tyto řádky pro historii spolkovou; úplnou zprávu přineseme, až bude schůze doplněna schůzí jinou, a těšíme se na shledanou v Hostivaři!

A. B. Černý, t. č. jednatel.

Zpráva správce sbírek za správní rok 1892.—1893. Ačkoli rok 1892. neboj! spolku vůbec valně přízniv a v roce 1893. nemohlo se tolik péče věnovati sbírkám, protože jednak Společnosť hleděla upraviti vnitřní své záležitosti, jednak dary z oboru starožitností, archivalií a národopisu zasílají se

nyní většinou odborům národopisným, přece s uspokojením musíme zaznamenati dostatečné obohacení sbírek našich.

A) Seznam P. T. dárců: Jos. Adamec, dukátové vážky z r. 1740. — Mag. Pharm. K. Burian, 2 bronzy z mohyl. — Ad. Egrer, podnikatel staveb, 8 celých a 1 porušenou nádobku středověkou z Řeznické ul. č. 10. n. — Frt. Helebrant, obchodník, 5 kusů papír. peněz. — K. Ječný, úředník cukrovaru ve Zvoleněvsi, 2 kamenné mlýny, střepiny, brusle, zlomek nepolévaných kachlů a j. — Jos. Jíra, medik, zlomky kachlů nepolévaných z Podbaby. — Jos. Klos, obch. v Šopce, šněrovačku. — J. Kučera, učitel v Dol. Břežanech, bronz. palstáv, nalezený tamže (darován byl Společností museu v Jílovém). — F. Makovec, architekt, staročeský strop táflovaný z Lípové ul. — Ing. Cand. J. Nechleba, nádobku, skleněnou kuličku a řezanou kosť z novostavby na rohu Kateřinské a Lipové ulice. — Franěk Páris, úředník, 2 přesleny a šipku z hradiště Lštění nad Sázavou. — Písecký z Kranichsfeldu Václ, inženýr na Smíchově, předhistorické střepy a přesleny z Mokropsů. — P. Frt. Sádlo, kaplan v Nov. Benátkách, ikon, 16 mincí různých, 6 římských. — Václ. Smělý, rolník v Čísovicích, železný oštěp, nalezený na poli »v lukách«, kde býval rybník. — J. Soukup, tuhovou nádobku z Vodičkovy ul. z novostavby proti Jámě, hliněný hrneček nalezený u Kleeblattů; 31 nádobu, množství větších i menších střepů, 2 zlomky skleněné, psí leb a ze zmíněné již novostavby na rohu Lipové a Kateřinské ul. mosaznou paličku, kamenný mlat, střepy a broušenou kosť z hradiště kouřimského. — Ant. Studnička, zemský inženýr, 11 prken ze starého stropu malovaného, zlomek sklenice s červeným křížem a kus dracounu, vše nalezeno při bourání starého domu pro stavbu německé realky v Mikulandské ul.

B) Z výzkumů levohradeckých došla poslední zásilka čítající přes 200 předmětů hlavně hliněných, též nástroje kostěné, železné, bronzové (kroužky esovité) a v. j. Výměnou získána varia z Můstku v Praze a koupí nabyto sloupu od Bukačovského mlýna. (Poznamenání: Kde neudáno bydliště, rozumí se Praha.)

V Praze, 1. ledna 1894.

Jan Soukup, t. č. správce sbírek.

Zpráva archivní za správní rok 1893. vykazuje skrovné příspěvky z týchž příčin, jako zpráva předchozí. Rok 1893. byl archivu Společnosti nejméně příznivý, jak patrno z přiloženého výkazu.

Darem přibylo od pp. Frt. Helebranta, obchodníka, »Boží požehnání« a list papírového rukopisu latinského z 15. stol., obsahu náboženského; od nejmenovaného tři tištěné písně jarmareční; od Adolfa Pecenky, vrchního inženýra zemského, řada čísel cís. král. vídeňských novin českých z počátku tohoto století; od Jana Soukupa dva diplomy z tohoto věku, a od Josefa Svobody, úředníka, mapa markrabství moravského z r. 1851.

Ve schůzích výboru se schválením téhož byly některé kusy vyloučeny a vyměněny.

Jak bylo uloženo na valné hromadě minulého roku, opatřili pp. Jan Herain a Jan Soukup protokoly a plány výzkumů na Levém Hradci, mající ovšem již stará svá čísla archivní.

V Praze, 1. ledna 1894.

Ferdinand Chalupníček, t. č. archivář.

Zpráva pokladní. Ode dne 19. října do 26. prosince 1894. přistoupili ku Společnosti za členy: P. T. pp. Bartoš Václ, professor při c. k. státní prům. škole; Bernard Fr. R., filosof na Král. Vinohradech; sl. Čtenářská beseda v Cerhovicích; Bucifal Jos., protokolista Zemské banky král. česk. (na r. 1895.); M. U. Dr. Červenka Jos.; P. Duštíra Jos., kaplan v Hostouni (za r. 1894. a 1895.); Fanta Jos., architekt; Ginz Jos. ve Ždánicích; Hojka Em., obchodník v Berouně (za r. 1893. a 1894.); P. Hrbáček Fr., prefekt semináře v Kroměříži; Hrdina Fr., učitel v Modřanech; sl. Hromada pomocníků ryteckých; P. Hůlka Fr., farář v Nové Cerekvi; Janoušek Jar., professor při zemské reálce v Telči; P. Jelínek Jan, farář v Bojkovi-

cích; Jindřich Ant, rolník v Chrabřecích u Loun (za r. 1894 a 1895.); slč Keithová M, učitelka v Rychnově nad Kněžnou: Kříženecký R., architekt; Lopata Maxm, majetník cihelen a realit v Litoměřicích; Mencl Jan, majetník parního mlýna v Uhřiněvsi; Nicek Ant., obchodník v Karlíně; Opolecký Karel, pokladník Úrazové pojišťovny; Otta Kamil, vlásenkář; Pertlík Ot., učitel v Hostivaři; Peters Jos. ve Slaném (za r 1893. a 1894; Pfeifer Fr., c k soudní adjunkt v Bělé u Bezděze; paní Pikhartová Olga, choť c. k. soudního adjunkta v Hořovicích; Pisháček Josef, statkář v Ruzyni: Procházka Václ, učitel v Ténovicích; Richter Fr, dlouholetoucí železáren ve Staré Huti; Rous K., správce podřipské sladovny v Roudnici nad Labem; Rubeš Jos. v Hostivaři; P. Sack Eug., kaplan v Milevsku; Sichrava Erhard, majetník domu; Sika Jos., likvidator Úrazové pojišťovny; slč. Slawińská z Rittersberků H., člen Nár. divadla v. v. na Smíchově; P. Spisar P., kaplan v Hněvotíně (za r. 1893 a 1894.); sl. Musejní spolek v Lounech (za r. 1893. a 1894.); Stern Jindř. v Hostivaři; Stoy Bernard, kníž. arcib. hofmistr; P. Svoboda Jos, děkan v Turnově; Šeffl Vojt. v Hostivaři; Štěrba Boh, stavitel v Karlíně; Švehla Ant. ml. v Hostivaři; Tallowitz Bedř., velkoobchodník (za r. 1893. a 1894.); J. U. Dr. Tilsch Em., advokát (za r. 1893, 1894. a 1895.); Trmal Jos. účetní; Urbánek Michal, stavitel na Vsetíně (za r. 1893. a 1894.); sl. Purkmistrovský úřad v Hostomicích; P. Vajs Jos, kaplan v Hostivaři; Vihan Vil. v Hostivaři; Vilím Jan, majetník zinkogr. ústavu; Vlček Jan, účetní města Votic; Vorel Hugo; Zima Jos, rolník ve Velkém Pálči.

Za členy přispívající s ročním příspěvkem zl. 2·— se přihlásili: P T. pp. J. U. Dr Čelakovský Jaromír, c k. univ. professor a archivář král. hl. města Prahy; Diviš Čistecký ze Šerlinku Jan N., ředitel cukrovaru v Přeloučí; sl. Museum historické král. města Plzně; P. Nývlt Alois, děkan v Holohlavech; Sedláček K., účetní cukrovaru v Uhřiněvsi.

Dále přistoupil za příznivce Společnosti: slavný okresní výbor na Král Vinohradech s ročním příspěvkem zl. 10—; s příspěvkem zl. 5·— ročně: slavný okresní výbor v Bechyni, v Dolních Kralovicích, v Černém Kostelci, na Kladně, v Kolíně, v Kouřimi, v Králové Městci, v Libochovicích, v Nymburce, v Pardubicích, v Přešticích, ve Velvarech a v Železném Brodě.

Za objednané publikace zaslali P. T. pp. členové: Brož Václav, majetník realit, zl. 1·—; Cirps K., účetní, zl. —·80; P. Jelínek Jan, farář v Bojkovicích, zl. 2·28; slč. Slawińská z Rittersberků, zl. —·80 Na přílohu znakovou a k účelům Společnosti vůbec darovali: P. T. pp. Bužek Č. v Olomouci zl. 1·20; Fiedler Jan, soukromník v Dol. Bousově, zl. 1·—; M. U. C. Jíra Jos. zl. 2·50; Kysela Fr., účetní v Mnich. Hradišti, zl. 1·—; P. Müller K., děkan v Kamenném Újezdě, zl. 4—; P. Štědrý Fr., farář ve Slavětíně, zl. —·50; Tallowitz Bedř., velkoobchodník, zl. 1·—; Trmal Jos., účetní, zl. 2—; Ferd. svob. pán Tunkl z Brníčka a Zábřeha, c. k. plukovník v. v. ve Strassu, zl. 5·—; sl. okresní výbor ve Skutči zl. 5·—; Bufka Ed, revident zemské banky král. Českého, zl. 1·—.

Za veškery dary upřímně děkujeme a prosíme, aby všichni P. T. dárci zachovali Společnosti svoji přízeň i v roce novém.

V této zprávě jsou uvedeny veškery příspěvky, které došly včetně do 26. prosince 1894.; později došedší budou uveřejněny v 1. čísle roč. III., jež vyjde asi v polovici února 1895

Opětně upozorňujeme na to, že míněna tím vždy Praha, kde není udáno jiné bydliště u jména některého z P. T. pp. členů.

V Praze, 26 prosince 1894.

Ed. Bufka, t. č. pokladník,
Král. Vinohrady, **Hálkova tř. č. 68 n.**

Redaktor Jan Soukup. — Nákladem Společnosti přátel starožitností českých v Praze.
Tiskem F. Šimáčka v Praze.

Znaky měst a míst.

Z bedlivého pozorování a srovnání všech věcí a příčin, které měly vliv na vznik a další vývoj znaků vůbec, vysvítá, že nebylo původně třeba, by si města volila znaky. Šlechtičtí obyvatelé měst užívali znaků svých; často se střídající starostové a hlavy měst nebyli však po výtce ani rodem, ani povoláním, ani jinak způsobilými užívati štítu s přílbou.

Jediným důvodem a příležitostí užívati obrazců podobných figurám znakovým, podával městům s počátku prapor, pod kterým se městští žoldnéři shromažďovali k útoku nebo k obraně.

O užívání takových praporů nalezeny však v listinách jen zcela nepatrné zprávy.

Naproti tomu měl v 2. polovici 13. stol. víc a více vzmáhající se obyčej užívati pečetí městských na listinách mnohdy veledůležitých nepopíratelně velice rozhodný vliv na vznik a vývin znaků městských.

Na těchto městských pečetích se svolením pánů nebo patronů pořízených (jinak by byly neplatny) zobrazen býval:

1. buď zakladatel nebo pán města za času, kdy pečeť se pořizovala (viz Plzeň);

2. znak neb attribut zeměpána nebo patrona města;

3. odznaky neb obraz nějakého svatého;

4. zvláštní symbolický obrazec, v náčrtku již částečně heraldickými pravidly ovládaný neb jako znak již myšlený a tak i navržený;

5. předmět vztahující se k hlavnímu zaměstnání nebo živnosti města;

6. figury, vzniklé kombinací předešlých pěti druhů.

V kuse 4. uvedené obrazy symbolické, které se vyskytují jakožto idealní majetek měst v pečetích jejich, jsou původem svým jen částečně heraldické a mohou jen praskrovně pokládány býti za znaky. Jsou to zvláště hradební zdi s branami i bez nich, věže, světské i církevní stavby atd.

Co jest kromě nich ještě v pečetěch městských, souvisí nejčastěji se znakem panovníka nebo pána města.

Z pečetí městských, vyskytujících se před 1. polovicí 14. stol. nelze snad ani jedinou pokládati za neomylný znak městský.

Teprve přizpůsobením, přidáním nebo zaměněním a jinou úpravou povstaly později ze starých pečetí znaky městské, nejčastěji z dobré vůle a milosti krále samého, někdy na přímluvu a prosbu dědičného pána nebo patrona města udělené, při kteréžto příležitosti jednotlivé části nebo celé znaky obdarovatele přibírány bývaly do nových znaků městských.

O znacích městských, nyní obvyklých, o nichž se dopátrati nelze, kým a kdy městu uděleny byly, možno se vší určitostí předpokládati, že povstaly samovolně z bývalých pečetí městských a že časem mlčky nabyly uznání a platnosti; z pravidla pak se tvrdí, že listina obdarovací nebo potvrzovací v některé válce přišla na zmar.

U měst hrazených spatřujeme již na nejstarších pečetěch, ještě před časem nežli znak tvořily, hradby městské s branou, věže a pod., i voda, obtéká-li město, bývá naznačena vlnicí.

Tyto hradby a věže staly se pak charakteristickými ve znacích městských, do nichž se z pravidla převzaly.

Jen výminečně jsou znaky městské zdobeny přílbou s fafrnochy a klénotem.

Koruna, řečená zděná, jaké užívalo město Čáslav již v 16. stol. nad štítem, přišla nejnověji u nás zase do mody. Město Král. Vinohrady obdrželo takovou na svůj nový znak.

Znak král. města Plzně.

Znak král. města Plzně, jak se ho nyní užívá, vyvíjel se znenáhla z různých pohnutek a příčin historických.

Skládá se z hlavního, čtvrceného štítu, na němž jest uprostřed menší, srdečný štítek, který bývá pravidelně prvotním znakem.

Tak jest i tu, neboť srdeční štítek podobá se úplně nejstarší známé pečeti města Plzně asi z r. 1307. a tvořil sám jediný znak městský až do r. 1466., kdy si dalo město dělati novou pečeť se čtvrceným štítem.

Poněvadž Plzeň králem Přemyslem II. povýšena byla na město královské a při té příležitosti obdržela asi znak, ač na to nemáme dokladů listinných, lze ozbrojence ve bráně stojícího pokládati zcela určitě za podobu toho krále, zakladatele města, a to tím spíše, protože Přemysl byl první panovník, který počal užívati dvojocasého lva za znak země České. Klénot nad přílbou jeho, křídlo orličí nebo supí jest také klénotem znaku království Českého.

Na pečeti svrchu zmíněné, kterou sobě Plzeň r. 1466. znova pořídila, chyběl však tento srdeční štítek s původním znakem zcela a dostal se na čtvrcený štít znaku toho teprve zase r. 1578., na němž až podnes zaujímá čestné místo.

Z ostatních figur hlavního štítu obdarováno bylo město Plzeň zlatým dvojhrbým velbloudem v zeleném poli císařem Zikmundem, na paměť, že se Plzeňským podařilo za pátého obležení města Husity r. 1433. při výpadu z města ukořistiti živého velblouda.

Obě hořejší pole znaku plzeňského, totiž 2 zlaté svázané klíče v poli stříbrném (barvy papežské) a zbrojnoše mečem opásaného, jenž rukou drží polovici černého orla v poli zlatém, obdrželo město odměnou za své držení proti králi Jiřímu od papeže Pavla II. Do čtvrtého pole červeného také teprve r. 1466. ponejprv přijatá stříbrná chrtice s obojkem upomíná prý na jakéhosi Radouše, zakladatele hradu Radyně a osady Plzně (dnešního Plzence), jehož byla erbovním znamením. Že by byla bývala nejstarším znakem města Plzně, tudíž před užíváním znaku, jaký jest nyní na štítku srdečném, o tom lze právem pochybovati, neboť z doby před králem Přemyslem II. neznáme vůbec žádného znaku městského.

Roku 1578. přibrán byl na čtvrcený štít opět původní znak do srdečného štítku, před tím r. 1466. vypuštěný, a od té doby trvá znak města Plzně nezměněn.

Sluší ještě podotknouti, že zmíněného r. 1578. papež Řehoř XIII. ozdobil znak městský ještě kusy vedlejšími či honosnými, totiž:

Nad horním okrajem štítu uprostřed třemi zelenými pahorky se zlatým nápisem „In hoc signo vinces“. Nad středním, vyšším z nich stojí zlatý kříž, provázený 2 olivovými ratolestmi.

Stranou od pahorků leží po jedné přilbě (saladě) a vedle nich ze zadu vyniká v pravo halapartna, v levo buzikán.

Celý štít pak drží stojící, okřídlený, prostovlasý anděl, s gloriolou a křížkem nad čelem, oděný zeleným spodním a fialovým vrchním rouchem.

Barvy městské na praporu jdou za sebou ve vodorovných pruzích kolmo na ratiště v tomto pořadu od shora dolů: 1. červená, 2. bílá, 3. zelená a 4. žlutá. — Roku 1883. vyšel v publikacích spolku přátel vědy a literatury české v Plzni popis a vyobrazení znaku král. města Plzně od prof. Jos. Strnada.

Sestavení jednotlivých polí štítu města Plzně nemůže býti zváno vzorným; nehledě, že v 1. poli stříbrném jsou zlaté klíče (kov na kovu), není správný ani pořad co do času nabytí a též tak seskupení barev. Obě hořejší pole jsou kovová, obě dolejší barevná. Vzájemným změněním místa jednoho kovového a jednoho barevného pole získal by znak nepopíratelně. Poněvadž doba poslední úpravy znaku toho (l. 1578.) zcela blízka byla úpadku heraldiky vůbec, nelze se tomu diviti, že uspořádání polí a seskupení barev neodpovídá již starým, dobrým předpisům a zvyklostem.

ZNAK KRÁL. MĚSTA PLZNĚ.

DLE POSLEDNÍ ÚPRAVY Z ROKU 1578.

Příloha ku 2. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Znak města Soběslavi.

Znak města Soběslavi má modrý štít, na němž se spatřuje stříbrná hradební zeď s cimbuřím, otevřenou branou, vytaženou padací mříží a spuštěným mostem zvedacím.

Tato zeď chráněna jest po stranách dvěma čtyrhrannými věžemi, opatřenými červenou sedlovou střechou se zlatými makovicemi. Uprostřed nade zdí spočívá stříbrný štít s červenou růží Rožmberskou.

Založení města Soběslavi připisuje se vévodě Soběslavu (kolem r. 1128.), jehož jméno též nese.

Kdy toto místo povýšeno na město, bylo-li znakem od pánů svých z Rožmberka nadáno, nebo polepšili-li jen tito přidáním znaku svého rodového již stávající znak městský, o tom marně dopátrati se snažíme písemných zpráv.

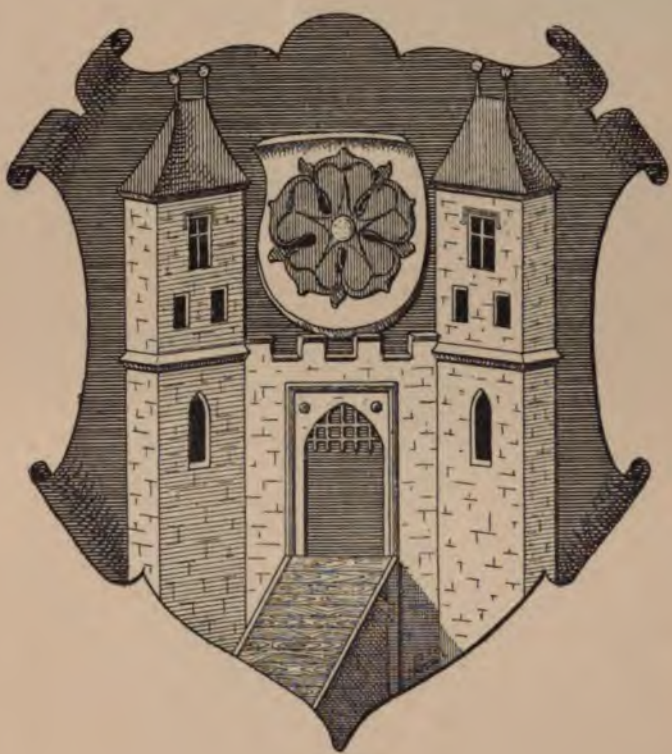

ZNAK MĚSTA SOBĚSLAVI.

DLE PEČETI Z KONCE XIV. STOLETÍ.

Příloha ku 2. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Znak král. věnného města Mělníka.

Mělník, původně hrad Pšov, sídlo župy, náleží k nejstarším osadám v Čechách.

V annalech Fuldenských jest zmínka o něm při létě 805. Po smrti vévody pšovského Slavibora, jehož dceru Ludmilu český kníže Bořivoj pojal za manželku, připadlo území pšovské knížectví pražskému. Bylo pak údělem mladšího syna knížete Vratislava, Bole-

Obr. 1. Pečeť král. věnného města Mělníka ze 14. stol. Kreslil Vojtěch ryt. Král z Dobré Vody.

slava, a později, poprve jistě okolo r. 1000., vdovským sídlem kněžen, potom královen českých. Známa je totiž mince Emmy, choti Boleslava II., na jejímž aversu psáno jest: Emma regina, a na rubu: Civitas Melnic. Je to spolu nejstarší doklad nového jména tohoto. Z přehradí mělnického vzalo počátek svůj město Mělník. Od času krále Přemysla II. (1274.) sluje Mělník již městem královským. Do

této doby klademe i udělení znaku. Zvláštní dobrodinec města, císař Karel IV. prohlásil Mělník za město věnné královen českých a ozdobil okolí založením krásných vinohradů. Révu prý přivezli z Burgundu. Ve válkách husitských stál Mělník na straně národní.

Poslední královna česká, která sídlila na Mělníce, byla Johanka z Rožmitálu, vdova krále Jiřího († 1475.). Tělo její odpočívá na Mělníce. Později vystřídalo se na Mělníce několik pánů, jimž dáván byl v zástavu, zejména páni z Gutšteina, z Vartemberka, z Dubé a Lipého.

Roku 1579. zapsal Rudolf II. Mělník Jiřímu staršímu Popelovi z Lobkovic. Popel však pro velezradu ztratil r. 1595. svobodu a statky, potom i život. Mělnické panství dostalo se Jachymovi z Kolovrat a synu jeho Janovi, po té Vilému Vchynskému, pak Jakubu Horčickému z Tepence. Pán ten, horlivý stranník královský, prchl u výbuchu bouře r. 1619., a tu stavové čeští zastavili Mělník Václavu Pětipeskému z Chýše. Pětipeský ztratil město pro účast ve vzpouře. Zástavním držitelem potom byl Vilém Slavata.

Roku 1645. bylo panství zastaveno Heřmanu Černínovi z Chudenic, jehož vnuku, též Heřmanu, panství mělnické roku 1687. proměněno jest ve zboží zpupné, allodialní. S Ludmilou Černínovou, provdanou r. 1753. za knížete Augusta z Lobkovic, přešlo mělnické panství na rod knížecí Lobkoviců a trvá při něm až po dnes. Dějiny města shodují se s příběhy hradu.

Znak města Mělníka, jak viděti na přiložené pečeti ze 14. stol. (obr. 1.), skládá se ze štípeného štítu, k jehož čáře dělící těsně přiléhá český lev a orlice pod společnou korunou. Nápis na této pečeti zní: · S · CIVITATIS MELNICENSIS ·

Roku 1628. polepšil Ferdinand II. znak, přidav nad štít korunovanou přilbu se zlatým a černým křídlem jako klenot, po stranách přikryvadla v barvách štítu. (Obšírněji viz ve spise Ludv. Böhma: Král. věnné město Mělník a okres mělnický.)

ZNAK KRÁL. VĚNNÉHO MĚSTA MĚLNÍKA.

Příloha ku 4. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Znak města Rožmitálu.

Dle německého pojmenování města (Rosenthal) souditi lze o čase jeho založení (na druhou polovici 13. století). Oldřich (1251.—1264.) z rodu Buziců byl první, jenž se psal z Rožmitálu.

První arcibiskup pražský Arnošt z Pardubic koupil r. 1347. polovici hradu rožmitálského s panstvím ke komoře arcibiskupské. Císař Sigmund dal tuto polovici zboží rožmitálského v zástavu bratřím Zmrzlíkům ze Svojšína. Druhý díl trval v državě starého rodu erbu sviní hlavy a lva. Někdy v polovici 15. stol. připadla jim i půl zboží druhá. Štít s kančí hlavou na věži ve znaku městečka poukazuje k tomu, že znak udělen byl přičiněním pánů z rodu Buziců, pravdě nejpodobněji za pana Lva.

Z pánů rodu toho zmiňujeme jen slavného pana Lva, bratra královny české Johanny, choti Poděbradovy, proslulého cestou svou po světě a upřímného rádce králova, a Zdeňka Lva, pověstného purkrabího hradu pražského. Zdeněk hospodařil od r. 1507. do r. 1526. na statcích královských tak znamenitě pro kapsu svou, že stal se nejbohatším skoro pánem českým Hlavně jeho přičiněním zvolen byl Ferdinand I. za krále českého v Praze 24. října r. 1526. (Zdeněk Lev z Rožmitálu † 14. července 1535.) Ale marnotratností svou přece obtížil zboží svá nesmírnými dluhy, pro něž již za syna jeho Adama statky rožmitálské odhádány byly věřitelům. Od nich koupil Rožmitál Florian Grispek z Griesbachu. Grispekové ztratili zboží konfiskací po r. 1620. a Rožmitál darován jest k arcibiskupským statkům, jimž dosud přísluší. — Osud městečka těsně spojen byl s osudem panství.

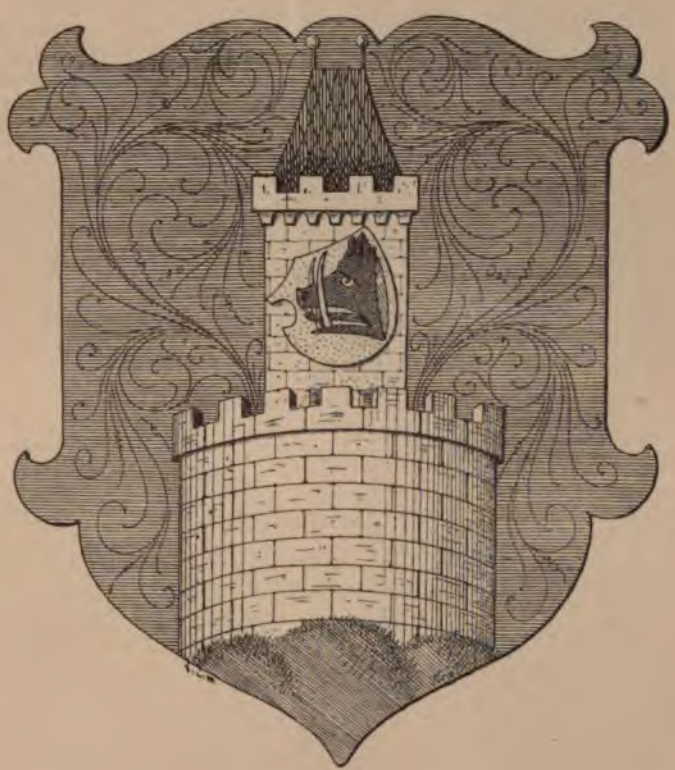

ZNAK MĚSTA ROŽMITÁLU.

Příloha ku 4. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Litoměřice

město nad Labem.

Jako u všech královských neb župních hradů, tak také u Litoměřic utvořilo se podhradí, kdež byl usazen lid řemeslný, dělný a obchodující, jemuž ve hradě přebývati dovoleno nebylo.

O hradě litoměřickém máme zprávy již z 11. století. V podhradí bylo stanoviště lodí labských, byla tam knížecí celnice a čilý obchod přispíval ku blahobytu. —

L. byly vysazeny za město dle práva magdeburského, nejspíše králem Václavem I. Sem odvolávaly se nejen vůkolní ale i všechny obce celého království, jež se právem tím řídily. Znak obdržely L. od Přemysla II, který prvý lva za zemský znak zvolil a městům rád do znaku uděloval. Král Jan privilegia udělená městu předešlými králi r. 1325 nejen potvrdil ale i rozmnožil. —

Pečeť města Litoměřic ze XIII. stol.

Městu a obyvatelstvu přáli i pozdější panovníci; zejména právo bráti clo s lodí po Labi plujících, udělené králem Václavem IV. — městu velice prospělo. —

Války husitské L. neušetřily; husitství nabylo zde a podrželo vrch, tak že L. čítány k městům nejrozhodnějším. —

V L. odbýval se sněm dvakráte, totiž r. 1494 a r. 1547. Pro vzpouru proti Ferdinandovi I ztratily L. veškeré své statky a privilegia, ale obdržely později vše zase zpět. Bělohorská bitva měla stejný následek pro L, jako pro celou zem. Následkem protireformace vystěhovala se dosavadní většina českého obyvatelstva, jehož místo zabrali nyní přistěhovalí Němci. — Poněmčily se pak L. plně v minulém století.

Útrapy všech válek prodělaly L., ani vpád Sasů r. 1631, drancování Švédy r. 1639 ani vypálení Francouzy r. 1742 nezůstaly jim ušetřeny. Biskupství založeno bylo zde r. 1655.

ZNAK MĚSTA LITOMĚŘIC.

Příloha ku 1. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Budňany

městys pod Karlštejnem.

Jako podhradí hradu Karlšteina děkují Budňany svůj původ Karlu IV., který též kostel sv. Palmatia (1351) zde vystavěti dal. Kolem něho pak založil vinice i chmelnice pro hradského děkana. Jan, bratr Karlův, daroval kostelu tomu, jenž přivtělen byl jako kaple k děkanství karlšteinskému, r. 1358 ves Lhotku Žebrákov.

Roku 1384 darována ves ta však děkanovi proto, aby v Budňanech denně mši sv. sloužil.

Fara pořízena zde teprv v novější době. Za znak užívají Budňany na červeném štítě stříbrného dvojocasého lva zcela tak jako království České.

Není paměti, kdy jim znak ten propůjčen byl, avšak lze mysliti, že Karlem IV. samým.

ZNAK MĚSTYSE BUDŇAN.

Příloha ku 1. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

ZNAK MĚSTYSE BUDŇAN.

Příloha ku 1. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Hradec Jindřichův.

Dějiny města *H. J.* souvisí těsně s dějinami hradu *J. H.*, z jehožto podhradí povstalo.

Jméno má město po svém zakladateli Jindřichovi z mocného rodu Vítkovců (před r. 1200), který zde postavil kostel farní a jehož následníci městu všeliké svobody a práva uštědřili.

Po pánech z Hradce nastoupili v držení panství Slavatové.

Vilém Slavata obmezoval víru pod obojí, podporován jsa v tom jesuity, kterým r. 1594 všechny kostely a fary na panství odevzdány.

Svízele všech válek, jimiž země česká tak krutě byla stíhána, nezůstaly ovšem ani městu *H. J.* ušetřeny.

Nyní patří panství *J. H.* rodu hrabat Černínů z Chudenic. Jest zajímavo, že *J. H.* nebyl nikdy prodán, nýbrž přešel vždy na nového majitele tím, že poslední potomek po přeslici provdal se za nového držitele, na něhož zároveň vlastnictví přešlo (celkem jen dvakráte).

Pečeť Hradce Jindřichova z XV. stol.

Prvotní znak města byl rodový znak pánů z Hradce, zlatá růže na modrém štítě. Jindřich z H. († 1507) vymohl roku 1483 rozmnožení téhož tím způsobem, jak se dosud užívá, totiž: Na modrém štítě zlatá růže držená dvěma lvy, nad tím pod korunou královskou písmeno W (monogram krále Vladislava), vše zlaté.

Pečeť vedle vyobrazená, za jejíž otisk slav. městskému úřadu upřímně děkuji, má původ svůj z doby rozmnožení znaku. (Konec 15. století.)

O městu *J. H.* vydali monografie Rull a Orth.

ZNAK MĚSTYSE BUDŇAN.

Příloha ku 1. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Deštná

jest městem, které již r. 1294 bylo vsí trhovou neb městečkem.

Farní kostel připomíná se zde výslovně r. 1360.

S pány z Hradce, kteří byli od prvopočátku jeho majiteli, střídali se několikráte páni z Rožmberka, až r. 1595 prodána Děstná Vilémovi Růtovi z Dirného na Červené Lhotě. —

Znak: červená růže na stříbrném štítě byl udělen městu některým pánem z Rožmberka, aniž se ví kterým a kdy. (Šubrt, Paměti Deštné 1890.)

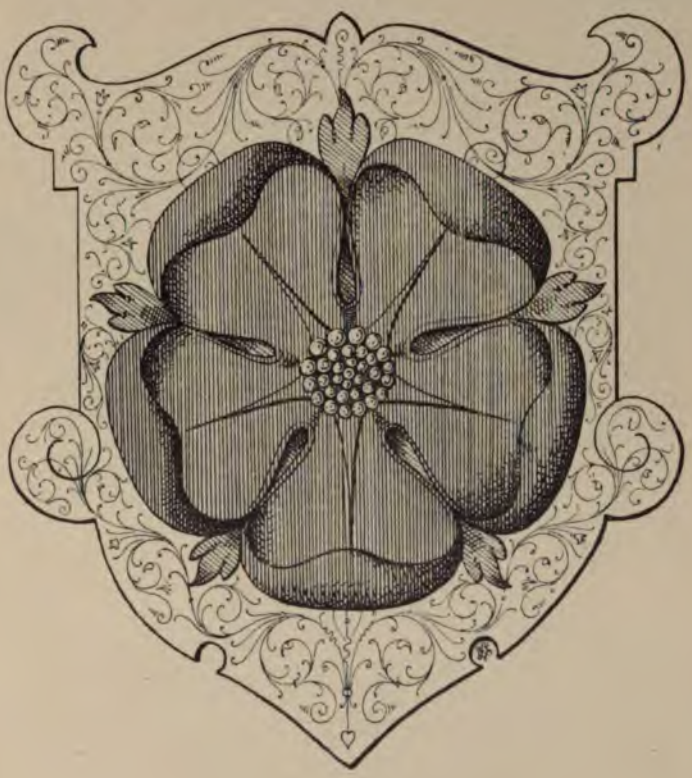

ZNAK DEŠTNÉ.

Příloha ku 3. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

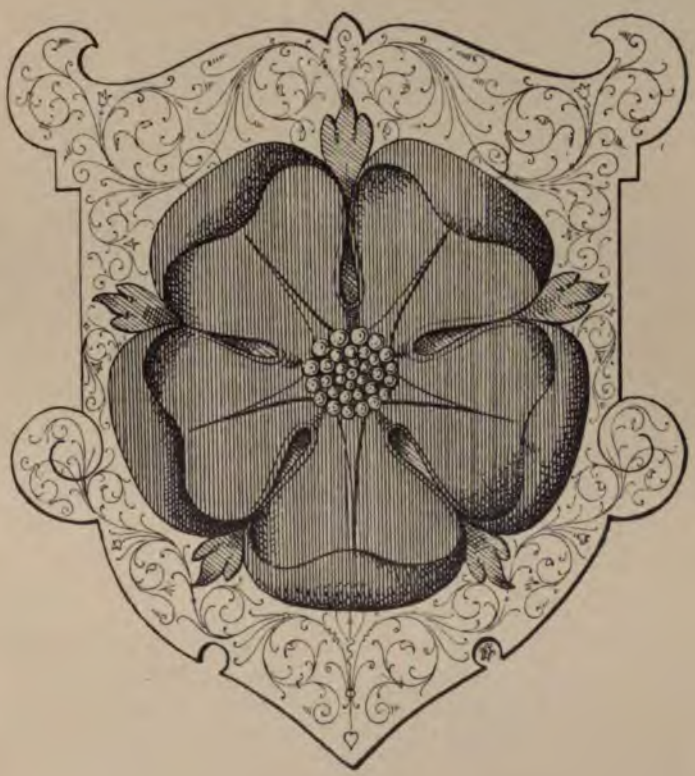

ZNAK DEŠTNÉ.

Příloha ku 3. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Znaky rodů českých.

Počínáme znaky a stručným popisem nejstarších rodů, byť i již vymřelých, a to mnohojmenných, rozvětvených po Čechách i po Moravě někdy zároveň, potom budou následovati znaky a popis rodů jednoho jména, v oddílu prvém až do času, kdy spadly země koruny České svobodnou volbou pod žezlo panovníků rodu Habsburského (1526).

Protože mnohé větve jednoho rodu měly sice stejný znak, avšak rozdílných barev a s různými klénoty, budou znaky takové zvláště vyobrazeny, a označena souvislosť jejich s hlavní větví.

Barev užívá se v heraldice čtyř: červené, modré, černé a zelené, kovů pak dvou: zlata a stříbra, takto seřaděných a označených:

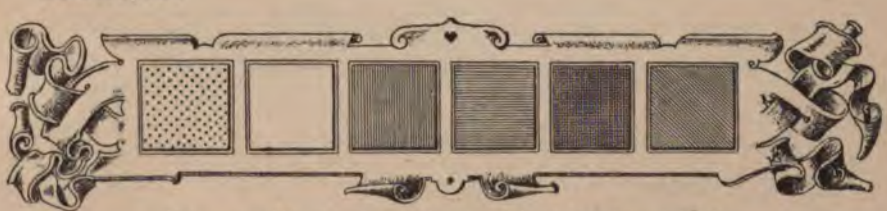

zlato, stříbro, červená, modrá, černá, zelená.

Označování barev čárkováním jest arci novější (asi z r 1628.), použili jsme však přece této methody i při znacích starších, což zajisté nebude na ujmu jich starobylému původu a tvaru.

Znaky rodů starých mohou se kresliti kterýmkoli z bývalých slohů stavitelských; pro rozmanitosť bude střídáno.

O pravidlech, jak kresliti a vykládati znaky, pojednáno bude jinde.

Veškerá práva, týkající se jak reprodukce obrazů tak textu i překladu, jsou vyhrazena.

I. Rod Hrabišiců

znaku: hrábě.

Rod Hrabišiců zaujímal od r. 1180.—1253. téměř bez přestání přední místa u všem dvořanstvu a úřednictvu země České a za květu svého (zvláště v 1. pol. 13. stol.) předcházel mocí a slávou všecky jiné rody české; ale později, zejména v 16. stol., ocitnuv se ve stavu rytířském, zmizel konečně i z něho nepoznán.

První slavný muž rodu toho byl Slavek (1188.—1222.), jehožto jméno až podnes ozývá se ve jménech měst Slavkova (Schlaggenwald, původně Slawkenwald) i Ostrova (Schlackenwerth, původně Slawkenwerd).

Syn jeho Bohuslav byl mocný rádce krále Václava I.

Bohuslavův syn Boreš (1231.—1276.), který první počal se nazývati po česku „z Oseka“, po německu „z Risenburka“, proslul nejvíce jsa hlavní odpůrce a nepřítel krále Přemysla II. Z rodu toho byli tři nejvyšší komorníci a jeden biskup pražský.

Později shledáváme, že rod tento čtvrtil štít svůj a do 1. a 4. pole přibral lva k hrabím.

Hrabí užívali v erbu též Kostkové z Postupic, Amchové z Borovnice, vladykové z Krupé, z Tismic a z Popovce.

V univers. knihovně pražské jest při listině z r. 1227. visutá pečeť Kojaty Hrabišice, na které se spatřují 2 hrabí přes sebe skřížená.

I. HRABIŠICI.

ZNAK PÁNŮ Z OSEKA.

Příloha ku 2. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«

II. Rod Vítkoviců

znaku: **růže**.

Rod tento, vynikající v Čechách od 12. stol. až do vymření svého r. 1611., užíval pečeti jezdecké a razil vlastní minci jako neodvislí panovníci, jimž se rovnal bohatstvím i slávou.[1])

Nejstarší známý předek rodu tohoto byl Vítek z Prčice, jenž se připomíná poprve r. 1169. a uznává se za praotce celého rodu.[2])

Ze čtyř synův jeho jmenoval se jeden Jindřich, ostatní všichni Vítkové.

Od Jindřicha pošli páni z Hradce (se zlatou růží na modrém štítu); od nejstaršího z Vítků páni z Krumlova (se zelenou růží na stříbrném štítu), jichž rod proslul v dějinách panem Závišem z Falkenšteina, statým r. 1290.

Od jiného Vítka pošli páni z Rožmberka (s červenou růží na stříbrném štítu); od třetího Vítka páni z Třeboně, z Nových hradův a z Landšteina (se stříbrnou růží na červeném štítu.)

Jiná větev, pánů ze Stráže, měla na zlatém štítu růži modrou a páni z Ústí na zlatém štítu růži černou. —

Dle četných statků svých psávali se členové toho mocného rodu i jinak ještě.

Z Vítkoviců bylo nejv. komorníků zemských 9, — nejv. purkrabí 9, nejv. maršálkové 2, nejv. podkomoří 4, nejv. truksas 1 a t. d.

---

[1]) Památky archaeolog. a místop. X. 636. Štíty starých rodův českých a moravských dle kroniky Dalimilovy. Jos. Jireček.

[2]) Tamže. XII. 371.—376. Vítek z Prčice. Rodopisná poznámka Jos. Teige.

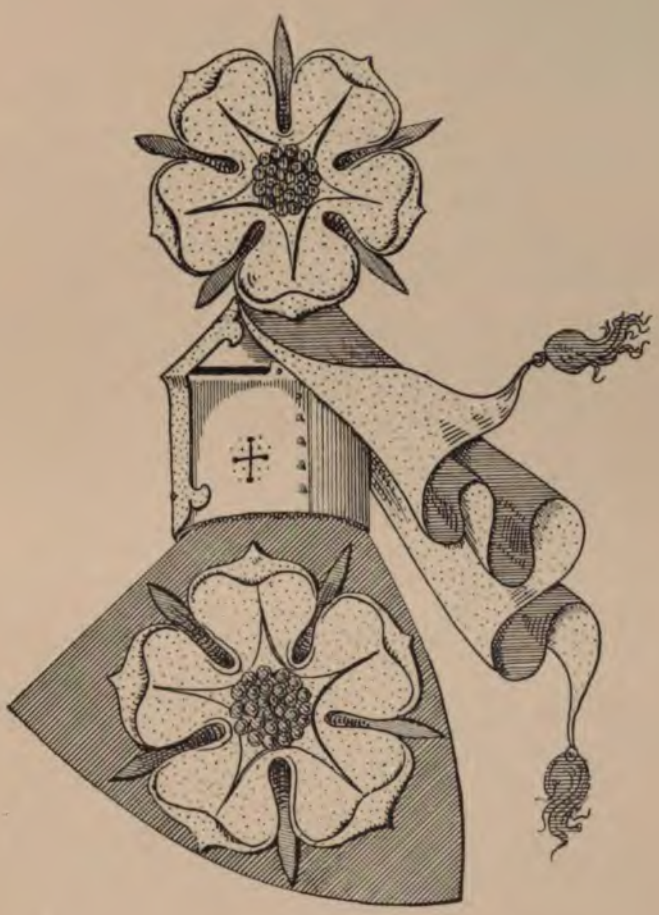

II. VÍTKOVICI.

ZNAK PÁNŮ Z HRADCE.

Příloha ku 2. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

III. Rod Hronoviců

znaku: **ostrve černé, křížem přeložené v poli zlatém.**

Vzácnosť tohoto starého a rozsáhlého rodu, jehož větev pánové z Lichtenburka rovněž jako Vítkovici a Bavorové ze Strakonic jezdecké pečeti užívala, vysvítá nejlépe z vysokých úřadů, jež členové jeho zastávali.

Nejvyšších purkrabí pražských bylo z tohoto rodu 5, nejv. hofmistrů 5, nejv. maršálků 23, nejv. komorníků 6, nejv. sudí 4, nejv. kancléři 2 atd.

Dle rozličných statků svých psávali se všelijak: Berkové z Dubé a Lipé, z Liběšic, také Škopkové z Dubé řečení, z Vismburka, z Housky, z Pirkšteina na Ratajích, z Ronova, z Klinšteina, z Lichtenburka, z Náchoda a j. v.

Lichtenburkové, jichž prvním erbovním zástupcem jest Smil (1257.), rozeznávali se od Berků klénotem, totiž kaprem (na polštáři, někdy i bez něho), za nímž byl chochol z pavích per.[1])

Ke Hronovicům kladli se někdy i páni z Náchoda, kteří však byli z rodu Načeraticů a potomky nejspíše Načerata 1180.—1188. a Smila. Ti rozrodivše se v rodin několik, vedli na štítu lva.

K Hronovicům náleželi jiní Náchodští, potomci Haimana z Dubé, jenž na poč. 14. stol. přijal Náchod v léno od krále.

Tito páni z Náchoda, kteří seděli potom ve východních končinách království, držíce Náchod, Frimburk, Abršpach, Červenou Horu, Třebechovice, Vismburk a jiné statky, užívali vždy znaku původního.

Berkové z Dubé a Lipé vymřeli jsouce hrabaty r. 1706.

---

[1]) Památky archaeolog. a místop. X. 636.—637. První osoba znaku ostrve jest u Dalimila Chval, jenž prý se vyznamenal v boji mezi Jindřichem Břetislavem a Přemyslem I. 1193., ale není o něm jiné spolehlivé zprávy.

III. HRONOVICE

ZNAK PÁNŮ Z LICHTENBURKA.

Příloha ku 2. číslu roč. II. Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze.

VII. Rod Benešoviců

znaku: zavinutá střela (odřivous).

Starodávný rod tento pocházel z Benešova (u Prahy), kdež držel v okolí statky, ale nabyl zboží hojného záhy i na Moravě a v Opavsku, kdež založil několik osad zvaných Benešovem.

Nejstarší známý předek, Beneš, vyskytuje se ve zprávách o dobytí Milána (1162.). Ze synů jeho byl Vok praotcem pánů z Benešova, od Matouše pošli páni z Dubé (nad Sázavou), od Drslava větev pánů z Bechyně.

Známý Milota z Dědic byl druhý syn Vokův. Jiní členové rozsáhlého rodu drželi v Čechách statky: Kavčí Horu (u Benešova), Leštno, Lopřetice, Mrač, Kamenici n. Lipou, Litošice, Dašice, Vykleky, Pěšice, Mezilesice, Kopidlno, Štítné a j. v., dle nichž se i psali. Hrad jejich Konopiště (u Benešova) přešel r. 1311. darem na Zdeňka ze Šternberka.

Z české větve vynikl biskup pražský Dobeš z Benešova (mylně zvaný z Bechyně), známý filosof Tomáš ze Štítného, výtečný právník Ondřej z Dubé a nešťastný Jan Roháč z Dubé.

Z větví usedlých na Moravě a ve Slezsku odvozují svůj původ rodové z Kravař, z Tvorkova, ze Štraleka, z Kvasic, z Budišovic, z Doubravic, z Branic, z Bohuslavic, z Kout, ze Štítína, z Plumlova, ze Cvilína, konečně Sedlničtí z Choltic, kteří kvetou až podnes, přetrvavše všecky haluze ostatní.

V Čechách zastávali členové tohoto rodu úřad nejvyššího purkrabí jeden, nejv. hofmistry byli dva, nejv. maršálkem jeden, nejv. sudím jeden, podkomořím jeden; na Moravě bylo pět členů zemskými hejtmany, sedm komorníky olomúckými, jeden komorníkem brněnským, dva nejv. komorníky a dva nejv. sudími.

VII. BENEŠOVICI.

ZNAK PÁNŮ SEDLNICKÝCH Z CHOLTIC.

Příloha ku 4. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

VIII. Rod Drslaviců

znaku: **poloutrojčáří** (3 polovičná břevna) nebo **3 pásy** (kosmé).

Starobylý rod tento měl původní sídla svá v Plzeňsku a v Klatovsku; záhy pak se rozdělil ve dvě hlavní větve.

a) Prvnější užívala za znak poloutrojčáří, totiž štípeného štítu, jehož jedna polovice byla prázdná, ve druhé pak byla 3 břevna poloviční. Mladší synové nemívali břeven, ale 3 kosmé polopásy a to v opačné polovici štítu; ano střídaly se třeba někde oba způsoby znaku u jediné ratolesti.

Rodové této větve psali se dle svých statků: z Bernartic, z Bířkova, z Blahoúst, z Bystřice, z Čisté, z Dolan, z Gumberka, Sulkové z Hrádku, z Heršteina, z Hodkova, z Hořic, ze Chlumu, z Chotomyšle, z Chudenic, ze Chvojna, z Chýlic, z Jedle, z Ježova, z Kanic, z Knovíze, z Kornberka, z Kralovic, z Křimic, z Malešic, z Medražic, z Ojprnic, z Petrovic, z Plzně, z Poříčí, z Přeštic, z Příkřic, z Rábí, z Radíče, z Risenburka, ze Skály, ze Skočic, ze Stajice, ze Sulislavi, ze Svrčovsi, ze Švihova, z Tučap, z Úsuší, z Ulic, z Vracova, z Vřeskovic, z Vřesné, z Výrova, ze Zbirova, ze Zvěřince, ze Žlovic a j. v. Mezi ně sluší přičísti i purkrabí zvíkovského Dobše (1284.) a Alberu (Albera pincerne), bratra jeho se 3 polopásy.

b) Druhá větev měla na štítě 3 pásy (pokosná břevna) a náleželi k ní páni z Boru, z Horušan, z Hrozky, z Ježova, z Kařeza, z Litic (na Plzeňsku), z Lopaty, z Mitterwaldu, z Potenšteina (na Plzeňsku), ze Skalky, ze Žinkov a j. v.

Nabyvše ve 13. století velikých statků na Kralohradecku a v poříčí obou Orlic, přestěhovali se tam členové této větve, kdež vynikali z nich páni Žampachové z Potenšteina, z Častolovic, z Dobrušky, z Heřmanova Městce, z Kostomlat (u Nymburka), z Opočna, z Wildšteina a j. v.

Ratolesť jedna, vniklá až do Moravy, psala se z Potštátu. O větvi, nosící na štítu břevna pokosem, bude pojednáno zvláště ještě na jiném místě. Z první haluze erbu poloutrojčáří kvete až podnes jediný rod pánů, nyní hrabat Černínů z Chudenic, kteří dosavad nepřetržitě drží kolébku svou Chudenice v Klatovsku. Z rodu toho připomíná se při letech 1228.—1229. Černín ze Žlovic, syn Černína, bratra Břetislavova, který se jmenoval dříve „z Plzně“, později z „Bířkov“.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

VIII. DRSLAVICI.

ZNAK PÁNŮ ČERNÍNŮ Z CHUDENIC.

Příloha ku 4. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

IX. Rod Kouniců

znaku: lekna bílá na červeném štítě.

(Některé rodiny tohoto rodu nosily též hvězdu prostřed leken.)

Mezi členy tohoto starožitného rodu nenacházíme již ke konci 12. století spojitosti, vyjma jedinou neklamnou známku, stejný znak.

Sezima z rodu Kouniců připomíná se při r. 1165., kdy byl vyslancem k císaři řeckému. Jiný Kounic, Vilém, založil klášter v Kounicích na Moravě. Kromě Kounic náležel rodu erbu lekna na Moravě i Rudvíkov a Drnholec, v Čechách pak Poděbrady, Rychnov a Choustník.

Odnoží větve moravské, sedící na Rudvíkově, byli Rychnovští z Rychnova na Kralohradecku. Oldřich z Drnholce, místodržitel korutanský a zeť krále českého, připomíná se při létě 1272. († r. 1276.)

Hroznata z Choustníka (z Husic) purkrabí pražský (1284. až 1286.) pocházel z linie poděbradské. Synové jeho byli Arnošt z Talmberka a Záviš z Újezdce, od kteréhož pošli páni z Újezdce a z Kounic, kteří podnes kvetou jako knížata a hrabata Kounicové.

Pánové z Choustníka, zanechavše původního znaku dvou leken, přijali do erbu zlatý žebřík na modrý štít. Vymřeli záhy.

Od Bořity z Ředhoště, Bořity z Lelovic a nejv. sudí Boleslava ze Smečna (1284.—87.) měli původ vladykové, potom páni a hrabata z Martinic, jichž oblíbené jméno Bořita stalo se později příjmením. Když vymřeli, přešel znak i jméno jejich na rod hrabat Clamů z Martinic.

Jedna ratolesť tohoto rodu psala se z Peruce (Měšek 1170. až 1179. a Hroznata 1179.—89., nejv. komorník 1182.—85.).

Z rodu tohoto zastávali: tři úřad nejv. purkrabí pražského, pět nejv. hofmistra, osm nejv. komorníka, sedm nejv. sudí, dva nejv. kancléře, jeden sudí dvorského, dva presidenta nad appellacemi atd.

IX. KOUNICI.

ZNAK PÁNŮ Z KOUNIC.

Příloha ku 4. číslu roč. II. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LI. Doupovský z Doupova.

Znak: na červ. štítě 3 stříbrná břevna.

Doupovští z Doupova jsou téhož původu s Budovci z Budova tito však užívali pouze dvou břeven a černých.

Za předka všech považuje se Jiřík syn Stanův purkrabě Žatecký, který roku 1116 v bitvě s Uhry padl.

Rod D. z D. rozvětvil se již ve XIV století tak, že nemožno již souvislosti větví blíže určiti.

Uvádíme zde proto rody, jež užívaly 3 břeven na štítě, aniž známe, v kterém rodovém spojení s D. z D. se nalézají. —

Tři červená břevna na stříbrném štítě nosili: Svojšínští ze Svojšína, k nimž náležel proslulý válečník Zmrzlík ze Svojšína, — z Třebel, jehož člen Oldřich psal se z Černošína, — z Dařejova, Dýmkové z Teptína, z Číčova, z Těnovic, z Výškova, později Měsíčkové z V. (Jan M. z V. 1415 byl prvý, jenž změnil znak svůj původní a přijal na štít vlčí hlavu), stejně jako páni z Wolfšteina, — Zadubští z Schönthalu (Krásného dolu).

Tři stříbrných břeven na štítě modrém užívali vladykové z Přívor.

Tři zlatá břevna na černém štítě nalézáme u Vejpovských ze Šťáhlavi.

Tři černá břevna na stříbrném štítě měli za znak Vrchotičtí z Loutkova a pp. z Křesyně.

O třech zlatých břevnech na modrém štítě, jež užíval rod pánů z Chlumu (Slavatů), pojednáno bylo při tomto rodě, mimo ně nalézáme je u Stříšků z Ostřešan, z Koloděj a ze Skalice.

Tři břevna nalezli jsme též u rodu Chodů z Plané, z Chotěmic, z Kamenice, z Lípy, z Miltic, z Rakovic, z Valče, z Vlčkovic a na Moravě u Šubířů z Chobin.

Z Doupovců seděli na Doupově: bratří Kadolt a Beneš (1365), pak Vilém (1407—1437) a bratří Jan a Erhart (1407—1431);

na Libědicích: Jan (1407—1418) na Brozanech a Korně a Habart (1407—1417);

[illegible]

LI. ZNAK DOUPOVCŮ Z DOUPOVA.

Příloha ku 1. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LII. Lažanský z Bukové.

Znak: **horní část kola o 2 loukotích.**

Téhož rodu a znaku s Lažanskými jsou též Korbelové z Bukové, Chuchelští a Žehušičtí z Nestajova a Lehomští z Malevic.

Mimo tyto měli stejný znak též ještě vládykové z Bukvice (1448), z Červené Lhoty, rod Stanovských a Lašovských z Čechtic, Kunratických z Petrovic, Rousové z Černín, Rousové z Konratic a Rousové z Lipna, Rusečtí z Ejvaně, Radkovci z Radkovic, Skalští z Dubu a Žitinové z Myslovic.

Zdali tito s Lažanskými spřízněni byli a v kterém stupni nelze nyní již určiti.

Jméno svoje odvozují Lažanští od statku a tvrze zvaného nyní Lažany Defurovy, kdež seděl r. 1460 Oldřich, který se psal Lažanský z Bukové a na Lažanech, a r. 1496 Hynek z téhož rodu.

Šebastian L. z B. prodal r. 1610 statek svůj Vrchotice v Táborsku Maxmilianu Velemyšlskému z Velemyšle. Syn jeho Ferdinand Rudolf koupil r. 1621 statek Svinišťany konfiskovaný Václavu Zárubovi z Hustiřan.

Ferdinand Rudolf byl povýšen r. 1633 do stavu svobodných pánů a r. 1637 do stavu hraběcího. —

Synové jeho Rudolf Jiří a Frant. Adam zemřeli bez potomkův, nejmladší Karel Maxmilian na Manetíně, Mladějovicích a Oseku byl od r. 1678 německým kancléřem král. Českého, od r. 1685 praesidentem nad appellacemi a od r. 1688 nejvyšš. sudím dvorským.

Mimo dceru měl syny Václava Josefa a Adama. Adam měl 2 syny, kteří zemřeli bez potomkův.

Václav držel Manetín a přikoupil Kříč a Březsko, které během času z rodu vyšly.

Syn jeho Maxmilian Josef tajný rada a t. d., jenž byl ženat s Terezií hrab. z Lisova, přikoupil ku svým statkům Rabštein. Syn jeho a dědic Prokop I. nejvyšší kancléř a t. d., koupil r. 1766 panství Chýši a jiné statky.

Prokop byl dvakráte ženat; poprvé s Valburgou hrab. Krakovskou z Kolovrat a měl s ní syna Prokopa II., podruhé s Oldřiší hrab. z Falkenhainu.

Prokop II. oženil se r. 1797 s Terezií sv. p. Bretfeldovou z Kronenburka. Zemřel $^{5}/_{8}$ 1824 jako tajný rada, komoří a dvor. kancléř král. Českého.

Z jeho synů *a* Prokop (III.), c. k. komoří, nar. r. 1798, zemřel $^{24}/_{9}$ 1868,

b Vojtěch (nar. r. 1802 † r. 1839), c. k. komoří, ženat byl s Andělou hrab. z Esterházy,

c Leopold (nar. r. 1808, † $^{7}/_{11}$ 1860), c. k. komoří, tajný rada a místodržící na Moravě (1847—60) přikoupil statky Milešov a Nedvědice.

Zanechal syny:

Leopolda Prokopa (nar. r. 1854) a

Vladimíra Ferdinanda.

Z mladších bratří jmenovaného dvor. kancléře Prokopa II. připomínají se:

a Jan na Manetíně a Rabšteině, nejv. sudí zemský král. Českého, zemřel $^{24}/_{1}$ r. 1830. Syn jeho Jan Karel (nar. r. 1806) ujal po otci Rabštein a druhý syn Prokop (nar. 1809) Manetín.

b Antonín hr. L. z B. narozený r. 1784, zemřel r. 1847. Jeho syn nar. r. 1815, byl dvorským radou.

LII. ZNAK LAŽANSKÝCH Z BUKOVÉ.

Příloha ku 1. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LIII. Voračický z Paběnic.

Znak: **čtvrcený štít.**

Rod rytířů, později pánů a hrabat Voračických z Paběnic náleží k nejstarším v zemi.

Předek jeden, Vít z P. (na Čáslavsku) uvádí se v listině krále Přemysla I. r. 1212.

Roku 1279 připomínají se bratří Volkmar a Vilém z P. a r. 1337 Pešek z Paběnic.

Prvý, jenž se počal psáti »Voračický« byl Jan, bratr Petra a Přibíka z P., když na počátku 15. století po svém otci Janovi z P. zdědil ves a tvrz Voračice (v Berounsku), které již od 13. století v držení rodu byly.

Po smrti Janově přešly Voračice na bratra Petra, [illegible]tého s Magdalenou z Osečan.

Po něm následoval syn jeho Václav, který po [illegible] Radič.

Manželkou jeho byla Johanka Markvartovna z [illegible] měl syna Jana, který r. 1540 od p. Mračského z [illegible] hrad a městečko Prčice. To však již vnuk jeho [illegible] zase prodal pí. Dorotě Hodějovské z Hodějova.

Voračice dědil Janův syn Petr (III), jehož [illegible] Anna Pětipesská z Chýš a Egrberka. Zemřel r. [illegible]

a Jana, který po léta ve službách franco[illegible] dlel a r. 1576 zemřel.

b Mikuláše výše zmíněného.

c Burjana na Kokovicích c. k. [illegible]

d Leopolda a

e Vojtěcha, který r. 1614 v [illegible]

Jan Leopold V. z P. na [illegible] na Chrastavě a Smilkově zemřel [illegible] komisař, a jest pohřben ve [illegible] Hradci. Byl dvakráte ženat. S [illegible] ze Šebířova, vdovou po [illegible] potomkův; s druhou chotí [illegible] dceru Františku Eusebii [illegible] Proseči, Čížkově a t. d., [illegible] Zemřel r. 1687 v 39. roc[illegible]

LIII. ZNAK VORAČICKÝCH Z PABĚNIC.

Příloha ku 1. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LIV. Dobřenský z Dobřenic.

Znak: **Stříb. čáp na modrém štítě.**

Původištěm tohoto starobylého rodu vladyckého, kvetoucího nyní ve stavu svob. pánů, jsou Dobřenice u Hradce Králové.

Kunata z *D.* byl číšníkem královským (1382—1385).

Později rozmnožil se rod *D.* z *D.* značně a dělil se na 4 hlavní a několik vedlejších větví.

D. z *D.* stáli vždy věrně při svém národu, zastávali ode dávna čestné úřady veřejné a vešli sňatky manželskými v příbuzenství s velkým počtem předních rodů šlechtických.

Dne 21. února 1744 byli Václav Petr, František Karel a Jan Josef *D.* z *D.* povýšeni do stavu svobod. pánů.

Jan Václav sv. p. *D.* z *D.* na Chotěboři, nar. r. 1841, c. k. tajný rada a komoří, poslanec zemský atd., jest pilným sběratelem zpráv genealogických a heraldických, bohužel dosud nikde neuveřejněných.

S pány Dobřenskými jednoho rodu, původu i znaku jest rod Počepických z Počepic. Pouze klenot má jiný, totiž čápa stejně jako ve štítě. —

Páni *D.* užívají na štítě čápa se zobákem a nohami červenými, kdežto dle pravidel heraldických měly by býti zlatými.

LIV. ZNAK PÁNŮ Z DOBŘENIC.

Příloha ku 3. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LV. Pětipeský z Chýš.

Znak: **Kosmý pás, vlnitý.**

Rod *P.* z *Ch.* náleží k nejstarším rodům českým.

Odolen *P.* z *Ch.* byl roku 1159 po dobytí Milána císařem Bedřichem I. pasován na rytíře. —

P. z *Ch.* účastni byli všech běhů veřejných, byli ctěni a váženi a vládli velkým jměním, tak že i Rudolf II. měl potřebí jejich zaručení, když se r. 1606 vydlužiti chtěl 12.000 kop míšenských.

Václav Šťastný *P.* z *Ch.* na Obřiství byl jedním z direktorů správy zemské, volil falckraběte Bedřicha za krále, byl radou a maršálkem dvoru královského. Pro to odsouzen byl hrdla, cti a statku, z milosti byl mu však trest smrti proměněn na doživotné uvěznění.

Taktéž Vodolán st. *P.* z *Ch* na Blahoticích, Neprobylicích, Studeněvsi a Bysni, který v čas zpoury byl komisařem nad lidem válečným, odsouzen byl všeho jmění.

Tak upadl rod tento kdysi statečný, bohatý a vážený stejně jako většina české šlechty po bělohorské bitvě v chudobu a zapomenutí.

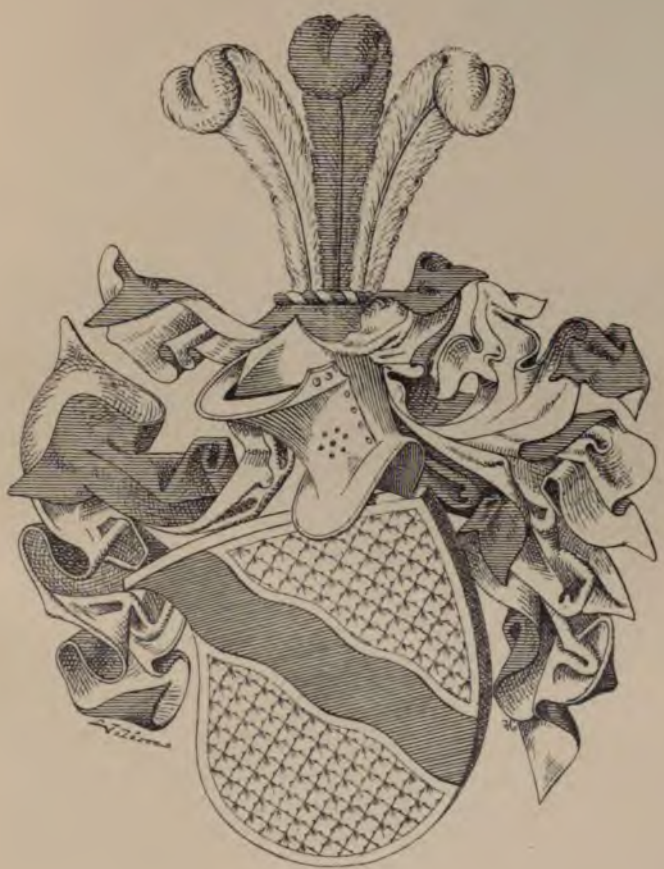

LV. ZNAK PĚTIPESKÝCH Z CHÝŠ.

Příloha ku 3. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LVI. Páni z Chlumu.

Znak: **Štít dělený stupněm.**

Rod tento, z jehož nejstarších předků známi jsou z r. 1204 bratří Mstidruh (1220-40, purkrabě hradu pražského, 1249 na Dobrovicevsi) a Vojslav, pak jiný Mstidruh, který byl v let. 1267—72 komorníkem králové a v l. 1267—79 purkrabím pražským — rozrodil se již ve 14. století ve více větví, které se dle majetku svého psaly: Chlumský, Lacembok, Veselík, Litobořský, Sluzský, Všejamský, Ratibořský a Slivenský z Chlumu.

Ctibor Sluzský z *Chl.* na Tuchoměřicích býval častěji vysílán k důležitým jednáním.

Jindřich Lacembok vedle Václava z Dubé provázel mistra Jana Husa ku koncilu kostnickému. Achac Sluzský z *Chl.* bojoval r. 1529 proti Turkům, Václav Sluzský z *Chl.* byl strážmistrem čestné stráže, již města pražská za příčinou korunovace Maxmiliana II. za krále českého zřídila.

Rod z *Chl.* není nijak příbuzný se Slavaty z Chlumu ani s Dubenskými z Chlumu.

Větev Sluzských z *Chl.*, z níž se Benjamin a Jindřich připomínají r. 1629, že se při komisi transactionis o perdon porovnali, přetrvala ostatní větve.

LVI. ZNAK PÁNŮ Z CHLUMU.

Příloha ku 3. číslu roč. VII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LVII. Páni Berkové z Dubé a Lipého.

V čísle 3. znakové přílohy při rodu Hronoviců (»Časopis« roč. II.) jest znak jedné jich větve, pánů z Lichtemburka. Nyní podáváme znak druhé větve, která u mnohem větší míře slávy došla a v dějinách vlastí našich proslula, totiž Berků z Dubé a Lipého.

Znak Bohuchvala Berky z Dubé.

Znak Ladislava Berky z Dubé.

Páni Berkové užívali stejného znaku se strýci kmene Hronovců, totiž: dvou černých ostrví křížem přeložených na zlatém štítě a lišili se jen klénotem. Místo kapra a chocholu pavího Lichtenburků měli křídla orličí, z počátku rozložená. (Bohuchval B. z D. na Loukovci (v čís. 1.) má za klénot křídla rozložená a mezi nimi ostrve (r. 1588), kdežto Ladislav B. na Meziříčí (r. 1601) již užívá křídel složených a přes ně ostrví (v čís. 2.); tento klénot pak podrželi již Berkové až do vymření.

Není účelem těchto řádků vylíčiti osudy tohoto mocného rodu, stalo se tak již více méně obšírně na jiných místech [1]);

[1]) Viz Berkovskou literaturu v Zíbrtově »Bibliografie České Historie« č. 6653.

úplný výčet všech jeho členů a vřadění jich do genealogického rámce bude vyžadovati ještě další píle sdružených genealogů českých, která nésti se musí k vydání rozsáhlé encyklopedie genealogické. V té pak dojdou nejen Berkové, ale všichni rodové čeští, moravští a slezští náležitého ocenění.

Zde dlužno jen v krátkosti dodati, že rod B. z D. a L. pochází od Smila Světlického (1188—1211), jehož syn Častolov ze Žitavy (1216—53) měl čtyři syny: Častolova (od něho Mičanové Klinšteina), Jindřicha (od něho Berkové z D.), Chvala (od něho páni z Lipého), Alberta (Škopkové z D.). Jindřich (1249—1309) měl syna Hynka (1278—1348), jehož syny Jindřichem starším a ml. rozštěpil se celý rod Berkovský na větve Kurovodskou a Hohenšteinskou. Tato dříve vymřela (Janem B. 1519), větev Kurovodská pak proslula potomstvem tří synů zakladatelových, Hynka nejstaršího, Václava a Jindř. nejml.

Potomci Hynkovi a Jindřichovi dosáhli povýšení do stavu hraběcího v král. Českém 13. února 1623, říšského hrabství 15. července 1637, i úřadu dědičných maršálků král. Čes. (po odnětí tohoto úřadu dávným držitelům jeho, pánům z Lipého) r. 1623 (větev Rychemburská) a 1701 (větev Jablonská). Avšak obě ty větve vymřely, Rychemburská 1653 a Jablonská dne 24. dubna 1706 (po meči Fr. Ant. B. hrab. Hovorou z D. a L., od 10. června 1701 dědičným marš. král. Čes., a po přeslici roku 1726 M. Ter. Eleonorou, abatyší Voršilek v Praze.

Potomci Václava tvoří větev protestantskou Berků, zúčastnili se platně bouří náboženských, musili po bitvě Bělohorské opustiti vlast a v Německu našli útulek; tam posud v skrytu živoří. Z nich známý Jakub B. odřekl se šlechtictví, kterého však potomek jeho (vnuk) Frant. Vilém, dvorský rada hannoverský, r. 1777 opět nabyl. Jakub měl 13 dítek, z nichž Bohumil byl správcem v Hauenšteině u Marienburka, a Jan Gustav usedlý byl v Halsbruku. Synové tohoto byli: Fr. Gustav (nar. 1781), Kar. Vilém a Kar. Bohumil († 1831). Fr. Gustav měl syny Kar. Viléma (n. 1810 † 51) a Hanuše Gustava. Onen měl ještě rodinný archiv B., kterýž po jeho smrti koupí dostal se do král. archivu v Drážďanech. Podivno jest při tom, že potomci četně v Sasích usedlí (v Lipště, Grünhainu, Halsbruku, Elterlainu, Voigtsdorfu a j.) majíce s dostatek rodinných dokladův, nehledí obnoviti památku slavného svého rodu a vřaditi jej opět do zřídlých řad české šlechty (jak učinili též exulanti Kekulové ze Stradonic a Bradští z Labouně). *A. Masák.*

LVII. ZNAK PÁNŮ BERKŮ Z DUBÉ A LIPÉHO.

Příloha k 2. a 3. číslu roč. VIII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LVIII. Páni Sezimové z Ústí.

Znak: **Modrá růže na zlatém štítě i nad přilbou.**[1])

Staroslavná tato větev mocné Růže, u níž osobní jméno Sezima častým užíváním stalo se příjmením, pochází s ostatními větvemi z jižních Čech, kde město Ústí (nynější St. Tábor) nad Lužnicí jest jejich původištěm. Jméno jich S. (také Sezema i Sazema) vyskytuje se již r. 1218 u syna Jindřicha (I., předka pánů z Hradce), ač nejsou-li potomky Sazemy, syna prý Vítkova, bratra Vítkova (I) z Prčic, praotce všech ostatních větví Vítkoviců. Spojení jich s ostatními větvemi není tak jasno jako u pp. z Rožmberka, Hradce, Landštejna a j.

R. 1268 Ústí náleželo již Sezimovi a potomkům jeho s jinými statky jihočeskými jako: Řečicí (Kardašovou), Planou, Žirovnicí, Hradištěm, Kozím Hrádkem, Hobzím a j. Na Ústí seděli páni Sezimové až do osudného r. 1420, kde Oldřich z Ústí, pronásleduje přílišně přívržence nového učení, Ústí ztratil. Oldřich utekl se na tvrz Sedlec, kdež, jak známo, zahynul. Strýcové jeho udrželi se na Plesích a Řečici až do konce XV. stol., získali pak v sev. Čechách Úštěk (s Kat. Cardovou z Petrovic, manž. Sezimy z Ú. (1465—86), nabyli i jiných (Zvířetic, Tečiněvsi, Malešova, Rochova, Liběšic) a zůstali již až do vymření v sev. Čechách.

V XVI. stol. dostalo se jim též dědičného úřadu nejvyšších kraječů. Vymřeli r. 1656 jsouce poslední již větví Růže, která jimi na dobro uschla. *Masák.*

---

[1]) V novém vydání Siebmachra od hr. Meraviglia-Crivelliho (str. 163.) praví se sice, že má býti růže černá (proti B. Paprockému), ale v heraldické sbírce hrab Voračického (rkp. univ. bibl. sig. XV E 54) fol. 9. jest též růže modrá, kdežto černá dává se (po dvakráte) pánům ze Stráže (fol. 8 a 21). Mimo to větev hr. Auersperků (II. čili Vollradova) přijala po vymření Sezimů jich znak — modrou růži — do středního štítku svého znaku, a ti dojista (r. 1656) věděli, jaké barvy má býti!

LVIII. ZNAK PÁNŮ SEZIMŮ Z ÚSTÍ.

Příloha k 2. a 3. číslu roč. VIII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LIX. Páni Švihovští z Ryzemberka a Švihova.

Znak: **Trojčáří (druhdy trojříčí) bílé, na štítě rozpolceném červeném Totéž i v křídle klenotu.[1])**

Švihovští z Ryzemberka jsou druhdy nejslavnější větví velikého rozrodu Drslaviců. Ten čítal k 74 rodům, z nichž ovšem jen několik více vyniklo jako: Š. z R., hr. Černínové, pp. z Častolovic, Dobrušky, Litic, Dolan a Žampachové z Potštýna, a jsou ze všech těch haluzí spolu s hr. Černíny jediní z celého kmene, kteří posud kvetou. Sídleli vždy v jihozápadních Čechách v poříčí Úhlavy, Otavy a Radbuzy (pověst erbovní o 3 řekách). Praotci všech Drslaviců jsou bratři Oldřich a Černín, již r. 1115 vzpomenutí. Po nich přichází Břetislav r. 1147 se syny Černínem, Břetislavem a Drslavem. Od Černína vzali bezpochyby původ Černínové z Ch., od Břetislava Švihovští. Z těchto následují pak Břetislav z Plzně, Zbiroha a Bířkova (1193—1238), Břetislav z Plzně, Zbiroha (1228 až 57), Děpolt z Ryzemberka (od 1253.—), Vilém ze Skály (1287 až 1321), Děpolt z Ryzemberka (1346) a mnoho jiných mužů vynikajících v dějinách domácích.

Hlavními sídly rodu byly hrady: Skála (v dějinách památná), Švihov, Ryzemberk, Rábí, Prácheň, Střela. Mimo to drželi četné statky jihočeské: Přeštice, Horažďovice, Velhartice, Nalžovy, Příchovice a j. Zastávali vysoké úřady: županů Plzenských, nejvyš. komorníků, sudí, purkrabí hradu Pražského, Karlšteinských, fojtů Dol. Lužických a j.

V XVI. st. rozštěpili se na dvě větve: starší protestantskou a mladší katolickou. Tato zůstala ovšem nedotčena katastrofou bělohorskou a dosáhla povýšení do stavu hraběcího, ale vymřela po meči Václavem Ferdinandem r. 1720 (pochován 29. čv.); byl stár teprv 23 r. Po přeslici vymřela Marií Annou r. 1745 (pochov. 16. říj.).

---

[1]) Od r. 1467 po vymření pánů z Žerotína (Janoviců) přijali Švihovští spolu s pány z Lobkovic do 1. a 4. pole jejich orlici. Povšimnutí zasluhuje, že Š. mají s hr. Černíny skorem zcela stejný znak, kdežto ostatní, na východ Čech odstěhované větve Drslaviců měly štít ozdobený celý pokosnými pruhy. V novém vydání Siebmachrových znaků moravské šlechty od Kadiche-Blažka (tab. 173.) uvedeny jsou čtyři změny znaku Švihovského (v. tam).

Starší větev byla založena Děpoltem († 1616), jehož syn Ferd. Karel na Horažďovicích súčastnil se vzpoury stavovské, bojoval v českém vojště a utekl po bitvě na Bílé hoře ze země. Balbin vypravuje, že † 1622 v Holandsku svoboden, z čehož se soudilo, že rod všecek vymřel, než zachoval se i v krutých oněch dobách, nemnohý z četných českých exulantů. Žije posud v cizině, užívaje prostého přídomku »ze Švihova«. Z něho značně vynikl Arnošt Michal ze Šv., pruský GM († v Mindenu 28. kv. 1823), jenž se vyznamenal ve válkách francouzských. Také v Drážďanech žil v l. 1690—1750 jeden exulant tohoto rodu.

V novějším čase připomíná se Bedřich Arnošt ze Šv. († 10. bř. 1868), pruský major a zemský podkoní v Trakehnen, Arnoštka Antonie ze Šv. (nar. 3. kv. 1800 † 29. dub. 1883), dále Lev se Šv., prus. rytmistr, majitel statku Margonina (zasn. se 6. čce. 1870 s Julií hr. Schweinitzovou). Zajímavo jest, že tato větev odložila starý štít Švihovských a užívá znaku Drslaviců ve vých. Čechách usedlých, totiž štítu sedmkrát červ. — bíle pokosně pruhovaného.

Masák.

LIX. ZNAK PÁNŮ ŠVIHOVSKÝCH Z RÝZMBERKA A ŠVIHOVA.

Příloha k 2. a 3. číslu roč. VIII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LX. Mráčtí z Dubé.

Znak: **Střela na luku nasazená, stříbrná na červeném štítě, nad přílbou ocas paví.**[1])

Mráčtí z Dubé jsou sice členové velikého rozrodu Benešoviců, jehož hlavní větve vždy k stavu panskému se počítaly, a vskutku po celé XIV. až do polovice XV. stol. mezi pány se nacházeli, pak ale schudše sklesli do stavu rytířského, tak že již r. 1500 na sněmě, dne 18. března v Praze držaném, nečiní se o nich zmínky mezi oněmi 48 rody, které se v král. Českém k stavy panskému počítati měly.

Předek jejich jest Matouš z Benešova (1233—50) syn Beneše z Benešova (1212—22). Jeho snad syn byl Ondřej z Kavčí Hory a Dubé (1283—97), jenž vystavěl hrad Dubou. Nejvyššího stupně dosáhl rod tento v XIV. věku slavnými dvěma Ondřeji, otcem a synem. Prvý, pán na Dubé, Leštně, Chvojně, Čerčanech a Zlenicích, byl od r. 1343 nejv. sudím, kteréžto hodnosti po něm (1361) syn jeho Ondřej dosáhl. Tento proslavil se výkladem práva staročeského († 1412). Po nich oblíbili si Mráčtí jméno Ondřej.

Mimo ně prosluli: Jindřich na Dubé a Humpolci, nejv. hofmistr († 26. bř. 1416), Václav, podkomoří od r. 1419, průvodčí Husův do Kostnice, Petr, jenž získal r. 1445 Mráč, odkudž vzal příjmení, konečně hrdinský poslední odpůrce Zikmundův Jan Roháč z Dubé (popraven r. 1437). Tehdáž byl ještě rod ten počítán ke stavu panskému (Roháč na potupu oběšen v červeném rouše se zlatým pásem a pouty pozlacenými), potom však Mráčtí sestoupili do stavu rytířského. Drželi pak mimo Mráč Prčici, Poříčí n. Sáz., Pyšely, Svojšice a j. drobnější statky a vymřeli po meči Karlem Eusebem na Pyšelích a Svojšicích r. 1640, po přeslici pak Barborou M. z D. r. 1677 (manž. Ferd. Leop. z Enkefurtu) jako poslední větev Benešoviců v Čechách. Z celého velikého kmeme toho kvete pouze větev sv. pp. Sedlnických z Choltic ve Slezsku se zvláštní haluzí ryt. z Choltic (adoptovaných posledním hrabětem Sedlnickým). *Masák.*

---

[1]) V novém vydání Siebmachra (Moravy) na tab. 108. jest i klénotem panna mající červený oblek, která spíná ruce na prsou.

LX. ZNAK PÁNŮ MRACKÝCH Z DUBÉ.

Příloha k 2. a 3. číslu roč. VIII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LXI. Páni Zajícové z Hazmburka.

Znak: **Štít rozčtvrcený, v 1. a 4. čtvrti modré zlatý zajíc (mluvící znak),** (lépe viz vyobr.) **v 2. a 3. zlaté černá sviní hlava (prvotní znak); klenot táž hlava.** V novém vydání Siebmachra (Moravy) od Kadiche praví se (str. 186), že zajíc přibrán do znaku pp. Z. z H. teprv 1356, ale již r. 1331 na velmi zajímavé pečeti Oldřicha z Valdeka (v zem. Museu) spatřuje se hlava sviní a kolem ní bez klenotu ze tří stran běží tři zajíci.

Páni Z. z H. jsou druhou, na tomto místě uvedenou (v č. IV. pp. z Šelmberka) větví rozsáhlého rozrodu Buziců, a z celého kmene tohoto nejslavnější. Jim se významem nejvíce blíží strýcové Lvové z Rožmitálu a Blatné Palacký nazval kmen tento Buzici dle praotce Buza, asi na počátku XII. věku žijícího. Udatný jeho syn Dětřich, zvaný »tuří roh«, padl r. 1110 v bitvě s Polany u Trutiny. Po něm připomínají se v přímé posloupnosti dva Jiříkové. První, maršálek král. † 1148, druhý přichází až do 1209. Synové jeho byli Jan II., biskup Pražský, a Oldřich (1209—32), král. truksas, kterýžto úřad stal se později v rodě dědičným.

Syn Oldřichův téhož jména nazýval se již Zajícem, vystavěl hrad Valdek v Hořovicku a založil klášter sv. Dobrotivé. Od prvotního sídla rozšířil se rod záhy do Prachenska, Slanska a Litoměřicka. Oldřicha Zajíce (1248—71) synové byli Budislav (kanovník Pražský, probošt Mělnický 1264 † 91), Oldřich Zajíc na Žebráce (1271 † 81), Zbislav z Třebouně (1271 † 92) a Řehoř (biskup Pražský † 1301).

Oldřichem a Zbislavem rozdělil se celý rod ve dvě veliké větve Z. z H. (s poboční větví Z. z Pihle pozd. Pihelských z H.) a Z. z Valdeka. Tito se velice rozplodili a tak vznikly nové větve: Medkové, Vranovští, Litenští a Třebotovští z Valdeka. Vedle všech těchto větví žili však v XIV. a ještě XV. stol. četní členové užívající pouhého starého přídomku z V. Tak hned slavný syn Zbislava z Třebouně Vilém Zajíc (»se srdcem lvím«) 1290 † 1319. Někteří psávali se též ze Záluží (Zbyněk † ok. 1358 a syn jeho Vilém 1375, Jan † 1380 s manž. Markétou a dcerou Anežkou), Markvart 1372 na Řebříce (manž. Adlička z Běškovic), Vilém Zajíc († ok. 1356, manž. Kuna z Haček) psal se z Krušovic, Mikuláš Zajíc z V. jinak z Křížence (1419—20), pouze z V. též přicházejí členové v Čechách, ba i na Moravě: Jindřich z Vald. 1321, Vilém z V. (1369 † 93) se synovcem Mikulášem (1376—86), Václav Zajíc z V. měl 1375 platy ve Vtelně, Hynek Škoda z V. 1437,

Vilém Zajíc z V. a Židlochovic (na zem. soudu Olom.) padl pod Vyšehradem 1. 11. 1420, Petr z V. 1475 (manž. Zdena z Klinšteina) a ještě 1498 Zbyněk z V.

Větev Pihelských byla nečetná a přetrvala jen patero kolen. Po Oldřichovi Zajíci ze Zbiroha (1318 † 57) na Zbiroze (až do 1333) a Čísovicích byl syn Hynek Z. z Pihle († 1363), po něm Vilém (1385—1404) a zase syn Vilém (1396 † 1407) probošt Boleslavský a kanovník Pražský. Bratr jeho snad byl Hynek Z. z P. (1397—1402 na zem. soudě). Synem n. vnukem tohoto Hynkem (1463 † 83) na Tuchoměřicích větev tato vymřela. (Manž. Ofka z Klinšteina † 1483.)

Hlavní větev pp. Z. z H. přečkala nejen nejbližší strýce své Pihelské, ale vůbec všecky větve rodu Valdeckého. Vynikla vysoko v stol. XV. a XVI., ale uschla v chudobě v XVII. stol. ne sice ztrátou jmění konfiskací, ale nešetrností.

Syny Zbyňka (Zámořského) † 1368, Vilémem a Janem, vznikly zase dvě větve Zajíců, Klapská a Budyňská. Tato však vymřela již v třetím koleně Janem Z. z H. (po r. 1451).

V hlavní větvi Klapské, která trvala po devět kolen, počíná řada Vilémem († 1393) na Hazmburce, Libochovicích a Slavětíně. Synové jeho byli: Oldřich Sochor († 1415), Zbyněk arcibiskup Pražský († 1411), Mikuláš († 1459), Jaroslav, Jan a Vilém. Po Mikulášovi na Hazmburce, Libochovicích, Budyni, Kosti a Toužetíně nastoupili synové Jan a Oldřich, známí protivníci Jiřího z Poděbrad.

Synové Janovi († 1495) byli: Mikuláš († 1496) na Budyni, Hazmburce, Kosti, Troskách, Skále, Hostinném, Hradišti Choustníkově a j. Jan a Vilém na Budyni a Kosti.

Mikuláš zanechal jen jediného syna Jana († 1553), jehož manž. byla Markéta kn. z Minstrberka. Tento měl čtyři syny: Vácslava († 1578), Mikuláše († 1585), Jiříka († 1580) a Kryštofa († 1572). Z nich jen druhý a třetí zanechali potomky, tento Viléma († 1598) a Vácslava († 1591) a čtyři dcery, onen Jana Zbyňka, známého alchymistu, ale i mecenáše a okrašlovatele svých statků hojnými a nákladnými stavbami. Tím a alchymií ztratil nejen statky, ale podvrátil zúplna slávu rodu svého, který jako i jiní čeští rodové oné i nové doby, přišed o jmění, přestal pečovati i o zachování své a vyhynul. Jan Zbyněk † 1616 zanechav dva syny: Jana Mikuláše (padl co podplukovník v cís. vojště 1631 stár jsa teprv 27 let) a Jaroslava. Tento držel již jen statek Radešín, ale i o ten přišel (1654) a † 1663*) jako poslední Z. z H., ježto dva synové v dětském věku před ním zemřeli. Jediná dcera Benigna Kateřina provdala se 1698 do rodu Purkrabů z Donína. *A. Masák.*

---

*) Ve výpiskách z matrik Pražských od Pilata (rkp. v arch. mus.) jest rok jeho úmrtí 1650 (20. kv.), ale nesprávný.

LXI. ZNAK PÁNŮ ZAJÍCŮ Z HAZMBURKA.

Příloha ku 4. číslu roč. VIII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LXII. Páni z Lipého.

Znak: **Dvě černé ostrve na zlatém štítě; klenot prvotně** (od Smila Světlického) **zlatý kapr a za ním kyta, později kapr na polštáři (!) a za ním paví ocas** (dle toho oprav vyobr.) (Nesprávně v novém vydání Siebmachra [Kadich-Blažek »Morava«] str. 70 klenot rozložená křídla a na nich ostrve.)

Páni z L. jsou vedle Berků z Dubé a Lipého nejslavnější větví Ronovců (Ostrvy). Jsou však mladší (nejstarší větví celého kmene jsou páni Krušinové a Bítovští z Lichtenburka, po nich Křinečtí z Ronova (posud, ale již jen po přeslici kvetoucí), třetí jsou Berkové a Adršpachové z Dubé, čtvrtá větev Míčanů z Klinšteina, pátá pánů z Lipého, šestá pánů z Pirkšteina a sedmá Škopkův z Dubé). Páni z L. pochází od Chvala (1253—63), syna Častolova, vnuka Smila Světlického. Syny Chvalovými Jindřichem a Čeňkem (z Ojvína) rozdělil se rod ve větve pánů z Lipého a Pirkšteina. Původiště celého kmene jest v sev. Čechách, ale záhy dostali se p. z L. na Moravu a tam setrvali až skoro do vymření.

Nejslavnějším členem rodu byl pan Jindř. z L. (1290 † 1329), který od r. 1319 byl jak titulem tak i skutkem vladařem království Českého. Při tom nabyl velikého bohatství a stal se ok. r. 1319 dědičným maršálkem král. Č., kteréžto hodnosti rod až do r. 1620 podržel. Patřilo mu Žitavsko, které směnil s králem za Mor. Krumlov r. 1319 (s Lipnicí). Měl též Ronov, Rataje, Obřany, Hlubočany, byl podkomořím, od r. 1320 hejtmanem král. Čes. a od r. 1325 i markrabství Mor. Rod vedl dále nejstarší z jeho synů Jindřich Železný († 1336); po něm byl syn Jindřich (Hynce), jenž prodal Krumlov i Lipnici (a Něm. Brod) a usadil se na hradě Templšteině. Držel též Pouzdřany a Nechvalín († ok. 1399). Nejstarší z jeho synů, též Hynce (manž. A. z Rožmberka) držel Frymburk a † 1414. Synové jeho byli Jindřich, hejtman moravský († 1469), jenž opět získal 1447 Krumlova (manž. Eliška z Březnice) a Jan z L. a Templšteina, který koupil 1414 Senohraby.

Jindřich zanechal syna Pertolta († ok. r. 1482, manž. Eliška z Kravař † 1500) a tento opět Jindřicha (1496—1513), jehož manželkou byla Bohunka z Pernšteina a syn Jan († 1541, manž. Marjana ze Šternberka). Syn tohoto Pertolt měl opět pěkná panství: Krumlov, Hodonín, Rosice, Veveří. Zemřel r. 1575 zanechav syna Jana († 1598), kterýž krátce před smrtí (1594) Hodonín prodal. Ze dvou manželství (s Majd. z Valdšteina roz. z Vartemberka [† 1591] a s Kat. z Krajku [zasn. 1592]), zanechal jediného syna

Pertolta Bohobuda, 20. a posledního maršálka kr. Č. rodu svéh
Tento súčastniv se vzpoury proti Ferd. II. zbaven byl hodnosti s
a † 1643 v Uh. Skalici stár 54 léta. Byl ženat po prvé s Ann
z Krajku, podruhé s Marjanou z Hustiřan a zanechal jedinél
syna Čeňka Hovoru (1637 † 82). Tento žil jako exulant ve Slezsk
držel tam statek Schentynk a byl třikrát ženat. První manž. by
z rodu pp. z Windischgrätzu, druhá Joh. Eliška kn. Lehnick
Břežská, třetí Bibiana hrab. z Promnic. Měl sice dva syny, ale
před ním záhy zemřeli a tudy rod ten r. 1682 na vždy vyhasl.

A. Mazák.

LXII. ZNAK PÁNŮ Z LIPÉHO.

Příloha ku 4. číslu roč. VIII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LXIII. Páni Žampachové z Potenšteina.

Znak: **Trojříčí (trojčáří), tři stříbrné pásky pokosem ležící na červeném štítě, později štít rozčtvrcený, v 1. a 4. čtvrti stříbrné patero červených růží (druhdy zlatých v modrém poli) (2, 1, 2), v 2. a 3. modré a stříbrné pásky (lépe tři pásky stříbrné v červeném poli, kteréž jak původní znak měly by býti v 1. a 4. čtvrti); klenot dva jelení parohy.**

Páni Ž. z P. patří k východní větvi Drslaviců, která se lišila od západní trojčářím pokosným (pp. z Kostomlat r. 1284 [Mutina] měli jen dvojčáří [2 pásky], kdežto větve západní měly trojčáří vodorovné, poloviční.)

Pocházejí od Oldřicha (1115), bratra Černínova. Syn Oldřichův byl snad Drslav, župan plzeňský (1144—60) a syn tohoto též Drslav i župan plzeňský (1160—89), který měl Oldřicha ze Žinkov (1176 † ok. 92). Tento měl syny Oldřicha z Litic a Protivu ze Žinkov. Starší z nich † 1216 bez potomkův, ale mladší měl tři syny. Nejstarší Půta z Křimic a Potenšteina (1245—89) byl županem plzeňským a purkrabím domažlickým a stal se druhým praotcem pp. Ž. Měl Potštýn (u Plz.), Litice, Ryzmberk a Křimice. Synové jeho byli Protiva (Procek), Půta a Dětřich, kteří se přestěhovali do Hradecka a tu založili hrady těchže jmen, jaké mívali v Plzeňště.

Procek na Potštýně a Liticích † 1311 n. 12, Půta († 1318) měl polovici Litic, ale směnil ji r. 1304 za Vel. Bor a vrátil se do Plzeňska, kdež potomci jeho ještě kolem r. 1437 kvetli. Synové Prockovi Mikuláš a Půta založili dvě mohutné větve rodu svého, pp. Žampachy a pp. z Častolovic (od Půty). Mikuláš (1303 † 39, manž. Eliška z Lipého, 1342—56), měl Potštýn, Litice, Vamberk, Choceň, Žamberk a Kostelec n. Orlicí. Později vzbouřil se proti vladaři Karlovi (IV.) ve srozumění s Mikulášem Opavským, ale vzal, jak známo, smutný konec, zahynuv při dobytí hlavní věže na hradě Potštýně. Statky jeho však zase vráceny synům jeho, když odstoupili králi Potštýna a Litic. Ze šesti jeho synův (Půta, Ješek, Čeněk, Jindřich, Vaněk a Mikuláš) usadili se 1336 Vaněk a Mikuláš na Moravě, tento stal se tam i zemským hejtmanem (1378—85), ale potomstvo jejich brzy vymřelo. I bratr Ješek (1341 † 71) nabyl na Moravě Víčkova, Mitrova a Mohelna. V Čechách měl Žamberk, Choceň, Kostelec n. O. a Krčín. Čeněk získal od krále 1357 Žampach, od něhož se pak nazýval. Jindřich měl Mladkov, Morašice, Újezdec a zanechal syny Havla, Jana a Mikuláše, od nichž pocházeli pozdější Makovští z Potenšteina, až do r. 1498 připomínaní

Synové Čeňka byli: Jan († 1395) na Žampachu, Mikeš z Potenšteina a Jaroslavic (1395 † před 1427) na Kyšperce, Kyjově a j. a Václav Čert z Krčína (1371—1400). Jenom Mikeš měl potomky: Mikuláše a Viléma (1416 - 23) na Žampachu. Syn tohoto byl Jan st. (1421—69, manž. Markéta z Hradce, roz. ze Šternberka), kterýž zanechal Jana ml. (1488 † 1519). Tento mimo statky otcovské měl i Hluk, Komorov a Chvalkovice a na Moravě: Němčičky, Morkůvky a Nesovice. R. 1495 získal i Mezilesí v Kladsku. Ze čtyř jeho synů druhý Zdeněk přečkal všechny bratry († 1562) a měl s manž. Alénou z Valdšteina pět synův: Jana Buriana, Viléma, Hynka, Karla a Čeňka. Z nich 1. a 4. měti potomky. Jan Burian (1562—74) na Kyšperce, Mladkově a Králíkách měl syny Adama a Zdeňka. Tento (1589—1637) získal rodu Hodonín, Vsetín, Hranice, Drahotuš, Nelhuble a j. (manž. Anna z Kunovic). Syn jeho byl Jindřich Burian na Hodoníně, Pavlovicích a Hrušovanech. Zachovav věrnost Ferd. II. povýšen dne 20. pros. 1623 do stavu hrab. Roku 1637 získal i Frýštát v Těšínsku, měl i Čejč a Kobylí, byl hejtmanem kraje Brněnského a † 1644.

Bratr jeho Karel Zdeněk (manž. Alžběta Kat. Sedlnická z Choltic) držel 1639 Nelhuble. Jindřich Burian měl syna Jana, jímž ku konci XVII. stol. starožitný rod Žampachův vymřel. *A. Masák.*

LXIII. ZNAK PÁNŮ ŽAMPACHŮ Z POTŠTEJNA.

Příloha ku 4. číslu roč. VIII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

LXIV. Páni Žďárští ze Žďáru.

Znak: **Orlice jako u Kolovratů, Žerotínův, ale stříbrem a červeně rozčtvrcená (dříve rozpoltěná) s měsíčkem a trojlistem jetelovým na prsou na modrém štítě (dříve modrobílém); klenot křídla rozložená, pravé stříbrné, levé červené a v nich též měsíčky; přikryvadla v pravo modrá a stříbrná, v levo červená a stříbrná.**

Ačkoliv jest podle znaku jisto, že páni ze Žďáru náleží k velikému rozrodu Janoviců (Vlastislaviců), přece spojitost jich s ostatními větvemi na ten čas nelze dokázati. Předkové jich připomínají se teprv r. 1414 Chvalem ze Ž. (přitiskl též pečeť na stížný list do Kostnice r. 1415 zaslaný). Po něm následuje Jan Šmikonský ze Ž. (1429—63), v l. 1439—40 hejtman českých rot v Uhrách. Držel Budenice a Bratkovice. Dle rodinných pamětí měl syna Bedřicha (1. manž. tohoto Kat. z Doupova, 2. Eliška z Rodvic) a syny tohoto Janem a Stanislavem vznikly dvě větve rodu druhdy katolická a evangelická, později česká a saská.

Zakladatel oné Jan (1470 † 1526, manž. Maruše Kladenská z Kladna) byl pánem na Červ. Újezdě, Měcholupech a Běsicích, byl hejtmanem na Karlšteině (1475—86) a zanechal syna Oldřicha (nar. 1481 † 1542, manž. Ludmila z Doupova) na Újezdci a Svárově. Tento zanechal čtyři syny: Jana st. (1503—78), Stanislava († ok. 1545), Jiříka (n. 1507 † 74) a Zdeňka († 1548). Z nich zanechal potomky jen Jan.

Patřil mu Svárov, Jeneč, Hostivice a Kladno (od r. 1574); byl od r. 1549 hejtmanem Karlšteinským a měl syny Ctibora (1566 † 1615), Gotharda Floriana (nar. 1542 † 1604), Albína (1539 † 80) a Petra Voka (n. 1549 † 82). Trvalé potomstvo zůstavil jen Gothard Florian. Syn jeho Jan ml. na Tachlovicích († 1598) z manželky Kat. ze Škrovad zanechal syna Floriana Jetřicha (n. 1598 † 1653), který za věrnost v bouřích r. 1618—20 prokázanou, povýšen dne 4. srpna 1622 do stavu panského a 13. listopadu 1628 do stavu hraběcího. Páni ze Žďáru, ač původu panského, již při prvním vystoupení svém v dějinách počítáni k stavu rytířskému, bezpochyby schudnutím.

Hrabě Florian Jetřich (manž. Eliška z Martinic † 1649) byl veliký boháč Patřil mu Cerv. Újezdec, Svárov, Tachlovice, Jeneč, Hostivice, Kladno, Vel. Kvic, Libočany, Hrušovany a j.

Zanechal sice syna Frant. Adama Eusebia, leč ten † 1670 (5. dub.) svoboden a tak zůstaly z hraběcí větve jen dcery, které se o bohaté dědictví rozdělily. Mělot toto dědictví přejíti sice na ostatní zbylé mužské potomky celého rodu Ž., ale tito (potomci Stanislava, syna Bedřichova) byli přijali víru evangelickou a odešli pro náboženství ze země i nechtěli se jí ani k vůli hojným statkům odříci. Konečně r. 1688 za peněžitou náhradu upustili ode všech práv a statky ponechány dědičkám katolickým. Tak přestal rod Žďárských v Čechách. Památkou po nich jest nadání hrab. »Saara-Martinitze« (čti: hr. ze Žďáru-Martinic) pro schudlé potomky staročeských rodů.

Větev saská počíná Stanislavem (1535—6, 1. manž. Markéta Kelblová z Geizinku, 2. Barb. Kaplířová). Syn jeho byl Bedřich († 1536), který z dvojího manželství s Efrosinou z Plavna a Otilií Kaplířovou ze Sulevic zanechal syna Vácslava (n. 1525 † 95) na Slatině, Smilovicích, Hradišti, Všechlapech a Žďáru. Týž byl hejtmanem kraje Žateckého a měl tři syny: Jana Vácslava (manželka Majdalena ze Štampachu), Mikuláše (1600 na Hradišti) a Jana Šebestiana (1598 † 1628) na Žďáru, Hradišti a Přívlacích (manž. Eliška Oplová z Victumu). Tento ztratil r. 1623 Přívlaky a odešed pro náboženství ze země do Sas, získal tam statek Rogavici. Synové jeho byli Mikuláš a Lev (n. 28. 12. 1624 † 16. 12. 80), jichž synové dostali 53.000 zl. odbytného za statky české. Lev zasnoubil se 3. 3. 1663 s Evou šl. ze Schleinic (n. 25. 5. 1643 † 96), byl pánem na Rogavici, Zschortově, Lani a Berle. Zanechal syna Kryštofa (manž. od 14. 5. 1694 Voršila Majdal. z Děskova), který po brzké smrti své (29. 3. 1702) zůstavil nezletilého Jind. Gustava (n. 29. 12. 1700 † 10. 6. 1754). Manželkou tohoto byla Eleonora Žuzana z Schönberka a synem jich Kryštof Ludvík na Zschortově a Dorn-Reichenbachu (n. 7. 7. 1737 † 12. 4. 1790), jehož manželkou byla Kar. Helena ze Štaršedlu (n. 23 10. 1739 † 14. 1. 1811). Z tohoto manželství vzešel Dětřich Gustav (n. 26. 3. 1779 † 18. 2 1835), saský major, jehož manž. byla Adéla z Köneritz. Dítky jich jsou: Berta (n. 29. 1. 1820 † 7. 11. 1825), Karel Jindřich Gustav (n. 28. 11 1821 † 15. 8. 1874), pán na Dolanech, Přítici a Ehrenberku (manž. od 19. 11 1851 Augusta hrab. z Býnu roz. hr z Einsiedlu), dobře vědomý svého českého původu (psal i do Pam. arch.), nemnohý z českých exulantův. Byl bezdětek. Bratr jeho byl Jan Jiří (n. 21. 9. 1823 † 4. 9. 1858), saský rytmistr, ženat od 5. 10. 1850 s Adélou z Köneritz, a druhým bratrem Jindř. Arnošt (n. 2. 11 1829) Sestra Cecilie Vilemína (n. 2. 3. 1825 zasn. 6. 7 1846) jest vdovou po Luitbertovi svob. pánu z Friesen, který padl r. 1866 u Sadové. Z těchto tří jenom Jan Jiří zanechal potomky, dva syny: Jiřího (n. 26. 10. 1851 zasn. od 13. 4. 1874 s Helenou hr. z Einsiedlu-Ratiboru [n. 16. 10. 1851]), pána na Přítici a Ehrenberce a JUDra Dětřicha Lva (n. 17. 10. 1852 zasn. 6. 6. 1878 s Fridou hr. z Einsiedlu-Ratiboru [n. 7. 9 1857]), který zdědil po strýci Karlu Dolany. Oba tito bratři mají potomstvo. Jiří dceru Johanku (n. 19. 7. 1875) a syna Mikuláše (n 8. 11. 1876) Dítky Lvovy jsou: Eleonora (n. 4. 7. 1871) a Benedikta (n. 2. 11. 1882). Větev saská píše se něm.: Sahrer v. Sahr. Jest však ještě v Uhrách větev jiná neznámého původu, která si jméno neponěmčila, ale píše je: Zdiarsky v. Zdiar. Z ní byl Jan ryt. Z v l. 1879—84 poručíkem v 43. uh. pěš. pl v Karansebesi. Mimo to jsou i sv. pp. ze Žďáru (píší se v. Saar), kteří odvozují svůj původ od českých našich Žďárských a obdrželi vskutku při svém povýšení do stavu šlechtického (26. 5. 1793) znak skoro stejný s pravými Ž. (orlici stříbrem a modře rozčtvrcenou na štítě střídavých barev), i křídla (ale složená) za klenot, ano dosáhli i povýšení do stavu panského, ale původu od českých Ž. neprokázali. *A. Masák.*

LXIV. ZNAK PÁNŮ ŽĎÁRSKÝCH ZE ŽĎÁRU.

Příloha ku 4. číslu roč. VIII. »Časopisu Společnosti přátel starožitností českých v Praze«.

Stanford University Libraries
3 6105 010 619 521

DB
200
S6
v. 1

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
CECIL H. GREEN LIBRARY
STANFORD, CALIFORNIA 94305-6004
(415) 723-1493

All books may be recalled after 7 days

DATE DUE